İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ YIL 6 SAYI 64 ŞUBAT 1996 80.000.TL(KDV DAHİL)ISSN1300-4158

Postmodernizm: Hafife Alınamayacak Bir Bilinç Bozumu

Kuantumdan Postmodernizme... Nesnel İdealizm

POSTMODERNİZM

Dünya Emeğin Olana Dek...

İÇİNDEKİLER

UĞUR KARABAĞLI Dünya Emeğin Olana Dek ______ 1
3 ______ Tepe, Tepe, Göktepe NAFİZ KAYA
KAAN ARSLANOĞLU Postmodernizm: Hafife Alınamayacak Bir Bilinç Bozumu ______ 4
9 ______ Batıda (Şiir) CENGİZ BEKTAŞ
SİNAN KUTLU Kuantumdan Postmodernizme Nesnel İdealizm ______ 10
16 ______ Gülen Şiir (Şiir) HASAN AKARSU
17 Bilim Kuramına Sanatça Yaklaşım Örnekleri CEMİL GÜZEY
MEHMET ERENLER Kaldırdı Eteğini Munzur (Şiir) ______ 20
21 ______ Yarını Tasarlamak AFŞAR TİMUÇİN
ERGUN EVREN İnsancılı mı Kaldı Ya da Biraz da İnsancıl (Şiir) ______ 22
23 ______ Michel Foucault'ın Çözümlemelerinde Bedenin ve Ruhun Köleleştirilmesi TEMEL DEMİRER
MUSTAFA BAYRAM MISIR Oğulları Öldürülen Analar Üzerine ______ 29
32 ______ Divan Edebiyatı YUSUF ÇOTUKSÖKEN
NİHAT ATEŞ Yaprakların Arasından Sızan Günışığının Şiiridir (Şiir) ______ 33
34 ______ Yanlışlığın Sesi Çoktur MUSTAFA ÖZ
NERİMAN CALAP Çiçeğe Duran Gün (Şiir) ______ 36
37 ______ Karşı-Medya Platformunun Oluşturulmasında Radyoculuk İBRAHİM DEMİRCAN
BERRİN TAŞ Aşk... Kavram... Ütopya ______ 41
42 ______ Ellerimin İzi (Şiir) NİHAT KUMSER
AYNUR GÜNDÜZ Reklamların Tehlikeli Çağrışımları ______ 43
45 ______ Adana'nın Temmuzlu Söylemleri HASAN HÜSEYİN GÜNDÜZALP MUHİTTİN ÇOBAN
ERCAN DEĞİRMENCİ Aşk ve İnsanlık Tarihi (Şiir) ______ 46
47 ______ Ağlama Duvarı Üstüne GÜNGÖR GENÇAY
TANSELİ POLİKAR Sessiz Bir 68 Çığlığı... Deniz Orada ______ 49
50 ______ Akademi Kimlik mi Değiştiriyor YUNUS BAKİHAN ÇAMURDAN
HÜSEYİN HİLMİ BULUNMAZ Nazım Hikmet'in Burjuvaziye Gereksinimi Yok ______ 51
52 ______ Polisan İşçileriyle Söyleşi GÜREL SÜRÜCÜ
YILMAZ ELMAS Suat Engüllü İle Söyleşi ______ 54
57 ______ Öner Yağcı'yla Söyleşi AYDIN ÖZTÜRK
BORA ARAS Kuyumcu Garabet'in Sünnet Olması Ya da Kumkapı Cinayeti ______ 59
61 ______ Yıldız Güncesi CENGİZ GÜNDOĞDU

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
NİHAT ATEŞ
Bilgiişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
İnsancıl Teknik Bölümü

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Kapak Tasarımı
BUKET ÇETİN
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım
Yay-Sat

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan. Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18 Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı. Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31 - 215 53 02
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp, Muhittin Çoban. Piramit İşhanı. Kat 1. Atilla Altıkat Köprüsü yanı
Konya Temsilciliği Kazım Oğuz. Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Konya Tel 0332 353 01 61

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul 11 37 - 38678 Berrin TAŞ adına 800.000 TL yatırmanız yeterlidir. Avrupa 100 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 11 37 - 314 99 17

Dünya Emeğin Olana Dek...

Günümüzde, dünya kapitalizmi büyük ekonomik ve sosyal çöküşler yaşamaktadır Uluslararası sermaye kendisine pazar aramak, sömürüyü süreklileştirmek için emperyalist savaşlar yaratmaktadır Halkları ırklara, mezheplere, insanları cinslere ayırarak zihinleri bulandırmakta, ideolojilerin globalleşerek aynılaştığını savunmaktadır

Gümrük Birliği üyeliği adı altında kendine yetebilmesinin önünü tıkayıp, ülke insanının emeğini, ülkenin bu bereketli topraklarını "insanın insana kulluğunu" arttırarak daha çok açmaktadır Emekçi insanları bunun sorumlusuymuş gibi, "daha çok çalış ama buna rağmen az ücrete razı ol, fedekarlık yap" ilkesizliğine mahkum etmektedir

Gecelik faizlerle, döviz kurlarındaki bir anlık oynamayla yeni kurulmuş şirketleri bir anda zengin etmekte, rantiye sınıfına emek sömürüsünden elde ettiği artı değeri aktarmaktadır Özelleştirme yoluyla işçi ve emekçi sınıfın kendisinin olan istihdam olanaklarını, yabancı sermayeye satarak kısıtlamakta ve emekçileri işten atmaktadır.

Halbuki buraya kadar açıklanan tüm ilişkilerin, zenginken daha çok zenginleşenlere yaradığını göstermemektedir Sıyasi iktidar da doğası gereği kara parayla çalışan çarkı "aklamaya" çalıştığını savunmaktadır İnsanın; üreterek yabancılaştığı ve dolayısıyla, küçüldüğü, alçaldığı bir sistem kapitalizm

Onurlu yaşamak istemenin bedeli ise. her alanda taciz, işkence, kayıp, gözaltı ve ölüm Bu çelişkilere rağmen emekçilerin siyasal bir özne olarak, kapitalizmin karşısında duramadığı, siyasal istemlere sahip olmadığı da ortadadır Zaten bu yüzden değilmi ki, katlanılması gerekenler gün geçtikçe daha da derinleşmekte, ağırlaşmaktadır

Kamu emekçilerinin insanca yaşamak için ortaya koyduğu istemler işçi sınıfının ekonomik talepleriyle kıyaslanarak, hedef saptırılmaktadır Kamu emekçisi, işçi sınıfıyla karşı karşıya getirilmektedir Ekonomik içerikli sendikacılık anlayışıyla yola çıkılması sonucunda, gönenç seviyesini yükseltebilmek gibi güdük ve sığ, siyasetten arındırılmış çabalar; işçi ücretlerini aşağıya çekerek yanıt bulmaktadır Ülkenin her alanında kendi yaşama kuralı olan eşitsiz gelişmeyi her zamankı gibi emekçiler aleyhine işletme ve doğası gereği burjuvalaşmayı arttırarak kökleşmeye çaba göstermektedir

Amerika -şimdilerde- Avrupa Birliği ülkeleri, çok katlı binalarını, temiz sokaklarını gösterirken, çalışmaktan yaşamaya zaman bulamayan ve bu yüzden bunalımlara giren, bir arka sokağında ise "iş beğenmediği için" kartonlar içinde yaşayan insanları görmezlikten gelmeye çalışmaktadır

Amacı paradan para kazanmak olan bu spekülatörler sistemi, insanları fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı ilişkilere özendirerek, metalaştıran programlara dönüştürerek "eğlence" adı altında sunmaktadır

Bunların devam etmesi içinde tüm baskı aygıtlarını kullanarak sosyalist kültürün, sosyalist mücadelenin gelişmesine daima engel olmaktadır

Gazi mahallesinde halkına kurşun sıkanları, kendi başlarına karar vererek "vekilimiz" diye tanıtmakta, dokunulmazlık duvarına çekip bellek kaybına neden olmak için unutturmaya çalışmaktadır Yine bu mahallerdeki insanları sorumlu gösterip galeyancılıkla suçlayarak yargılamaktadır

Sel baskınlarının, depremlerin nedenini çarpık kentleşme teşhisiyle (ne demekse!) kendisinin çarpık olduğunu unutarak duyurmaktadır Bir de bu yetmiyormuş gibi medyasında -Reality Showlarda, sıcağı sıcağına, az sonra- bizlere hizmet etme fedakarlığıyla kendi trajedilerini göstermektedir

Oğlunu, kızını işkence gördükten sonra kaybedenlere "oğlumu, kızımı bulun" diye haykıran anaları, analarımızı döverek gözaltına almaktadır

İktidar arayışlarını, eskiden kapalı şekılde yapılmasına karşın şimdilerde, burjuva sömürgenlerin direkt ve açık reçetesiyle uygulamaya sokmaktadır Buna göre zenginlikleri paylaşmaktadırlar Gündelik yaşamımızda baskının bu denli arttığı süreklileşen militarist baskının, sivil faşist katillerin güdümünde "demokrasi" aranmaktadır

Düşüncenin açıklanmasının yasaklandığı, düşünenlerin tel örgüler arkasına konduğu, bu yetmiyormuş gibi trilyonlarca lira ceza biçildiği ve bunun da bütçesinin üçte birini oluşturduğu bir sistem.

Yeni yıldan itibaren üzerimize telif ve alıntı yasaları ile gelecekler Kendilerine kültür iktıdarı korunakları hazırlayacaklar, yaratacaklar Bu kuşatmalara, üreten, üretken emekle yanıt vermek, aralanan kapıları ardına kadar zorlayarak direnç göstermek gerekmektedir

Kendısine, ınsana, yaşama sorumluluğu olanların, sosyalistlerin eskisinden -her geçen gün daha çok-birlikteliğe dayanışmaya ihtiyacı var İhtiyacın zorunluluğa dönüşmesi, dönüştürülmesi için insanı önemsiyorum **İnsancıl'ı, KAR-YA'**yı önemsiyorum **Dünya emeğin olana dek** yapılanları ve yapılacakları önemsiyorum

Satmak için üretmek yerine; insanlaşmak için üretmeyi başarana dek sürecek kavgayı önemsiyorum.

İnsana destek ol kucakla kızıl şafağı görene dek. İnsan'la merhaba.

Uğur KARABAĞLI

İNSANCIL *Okuma Tiyatrosu*

YÖN CENGİZ GÜNDOĞDU

A.KADİR
Okuyanlar: Berrin Taş- Nihat Ateş
3 Şubat Cumartesi Saat: 19.00

AFŞAR TİMUÇİN
Okuyanlar: Berrin Taş - Nihat Ateş
17 Şubat Cumartesi Saat:19.00

BERTOLT BREHT
Okuyanlar Berin Taş - Nihat Ateş
10 Şubat Cumartesi Saat: 19.00

ENVER GÖKÇE
Okuyanlar Berrin Taş - Nihat Ateş
21 Şubat Cumartesi Saat: 19.00

BULUNMAZ TİYATRO *Etkinlikleri*

AFŞAR TİMUÇİN
Felsefe Bir Sevinçtir
5 Şubat Pazartesi Saat: 19.00

FÜSUN ERBULAK
Ödenen Bedel Tiyatro
19 Şubat Pazartesi Saat. 19.00

SABRİ KUŞKONMAZ
Kıyımın... Kıyısında
26 Şubat Pazartesi Saat: 19.00

CENGİZ GÜNDOĞDU
Aşk Konferansı
19 Şubat Pazartesi Saat:19.00

İnsancıl Yayınları İstanbul'da Kadıköy'de Mephisto Kitabevinde Beyoğlu'nda Pandora Kitabevinde bulunmaktadır.

Tepe, Tepe, Göktepe

Nafiz KAYA

Öldürülen bütün gazeteciler adına
Ferhat Tepe, Seyffettin Tepe ve Metin Göktepe için

Ocak ayının çok sıradan bır gununde, hiçbir olağanüstülükle karşılaşmayacağınızı düşünerek vardığınız ışyerinizde, arkadaşınızın, meslektaşımızın, yoldaşınızın öldürüldüğünü duymanın acısını bilir misiniz?

Sız "rutin işlerinizi" yaparken ,onun, o kısa boylu, zeytin çekirdeği gibi acar muhabirin, yüzlerce kişi ıle birlikte, ınsanların daha sağlıklı olabilmek ıçin spor yaptığı bır salona doldurulduğunu, ısrarla "ben gazeteciyim, bana neden vuruyorsunuz" diye bağırırken, kafasının duvardan duvara vuruldugunu, kazma sapı ile parçalandığını ve yerlerde sürüklenen cansız bedeninin bir kapı dıbine atıverildiğini öğrenmenın acısını bilır misiniz? Ağlayamamanın ürpertisi ve ellerinizdeki ıslaklıktan ağlayabildiğinizi görmenin sevincını bilir misiniz?

Bilir misiniz? Onlardan olmayan herkesı, köklerıne dinamit yerleştirmek için canlarını ortaya koyanları öldürdukten sonra yaptıkları "duvardan, sandalyeden duştü", "kendini iççamaşırları ıle astı" "bir göl kıyısında ölü bulundu" açıklamalarının ıçınizi nasıl burktuğunu, daralttığını, keskinleştirdiğini?

Sadece bırkaç kez gördüğünüz, aynı amaç için uğraştınız sızden bır insan öldüğunde "bende onun görevini, onun yaptığı yerde yapıyorum" diyebilmenin şaşkınca gururunu?

Bılır misiniz? Bınlerce insanın ona sahıp çıkmasının kafanızı karıştırmasını? Ocak'ına ıncir ağacı dıkılmek istenmiş bir Baba'nın aylarca Galatasaray Lısesi önünde dost bellediği arkadışının kırmızı tabutunu gözyaşları ıle ıslatmasını, kaptığı gibi megafonu eline "Bunlar bizi yıldıracak mı arkadaşlar" diye bağırmasını?

Burjuva medya diye zerre önemsemediğiniz gazetelerden çıkıp gelen meslektaşlarının, cenazesınde en önde yürüyüp "Kahrolsun Faşizm"dıye slogan atmasını?

"Bızım çocuk bu kadar sevilir miymiş"dıye, düşüne düşüne sizınle beraber saatlerce yürüyen ınsanları ızledığinizde o düşük ücretlı basın emekçısı ıle aynı sonu paylaşmak ısteyebileceğinizi düşünebılır misınız Hem de düşmana ınat hayata, sıkı sıkıya bağlıyken

Bılır misiniz? Kortej ara sokaklardan geçerken küçücük çocukların "bu adam gazeteci, onu polıs öldürmüş"dıye bırbirlerine bağırmasını? Gazetecı dostlarının gözlerı yaşlı tepki haberi yazmasını bılır mısınız? Her sabah büroya geldiğinde ve habere giderken "merhaba, eyvallah halkım" diyenin, hemen hemen her köşe yazarına konu olduğunu öğrendiğinde, "ben neymişim ya" diyerek, kahkahasını nasıl patlatacağını?

Ya akşam ziyaret ettiğniz annesinin, "Metin olun çocuklar" diyerek, sizi teselli etmeye çalışmasını ve ortalık duruldüktan sonra mezarının başında hıçkıra hıçkıra ağlamasını bilir misiniz?

Peki ya diğerlerini bilir misiniz?

"Zamanıdır dağları delmenin" diye yola çıkan Bıtlis'lı bır genç, gerçekleri yazmaması için aldığı onca tehdide ve baskıya aldırmadan, daktilosunun başında haber yazar Yurdunda yaşananları dünyaya taşır Yazdıkları binlerce insana ulaşır Susturmak isteyenler, susturamazlar Bir haberi izlerken kaçırırlar ve "ölüler haber yapamaz" diye, göstere göstere öldürdükleri gazetecinin bedenini Hazar kıyısına atarlar

"Bu can, bu hasrete dayanır Soludukça sevdan" diyen, başka birileri ortaya çıkar bu kez Amcasının oğlunun cansız bedenini gören, halkına yaşatılanlara karşı, militan bır başka gazetecı "Bizden sonra kalemlerimiz alacak nice yiğitler olacak ülkemizde Yazacağız, susmayacağız" diye seslenir onun ardın. Bıraktığı yerden alır kalemini. Öldürülecek 48 gazeteci olabileceğini bile bile Onu da gözaltına alırlar İşkence yaparlar Öldürürler Yalanlarla kurulu mazgaldan "iç çamaşırları ile kendını astı" diye açıklama yaparlar Öldürülen bu iki gencin hayattaki birliktelikleri öldürülmelerının ardından da sürer Şimdi nezarları yanyanadır

Bu insanları tanır mısınız? Ferhat'ı, Seyffettin'i, Metin'i tanır mısınız? Haber verirken militanlaşanları, pandoranın kutusunu açanları, umudunu kavgasını yarına taşıyanları Gerçeklerin devrimci olacağını bile bıle bıle bile lades dıyenleri.

Bırini bır dağın eteğinde bıraktık, bırini soğuk mazgalların önunde, bir diğerini binlerce kişi ıle alındığı o salonun demir kapısının yanıbaşında Birileri daha gelecek arkalarından En umulmadık yerde, en umulmadık şekilde öldürülecekler belki. En olmadık açıklamalar yapılacak arkalarından, öldürenler tarafından

Onların ardından, kimilerine nutuk atmak düşecek Bizimde arkamızdan belki bırileri İnsancıl'a yazı yazacak Tepe, Tepe, Göktepe, Onları bir yerlerde bıraktık Fotoğraf makinaları, kırılan ama bükülmeyen kalemleri ıle Tekrar yanımıza almak ve hep yanlarında olmak üzere

Postmodernizm: Hafife Alınamayacak Bir Bilinç Bozunumu

Kaan ARSLANOĞLU

Gerçek, aslında itiraf edilemeyecek ölçüde apaçıktır. İnsan, mutlak gerçeğe ulaşma özlemiyle her geçen gün yeni gerçeklik parçalarını aydınlatırken bir yandan da onları gizlemek için daha büyük örtüler üretir, gerçeği kürek kürek yeni ve eski tortularla kapamaya çalışır.

İnsan toplumunun temel yapısının yazının kullanılışından beri pek fazla değişmediğini düşünüyorum. Bu süreci bölümlere ayırmak, hele ki her bölüme gerçekle hiç de örtüşmeyen derin farklılıklı anlamlar yüklemek bana entel işi bilgiçlik gibi geliyor. Bölümlere ayırmak ve her bölümü kendi içinde inceden inceye ele almak, öğretme ve öğrenme kolaylığı sağlayan bir bilimsel yöntem olabilir. İnsan yaşadığı ve yaşamadığı her bir zaman diliminin öbürlerinden farklı olan yanlarını sabırla, titizlikle incelemeli. Ancak temel olan ve değişmeyen süreçleri gözden kaybetmemek, gizlememek koşuluyla. Baskın eğilimle ve bilinçli-bilinçsiz bir tavır alışla bu koşula uyulmadığını ve işin suyunun çıkarıldığını görmek için birazcık temel bilgi yeterli.

Sınıflı toplumların ortak özelliği sömürgen bir azınlığın ve sömürülen çoğunluğun bazen uyumun, bazen mücadelenin ağır bastığı temel bir çelişki içinde birlikte yaşamaları ve değişmeleridir. Sömürücü azınlığın iç ve dış tehditlere karşı düzeni korumak için oluşturduğu devlet yapısı, silahlı güçleri ve hukuk kuralları sistemlerin vazgeçilmez yapılarıdır. Hakim sınıf, kafası çalışanların ve iyi eğitilmişlerin çoğunluğunu kendi hakimiyetinin kurumlarını yaratmak ve ayakta tutmak için kullanır. Sömürülen çoğunluk genellikle otoriteye itaat eder. Zenginliği kendi üretmesine ve kötü koşullarda yaşamasına karşın bilgi ve akıl yetersizliğinden gücünün farkında değildir. Bir de baskı unsuru vardır ki, kafasını kaldırmasını engeller. Kafasını kaldıranların başına gelenleri görmenin yarattığı korku bilinçleri felç eder. O zaman uyum içinde, huzur içinde yaşamanın ilkel bilincini oluşturmaya çalışır. Kafalarına din yerleşir, yerleştirilir; kutsal değerler yerleştirilir. Sömürülen çoğunluk bunları önlerine konulan leziz yemekler gibi kapışır, sindirir. Kendi vatanının en kutsal vatan, kendi yöneticilerinin en kutsal insan, kendi milletlerinin en yüce millet olduğuna gönülden inanır. Bir de hainler vardır: Kafası çalışanların ve iyi eğitilmişlerin bir bölümü ve onların kışkırttıkları. Sömürülen yığınlar bazen emirle, bazen kendiliğinden, ezilmişliklerinin, hiçliklerinin verdiği kin ve nefretle bu insanların üzerine atılır.

Kafası çalışanların ve iyi eğitilmişlerin hakim sınıflar yanındaki bölümü ne yapar? Onlar da içlerinde çeşitli gruplara ayrılırlar. Temel işlevleri düzenin devamını sağlamaktır. Bunu yaparken kimi zaman görevleri gereği, kimi zaman da gerçeği görme meraklarından onunla, yani gerçekle karşılaşırlar ya da gerçeğin belirli bölümlerini keşfederler. Bunu yapar yapmaz onu efendileri için zararsız hale getirmenin ya da tümüyle örtmenin yollarını bulurlar. Genel tablo eski Mısır ya da eski Yunan'dan günümüze pek değişmemiştir. Platon'un, gerçeği arama çabası yanında tüm bilgi birikimini hakim sınıf yararına kullanma gayreti ile günümüz entelektüellerinin çabası ve açmazı arasında temel bir fark bulunmaz. Platon'a göre, eğer bir olguyla ilgili herhangi bir şeyi biliyorsak, ruhumuzun o olgunun ideler dünyasındaki aslını görmemize bağlıdır bu. Baudrillard'a göre ise birçok şey, örneğin Körfez savaşı bir seraptır, gerçekliği yoktur. Bu iki anlayış arasında temel bir farklılık bulmak zordur.

Ya Marksizm? Gerçeğe ulaşmak isteyenler için en gelişmiş, en kestirme yoldur. Bu yüzden aydınlar ve genel olarak tüm insanlar ona korkuyla bakarlar. Gerçeğin bilgisine erişmek, ısrarla örtmeye çalıştığımız aslında basbayağı apaçık olguların varlığını anımsamak bizleri rahatsız eder. Marksizm basit ve yalındır. Karmaşıklığı pek azdır, o yönü de yaşamın karmaşıklığından kaynaklanır. Ama Marksizm insanın omuzlarına çok ağır sorumluluklar yükler. O yüzden Marksist olduğunu söyleyenlerin bile çoğunluğu, onu karmaşık hale getirmek, anlaşılmaz kılmak için ellerinden geleni yaparlar. Marksist insanın gerçekleri apaçık görürken; kendi, yaşamı ve tüm çevresi ile ilgili hakikati apaçık solurken tarafsız kalması olası değildir. Tarafsız ve pasif kaldığında ruh sağlığı tehlikeye düşer. Ruh sağlığını kurtarmak istediğinde beden sağlığı, hatta yaşamı tehlikeye girer.

Sosyalist Sola Yön Veren İdeoloji: Postmodernizm

Postmodernizmin, Yeni Dünya Düzeni adı verilen emperyalist düzenleme ve amacın ideolojik parçalarından biri olduğunu söyleyen sosyalistler var. Yazının başlığında belirttiğim gibi nasıl ki Yeni Dünya Düzeni sloganı önemsenmek zorundaysa, postmodernist ideoloji de önemsenmeli. Bu önemsenme gerekliliği asıl olarak söz konusu ideolojinin muhalefet üstündeki etkisinden kaynaklanmaktadır. Postmodernizmi incelemeye başladığımda hayretle gördüm ki, sosyalist solun söyleminde ve uygulamalarında bana garip ve ters gelen pek çok şey postmodernist etkilenmeden kaynaklanmaktaymış. Bu adamlar nasıl böyle bir şey yapabilirler, nasıl

böyle bir şey düşünürler diye sorup, kendi kendime açıklayamadığım olguların çoğu sözde Marksist aslında basbayağı postmodernist yaklaşımlarmış.

Bunu söylerken sosyalist solun Marksizmden de kuvvetle etkilendiğini inkar etmiyorum. Ancak değişik gruplarda değişik oranlarda Marksist-postmodernist melezleşmeler görülmekte. Postmodernizmin neden bu denli etkili olduğuna hayretle sormaya gerek yok. Postmodernizm tüm öbür burjuva akımlar gibi moda bir akımdır, özde onlardan çok farklı değildir, etkisi de bizim bildiğimiz klasik literatürdeki o 'demode' burjuva etkisidir. Peki son yıllarda neden bu denli güçlenmiştir. Bunun sosyalist sol açısından iki nedeni vardır. Birincisi reel sosyalist sistemin o görünüşü kurtaran etkisinin de yok olması. İkincisi pek çok ülkede olduğu gibi bizde de muhalefet ekseninin emek-sermaye çelişkisi ekseninden çıkarılması. Çıkması demiyorum, çünkü bu çelişki en güçlü temel çelişki olarak tüm haşmetiyle karşımızdadır, fakat bizler onu görmemek için amuda kalkmaktan, perende atmaya dek her türlü zor yolu denemekteyiz.

Peki sosyalist solla neden bu kadar uğraşıyorum. Bir kaç arkadaş mektup yazıyor ve benim ak kaşıklar aramamı yanlış bulduklarını söylüyorlar. Haklı oldukları yön var, olmadıkları yön var. Elbette mutlak bir ak kaşık hiçbir yerde bulunmaz; onu arama iddiası da yan çizmenin bahanesi olur ancak. İnsancıl'daki tüm arkadaşlar sanat-kültür-felsefe alanında hiç küçümsenmeyecek bir mücadeleyi neredeyse tek başlarına yürütüyorlar. İnsancıl bir kürsü, bir platform. Bir okul ve direnme odağı. Bir de politik alan ve gruplaşmalar bulunuyor. İnsancıl'a yazı yazan birçok kişi kendi görüşleri doğrultusunda ve kendi sınırları ölçüsünde bir yerlere az ya da çok yakın olarak duruyorlar zaten. Bir de tam bağlantılı olma durumu söz konusu. Bu, bügünkü yapılanmaların düzey ve anlayışı nedeniyle ne yazık ki düşünceyi ve sanatı belirgin biçimde kısıtlıyor. Böyle olmaması gerek, fakat apaçık oluyor. Belki ilerde olmayacak. Benim bağlantısız eleştiride başka bir amacım daha var: İnsanlara içgörü kazandırmak. Çoklarının hoşuna gitmeyen şeyleri söyleme itkimi ben böyle açıklıyorum. Sosyalist sol hâlâ çgörü yoksunu. Sirkteki aynaların önünde dolaşır gibi. Bir an kendini dev gibi görüyor, hemen sonra bir cüce gibi. Bu arada birçok alanda, temel dayanağı olan Marksizmle hiç ilgisi olmayan tezler savunuyor. Tüm bunların sonucu erime süreci devam ediyor. Bir sosyalistin seçimden sonra vurguladığı bir gerçek. Diyor ki bu arkadaş; sosyalistler burjuvazinin entelektüel gücü karşısında ilk kez bu denli güçsüz düşmüştür. Sosyalistlerin en önemli dayanağı ise bilgi ve akıldır halbuki. Emekçilerin gücünü harekete geçirecek olan bilgi ve akıl.

Muhalefet ilerde bu sorunu daha da etinde kemiğinde duyacaktır. Muhalafet yirmibirinci yüzyılda daha da donanımlı olmalıdır. Bunun için de önce kendi gücünü görmelidir. Sistemi ve sistem partilerini her fırsatta küçümseyen sosyalistler önce kendilerine bakmalıdır. Kendini değerlendirme yetisi olmayanın, toplumu değerlendirme yetisi de olamaz. Bu eleştirim İnsancıl ve kendim için de geçerlidir. Biz şu anda çok daha ileri bir noktada olabilirdik. Evet, yayın tekelleri bizi engelliyor, bunun için çaba harcıyor. Ama biz kendimizi hiç engellemiyor muyuz? Kendi yetersizliklerimiz, beceriksizliklerimiz, bilgisizliğimiz, köylülüğümüz vb. gibi nedenlerle kendimizi engellemesek bizi engellemek için yayın tekellerinin çok daha büyük bir gayrete girmesi gerekecekti. O yüzden küfürü ve övgüyü değil, gerçek eleştiriyi yerleştirmek için elimizden geleni yapmalıyız, diye düşünüyorum.

Postmodernizm Nedir?

Terim ilk kez 1870 de İngiltere'de ortaya çıkıyor. Postmodern tartışması edebiyat, daha sonra da mimaride gündeme geliyor. Felsefeye ise ilk kez 1979 da Lyotard'ca sokuluyor.

İnsancıl'ın 96 Ocak sayısında Mısır'ın yazısını okudum. Bu sayıda da Sinan Kutlu'nun yazısı var. İkisi de öğretici yazılar. Önce ilkinden başlayalım. Şöyle diyor Mısır: "Modern, modernizm, modernlik ve devamla postmodern, postmodernizm, postmodernlik üzerine her düşünen 'ayrı' bir çerçeve sunuyor. Bu altı kelime kuramcıların sözlüğünde çoğu kez aynı anlamı maalesef temsil etmiyorlar." Yine de anlamları araştırmak gerek; nitekim öyle yapıyor Mısır: "Sanat sözlüklerinde modernizm, 1880 lerde başlayan ve 20. yy ortalarına dek süren, geleneksel Avrupa kültüründen bir dizi kopuşu içeren, fütürizm, kübizm, gerçeküstücülük, konstrüktivizm, dadaizm vb. gibi, çeşitli sanat dallarında açığa çıkmış öncü sanat akımlarının tümüne verilen addır." Buradan, "Postmodern, modernin tarihsel ve mantıksal uzantısıdır sadece" sonucunu çıkarıyor ki, o da postmodernistlerce inkar edilmiyor zaten. Mısır'a göre yapay ayrımlar üretiliyor. "Modern zamanlardan söz ediliyor ve postmodernlere göre modern zamanlar kötüydü." Onlara göre Marksizm de moderndi ve o yüzden o da kötüydü. Oysa Marksizmin, modernizmin en önemli eleştirisi olduğunu vurguluyor Mısır; zaten sorunun asıl burada, yani Marksizme bakışta düğümlendiğini belirtiyor. Özgürlük ve umut vaadeden ve insana, insanın güzel geleceğine inanan aydınlanma ve onun en üst temsilcisi Marksizmin özgürlüğe ve geleceğe inanmayan modernizmle ve postmodernizmle temelden çeliştiğini anlatıyor. " Lyotard'a göre modernizm, aydınlanmanın büyük anlatısıdır; bilimperver bir despotluktur. Modernizm, ardı sıra gelen bilimsel, siyasal, kültürel dönüşümlerin bir bütün olarak aydınlanma ile birlikte yol açtığı hakim bakış açısıdır. Bu bakış açısı bütün bir yüzyıla damgasını vurmuştur. Ayırıcı özellikleri, insan merkezlilik, bilime duyulan güven, olanaklı bir iyi gelecek için beslenen umut, araçsallaştırma vb. gibi insanın özne olmasının yanı sıra kendisini özne olarak görmesinin yol açtığı dönüşümlerdir. Modernizm böylece tarihi yeniden okumuş, insanlara sonu totalitarizme varan metaanlatılar anlatmıştır. Lyotard'a göre bu metaanlatıların biri Marksizmdir."

Sinan Kutlu ise postmodernizmin idealist özünden söz etmektedir ki, onu zaten bu sayıda okuyacaksınız.

Peki bu Postmodernizm benim gündemime nasıl girdi? Foucoult'nun yapıtlarıyla eski tanışıklığım ve yayınlardan izlediğim tartışmaların dışında beni doğrudan etkileyen Süreyya Evren'dir. Bir süredir edebiyat alanında sosyalistlerin çoğundan çok daha tutarlı bir muhalefet yürüten bu İnsancıl dostu arkadaşımız uzun süredir post modernizmden söz etmekte, bu doğrultuda yapıtlar üretmekteydi. Bunlardan biri Postmodern Bir Kız Sevdim adlı kitabı.

"Postmodern roman olmaz! Postmodern anlatı bir türün kalıplarına girmez. Oysa ben bu kitabı özellikle bir roman olarak düşündüm ve öyle kurmaya çalıştım. Kitabın roman kalmakta ısrar edişi de pastiş olabilir. Postmodern zamanlarda yazılmış klasik tarzda bir roman olarak bakıyorum" diyor Evren, romanı için. Bu, postmodernist düşünenler için tipik bir açıklamadır. Kesinlik belirtmeme, hem o, hem de bu, deme. -Varlıkların, karşıtların birliği ve çatışması yerine varlıkların olumlu ayrıksılığı(Ali Akay). Ya o/Ya bu yerine hem o/hem bu demek...- Ama Evren, kitabın baştan sona postmodern tekniklerle yazıldığını da söylemekten kendini alamıyor: "Yazarın kontrol kulesinden inmesi üç tekniği gündeme getiriyor. İroni, parodi ve pastiş kardeşler " (Pastiş: Çeşitli kökenlerden parçaların, ya aynen ya da kopya edilerek kullanılıp bir bütün içinde eritilmeksizin, özgün bir sanat ürünü oluşturmadan biraraya getirilmeleri. Parodi: Ciddi sayılan bir eserin bir bölümünü veya bütününü alaya alarak, biçimini bozmadan ona bambaşka bir öz vererek biçimle öz arasındaki bu ayrılıktan gülünç etki çıkaran tür. Benim notum-) Bu kitabın sonunda postmodern sanatı anlamak için birçok ipucu var: "Söylemlerin yabancılaşması, masumluğun yitirilmesi çok önemliymiş. Masumluğun yitirilmesi burada öncesizliğin yitirilmesi demek.(Orhan Koçak) Yazarın merkez olmaktan çıkması. Anlatılar, anlatılar ve yine anlatılar..." Kitabın sonunda zengin bir postmodern kaynakça bulunuyor. Merak edenler inceleyebilir. Konu bu değil, fakat Evren'in romanını beğenmedim. Zaten beğendirme kaygısıyla hareket etmediği anlaşılıyor. O yüzden PM düşünce açısından tutarlı bir durumda olduğunu söylemeliyim. Bu konuya son bölümde değineceğiz.

Şimdi sırada Feyerabend var. O da PM düşünürlerden sayılıyor; Ihab Hassan'a göre bilimsel dadaist. Son olarak bu inceleme için tek kitabına tahammül edebildim. Ahmet İnam 'bilimi gönlümüzce yaşama çabamızdaki' yerinden övgüyle söz etmişti Bilim ve Ütopya'da. Bakın ne diyor Feyerabend: " sıhhat farklı zaman ve kültürlerde farklı farklı değerlendirilir; bilimsel usüllerle, bilimsel olmayan usüllerden hangisinin daha üstün olduğu konusunun gerçekten bilimsel bir yoldan asla incelenmediğini açıkça göreceksiniz." Tıp alanını iyi bildiğim için açıkça görüyorum, Feyerabend yalan söylemektedir Geleneksel tıp yöntemleri konusunda bazı ciddi araştırmalar vardır. Belki yeterince yoktur, fakat bu. büyük ölçüde. geleneksel tıp yöntemlerinin araştırmaya değmeyecek ölçüde yanlış ve zararlı görünümünden kaynaklanmaktadır. Tıp alanında şarlatanlık geri ülkelerde ileri ülkelere göre çok daha yüksektir. Geleneksel tıptaki şarlatanlık oranı, bilimsel tıptaki şarlatanlık oranından çok daha yüksektir. Öyle ki geri ülke 'iyi hekimlerinin' başlıca mücadele alanı bu alandır. Üstat şöyle devam eder: Bir sorun mu gündeme geldi; çözümü için doğrudan ilgili kişilere, halka sor, uzmanlara değil. Ne kadar demokratik değil mi! Siyasetçilerimizin Anadolu'da yıllardır uyguladığı çirkin politika meğer bilimde doğru yöntemmiş. Feyerabend'e göre uzmanın niteliği, soru sorulan vatandaşın kimliği ve politik-düşünsel eğilimi hiç önemli değil. Başka bir inci: "Demokratik toplumlar tüm geleneklere eşit haklar tanımalıdır, yalnızca eşit fırsat değil." Evet, yine sınıfsız bir toplumdayız, tüm insanlar kardeş Yazarımız geleneklere eşit fırsatlar tanımakta. Ancak bilinçli bilgisizlik diz boyu. Geleneklere bakıyoruz; doğu toplumlarının geleneklerine: Şiddet, kan, baskı, sömürü ve itaat üzerine gelenekler Örneğin toplumumuzda muhalifleri her vesileyle öldürme geleneği var. Kadınların her fırsatta dövülmesi geleneği de var Özgürlükçü gelenek ise oluşmamış. O halde yukardaki iki geleneğe eşit hak verilecek. Söz gelimi muhalifleri öldürme edimiyle meşgul biri çıkar, ben eve karımı dövmeye gidiyorum derse, ona baskı uygulanmayacak, izin verilecek. Özgürlükçülük ise henüz gelenek olmadığından yasaklanacak. Adam devam ediyor "Bizim demokrasilerimizde bilimin bilimdışı geleneklerden (akılcılık, Marksizm, teolojik okullar vs.) bilim dışı geleneklerin ise bilimden korunması gerekir " Şimdi bunu iyi öğrenin: Neymiş; bilimdışı olarak Marksizm var, akılcılık var, din var; bunları bilimden koruyalım. Bilimi de onların etkilerinden koruyalım. Koruyalım ki Feyerabend usta beğenmediği batı toplumunda refah içinde yaşasın. İnsanlığın binlerce yıllık bilgi birikimi ve zekasının açık gerileyişinin ifadesi olan kitapları ve onlar gibi başka abuk sabuk kitaplar geri ülkelere de satılsın; geri ülkelerin batıdakilerden de geri entelleri renksiz yaşamlarını renklendirmek için bu kitapların güzel kapaklarını kullanabilsin. Feyerabend günümüzün herhangi bir bilim adamının, Aristo'dan daha bilgisiz olduğunu iddia ediyor. Evet, bu iddiası kendi düzeyi için doğrudur

Gelelim Gündüz Vassaf'ın Cehenneme Övgü adlı kitabına. İsmi o değil, örneğin Gary Vassof olsaydı (Galiba Rus asıllı Amerikalı-müthiş bir şey!) çok daha popülerite kazanırdı, çünkü onun incileri daha da evlere şenlik: "Baskı güçlerine karşı çıkan bir kahraman, kahraman hüviyeti dolayısıyla, bizatihi bir baskı aracıdır Böyle bir kahramana örnek olarak Spartacus'u gösterebiliriz. Başkalarını ancak ölüme götürmüştür Sabırla, inançla, zorbalık, kurnazlık ve yalanla, insanın ait olması gereken taraflar inşa ederiz... Taraf seçmenin totalitarizmi budur işte. Yaşama ait olmayı seçmeden, birbirine karşı taraflara ve bizzat kendimize karşı olmak.. Amaç peşinde koşma yönündeki tüm davranışlar totaliterdir "

Şimdi burada onlara mı kızayım, yoksa meydanı boş bırakıp bunların böylece at oynatmasına hoşgörüyle bakan Marksist önderlere mi? Ortalıkta bir yığın Marksist kuramcı, bir yığın MYK üyesi var sözde fakat bu insanların yazdıkları şeyler elli yıl önce Caudwell'in yazdığı metinlere tek sözcük eklemiyor.

Şimdi elimde kağıttan bir kitap ayracı var. Ayrıntı yayınları koymuş. "Düşünce ve İfade Özgürlüğü, Hemen Şimdi Herkes İçin" diyor başlıkta. Sonunda şöyle bir söz var: "Bizler, düşünce ve İfade özgürlüğünü engelleyen, her türlü yasa ve uygulamanın derhal kaldırılmasını istiyoruz." Afa, Alan, Ayrıntı, Boyut, Can, İletişim vb. gibi yayınevleri. Bu yayınevlerine bir önerim olacak: Düşünce Özgürlüğü için. İlanlar, reklamlar dışta olmak üzere (yasal kapitalist rekabet hakkınıza dokunmayız) kitap tanıtımı için bize, bire on oranında fırsat tanıyın. Eşitlik istemeyiz. Örneğin kitabınız için bir yayın organında on satırlık yazı mı çıktı; bizim bir kitabımız için de tek bir satırlık tanıtım yazısı çıkmasına izin verin. Bu önerimizi düşünün. Özellikle Ayrıntı yayınları düşünsün bunu. Anarşist kitaplar satan ama, sanat- kültür alanında bile anarşistlik yapmayan, onu da bizim üstümüze yıkmaya çalışan Ayrıntı yayınları. Can, İletişim... Bunu kabul ederseniz savunduğunuz tüm özgürlük anlayışlarını yeniden gözden geçireceğime söz veriyorum.

Biraz Daha Ayrıntı

Alain Touraine, "Seksenli yıllarda iktisadi ve siyasal yaşamda iyice parlayan yeni liberalizm ve kültürel postmodernizm, goşizmin çözülmesinin başat ürünleridir... Edimciler artık toplumsal değildir, kendilerine, özellikle de, toplumsal tutum normlarıyla değil de meslek ve tüketimle tanımlanan orta sınıfla bütünleşmemiş olduklarında kendi kimliklerinin narsistik arayışına yönelirler" diyerek PM in doğuşunu açıklar. Bana göre doğruluk payı vardır. Ancak postmodernlerin bir bölümünün bırakınız orta sınıfı, hakim sınıflarla da birleştiği de bir gerçektir.

PM alanında önemli bir isim olan Ihab Hassan'a göre, Post modern için ayırıcı olan niteliklerin bir dizisi şunlardır:

1- Belirsizlik ya da daha doğrusu belirsizlikler: Bunun altına bilgimiz ve toplumumuz içindeki anlam belirsizlikleri, kesiklikler, düzensizliklerin tüm türleri giriyor. (Feyerabend'in bilimsel dadaizmi, Kuhn'un paradigması)

2-Fragmentleştirmek: (Parçalara ayırmak) Toplumsal, bilişsel ve hatta estetik türünden olsun her bir bütünleştirme, her bireşim onun en derin küçümsemesini hak ediyor.

3-Kanonun çözülmesi: Buna en geniş anlamıyla tüm kanonlar, tüm uzlaşımsal yetkeler dahildir "Tanrının ölümünden, yazarın ölümüne ve babanın ölümüne, yetkelerle alay etmekten curriculumun (müfredat programı) yeniden gözden geçirimine, böyle çözüyoruz kültürel kanonları" der Lyotard.

4- 'Ben'in derinlik'inin yitirilmesi: Postmodern geleneksel 'ben'in içini boşaltır, kişinin sönüşünü yansıtır. Dil oyununda, gerçekliğini toplulukta yapılan ayrımlarında kendini yitiren ben, kendi kendisinin yokluğunu gösterir... Ben, stil jestlerinin yüzeyselliğine kayar, her türlü yorumdan kaçar.

5- Gösterilemeyen, Gösterime sunulamayan: Önceli gibi postmodern sanat da irrealisttir, ikonsal değildir.

6-İroni

7-Melezleştirme

8-Karnavallaştırma

9-Performans, Katılım: Yazılmak, değiştirilmek, yanıtlanmak zevkini tattırmak ister ve PM sanatın büyük bir bölümü kendini kesinlikle performans olarak tanımlar ve tür sınırlamalarını geçer.

10- Kurmakarakter

11- İçkinlik: İnsan ruhunun kendini simgelerde genelleştirmesi.

Şimdi bu özelliklere tek tek dikkat edin. Sosyalist solda değişen oranlarda postmodernist etki var, dediğimde bunları kastediyorum. Bu özellikler sol, sosyalist çevrelerin yalnızca felsefe, kültür, sanattaki kendini yok eden hoşgörüsünü betimlemiyor; politik taktiklerinin temellerini de anlamlandırıyor.

Örneğin birinci özelliğe bakalım. Belirsizlikler özelliği. Sosyalist solun söyleminin, sloganlarının giderek belirsizleştiğini düşünüyorum. PM in parçalara ayırma, bütünlemekten uzaklaşma, 'ben' derinliği yitimi, yani insani özü araştırmaktan vazgeçme, melezleştirme, gerçekten uzaklaşma gibi özelliklerinin de karışımıyla, söz konusu söylemin inandırıcılığı iyice azalıyor. Öne, bir de herkesle ittifak ve kitleselleşme hedefleri konunca karnavallaştırma, ironi, performans gibi maddelerin etkileri çıkıyor ortaya.

Açımlayıcı olması açısından sosyalist solun birinci ve en önemli gündem maddesini ele alalım; milli meseleyi. Bolca kullanılan "ezen ulus-ezilen ulus, barış, kirli savaş, kendi kaderini tayin hakkı" gibi kavramların ve bu kavramların algılanış durumunun Marksist olmaktan çok postmodernist olduğunu görüyoruz. Bunun temelinde de elbette postmodernizmin temeli, yani asıl gerçek yatıyor: Emek- sermaye çelişkisi ekseninin unutulması, bu eksenden uzaklaşılması. Kirli savaş kavramı mücadeleyi belirsizleştiriyor. Marksist ayrım, haklı savaş-haksız savaş ayrımıdır ve bu ayrım, ya bir tarafa kesin karşı olmayı ya da iki tarafa birden kesin karşı olmayı gerektirir. Kirli savaş dediğinizde iki tarafa hem karşı hem yandaş olabilir, gönlünüze göre takılabilirsiniz. Marksizme göre savaş, barışta izlenen politikaların devamıdır. Barış tek başına iyi bir şey değildir. Fakat yeni barış ve savaş karşıtlığı sloganları kimin hangi tür bir barıştan, kimin hangi tür savaştan yana tavır aldığını gözlerden gizlemektedir. Ezen ulus- ezilen ulus kavramı Marksist özünden koparıldığında çeşitli etnik kökenlerden işçileri, yoksul köylüleri ezen konumuna getirmekte, belli bir etnik kökenden toprak ağaları, sermayedarlar, mafyacılar ise ezilenler grubuna sokulmaktadır. Doğaldır ki böylece emperyalistler de müttefik sayılmaktadır 'Kürt köyleri bombalanıyor' çığlıkları da ırkçılığa hizmet etmektedir Çünkü rejim esas olarak kendinden olmayanı, muhalefet edeni, ayaklananı yok etmek istemektedir; etnik ayrım burada esas değil talidir. Batıda da bir ayaklanma olsa rejim aynı şeyi yapacaktır. Nitekim ayaklanma olmadan da Gazi Mahallesinde, Ümraniye Cezaevinde olduğu gibi katliamlar yapılmaktadır. Son olarak kendi kaderini tayin hakkı. Rosa Luxemburg bakın ne diyor: "Lenin ve arkadaşlarının bu slogana, kendi köklü merkeziyetçiliklerine olduğu kadar başka demokratik ilkelere karşı takındıkları tavırla da keskin çelişkili

olan bu slogana inat ve kararlı bir tutarlılıkla bağlanmaları, insanı hemen çarpmaktadır... Göreceğimiz gibi, her ülkede siyasal yaşamın demokratik biçimleri aslında sosyalist politikanın en değerli ve hatta en vazgeçilmez temellerini ilgilendirdiği halde, ünlü 'milletlerin kaderlerini tayin hakkı' boş bir küçük burjuva deyimi ve palavradan başka bir şey olmadığı için, burada çok açık olan çelişkiyi anlamak daha da güçtür... Lenin ve arkadaşları açıkça 'ayrılık' derecesinde milli kurtuluş savunucuları olarak, Finlandiya'yı, Ukrayna'yı, Polanya'yı, Litvanya'yı, Baltık ülkelerini, Kafkasları vb. Rus Devriminin sadık müttefiklerine dönüştürebileceklerini umarken, bir ters oyuna tanık olduk. Birbiri ardına bu milletler kendilerine yeni bağışlanan özgürlüğü, Rus devriminin ölümcül düşmanı olan Alman emperyalizmi ile ittifak yapmak ve Alman himayesi altında karşı devrim bayrağını Rusya'nın içine taşımak için kullandılar. Olaylarda kesin bir dönüşe yol açan ve Bolşevikler için içerde ve dışarda şimdi hüküm süren durumu doğuran, Brest görüşmelerinde Ukrayna ile oynanan küçük oyun bu konuda mükemmel bir örnektir... Kuşkusuz, bütün bu durumlarda, bu gerici politikayı sürdüren aslında halk değil, yalnızca -kendi proleter kütlelerine karşı en keskin bir karşıtlıkla 'milletlerin kaderlerini tayin hakkı' nı kendi karşı devrimci sınıf politikaların bir aracı olma durumuna döndüren burjuva ve küçük burjuva sınıflardır... Bolşevikler kendilerinin ve devrimin büyük ölçüde zarar görmesi pahasına şunu öğreneceklerdir ki, kapitalizmin egemenliği altında halkların kendi kaderlerini tayin etmeleri söz konusu olamaz, bir sınıf toplumunda ulusun her sınıfı 'kendi kaderini' farklı bir biçimde 'tayin edebilmek' için çabalar ve burjuva sınıfları için milli özgürlüğe bakış noktası tam olarak o sınıf yönetimine bağlıdır." Bunları söyleyen Luxemburg demokratik hakları kısıtladığı için Lenin'i eleştiren, "Yalnızca hükümeti destekleyenlere, yalnızca parti üyelerine tanınan özgürlük özgürlük değildir. Özgürlük her zaman, başka türlü düşünen için özgürlüktür" diyen kişidir. Nitekim Bolşevikler kısa süre sonra hatalarını anlamışlar, etnik köken ayrımına dayalı partileri kapatmışlar, tüm Sovyet halklarını tek bir devlet çatısı altında birleştirmeyi başarmışlardır. Buna karşı da şu söylenebilir: Zaten bu despotik tutumları yüzünden rejimleri çökmedi mi! Tipik postmodernist melez bakış. Marksizmden kopmayalım, sınıf politikalarından da uzak duralım.

Burada bir noktayı daha açmalıyım. Marksist olduğumu iddia etmeme karşın Kürt sorunundaki düşüncelerimin birçok hümanistten geri olduğunu söyleyen arkadaşlar var. Bakın, bir humanist ya da konumu gereği soruna yalnızca insancıl açıdan bakan bir sosyalist mücadelenin emek-sermaye ekseninden uzaklaşmasından rahatsız olmaz. Marksistler ise bu noktada ısrarcı olmak zorundadır. Pek çok hümanisti rahatsız etmeyen solun zayıflaması olgusu beni fazlasıyla rahatsız etmektedir ve Kürt devrimcilerinin, sosyalistlerinin ayrı örgütlenmesi bunun önemli nedenlerinden biridir.

Postmodernizme Biraz Savunma Hakkı

Wolfgang Welsch'e göre, "Dubuffet'de dört veda söz konusuydu: Antropotentrizme, mantık merkezciliğine, tek anlamlılığa ve görsel üstünlüğe veda. Bu dört vedanın hepsi Lyotard'da yani postmodern düşünce ve modern sanat alanlarında tekrar ortaya çıkıyor... Nasıl modern sanat insanı aşmaya çabalıyorsa -kozmik alana doğru, amaçsızlığa doğru, materyal olana doğru- post modern düşünce de insanın 'insancıl' kavramlarını yok etmeyi hedefliyor."

Bu amaçların bizlere ters geleceği açık. Ama tüm bunları kötü niyetle, salt burjuva etkisiyle açıklayabilir miyiz? O da gerçekten uzaklaşmak olur. Sanatta ve felsefede akımlar gereksinmelerden doğar. Modernizmin öncü akımları nasıl modern toplumun açmazlarından kaynaklanıyorsa, postmodernizm de verili felsefelerin (marksizm dahil) açmazlarından kaynaklanıyordu. Bu söylediklerim giriş bölümünde yazdıklarımın inkârı değil, başka bir ifadesi. İnsanlar gördüklerini ve görmediklerini, kendilerini, coşkularını ve açmazlarını ifade etmek, bunu başkalarına ulaştırabilmenin yeni ve daha etkin yollarını bulmak istiyorlar. Ortayolcu Habermas da, Lyotard da gerçeği saklamak değil ona ulaşmak, onu göstermek istiyor kendilerince. Muhalefet etmek istiyorlar; fakat yolu rahatsız edici, tehlikeli bulduklarından çıkmayacak sokaklarda vakit öldürüyorlar.

Welsch şöyle diyor: "Postmodern yazarlar sanatı karakteristik olarak, kendilerini sanatla dile getirmek amacıyla değil, tersine, algılamalardan yola çıkarak gerçekliğimizi kavramak amacıyla, ilk sırada temalaştırırlar. Sanat, yansımanın hedef değil, model alanıdır. Çünkü algılama potansiyelleri hazırlar, özel bir algılama yeteneği ister ve verir. Postmodem düşüncenin estetik esinlenmesinin, yine aynı düşüncenin aistetik yapılanması olarak işlerini sürdürdüğünü ve bunun bu düşüncenin yararına, onun bugünkü gerçekliği işlenir hale getirme konusunda özel gücünün yararına olduğunu göstermek istiyorum. Modern sanatın ruhundan postmodern felsefenin doğuşu bana bu düşüncenin bir yükü gibi değil, daha çok onun hilesini engelliyor gibi geliyor..." Welsch PM için "günümüz gerçekliğine en çok, yani en azından konum olarak en çok yaklaşan düşünce" demektedir.

Lyotard'a göre gerçekçilik kötü bir şeydir, çünkü gerçekçiliğin gerçekliği kötüdür. Ona göre partinin (sosyalizmin) gerçekçiliği vardır, bir de sermayenin gerçekçiliği. Stalin'in gerçekçiliği de, Hitler'in gerçekçiliği de aynı kapıya çıkar. Kitlelere mesajlar vermek üzere direktifle sanat üretilir. Bu despotizmin ta kendisidir, kitleleri yanıltır, esir alır. Sermayenin gerçekçiliği de sermaye düzenine hizmet eder. İyi sanatın ölçüsü iyi para getirmesidir. Ona göre bunlara karşı olan Postmodermizm modernin bir parçasıdır, doğum halinde modernizmdir.

Biz burjuvazinin sanatı nasıl kitleleri oyalamak, boş yaşamlarından haz almasını sağlamak için kullandığını söylüyorsak Lyotard da benzer şeyler söyler. Bunu önlemenin yolu ona göre postmodernizmdir. "Ama biçim okuyana teselli ve haz için malzeme sunmaya devam eder. Oysa bu duygular hakiki yüce duygusunu oluşturmazlar... Bu durumda postmodern, modernin içinde gösterile-

mezi, bizzat gösterimin kendinde öne çıkarandır; uygun formların tesellisi ile imkansızın nostaljisini hep birlikte yaşamaya elveren beğeni konsensusunu reddedendir; yeni gösterimleri, tadını çıkarmak için değil, ama gösterilemezin varolduğunu daha iyi hissettirmek için araştırandır. Postmodern bir yazar ya da sanatçı, bir filozof konumundadır; yazdığı metin, ürettiği yapıt, prensip olarak, önceden yerleşmiş kurallar tarafından yönetilmez ve belirli bir yargı aracılığıyla, bilinen kategorilerin bir metne, bu yapıta uygulanmasıyla yargılanamaz... Bize düşen, gerçekliği sağlamak değil, gösterilemeyen kavranabilir için yeni imalar icat etmektir."

Bilinen kategorilerle postmodernin yargılanamayacağı tezi çocukça bir kaçıştır. İşe yaramaz. Bilinen kategoriler PM yazarı da bağlar ki, onu dışardan eleştireni bağlamaması için hiçbir neden yoktur.

Jameson bu çelişkinin kenarına dek gelmiştir: "Andy Warhol'ün çalışmaları tamamen metalaştırma üzerinde odaklanıyor ve geç sermayeye geçişteki meta fetişizminin en ön planında yer alan dev Coca-Cola şişesi ya da Campbell Konserve Çorbaları afişi görüntüleri güçlü ve eleştirel birer siyasal bildirim olmalıydı. Eğer değillerse, kuşkusuz insan nedenini öğrenmek isteyecek ve geç sermayenin postmodern döneminde siyasal veya eleştirel sanatın imkânları konusunda birazcık daha ciddi şüphelere kapılacaktır." Jameson'ın şüphelendiği fakat bilmek istemediği gerçek, toplumları sanat yapıtlarının değil üretim ilişkilerinin yönlendirdiği gerçeğidir. Meta ekonomisi fazla bir çaba göstermeden, hatta kendiliğinden Marksizmi bile satın almış yozlaştırmıştır, postmodernizmi neden pazara süremesin.

Sonuç:

Postmodernizme doğru dürüst savunma yaptırmadım. Ancak savları hiç de yeni savlar değildir. Bilinen idealist dünya görüşünün yeni bir uzantısıdır. Ona karşı mücadele edilmeli, fakat ondan da bir şeyler öğrenilmelidir. Mücadele edilen her şey mücadele edeni değiştirir, ona yeni açılımlar kazandırır. Yahu biz bunu zaten biliyoruz, deyip defteri kapamak yerinde saymayı, gerilemeyi getirir. Marksizm tam da böyle böyle gerilemiştir.

Mısır, yazısının sonunda şöyle diyor: "Öncelikle siyasal ve hemen şimdi kültürel olarak 'özgürlük anlatısı'na bağlı bir devrimci cephe için sokağa çıkılmalıdır." Sokağa çıkmaktan söz eden o denli çok insan var ki! Önce eylem diyorlar. Önce şu, önce bu çağrılarını her zaman kuşkuyla karşılamışımdır. Fakat ille bir "önce" gerekiyorsa, önce akıl diyorum. Postmodernist 'akla veda' sloganına karşı özellikle akıl, daha çok akıl!

KAYNAKÇA

-Süreyya Evren, Postmodern Bir Kız Sevdim, Mitos Yay. 1993
-Paul Feyerabend, Akla Veda, Ayrıntı Yay. 1995
-Gündüz Vassaf, Cehenneme Övgü, Ayrıntı Yay. 1995
-Alain Touraine, Modernliğin Eleştirisi, Yapı Kredi Yay. 1995
-Postmodernizm, Kıyı Yay. 1994
-Sosyalist Siyasal Düşünüş Tarihi, Bilgi Yay. 1976
-Mustafa Bayram Mısır, İnsancıl, Ocak 1996
-Varlık, Aralık 1992

Batıda

Amsterdam'da
Kilise alanında
Güvenli geleceğe filizli ağaçlar
Bencil
Korkak
İyi giyimli
Karnı tok

Doğmayan bebeklerin
Kimyasalların
Irak'da Bosna'da Cilo'da Kafkasya'da
Doğanların
Ölüm çiçekleri
Sulanıyor
Güneşli pencerelerinde
Batının

Taşı kaldırmayanların
Yılanı öldürmeyenlerin
İkiyüzlü
Kilise alanında
Güvenli geleceğe fillizli
Ağaçlar

Nerelerde olmak
Özgürlüğüm

Cengiz BEKTAŞ

Kuantumdan Postmodernizme... Nesnel İdealizm

Sinan KUTLU

İnsancıl'ın Ekim sayısında yer alan "Şeytanın Post-Modern Simgesi: 666" başlıklı yazım, farklı yönlerden gelen çeşitli değerlendirmelere, bu arada bazı tepkilere konu oldu. Kısaca anımsatmak gerekirse, bu yazıda Küçük İskender'in "666" adlı şiir kitabını incelemiş, doğal olarak da buradaki metinlere kaynaklık eden geç kapitalizmin kültürel yönelimlerini, söylemsel mantığını ana hatlarıyla ele almıştım. Bu arada, çözümleme işlemine konu olan şiirlerden bazı alıntılar da yer alıyordu yazıda..

Sözettiğim değerlendirmelerden olumlu olanları bir yana bırakırsak, olumsuz tepkiler ayrı ölçütlerden yola çıkan iki farklı doğrultuda gelişti. Bunlardan ılkı yazının içeriğine, savlarına karşı olmayan, ancak Küçük İskender'den alıntıladığım şiirlerde çokça yer alan çirkin ifadeleri İnsancıl'da görmekten rahatsızlık duyan kimi arkadaşlardan geldi. Gerçekten de, kapıtalist anlamda kültürel çürümenin, bilinç bozunumunun özgül bir biçimde dışa vurduğu bu anlatılar, içeriğiyle birebir örtüşen bayağı sözcükler dolup taşıyordu. Sağlıklı bir bilinç, insani incelme süreçlerinden geçmiş bir duyarlık elbette bunlardan doğal bir rahatsızlık duyacaktı. Şurası apaçık ki,ben de bu alıntıları yapmak durumunda olmaktan pek hoşnut değildim, ancak bu salt kendimle ilgili, öznel bir etkilenimdi. Bana bundan daha çok rahatsızlık veren ise ki bu, sorunun toplumsal yanıydı böylesi bilinç içerikleriyle sürekli koşullanan, henüz özgürce kimliğini oluşturamadan sistemin kültürel terörüyle yok edilen çok sayıda insanın, özellikle de genç insanların somut varlığıydı. Çevremizde, yaşamımızın her alanında etkilerini böylesine somut ve her gün biraz daha çoğalan ölçülerde algıladığımız toplumsal bir olgunun teşhir edilmesi, temelinde yatan sistemin bilinciyle birlikte eleştirel bir tepkiyle karşılanması, düşüncelerimizin yüklediği bir sorumluluktu bana göre. Durum bu olunca bir eleştirinin nesnesini somut olarak belgelememek, eleştirinin üzerinde geliştiği metinleri gölgede bırakmak nesnel bir yaklaşıma ne kadar uygun düşerdı, ya da o sözcükleri örneğin noktalı boşluklarla alıntılamak ımlenen anlamı zihinde aynen oluşturacağına göre bu neyi değiştirirdi kendi adıma pek anladığımı söyleyemem..

İkinci olumsuz değerlendirme ise, alıntılara değil doğrudan yazının içeriğine yöneldi. Küçük İskender'ın yapıtında dile gelen burjuva anlamda çağdaş kültürel bozunum ve bunun sınıfsal çıkar ilgileriyle organik bağını, postmodern söylemle koşutluk içinde ele almanın doğru olmadığı söylendi bana. Ayrıca eleştirimin çıkış noktalarından birinin ahlaksal ölçütler olduğu, bununsa klasik aydınlanma mantığını, geçici özdeşlik ve temellendirimlerin yordamını anımsattığı belirtildi. İşte bu anlaşılması çok kolay bir yaklaşımdı ve düşünsel çizgimin belirleyiciliğinde gerektiği gibi yanıtlandı.

Ancak bu yanıtta dile gelen içeriğin tekil bir dıyaloğun çerçevesinde kalmaması, hattâ daha da genişleyip, olabildiğince boyutlanarak, içerdiği tüm ilişki ve öğelerle birlikte dile getirilmesinin gereği, giderek bir inanç olarak ağır bastı. Eskiyen, tarihsel varlık koşullarını günbegün yitiren bir dünya bilinci, özellikle 20.Yüzyılın ilk çeyreğinden sonra artan bir ivmeyle bu yitişe engel olacak kuramsal bir yenilenme çabasına hız vererek, felsefede bilimde ve sanatta sürekli birbirini destekleyen ürünlerle, sistemli bir etkinliği hayata geçirdi. Bilimsel sosyalist öğretiye sözde karşısav olarak türetilen pek çok yaklaşım, tarihsel süreçte eriyip gitti, ancak çarçabuk farklı görünümlere büründürülerek, yeni bir şeymişçesine ortaya atıldı.

Bugün de çevremiz bu çabanın birbirinden bağımsız gibi duran ürünleriyle dolu. Oysa bilimsel öğretinin bize sağladığı bilinç, değişik alanlarda ortaya çıkan ve ilintileri özellikle gölgede bırakılan bu özdeş bilinç içeriklerini kavramsal düzeyde tanımlamayı, örtülü bağlantıları ortaya çıkarmayı gerektiriyor. Bu anlamda ne postmodernizmi ne de bir başka ideolojik yapılanmayı geçtiği sureçlerden ve farklı alanlarda beliren izdüşümlerinden bağımsız ele almak olası değil. Ancak bu kapsamda bir konuyu böyle bir yazının sınırlarında, tüm ayrıntılarıyla ele almak da çok büyük güçlüklerle karşılaşıyor. Öyleyse geriye, işlevselliği olabildiğince üste çıkaracak bir tutumla, örnekleme yöntemiyle işe koyulmak kalıyor. Asıl önemli olan da bu işlevsellik olduğuna göre, bu incelemeyle ben, kanımca çok önemli olan bir bağıntıyı; sürekli farklı düzlemlerde gündeme geldiği halde aralarındaki ilintinin yeterince irdelenmediği iki düşünsel olguyu bu yönleriyle ele almaya çalışacağım. Söylediğim gibi, böyle bir girişim, oylumu gereği bazı ayrıntıları gözden çıkarmak zorunda kalacak. Ancak yine de konuyu temel izleğinde, öncel çizgileri belirginleştirerek sürdürmek, önemli olduğuna inandığım bir sorgulamaya adım atmak anlamında bir işlev edinecektir sanıyorum.

Sözünü ettiğim düşünsel yönelimlerden ilkı, buraya dek tahmin etmiş olduğunuz gibi postmodernizm. Özgün ve yeni bir bılgi edinme yöntemi olduğu savıyla, bilgi kuramı temel mantığını reddeden, zihnin kavramsal etkinliğini boşlukta temellendirim mantığı olarak niteleyen bu yönelimin, gerçekte yadsır göründüğü idealist bilgi kuramını değişik türevlerde nasıl yeniden ürettiğini sözettiğim bağıntı içinde irdelemeye çalışacağız. Bağıntının öteki ucu ise, bilimsel etkinlik ve bilim felsefesi alanında kendini duyuruyor. Nesnel gözlem verileriyle desteklenen sezgisel bir saptama olarak ortaya çıkışından bu yana kuantum fenomeni,

kuantum alanlar kuramı, kuantum elektrodinamiği, kuantum mekaniği gibi çeşitli alanlar ve evrelerde adını duyduğumuz, kısaca kuantum kuramından sözediyorum. Daha doğru bir söyleyişle bilimsel kuantum gerçekliğinin idealist yorumundan. Ancak burada idealizmin bilinen kavranışını değil, her iki yönelimde de ortak biçimde açığa çıkan bir üst evreyi, yeni bir görünümü karşımızda buluyoruz. Bu yeni idealizmi "nesnel idealizm" olarak adlandırabiliriz. Benzer bir tavırla idealist bilgi kuramını ve burjuva Aydınlanması temelinde gelişen pozitivist felsefeyi, olgucu mantığı sözde reddeden bu iki yaklaşımı karşılıklı girişimleri içinde incelerken, nesnel idealizmin neyi karşıladığını da daha geniş anlamda temellendirme olanağı bulacağız.

Böyle bir çabaya girişirken her iki alanın gelişim çizgileriyle ilgili kısa bir anımsatmanın gerekli olduğu kuşkusuz. Bunu yaparken bir çıkış noktası belirleyip, örneğin kuantum kuramının tarihsel gelişim çizgisini ana hatlarıyla sergileyerek aynı bağlamsallıkta postmodernizmle koşutluklarını aydınlığa çıkarmak sanırım uygun bir yöntem olabilir. Öyleyse kuantum gerçekliğinin kısa tarihinde bir yolculukla işe başlayabiliriz.

Düşünce tarihine baktığımızda, evrenin yapısıyla ilgili araştırmaların çok eskilere uzandığını görürüz. Daha M.Ö ki yüzyıllarda, maddenin temel yapısını oluşturan atom denen temel parçacıklardan sözedildiğini, Democritos, Aristoteles gibi düşünürlerin kozmik yasalılığı bu görüş üzerine oturttuklarını biliyoruz. Ortaçağla birlikte uzun süre skolastık yaklaşımın gölgesinde kalan bu düşünce, onu izleyen yüzyıllarda Galileo Galilei, Bacon, Newton gibi filozof ve bilim adamlarının çalışmalarında yeniden dirim kazandı. Ancak bu konuya ilişkin en kapsamlı ve bilim çevrelerinde yankı bulan temellendirim, 19.yüzyılda John Dalton'dan geldi. Bu bulgulama atomla ilgili araştırmalara hız verdi ve 20.yüzyılın başlarına gelindiğinde hiç kimsenin bu konuda bir kuşkusu kalmamıştı. Artık tüm incelemeler atomun yapısal özellikleri üzerinde yoğunlaştı.

Bu yıllarda Max Planck, molekül ve atomun ötesindeki yeni alanların bulgulanmasına yönelik çalışmalarının sonucunda kuantum gerçekliğine ilk adımı attı. Atomun çekirdeğini bağlayan güçler, hadron denilen ve daha önce bilinmeyen madde biçimleri üretiyordu ve bunlar da kuark denen daha temel parçacıklardan oluşmuştu. Genel olarak kuantum terimi, maddenin yapısını oluşturan kesikli ayrık birim anlamına geliyordu ve bu gerçeklik Newton'un bulgularını izleyen yüzyıllarda bir dünya görüşü olarak egemenleşen klasik determinizmin, evrenin en küçük biriminde, atom altı ölçekte yeniden sorgulanmasını doğurdu. Daha temel maddesel yapılarca salınan ve soğurulan kuantum parçacıkları, öteden beri süregelen evrenin sürekliliği görüşünün kesintili bir görüşle değişimini dayatarak, dünyanın yeni bir resmine yönelik gereksinimi doğurdu. Böylece atomun yapısında yeni bir fizik açığa çıkıyordu. Max Planck, bu kesintililik oranını daha sonra "Planck Değişmezi" olarak anılan bir "h" sayısı ile simgeledi.

Sonraları özel ve genel görelilik kuramlarını geliştiren Albert Einstein da, fotoelektrik etki ile ilgili yazısında, Planck'ın kuantum önermesini kullandı ve daha da öteye giderek ışığın da parçacıklardan oluştuğunu ileri sürdü. O güne dek Planck ve birçok fizikçi ışığın sürekli, elektromanyetik bir dalga olduğuna inanıyorlardı. Varlığı sonradan kesin olarak kanıtlanan bu ışık parçacıklarına "foton" adı verildi. Ancak atom altı parçacıkların davranışları ve bundan yola çıkan bazı kuramsal kestirimler özellikle 1920'lerde Einstein ile kuantum fizikçileri arasında ilk görüş ayrılıklarını doğurdu. Mikro evrenin yapı taşları, klasik determinizmin temel varsayımına aykırı olarak önceden belirlenemeyen, rastgele davranışlar gösteriyor, evrensel devinim yasalarının önbelirlenirliği ilkesinde temelli bir sarsıntı yaratıyorlardı. Önceden bilinen fizik yasalarının açıklamakta yetersiz kaldığı bu gerçeklik, bazı kuantum fizikçilerinde parçacıkların bu davranışını "rastgelelik" kategorisiyle açıklama eğilimi yarattı. Einstein bu evrede kuantum kuramını reddetti. O'na göre, bu yorum fiziksel gerçeklik konusunda eksik ve bütünlüksüz bir tanım verdiği için yanlıştı. Evrenin temel yapısında rastgelelik ve şans olması, bilimsel gerçeklikle bağdaşmayan, yüzeysel bir yorumdu ve insanın bilimsel etkinliği tarih boyunca önceden bilinmeyen gerçeklikleri çözümlemekle geliştiğine göre, bir gün parçacıkların davranışı da çözümlenecek ve bir yasalılığa oturtulacaktı. İşte bu sıralarda Einstein o çok bilinen, ünlü sözünü söyledi: Beni Tanrı'nın zar attığına inandıramazsınız." Daha sonra kuantum kuramındaki yönelimler, Einstein'in düşünsel belirlenimiyle iyice zıtlaşan nitelikler edindi ve yıllar süren uzun tartışmalara yol açtı. Yaşamı boyunca böylesi yorumların bilimsel olmadığını savunan Einstein, kuantum fizikçilerini oldukça güç durumlara düşüren kanıtlamalar geliştirdi. Kuantum kuramcıları ise O'nu, klasik Newton determinizminden sıyrılamamakla suçladılar.

Max Planck'ın kestirimlerini izleyen yıllarda, Werner Heisenberg yeni kuantum kuramının ilk adımlarından biri olan "matris mekaniği"ni geliştirdi. O'nun çalışmalarındaki temel amaç ise matematiksel bir yaklaşımla atomik parçacıkların davranışlarına açıklık getirmekti. Heisenberg, bu davranışların basit sayılarla açıklanamayacağını ileri sürerek, "matris" denilen kare ya da dikdörtgen biçimindeki sayı dizileriyle sorunu çözümlemeye girişti. Bu sırada Luis Broglie ve Ervin Schrödinger, kendi deney ve gözlemlerinin sonucunda, elektronun bir parçacık değil dalga olduğu yargısına vardılar. Max Born ve O'nun önderliğindeki grup ise bu yoruma karşı çıktı.

Onlara göre maddesel bir dalgadan sözedilemezdi. Olsa olsa, uzay ve zamanda sürekli yer değiştiren parçacıkların konumunu tanımlayan olasılık dalgalarıyla açıklanabilirdi bu durum.

Bulunulan aşamada, ayrı çevrelerce desteklenen iki geçerli açıklama sözkonusuydu: Heisenberg'in matris mekaniği ve Schrödinger'in dalga mekaniği. Bu iki yorumun yolaçtığı tartışmalar sürerken, Paul Dirac, geliştirdiği "dönüşüm kuramı"yla uzlaştırıcı bir yaklaşım getirdi. Bu kuram, parça ya da dalga tanımlarının aynı gerçekliğin farklı görünümleri olduğunu söylüyordu. Yani, bu tanımlar aynı bilgi nesnesinin değişik temsil biçimleriydi, bir temsil biçiminde dönüşümler yaparak başkalarına ulaşılabilir, buradan da değişmez olana, yani varlığın tanımlardan bağımsız temel özelliklerine ulaşılabilirdi. Özetle ortada tek bir kuantum gerçekliği vardı Dirac'a göre...

Bütün bu gelişmelerin ardından, yeni kuantum ku-

ramında, sonradan "Kopenhag Yorumu" olarak anılan bır aşamaya gelındi. Kendisinden sonra gelişen nesnel ıdealıst yönelımlere bir anlamda kaynaklık eden ve Werner Heısenberg ile Niels Bohr' un ayrı ayrı çalışmaları sonucu gelınen bu aşama, aslında tam bır ozdeşlık ıçınde olmayan farklı yaklaşımların toplamıydı Heısenberg, matematiksel yetıleri ağır basan bır bılım adamıydı ve matematiksel fiziğin yöntemlerını kullanarak, atomik parçacıkların bilinen yasalara uymayan davranışlarını bilimsel simgelerle tanımlamaya çalıştı Bu çabaların sonucunda " belirsizlik ılkesı" ortaya çıktı Heisenberg' in bu ünlü yorumu kabaca şöyleydı Bir deneysel düzenek geliştirilerek elektronun konumu ölçüldüğünde birbirini izleyen deney sonuçları sürekli küçük farklar gösteriyordu, yanı bır elektronun konumunu bir kezde ve kesin olarak saptamak olası değildi. Bu durumda Heisenberg uzun bır deneyler dizisi sonucunda elektronun olası yerını bıldıren ortalama bır değere varılması gerekliğini söyledı. Zorunlu olarak bu, kesin ve tek bir konum ölçümü değil, bır olasılık dağılımıydı Bu sonuç " belirsız q " olarak tanımlandı Aynı yöntemle bu kez elektronun momentumu (kütle x hız) ölçüldüğünde sağlanan değer ise " belirsiz p " olarak sımgelendı Heısenberg bu ıki değerin çarpımıyla elde edilen sonuçun, daha önce Planck'ın bulguladığı "h" sayısından büyük, ya da ona eşit olduğunu ortaya koydu (Belirsız q x belirsız p > = h) Bu denklem bilinen fizik yasalarıyla elektronun kesin yerinin ölçülemeyeceğinın ve bu ölçüm yapılsa bile konum ve momentumun tek bır deneysel düzenekle aynı anda saptanmasının mevcut bılgilerle olanaksızlığının simgesel bir ifadesıydı Çünkü eğer konum kesin olarak saptansa, yani belırsiz q = 0 olsa, konum ve momentum ölçümleri çarpımının sabit bir değer olan Planck değışmezini vermesı gerektığine göre, bu kez belirsiz p'nin sonsuz olması gerekecektı Yani konumu kesin bir değerle ifade etmek, momentum konusundaki bilgimizi sonsuz bır belırsızliğe götürüyordu. Bu yorum, atomik parçacıkların verilı davranış düzeninin, fizikte bilgi ve yöntem olarak gelınmiş olan aşamanın olanaklarını üst duzeyde zorlayarak sağlanmış, simgesel bir ifadesiydı Bır başka deyişle bir durum saptamasıydı Heısenberg' ın belirsizlik ilkesi.

Nıels Bohr ise konuya çok farklı bir boyuttan, felsefî ve kuramsal olarak yaklaştı. O'nun belirlenimi Heısenberg'den farklı olarak, daha çok bilim felsefesine ve onun yordamlarına yatkındı. Felsefi birikiminin tüm olanaklarını kullanan Bohr, dil felsefesinin yöntemlerine başvurarak, dilbilimsel olanakları atom altı süreçlere nasıl uygulayabileceğini düşündü. Belki de günlük gramerımizin içeriğindeki mantık, bu konuda yetersız kalıyordu O'na göre

Yoğun çalışmaların sonucunda Niels Bohr, " tamamlayıcılık ılkesı " ni geliştırdi. O'nun çıkış noktası bır parçacığın konumu ile momentumunu aynı anda ölçmenın mevcut verilerle olanaksız oluşuydu Ancak Bohr, konuya bugun için geçerli bir olanak değil, belirleyici bır evren tanımı olarak baktı Bir şeyi bilmenin koşulları dığerının bilgısini dışladığına göre, dünya hakkında bır defada her şeyi bilmek olanaksızdı Yani evrensel gerçeklığin, yaşam süreçlerının tümel kavramlarla açıklanması, bir bilgilenme yöntemi olarak geçersızdı. Ayrıca farklı deneysel düzeneklere göre elektronun durumu değiştiğine göre, yani bir düzenekte parçacık, farklı kurulmuş bir başka düzenekte dalga olarak göründüğüne göre nesne ile gözlem düzeneği arasında bır etkileşim vardı Bu da doğanın bizim gözlemımize kayıtsız olmadığı, gerçekliğin öznenın bakış açısına göre değıştığı anlamına geliyordu Bu yorum " gözlemcının yarattığı gerçeklik " olarak adlandırıldı ve sonradan gelışen nesnellık karşıtı öznel göreciliğe bır dayanak oluşturdu Böylece evrenin makro süreçleri, yani doğal ve toplumsal gerçeklikler, indırgemeci bir yaklaşımla henüz yasaları saptanamamış olan mıkro dünyanın göreli ve olgusal görünümüyle açıklanacaktı

Niels Bohr, parçacık ve dalga tanımlarını " tamamlayıcı kavramlar" olarak adlandırdı ve buradan yola çıkarak aynı bilgi nesnesinin birbirini dışlayan tamamlayıcı özellikleri olduğunu söyledi Buna göre aynı varlık alanını, farklı öznel yaklaşımların bırbirine tümüyle karşıt sonuçlara varabileceğini kabul ederek, hıç bır mantıksal çelişkiye düşmeden, örneğin ak veya kara olarak tanımlamak olasıydı Gözlemcinin hangi düzeneği, yani bakış tarzını seçtığı yalnızca bir tercih sorunuydu

Doğal olarak kendisinden önceki ve çağdaşı bazı düşünsel eğilimlerle beslenen bu yorum, daha sonra farklı alanlarda yankı buldu. Kuantum gerçekliğiyle ilgili araştırmalarsa, genellikle bu doğrultuda takılı kaldı Bugün bile, atom altı parçacıkların davranışlarıyla ilgili çözümlemelerde, bilimsel diyalektik yöntemden yola çıkan tutarlı bir evren yorumunun eksikliği kendini çok güçlü duyuruyor

Kopenhag yorumu, özellikle de tamamlayıcılık ilkesı, parçacıkların bilinen yasalarla açıklanamayan davranışlarını olgusal bir yaklaşımla mutlaklaştırdı Bu davranışların rastgele gelişmesi saptayımını, klasik determinizmin sonu olarak yorumladı Oysa bu yorumda sona eren aslında klasik determınizm değil, bilimsel gerçekçilikti. Gerçekten de parçacıklar rastgele gibi görünen davranışlar içindeydi, ancak bu davranışlardaki olasılık dağılımı her zaman kararlıydı Örneğin bir elektronun davranışındaki olasılık, bır zar atıldığında "1" gelmesi olasılığı nasıl 1/6 ıse o ölçüde kesindi Bu oran hiç bir zaman 1/5 ya da 1/7 olamazdı. Böyle kesin bir dağılım zorunlu olarak bir nedenselliği duyuruyordu, bu bir anlamda kollektif bir determinizmdi. Birbirinden bağımsız gibi duran ya da devinen parçaların, gerçekte bütünsel bir yapının öğeleri olduğunu, bu evrensel yasalılığın da tümel kavramlarla açıklanabileceğini öğreten bilimsel yaklaşım, diyalektik tümevarımsal yöntem, tamamlayıcılık ilkesi ve onun ardıllarınca gözardı edildi Oysa, bir arada kesin ve kararlı bir dağılım gösteren parçacıkların gerçek anlamda rastgele davranmadıkları, bunun bir görünüş gerçeklik diyalektiği içinde yorumlanması gerektiği açıktı Aynı biçimde rastlantısallığın, tümel bir zorunluluğun farklı görünümleri olduğu, bılimde kavramsal düzeyde açıklanan en üst düzeydeki bütünlüğün, birbiriyle çelişip çatışan sayısız sürecin karşılıklı ilişkisinden oluştuğu da yine bilimsel diyalektik yöntemin ortaya koyduğu bir gerçeklikti

Tamamlayıcılık ilkesi ve onun çağdaş izdüşümlerı evrenin doğasını rastgelelikle açıklayarak ve aynı gerçekliğin birbirine tümüyle karşıt iki tanımla açıklanabileceğini savunarak klasik determinizmi yıktıklarına inandılar Oysa kendi özellerinde yıktıkları, parçadan bütüne yönelen ve böylelikle bütünün dayandığı

yasalılığı tutarlı bir soyutlamayla kavramlaştıran bilimsel yöntemdi. Gerçekte, kendileri de klasik determinizm olarak yadsıdıkları evre gibi, idealist düşünce sürecinin bir parçası, yeni bir halkasıydılar.

İdealizmin tarihsel çizgisinde, usçuluk olarak adlandırılan yöntem, evreni salt zihin kategorileriyle, idealarla açıklamaya çalıştı, daha sonra deneycilik adı altında yeni bir evreye gelindi ve burjuva Aydınlanmasının dünya görüşünü belirleyen bu yaklaşım da sözde idealardan sıyrılıp nesnel gözlem verilerine yönelir görünürken aslında noumenal (salt us içerikli) bilinci terk edemedi ve var olanı önceden oluşmuş zihin kategorileriyle açıkladı. Gerçekte, kendi ussal etkinliği olan modelleri nesnel gerçekliğe yükleyerek, evreni olduğundan farklı ve kendine göre yorumlamakla, bir önceki klasik idealist geleneğin ayrı bir yöntemle izini sürdü. Tamamlayıcılık ilkesi ve ardılları ise işte bu olgucu, yani gerçekliği tüm iç süreçleriyle değil de yalnızca dış görünüşüyle kavrayan geleneği, yadsır görünerek devraldı ve bir önceki gibi yöntemini restore etti. Yenilenen yöntem,evreni zihinsel kategorilerden bağımsız, gerçekte olduğu gibi kavrama savıyla gelişti, ancak kavranılan, gerçekliğin tümel yapısı değil yalnız görünen yanı, bütünü tek başına açıklamakta yetersiz olan tikel süreçleriydi. Bu da, savları ne olursa olsun olguculuğun yeni bir türevinden başka bir şey değildi aslında; yani idealizmin yüzyılımıza düşen bir yansıması. İşte "nesnel idealizm" kavramı da bu bağlamda kendini gösterdi. Kuantum gerçekliğini bilimsel içeriğinden soyan idealist Kopenhag yorumcuları, herhangi bir nesnenin var olup olmadığının bile, öznenin onu görmeyi seçip seçmemesine bağlı olduğunu savunarak, izini sürdükleri geleneğin belirgin ipuçlarını verdiler. Evet bu yeni bir idealizmdi, ancak nesnel gerçekliği, somut varlık evrenini olduğu gibi açıklama savıy la yola çıkmasına karşın, parçada takılı kalarak bütünden uzaklaşan, traji-komik bir "nesnel" idealizm.

Anlatımızın tam bu bağlamında, yukarıdaki tanımlarda biçimlenen bu yeni idealizmi kendine özgü karakteristiği içinde algılamak ayrı bir önem taşıyor. Daha önce, nesnel idealizm kavramıyla betimlediğimiz bu düşünsel içeriğin yalnızca kuantum fenomeniyle sınırlı kalmadığını, bunun egemen dünya düzenine maledilebilecek bir söylem olarak sanattan politikaya, pek çok alana genişleyen bir yaygınlığı olduğundan sözetmiştik. Burada özellikle dikkat edilmesi gereken bir şey de, bu geniş yayılımın bilinen sınıflandırmalar ve ayrımlarla kesinlikle doğru olarak kavranamayacağı. Örneğin çağdaş burjuva kültürü ve onun yeğlediği söylemin karakteri, geçmişte geçerli olan düşünce modellerinin, bu arada sağ ve sol gibi politik yönelimlerin bilinen kavramlarından çok farklı biçimlerde gelişiyor bugün. Konumuzun kuantum dışındaki ikinci örnek alanında da, yani postmodernizm olgusunda da aynı biçimlenmeyi gözlüyoruz. Kökenleri çok farklı olan, örneğin geçmişte kimisi sağ, kimisi de sol eğilimlerin temsilcileri olan kesimler, bugün aralarındaki bu ayrımı şöyle bir, üstü kapalı belirtseler de postmodern söylemin içeriğinde aynı tutumu benimsiyorlar. Ayrımlar, radikal politik tutumlar hızla birbiri içinde eritilerek, insani düşünce etkinliği dünya genelinde tek bir kanala akıtılmaya çalışılıyor. Bu eşdüzlemlilikte artık kimin kendisine ne ad koyduğu pek bir önem taşımıyor; sosyal demokrat, liberal ya da marksist olabilirsiniz, yeter ki söyleminiz yeni düşünce içerikleriyle uyum içinde olsun, bu düşünce modasının dışında kalıp "demode" olmayın. Böylesine de özgürleştirici bir söylem alanı postmodernizm' (6)

Yaşadığımız günlerde aydın gündemini oluşturan konular içinde hegemonya, Aydınlanmanın mantığı, toplumsal düşünce mitleri türünden ifadelere sık rastlanıyor. Bunlar postmodern tutumun kendine özgü terimlerle sonunda ülkemizde de gündeme ağırlığını koyduğunun göstergeleri. Gerçi bizdeki aydın kişilerin postmodern söyleme katılımları oldukça yerel ve ulusal izler taşımakla, ülkemize her yeni giren şeyin yazgısını paylaşıyor, ancak biz bu ulusal katkıları şimdilik kapsam dışı bırakacağız. Yine de açtığımız konuya hiç değinmemiş olmamak için, televizyonun hayatımıza ilk girdiği günlerdeki anılarınızı şöyle bir tazeleyerek, televizyonu olan evlerdeki toplantıları ve oradaki genel yaklaşımı bugünle karşılaştırmalı olarak anımsamanızı önerebilirim.

Söze girerken ,postmodernizmin,ancak merkezsiz olarak kavranabilen bir düşünce yöntemi olduğu savına karşın, bir Aydınlanma sorgulaması temelinde geliştiğini belirtmekte yarar var. Aydınlanmanın düşünsel eğilimleriyle ilgili sorgulamalar oldukça geriye götürülebilir, ancak konumuzun izleğinde karşımıza öncelikle Adorno ve Horkheimer'ın "Aydınlanmanın Diyalektiği" adlı yapıtları çıkıyor. Bu metin günümüzde postmodernle ilgili yapılan tartışmaların önemli bir kaynağı, bir anlamda çıkış noktası olarak özel bir anlam taşıyor. Ancak, yine hemen belirtmeliyiz ki Adorno ve Horkheimer'ın bu çalışmaları,kısmî bir referans olması dışında postmodernizmin güncel içeriğiyle, bizim ele alacağımız son görünümüyle tam bir özdeşlik içinde değerlendirilmemeli. Frankfurt Okulu'nun genel sorunsalı doğrultusunda, marksizmin kuramsal birikimini, genel terminolojisini daha çok üst yapı ağırlıklı bir sorgulamaya alan ve bu anlamda çağdaş gereksinimlere bir yanıt arayan Adorno ve Horkheimer, bu metinlerinde burjuva Aydınlanmasını bilgi edinme yöntemlerini ve oluşturduğu toplumsal söylemi irdelediler. Bu yöndeki ilk ve temel saptama, Aydınlanmanın dünyayı ussal içeriklerin belirlenimiyle yorumladığına ilişkindi. Bu us içerikleri, dünyayı gerçekte olduğu gibi değil de, hesaplama ve yararlılık kurallarına göre algılıyordu. Genel olarak akıl, aklın yalnızca özgül bir biçimi olan mathesis'e (hesaplama) indirgenmişti ve böylece de bilgi, aklın dünyayı kendi imgesi, bağlılaşığı olarak tanıdığı sıradan anımsamaya (anamnesis) dönüştürülüyordu. Aydınlanmanın özgürlük vaadeden savları böylece kendi kendisini kısıtlayan, çelişkin bir yapı edindi ve bilgi doğa üzerinde bir egemenlik aracı olarak algılandığında ortaya çıkan faydacı tutum, bir iktidar sorunu yarattı. Bu, bilgilenme biçiminin ürünü olan söylemin, aynı zamanda toplum üzerinde de bir egemenlik aygıtı olması anlamına geliyordu. Özetle Aydınlanma tum varlık alanını kendine yararlı bulduğu ölçüde var sayıyor ve yine ona uygun biçimlerde tanıyordu.

Böylece bilgi bir iktidar aracı olarak, doğa üzerinde egemenlik yanılsamasını doğur an teknolojiye indirgendi. Oysa insanın kavramsal kategorilerinden bağımsız olan doğa bu kategorilere karşı tümüyle kayıtsızdı. Kuşkusuz buradaki iktidar daha az akıl cı olabilen öteki bilinçler üzerinde kuruluyordu. Böylece

bilgi, bir efendilik ve kölelik diyalektiği içinde edinilebilir duruma geldi Bu durumda, Aydınlanmanın gerçekten maddi dünyanın içerdiklerinin bilgisini üretmediği açıktı Onun ürettiği yalnızca kendi iktidarını meşru kılan yetkili bir bilinç öznesiydi.

Kaba çizgileriyle özetlemeye çalıştığımız bu çalışma, postmodernizmin karmaşık gelişme sürecinde kuramsal çabalarıyla belirgin bir yer edinen Jean Fronçois Lyotard'ın sonraki modernizm sorgulamalarına bir anlamda dayanak oluşturdu. Ancak, ileride kapsamlı olarak değineceğimiz gibi postmodernizmin bugüne uzanan doğrultusu, çıkış noktasının karakteristiğinden nitel bir uzaklaşmayla tarih bilinci açısından daha gerilere düştü. Lyotard dışında, postmodernizm deyince akla Jean Baudrillard, Jacques Derrida gibi isimler geliyor...Özellikle Fransız düşünür Derrida, Nietzche, Heidegger ve Husserl'ın dil konusundaki görüşlerinden yola çıkarak, onlarda yarattığı bazı kişisel dönüşümler sonucu kurduğu gramatoloji (yazıbilim) kuramıyla etkili oldu Fransa'nın dışında, özellikle A.B.D.de yaygınlık kazanan bu görüşler, postmodernist düşüncenin önemli bileşenlerinden biri oldu ve Paul de Man, Goeffrey Hartman,Harold Bloom gibi eleştirmenlerin çalışmalarıyla genişledi. Derrida, geleneksel Aydınlanma mantığına eleştirel bir yaklaşım olması savıyla dekonstrüksiyon (yapı bozma) yöntemini geliştirdi Buna göre klasik Batı düşüncesi "logos egemenliği" dediği söz merkezcilik üzerinde yükseliyordu Derrida'ya göre yazılı metin sözden daha önemliydi ve usçu düşüncenin terkedilmesi kavramdan yazıya yönelen önyargılı bir yaklaşımla değil, metinden gerçeğe doğru bir yönelimle olasıydı Böylece yapıyı bileşenlerine ayırarak, metnin görünürde ortaya koyduğundan çok farklı konumlara varılabilir, dilin klasik mantığı parçalanabilirdi. Genel olarak postmodernizm, yazın alanında Rimbaud ve Mallarme'den, T S Eliot, Joyce ve Kafka'ya, dışavurumculuk ve gerçeküstücülük akımlarına uzanan modernist geleneğe tepki biçiminde gelişti Modernizmin bu son görünümleri, eski biçimlerin yükünden kurtulmak, özneye yeni yaşantı olanakları yaratmak savıyla gelişmişti. Postmodernizm ise, avangard olarak tanımlanan bu girişimlerde modernizmin mutlakçı ruhunun etkin olduğunu savundu. Böylece, öncü konumunda bile modernizmin baskıcı eğilimleri gözleniyordu; bu bir hızlandırma politiğiydi ve merkezi bir otoriteden ayrı düşünülemezdi. Postmodernizm ise geleneği bilinçli olarak devralma savıyla gelişti. Artık tümüyle yeni hiç bir şey olamazdı ve yapılması gereken, geçmişi toptan yadsımak yerine onun sunduğu eski biçimlerde dönüşümler yapmak ve böylelikle açılacak gediklerle yeniyi oluşturmaktı.

Buraya dek postmodernizmle ilgili, daha çok da ona kendi savlarından bakarak giriş niteliğinde bir tanım vermeye çalıştık. Çoğunlukla sanatsal bir söylem biçiminde,ya da dilbilim ve eleştiri alanlarında duyduğumuz postmodern, kuşkusuz yalnızca bu alanlarla sınırlı bir kavram değil. Bu noktadan başlayarak onun karmaşık gibi görünen yapısı içinden, gerçekte, dikkatli bir gözlemciye kendini çarçabuk ele veren temel düşünsel dayanaklarını ayıklamaya, buradan da bu dağınık görünümün biraz gerilerinde, korunaklı bir yerde konumlanan ana varsayımına, ideolojik bütünlüğüne varmaya çalışacağız Ayrıca bunu yaparken de, önümüze çıkacak ayırdedici özellikleri, temel izleğimiz uyarınca, özelde yeni kuantum kuramı, genelde de nesnel idealizm bağlamında karşılaştırmalı olarak ele almamız gerekecek

Yukarıda, postmodernizmi bir "kavram" olarak niteledik. Eminim ki, bu yazıyı okuyan her postmodern bu tanıma oldukça tepkisel yaklaşacaktır Çünkü böyle bir niteleme, postmodernizmin ana varsayımıyla tam bir karşıtlık oluşturur Evrensel ve toplumsal gerçeklikle ilgili çağdaş bilgi edinme yöntemini temsil ettiğine inanan postmodernizm, garip bir paradoks sergileyerek kökleri Kant'a dek uzanan bir yaklaşımın izini sürer Kant, **Salt Usun Eleştirisi**'nde, insanın duyusal olarak algıladığı nesnel dünyanın her zaman bilincin kavrayış biçimine, kavramsal bilişlerimize denk düşmediğini söylemiştir Bu saptama bir yönüyle doğrudur da.

Ancak buradaki doğruluk payı, bilincin kavramı edinme yöntemiyle ilgili, yani görelidir Elbette kavramı önceden a priori biçiminde bilinçte oluşturup sonra da onu nesnel gerçekliğe yükleyen, "belit"lerle, "koyut"larla düşünen bir zihin, gerçekliği olduğu gibi tanıyamayacaktır Böyle oluşan bir kavramın içeriği, tanımladığı varlıkla birebir örtüşmez Ancak postmodernizmin karşı olduğu, böyle bir tümdengelimli kavram değil, tümevarımsal kavramlar da dahil, kavramın kendisidir Evrenin bütünsel yapısını ya da herhangi bir varlığı, içerdiği öğeleri tanıyarak ve bunların karşılıklı ilişkilerini değerlendirerek, bütünü en üst düzeyde açıklayan bir soyutlamaya varmak, yani bir üst bilgi oluşturmak, postmoderne göre tipik bir Aydınlanma hastalığı olan temellendirim (foundation) mantığıdır

J F Lyotard, böyle bir temellendirim sonucu oluşan kavramı ve onunla kurulan söylemi, metaanlatı (metâ- recist) olarak betimler Buna göre, kavramsal düşünce etkinliği sonucu oluşan bilgi - bilimsel bilgi -, önceden oluşturulan bir kuramın bütünlüğü içinde zemin bulan bir bilgi olacaktır Böyle bir bilginin önermeleri, kurama göndermeyle içsel olarak test edilir Kavramsal bilinç, algıladığı her şeyi kendi içsel mantığıyla, ritüelistik akıl işlemleriyle işler ve yargılar Bunun sonucunda oluşan bilgi, gerçeği karşılayan bilgi değil, yalnızca bir ritüeldir; yani içeriksiz bir biçim. Görüldüğü gibi bu yaklaşımda, gerçeğe tek yanlı bakıldığında doğruluk yanılsaması yaratan bir özellik vardır Örneğin klasik idealizmin tümdengelimli kavramları için, bu saptamalar doğrudur Postmodernizmin dikkat edilmesi gereken yanı da, tam bu noktada belirir Ona kesinlikle kendi savlarında olduğunca parça parça, görülenin doğrudan yorumuyla değil, içerdiği tüm öğelerin ilişkileri sonucu ortaya çıkan sistemin bütünlüğü içinde bakmak gereklidir Bu da postmodernin büyük bir duyarlılıkla reddettiği kavramsal düşünce etkinliğiyle olanaklıdır.

Postmodernin özgül söylemine bakıldığında, Aydınlanma mantığı olarak tümden yadsıdığı kavramsal aklın karşısına, aklın taydaşı (caunterpant) diye tanımlanan bir seçenek çıkardığı görülür Bu düşünme yönteminin öznenin kendisinden vazgeçmesi ve kendisini özne olarak aşmasıyla gerçekleşeceği de bu söylem içinde yer alır Şimdi de, dilin biçimsel düzeyinde böyle tanımlanan bu düşünme yönteminin, içerik olarak ne ürettiğine, bazı belirgin örnekler üzerinde

bakabiliriz. Aslında yalnızca postmodernizmin tarih anlayışına bakmak bile bu içerikle yüzyüze gelmek için yeterlidir. Bu anlayış, Aydınlanmayı tarihi tek bir süreç olarak görmekle suçlayarak, gerçekte tarihin tek çizgide doğrusal olarak gelişen bir süreç değil, hepsi heterojen olarak kendi yönlerinde ilerleyen bir güçler şebekesi olduğunu ortaya koyar. Yani tek tek ulusların, ülkelerin hatta kent ve kasabaların tarihinden sözedilebilir ancak, bir insanlık tarihinden, çeşitli süreçlerin aynı doğrultuda birleştiği bir dünya tarihinden sözedilemez. İşte tam bu noktada nesnel idealizmin ayırdedici özelliği olan parçacı, anti-diyalektik mantığını karşımızda buluruz. Buradan kuantum gerçekliğinin idealist yorumuna ve nesnel idealizmin tüm diğer türevlerine gönderme yapmak artık kaçınılmazdır. Kopenhag yorumunun, atomik parçacıkların birbirinden bağımsız ve rastgele davrandıklarını saptayarak, buradan da evrenin düzenini bu kopukluk ve kaosla açıkladıklarını anımsarsak, postmodernizmin insanlık tarihini neden bütünlüğünden ayırmaya, tarihi tek tek süreçlerin ayrık ve ilişkisiz kargaşasına sürüklemeye çalıştığı belirgin bir anlam kazanır. Dünyayı bu biçimde yorumlamak, kendisine sözde idealizm karşıtı bir görünüm vermeye çalışan nesnel idealizme özgü, tipik bir yaklaşımdır. İdealardan koptuğunu ileri süren bu yeni idealizm, gerçekte kendisine yeni bir idealar skalası yaratmaktan başka bir şey yapmamıştır. Bu skalanın başını bilinmezlik ideası çeker. Bilinmezlik ideası, egemen olduğu bilince, karşılaştığı her olguyu salt dış görünü müyle,ilişkilerinden bağımsız algılamasını, böylece onun açıklayamadığı nitelikleri karşısında gizemci bir kuram yaratarak, boyun eğmesini söyler. Tıpkı özdeşi kuantum yorumunda olduğunca, postmodernizm de biçimsel bir yadsıma tutumu benimsemiştir. Determinizmin ya da modernizmin yadsınması görüntüsüne bürünen bu tavır, gerçekte bildik idealizmin, özelde de burjuva ideolojisinin, kendi geçmişini de yadsımak pahasına, diyalektik bilgi kuramına ve bilimsel sosyalizmin tezlerine yönelik son mücadele yönteminden başka bir şey değildir. Bu mücadelenin geçmişte sayısız kılıklarla karşımıza çıktığını biliyoruz. Ancak bu kez, daha büyük ödünler verilmekte, örneğin yeni burjuva mantığı, içine bilimsel sosyalizmi koyabilmek adına, kendi geçmişini de modernizm olarak yadsımaktadır. İşte, genel olarak nesnel idealizm ve onun özgül türevleri olan Kopenhag yorumu ve postmodernizmin ideolojik karakteristiği, bu biçimsel yadsımanın özel momentinde oluşur. Bu sözde yadsımayı tam yerine oturtabilmek açısından, konuyu postmodernin kendi bakışıyla biraz daha açımlamak, yararlı olabilir. Örneğin, postmodern söylem içinde yer alan, metaanlatıların terkedilmesi düşüncesi, yine aynı mantık açısından çelişkindir. Çünkü modernite ile postmodernite arasına bir sınır koyma fikri, postmodernin metaanlatı olarak tanımladığı söylemin karakteristiğini yansıtır. Bir şeyin sonunun geldiğini önceden saptamak ve bunu saydam bir biçimde nitelemek, postmodernin Aydınlanma mantığı olarak toptan yadsıdığı kavramsal söylemi yeniden üretmek anlamına gelir. Bu durumda,postmodernin mantığıyla belirlenen bir söylemin içinde, böyle bir sınır yer alamayacaktır. Gerçekten de kavramsal düşünceyi ritüel (içeriksiz biçim) olarak niteleyen postmodernizm, sözcüğün tam anlamıyla ritüeli kendi tezlerinde yaratmış, yadsıdığını öne sürdüğü gelenekle bağlarını tümüyle korumuştur. Bu yeni idealizmin kuramsal söylemine baktığımızda, "postmodernin modernitenin basit bir reddi olamayacağı" düşüncesiyle karşılaşırız. Daha önce de kısaca değindiğimiz gibi, savunulan değişimin ya da dönüşümün önerilen yöntemi oldukça ilginçtir. Postmodernist, bu yöntemi, var olan temalar ve kategoriler içinde onları toptan yadsımadan, yalnızca yeni kategorilerle çoğaltarak gedikler açmak olarak tanımlar. Bunun da, geleneği bilinçli olarak devralıp, onun yanlış biçimde pekiştirilen tortularını süreç içinde çözen bir yaklaşımla şimdiki zamanın soykütüğünü izleyerek mümkün olacağı ileri sürülür. Buradan da apaçık görüleceği gibi postmodernizmin radikal anlamda eskiyi yadsımak gibi bir sorunu yoktur. Biçimsel bir yadsıma görüntüsünün ardında yatan amaç, eskiyi restore ederek sürdürmek, yani açıkçası savunmaktır. Zaten verili özelliklerini sorgulama çabamızda net olarak açığa çıkan bu yeni burjuva ideolojisinden, devrimci anlamda toptan bir yadsıma beklenemeyeceği de açıktır. Bu yeni ideolojik ürünüyle, kapitalist kültürün asıl ortadan kaldırmayı hayal ettiği olgu, bilimsel sosyalist öğretidir. Bu amaçla kendi tarihselliği ve geleneğiyle birlikte, onu da modernist gelenek içinde göstermeye çalışır.

Örneğin, bilimsel sosyalist öğretinin toplumsal ve tarihsel dönüşümlerin temel güçleri olarak saptadığı "sınıf" kavramı postmodernizmin sol uzantılarınca eleştirilir. Buradaki eleştirinin kuramsal dayanağı da, sınıf kategorisinin açıkseçik ve önceden belirlenmiş bir kavram ve nesnellikten kopuk ön belirlenimlerin ussal bir sentezi oluşudur. Böylece yadsınan sınıf kavramının yerine önerilenler ise, yine oldukça ilginçtir. Postmodernist "sol", toplumsal dinamiklerin sınıflar değil, kollektif iradeler olduğunu ileri sürer. Burada, pragmatik ilgiler sonucu salt üstyapı alanında oluşan iradi merkezler, siyasal öznelerin hegemonyası kastedilir. Böyle bir yorumda nesnel idealizmin tipik yaklaşımını bir kez daha karşımızda buluruz. Tümüyle somut gerçekliklerden yola çıkan, toplumsal ilişkileri ve içerdiği tüm öğeleri bilimsel bir soyutlamayla kavramlaştıran sınıf saptamasını öznellikle suçlayıp, ardından da onun yerine böylesi olgucu ve özne temelinde gelişen kuramları geçirmeye çalışan postmodernist tutum, tipik bir burjuva komedyası sahneye koyar. Ancak, bu çok da şaşılacak bir durum değildir. Postmodern söyleme baktığımızda kendini açıkça ifade eden," postmodernizmin farklı değerler getirmeye çalışmadığı, önceki değerleri temelde onayladığı, modernitenin değerlerinde bir değişme değil yalnızca mutlakçı karakterinde bir zayıflamayı hedeflediği" türünden tanımlar düşünülürse ortaya konan sorun açıktır.

Bilimsel sosyalizmin insanın evrensel kurtuluşunu hedeflemesi de yine aynı mantığın," ussal özdeşliklerle saydam bir toplum miti yaratmak" biçiminde ele Stirdiği bir tutumdur. Böyle bir mantık postmoderne göre klasik temellendirim mantığıdır. Yani insanın, içinde yaşadığı koşulları daha insana yaraşır bir gelecekle değiştirmek için, güzel bir dünya kurmak için mücadele etmesi, anlamsız ve modası geçmiş bir çabadır. .Bunun yerine yapılması gereken ise, verili değerleri ve burjuvazinin insana biçtiği hayatı benimseyip, yalnızca entellektüel düzeyde, zararsız sorgulamalarla uğraşmaktır. Tüm bu uzlaşmaz

çelişkilere karşın, postmodernizmin sahte sol uzantıları aracılığıyla, modernizmin özgürleştirici anlatılarından biri olarak tanımladığı marksizmle diyalog kurmaya çalışması da özellikle ilginçtir Bu diyaloğun yöntemi şöyle tanımlanır: Marksist gelenekteki söylemsel alanların sistematik keşfi ve çağdaş gereksinimler doğrultusunda mevcut kategorilere terminolojik ekler yapmak. Yukarıda, sınıflar konusunu irdelerken edindiğimiz fikir, sanırım sözedilen terminolojik eklerin niteliği açısından yeterince açıklayıcıdır Bilimsel yöntem açısından,yalnızca,uzlaşmaz karşıtlıkları özdeşlemeye çalışan kuramsal bir kargaşa olarak nitelenebilecek bu durum, postmodern söylem içinde Derrida'nın bütünleyicilik mantığı üzerinde temellenir Buna göre,mantıksal olarak birleştirilemeyecek olan unşurları tek bir bütünün farklı yönleri olarak görmekte hiç bir sakınca yoktur Nasıl olsa nesnel idealizm, belirli bir bütünselliği tek bir kavram biçiminde açıklamanın yanlış olacağını savunarak bu konuda düşünsel tavrını koymuştur Tam bu noktada, uzun açıklamalara girişmeden,yalnızca Niels Bohr'un tamamlayıcılık ilkesini anımsatmak yerinde olacaktır

Yalnız,bilimsel sosyalizme terminolojik ekler yaparak onu "çağdaşlaştırma" çabası postmodern kuramcıların karşısına oldukça güç ve çetrefil sorunlar çıkarmakta, hatta bu konuda uzun uzun yakınmalarına neden olmaktadır. Bu yakınılar arasında,marksist söylemin önceden ve kesin biçimde tanımlanmış, kodlanmış oluşu, bilimsel sosyalizmin metinlerinin örneğin bir Freud, Hegel ya da Platon'unkiler gibi "şimdiki durum perspektifinden" sorgulanarak okunmasının güçlüğü, türünden örneklere sık sık rastlanır Doğal olarak, bilimsel sosyalizmin kapsayıcı, hayatı bütünlüğüyle açıklayan sistematiği, tek tek olguları yalnızca gözüne göründüğü gibi tanımlamaktan öte bir düşünce alışkanlığı olmayan nesnel idealist bilinç açısından ağır bir yüktür

Postmodernizm, marksizmin kuramsal söyleminin algoritmik (işlemler cetveli biçiminde) bir karakter taşıdığını ileri sürer. Buna göre, algoritmik söylem kesinlik ve genellik taşıdığından kapalı bir söylemdir Oysa, postmodern söylemin açık uçlu bir karakteri vardır ve böyle bir söylem de insanlara daha büyük bir etkinlik ve radikal bir özgürlükçülük vaadeder Yapılması gereken şey, temellendirim mantığını terketmek, onun yerine, varlıkla kavram arasında zorunlu bir ilişkinin olmadığı sembolik temsili geçirmektir Sembolik temsil kesin bir şeyi göstermez; böyle bir göstergede sayısız olasılıklara dağılan bir eşit gösterilenler zinciri vardır Yani kişi, içinden ne geliyorsa onu anlar ve böylece özgürleşir[1]..

Böyle bir özgürlük vaadinin,yani insanı nesnel bilgilenme sürecinden, bilimsel gelenekten koparan, araştırıcı ve sorgulayıcı niteliklerinden arındıran ve onu düzenle bütünleşmiş, bilinci kalıklaşmış, edilgin bir varlık durumuna getirmeye çalışan bu açık burjuva ideolojisinin üzerinde çokça durmaya gerek olduğunu sanmıyorum. Ancak, bizi buraya dek getiren izleğin geride bıraktıklarına ilişkin, genel ve toparlayıcı bir kaç söz söylenebilir belki...İster idealist kuantum yorumu gibi görünüşte tarafsız olan bir alanda, bilimsel etkinlik alanında ortaya çıksın, isterse postmodernizm gibi bilimsel sosyalizme kuramsal katkı sağlama türünden yanılsamalar yaratsın, çağdaş geçerliliğini yitirmiş ve artık insani gelişime hizmet etmeyen ideolojileri tanımak, bilimsel yöntemle donanmış bir bilinç için hiç de zor değildir Tarih, her zaman iki temel düşünce biçiminin savaşımına tanık olmuştur Bunlardan ilki, evrensel ve toplumsal gerçekliği önceden kendi bilincinde oluşturduğu kalıplarla açıklamaya çalışan, yani nesnel dünyayı kendi zihinsel modellerine uyarlayarak tanımlayan düşüncedir Bu düşünce, hangi biçimde ortaya çıkar sa çıksın adı idealizm olmuştur ve tarihin tüm evrelerinde egemen sınıfların ideolojisi onun üzerinde temellenir. Çünkü gerçekliği olduğundan farklı göstermeye çalışmak, ancak egemen azınlıkların çıkarlarıyla bağdaşan bir tutumdur İkinci düşünce yöntemi ise, gerçekliği kendi aklına göre değil, aklını ve düşünce biçimini var olan nesnel gerçekliğe göre biçimlendirmeye çalışan, evrensel yasalılığı özgül koşulları içinde tanımayı amaçlayan gerçekçi yöntemdir Bu yöntem, çağdaş kimliğini diyalektik-tümevarımsal öğretide edinmiş ve kendisini, bilimin doğrusal gelişimine paralel bir konumla belirlemiştir Ancak, bu konum hiç bir zaman sabit ve durağan olmamalıdır ve gelişen koşullar karşısında etkin ve yaratıcı bir tavır alarak, sürekli dönüşümlerle gerçeğin izini sürmek, bilimsel düşüncenin kaçınılmaz yordamıdır Kuantum gerçekliğiyle birlikte, çözüm bekleyen bir çok sorunun,içerdiği yasalılıkla birlikte açığa çıkması, ancak böyle olanak kazanır

Günümüz koşullarının gerçekçi bir değerlendirmesi açısından, bu yöntemin bize öğrettiği tek çağdaş gerçeklik ise şudur: Yaşadığımız tarihsel dönemin temel çelişkisi yapay modernizm-postmodernizm kurgularında değil, kapitalist sistemle bilimsel sosyalizm arasındadır ve toplumsal dönüşüm bu çelişkinin çözümüyle gerçekleşe cek, geleceğin dünyasında insanlık bilincinin önündeki tüm engeller ortadan kalkacaktır

Gülen Şiir

Şiirler okuyorsun
Güneşli
Güz gününün ortasından

Bir yanında bedesten
Bir yanında
Daha önce göremediğin
Fındık ağacı
Şaşırıyorsun

Dersleri boş geçen
Liseli kızlar
Gülümseyerek iniyorlar
Deniz kıyısına

Gülerek
Bir şiir geçiyor yanlarından.

Hasan AKARSU

Bir Bilim Kuramına Sanatça Yaklaşım Örnekleri

Cemil GÜZEY

Fiziksel evrene yeni bir bakış açısı getirmiş ve fizik biliminin pek çok dalına katkıda bulunmuş olan Albert Einstein, yirminci yüzyılın kültür yaşamını en çok etkilemiş olan bilim adamıdır. Einstein'ın düşünceleri, psikolojiden linguistiğe, modern sanat çözümlemelerinden bilim ve teknolojinin ethik üzerindeki etkilerine kadar geniş bir alanda tartışılmaktadır.

Einstein yalnızca bilimi değiştirmekle kalmamış, fizik hakkındaki düşüncelerinin teknik araç ve süreçlere uygulanmasıyla, dünyamızdaki her insanın günlük yaşamına da doğrudan ya da dolaylı olarak etki yapmıştır. Sözgelimi tüm fotoelektrik hücreleri onun düşüncelerinin birer sonucu durumundadırlar Bir başka deyişle, bir televizyon kamerası ile görüntü kaydederken, film seslendirirken, ışıkla ses iletirken fotokopi çekerken, fiber kablolar aracılığıyla telefon konuşması yaparken ve fuel-oil ısıtıcılarını bir dizi fotovolta hücresiyle değiştirirken yararlanmakta olduğumuz foto-emisyon ve absorpsiyonu ona borçluyuz. Einstein'ın etkileri, ayrıca, jeneratörler, bilgisayarlar, transistörlü radyolar, ateşleme sistemleri ve hatta vitamin hapları ya da ilaçlarda bile görülebilir; çünkü bu hapların ticari üretimi, ilk kez onun Brown hareketi ve istatistiksel mekanik üzerine yazısında açıklanan difüzyon süreçlerini kapsamaktadır.

Bu dahi kuramcının yapıtları, sabah gözümüzü açar açmaz başlayan en genel deneyimimizi bile açıklar: görme olayı fotokimyasal bir tepkime ile başlamaktadır. Bilimin içinde olmayan bir insan tüm bunlardan habersizdir, ama yine de bilimin pek çok pratik sonucu olduğunu bilir. Oysa felsefeci, yazar, sanatçı ve diğer bilim-dışı kişiler, bilim ve teknolojinin ötesine taşan bir dalgaya kapılırlar. Güneş tutulmasını izleyen bir İngiliz bilim ekibi, elde ettikleri sonucun genel görelilik kuramını doğruladığını açıkladığında, tartışmalar doruk noktasına çıkmıştır. 8 Kasım 1919 tarihli **The Times** gazetesinde şöyle bir bildiri göze çarpmaktadır: "Kuram yüzyılların kesinliğini alaşağı etmiş ve yeni bir felsefeye gerek olduğunu ortaya koymuştur; öyle bir felsefe ki, fiziksel düşünmenin hemen tüm aksiyomatik temellerini silip süpürsün"

Gerçekte Einstein kendisini olağan bilim geleneğinin izleyicisi olarak kabul etmekteydi. Ancak bu konuda pek yardım gördüğü söylenemez. Fizikçi J.J.Thompson, Lord Haldane'in Canterbury Başpiskoposu Randall Davidson'a, "görelilik kuramının teoloji üzerinde büyük etkisi olacağını ve İngiltere Kilisesinin Başkanı sıfatıyla kendisinin de bu kuramı öğrenmesi gerektiğini belirtmektedir. (1) Başpiskopus, konu üzerine pek çok kitap okur, ama sonuç entellektüel bir hüsrandır. Bu yüzden, Einstein'ın 1921 haziranında İngiltere'ye ilk ziyaretinde, kendisine görelilik kuramının din üzerinde ne gibi etkileri olacağını sorar. Einstein'ın yanıtı kısadır: "Hiç. Görelilik salt bilimsel bir konudur ve dinle en ufak bir ilgisi yoktur."(2) Fakat Einstein'ın bu kesin yanıtının bir işe yaradığı söylenemez. Aynı yıl bilimsel bir dergi olan **Nature** bile, "Einstein'ın uzay-zaman kavramının materyalizme vurulan bir ölüm darbesi" olup olmadığı konusunda karşıt makalelere yer vermiştir.(3).

Bu tür tartışmalar eskisi kadar acemice olmasa da hâlâ sürmektedir Konuyla ilgili olarak, Henri Bergson ve A.N.Whitehead'den, en son bilimsel makalelere dek bir çok örnek mevcuttur. John Passmore'un yerinde bir saptamasıyla, "fizik, bu yüzyılda metafiziğin sorumluluğunu üstlenmiş durumdadır"(4). Bazı felsefe-bilimcilerin, Einstein'ın kuramının kendi spekülasyonlarını doğrudan etkilediğini ve kariyerlerine yön verdiğini vurguladıklarını bilmekteyiz. Örnekse P W.Bridgman'a 'Görelilikçi Elektrodinamik' dersini vermesi önerildiğinde yaptığı çalışmalar, "The Logic of Modern Physics"(**Modern Fiziğin Mantığı**) 1927 kitabını yazmasını sağlamıştır.

Einstein'ın çalışmalarının en çok ve öncelikle felsefeyi etkilemesi doğal karşılanmalıdır. Fakat çok geçmeden, bağıntıları pek de geçerli olmayan başka alanlar ortaya çıkmıştır. Einstein'ın geniş bir alana yayılmış olan buluşları içinde, en sık değinileni göreliliktir. Claude Levi Strauss'a göre, kültürel antropoloji, diğer kültürlere duyulan derin saygı duygusundan kültürel göreliliği doğurmuştur; fakat bu öğreti çoğu kez fiziksel görelilikle karıştırılmıştır. Başka bir deyişle, "Ethik görelilik" ve "görelilikçilik" üzerine yazılanlar, çoğu kez sözcüklerle oynanan hoş birer oyundurlar.

Ressamlar ve sanat eleştirmenleri de, Einstein'ın 1905 tarihli yayını ile görsel sanatlar arasında genetik bir bağıntı olduğu yolundaki söylentinin canlı kalmasına yardımcı olmuşlardır.

Einstein bu durumu da elinden geldiğinde protesto etmiştir. Bir sanat tarihçisi, bu tür bir bağıntıyı savunduğu "Kübizm ve görelilik kuramı" başlıklı yazısını kendisine yollamıştır. Bu yazının ana teması, her iki alanda da dikkatin ilişkiler üzerinde yoğunlaştığı ve değişik görüşlerin eşzamanlılığına izin verildiğidir (5). Einstein ise yanıtında, kibar ama kesin bir dille, fiziksel görelilik ile vulgar görelilik arasındaki ayrımı şu şekilde açıklamıştır:

"Görelilik kuramının özünü yanlış anlamış olduğunuzu görüyorum, ki bu kuramı popülerleştirme girişimlerinin bir sonucu olsa gerektir. Verilen bir olgular durumunun tasviri için, hemen hemen her zaman yalnızca bir tek koordinat sistemi kullanılır. Kuramın tek söylediği, genel yasaların formunun, koordinat sistemi seçimine bağlı olmadığıdır. Ancak mantıksal istemin, tek ve özgül bir durumun nasıl sunulacağıyla ilgisi yoktur. Bunun gösterilmesi için bir koordinat sistemleri çokluğu gerekmemektedir. Bütünün bir koordinat sistemine göre matematiksel olarak tasvir edilmesi yeterli olacaktır. Kuşkusuz bu durum, Picasso'nun resimleri söz konusu olduğunda farklı olacaktır. Bu durumda, tasvirin sanatsal birlik şeklinde duyumsanması, tabii ki süjenin sanatsal geçmişine bağlıdır. Bu yeni sanatsal "dil"in, Görelilik kuramıyla hiçbir ortak noktası yoktur."(6).

Burada Einstein, her biri bazı mekanik problemlerini çözmede aynı derecede başarılı olan bir çerçeveler çokluğunun mevcudiyetinin, 17 yüzyıla dek geri gittiğini de söyleyebilirdi(Galileo'cu görelilikte olduğu gibi). Bir objenin değişik açılardan verdiği görüntülerin tuval üzerinde üst üste çizilmesi olayına gelince: Canaletto bir dizi binanın çeşitli kısımlarını değişik yerlerden bakarak çizmiş ve tuval üzerinde bunların birleşik bir görüntüsünü oluşturmuştu. Bu tablonun adı Campo di SS Giovanni e Paolo idi.

İşte bu nedenle, tüm çerçevelerin, bakış açılarının, konuşmacıların, roman kısımlarının ya da her hangi bir konuya ait öğelerin eşit yaratıldığını ifade ettiği ileri sürülen fiziksel görelilik kavramının yaygın bir yanlış anlamaya destek vermesi için, Einstein'ın otoritesine başvurmak bağışlanması güç bir hatadır. Bir başka deyişle, çelişik algıların ve çoksesli bilgilerin her birinin, en az diğerleri kadar geçerli ve uygun olduğu ve bunların hepsi yan yana yığıldığında hakikatı oluşturacakları söylenemez. Zaten yirminci yüzyılın görelilikçi fiziği bunun tam tersini savunmaktadır: belli koşullar altında, farklı bilgilerden ya da iyice tanımlanmış tek bir çerçevede yer alan bir bilgiden, her biri tüm çerçevelere uygulanabilen ve bu yüzden de değişmez bir anlamı olan fizik yasalarını çekip alabiliriz. Klasik fizikle kıyaslandığında modern göreliliğin basit, evrensel ve hatta mutlak olmasının nedeni de budur. 'Her yeşin göreli olduğu' klişesi, gerçekte 'bazı şeyler değişmezdir' önermesini arka plana itmiştir.

Daha önce belirttiğimiz gibi, Einstein kendini bir putyıkıcı olarak görmüyordu; onun inancı, olağan bilimin bir izleyicisi olduğu şeklindeydi. Bu yüzden de yeni çalışmasını, yeni bir kuram olarak sunmak konusunda isteksizdi. Gerçekte, terminolojik karışıklıklara neden olan 'görelilik kuramı' terimi Max Planck'ın önerisiydi. Buna karşılık Einstein ise, invarierentheorie'nin (değişmezlik kuramı) daha uygun olacağına inanmaktaydı; E.Z. Schimmer'e yazdığı bir mektupta şöyle demektedir: "Görelilik kuramı terimi talihsiz bir seçim oldu ve pek çok felsefi yanlış anlamalara yol açtı. Önerdiğin isim belki de daha uygun olurdu, ama artık değiştirmek için çok geç."

Şimdi tekrar modern sanat ve görelilik arasındaki genetik bağıntı konusuna dönmek yerinde olacaktır: eleştirmenimiz, Einstein'ın önerilerine uymaktansa, bir değil üç makale yazmayı yeğlemiştir. Newton da 18. yüzyılda aynı sıkıntıları yaşamıştı: bilimadamlarının adım atmaya korktukları yere ozanlar hücum ederler. Einstein'ın, Nisan 1921'de Amerika'ya ilk geldiğinde, "patolojik bir kitle tepkisi" teşhisi koyduğu coşkulu karşılamada, William Carlos Williams 'Nergislerin Azizi Francis Einstein' başlıklı bir şiir yazmıştı: "Nisan Einstein'ı/haykırarak geldi nergislerle/çiçeklerin ve insanların\göreli bir eşitlikle yaratıldığını..." 'Göreliliğin her şeye uygulanabildiğini' ve 'Göreliliğin vermiş olduğu ipucuyla, matematiğin bir kez daha sanatın yardımına koştuğunu' ileri süren Williams, şiirleri için yeni bir değişken ölçü geliştirdi ve 'kaskatı değil, göreli olarak sabit bir ayak' adını verdiği bu ölçüyle başka ozanları da etkiledi.

Williams yalnız değildi. Robert Frost, Archibald MacLeish, E.E.Cummings, Ezra Pound, Thomas Mann ve Hermann Broch gibi adlar da doğrudan Einstein'a ya da Einstein'ın çalışmasına değindiler. Yeni bilimin görünüşü bazılarına itici geldi, ama çoğu J.P.Sartre'ın şu sözlerine sıkı sıkıya sarıldılar:"Görelilik kuramı roman dünyasına tam olarak uygulanabilir"(7).

Görelilik ve edebiyatı harmanlama girişimlerinin belki de en tanınmışı, Lawrence Durrell'ın **İskenderiye Dörtlüsü** adlı yapıtıdır. Yazar önsözde şöyle demektedir:"Modern edebiyat birlik anlayışından yoksundur. Bu yüzden bilime yöneldim ve formu görelilik önermesine dayanan dörtlü bir roman tamamlamaya çalışıyorum. Üç kenar uzay ve bir kenar zaman, süreklilik çorbamın tarifini oluşturuyor"(8). Yazarın niyeti, uzay ve zamanı, kitabın yapısını belirleyen modeller olarak kullanmaktır. Durrell'a göre "ilk üç kısım uzaya yayılacak... ve bir dizi oluşturmayacaklar...Dördüncü kısım tek başına zamanı temsil edecek ve doğru bir devamlılık gösterecektir"

Bu denli basit bir şeyi gerçekleştirmek için Einstein'ın ortaya çıkması gerekli değildi. Fakat yazarın umdukları bu kadar değildir: bu umut ve kuramı kavrama düzeyi, Durrell'ın romanında Pursewarden'ın deyişleriyle dile getirilir. Pursewarden, ki İngiliz dilinin önde gelen yazarlarından biridir ve maskı Keats ve Blake'in masklarının yanına yerleştirilecektir, şöyle demektedir: "Uzay ve zamanın evliliği, çağımızın en görkemli kız ve oğlan bakışırlar" öyküsüdür. Cupid ve Psyche'nin evliliği bize nasıl görünüyorsa, torunlarımızın torunları için de bu birleşme o denli şiirsel olacaktır" Bir başka yerde de şu deyişe rastlıyoruz:" Görelilik önermesi soyut resim, atonal müzik ve formsuz edebiyattan

doğrudan sorumludur"(9).

Roman okundukça, Durrell'ın her ne kadar empresyonist popülerleştirmelerden de olsa, görelilik konusunu okuduğu anlaşılmaktadır Üstelik Durrell "bu girişimlerin hiçbirinin başarılı olmadığını"da belirtmiştir (10). **'A Key to Modern British Poetry'** adlı çalışmasında, Durrell, "insanın dış ve iç evren hakkındaki düşüncelerinde meydana gelen büyük değişiklikler sonucu, dil kozmolojik araştırmaların gerisinde kalmamak için değişime uğramıştır" demektedir (11). Yine de yazar, kitapta sık sık H.V.Pouth ve Jeans'in basitleştirilmiş anlatımlarının kendisini yanılttığını belirtir. Sözgelimi Rutherford ve Soddy'nin "doğa yasalarının nedensel olmadığını" ileri sürdüklerine, "Einstein'ın kuramının süje ve objeyi birleştirdiğine" ve "fenomenler söz konusu olduğunda, doğadaki düzenliliğin ortadan kalktığına" inanmaktadır Burada Wolfgang Pauli'nin, kötü bir kuram için söyledikleri geliyor akla: "Ne yazık ki yanlış bile değil"

Einstein'ın çalışmalarının kültür dünyasındaki yanlış yorumları sayıca, az da olsa doğru yorumları takdir etmemizi de gerektirmektedir. Bilimsel temelli kavramların, bir yazarın düş gücündeki başarılı mutasyonuna verebileceğimiz en uygun örnek oldukça tartışmalı bir romandır. William Faulkner'ın **Ses ve Öfkesi** bir kitaptan çok depreme benzer. Yüzeysel olarak bakıldığında bu yapıtın şu ya da bu şekilde modern fizikle her hangi bir ilgisi yoktur Kitabı yazmakla meşgul olduğu sıralarda Faulkner, henüz tanınmamış, kendi kendini yetiştirmiş, marangozluk, avcılık ve kömür taşıyıcılığıyla uğraşan, ters döndürülmüş bir el arabasını yazı masası olarak kullanan birisiydi. Yine de dünyadan tamamen soyutlanmış olduğu düşünülemez. Gazete ve dergilerde, hatta yerel gazetelerde, Einstein hakkında çıkan pek çok makalede, uzayda seyahat eden bir saatin geri kalması, mutlak zaman ve uzayın anlamsızlığının kabul edilmesinin gerekliliği, klasik nedenselliğin yadsınması ve Tanrı'nın zar atmadığı şeklinde çeşitli düşünceler Faulkner'a ulaşmış olabilir.

Ses ve Öfke'nin ikinci bölümünde, Mississipi'li Quentin Compson'ın 1910 Haziranında yaşadığı bir gün anlatılır. Üniversitedeki ilk yılı bitmiş ve kısa yaşamındaki yozlaşma, suçluluk ve lanetli ailesinin kabile ırkçılığı saplantıları dokur noktasına çıkmıştır. Babası Jason içkiden ölmüş ve geri zekalı kardeşi Benjamin'in 40 hektarlık toprağı Quentin'in üniversiteye gidebilmesi için satılmıştır. Cehalet, baskı ve zulümün pençesinde yaşamış olsalar da, yalnızca zenci işçi ve uşaklar Quentin'e şefkat göstermişlerdir Günün ağarmasıyla birlikte Quentin, geceyarısı gerçekleştireceğini bildiği intiharına doğru ilerlemeye koyulur.

Metnin içine örülmüş teolojik ve Freud'cu motifler bulmak oldukça kolaydır. Zaten hem sunak taşında hem de psikanalist koltuğunda sorguya çekilen birini, tutup fizik laboratuarına sokmak biraz fazla olabilir Fakat bunu Faulkner istemiştir. Bunun için romandan uygun bir bölüm seçmek yerinde olacaktır.

Quentin'in dünyadaki son günü, zamanın akışına karşı verdiği bir mücadeledir. Bu akışı durdurmak için, önce ata yadigarı cep saatinin camını kırar, sonra ibreleri büker ve kah arabayla kah yayan, tüm kenti dolaşmaya başlar. Yolculuk sırasında tek gözlü, meşum bir saat tamircisine rastlar. Tamirciye, kendisine saati söylememesini tembih eden Quentin, vitrindeki saatlerden her hangi birinin doğru olup olmadığını sorar. Aldığı yanıt olumsuzdur. Ancak artık nereye dönse, ya bir kilise çanı ya bir fabrika düdüğü ya da Üniteryen kilisesinin saati veyahut da "bir ay geriden gelen bir trenin uzun uzun çalan hüzünlü düdüğüyle" karşılaşmaktadır. Midesi bile bir uzay-zaman metronomu gibidir. Bu duyguyu bilinç akımı tekniğiyle şu şekilde ifade eder: "Şu yemek yeme işi senin içinde uzay uzaya ve zamana karmaşık mide öğle diyorsun beyin yeme saati diyor iyi de saatin kaç olduğunu merak ediyorum bana ne" Quentin doğru zamanı asla gösterememiş olan, göreli zamanı bile söyleyemeyen körelmiş saati hep yanında taşır. Ancak saat ölmemiştir: "Saatimi çıkardım" der " ve yalan bile söyleyemeyeceğini bilmeksizin tik taklarını dinledim" Arabanın içindeyken ise, saatin sesi yalnızca araba durduğunda duyulur.

Quentin o dönem fizik dersleri almıştır ve bu bilgiyi kendisini suda boğması için ne kadar ağırlık gerekeceğini bulmak için kullanır. Ona göre bu, Harvard'ın tek uygulamasıdır: "Taşan su bir şeyin bir şeyine eşittir. Tüm insan deneyiminin Reductio ad absurdum'u ve iki tane 3 kg'lık demir bir terzinin kazından daha ağırdır Ne günah dolu bir israf derdi Dilsey. Damuddy öldüğünde Benjy bunu bilmiyordu. Ağlamıştı"

Gece yaklaştığında Quentin, kız kardeşi Candace'a karşı beslediği insest aşkın, Candace'ı kaybedişinin ve bu ikili ihanetin anlamını kaybedişinin verdiği acıyla, itiraflarını dinlemiş olan babasının kendisine verdiği öğütleri hatırlar:

"Çektiğin acının gün gelip hafifleyeceği düşüncesine katlanamıyorsun... bu koşullar altında bunu yapamazsın bir kumar olur ve tuhaf olan şu ki rastlantıyla varolan ve aldığı her soluk önceden kaybedilmiş bir zar atışı olan birinin o son hedefe ulaşması olanaksızdır...günün birinde büyük bir tiksintiyle her şeyi tek bir oyun kartını çekerek tehlikeye atacak bir çocuğu kandıramaz bu. Hiç kimse ilk hüsran veya pişmanlık veyahut da kederin getirdiği öfkeyle yapmaz bunu ancak hüsran veya pişmanlık veyahut kederin bile esrarengiz zar atıcı için hiçbir önemi olmadığını anladığında yapabilir...bir aşkın ya da hüznün amaçsızca satın alınmış ve ister istemez olgunlaşan bir bağ olduğunu ve tanrılarca o anda revaçta olan bir başka şeyle uyarıda bulunmaksızın değiştirilebileceğini düşünmek, anlaşılması güç bir inançtır"

Faulkner'ın haykırışından iki yüz yıl önce, 1729'da, ozan James Thompson'ın, "dönen girdaplar ve yörüngelerindeki kürelerin karmaşıklığından, kuruluşlarındaki olağanüstü basitliğe kadar tüm göklerin sahibi" diye nitelendirdiği Newton'ın, kendi çağına sunduğu Tanrı bu değildi. Bu, yarattığı doğa yasaları hem kendisinin evrendeki varlığına tanıklık

eden hem de rasyonalitenin kurtarıcısı olan bir Tanrı, yani Einstein'ın Tanrısı da değildi. Fakat dilemmayı en iyi tanımlayan da budur. Eğer ozan ne bölük pörçük kavranmış analojilerin rahatlığına sığınıyor ne de bu modern dünya tasvirinin rasyonal yapısını doğru dürüst anlayabiliyorsa ve bu yetersizliğinin bilincindeyse, öfkesini ancak şu şekilde çıkarabilir: uzay ve zamanın anlamı yoktur; uzay-zamandaki yolculuklar da anlamsızdır; tanrılar şans oyunları oynarken ve tüm ses ve öfke hiçbir şeye işaret etmezken, kederin de anlamı yoktur. Bu da hiç değilse bazılarının dilemmadan çıkmasını kolaylaştırır. Nihayet Faulkner'da olduğu gibi bu gazabın kendisi, ancak donuk bir şekilde algılanmış olan bilimsel düşüncelerle edebi düşüncenin büyük füzyonu için gerekli olan enerjiyi sağlayabilir. Kullandıkları tüm ögeler gibi, bilimsel düşünceleri de simya kazanlarında eritip,. yeniden düzenleyebilme yeteneğine sahip olan yazarlar mevcuttur.

Bu bizi şaşırtmamalıdır; çünkü hep böyle olagelmiştir. Dante ve Milton, düşsel kurgularının içeriğini veya taslağını sınırlamak için çağlarının kozmolojik düşüncelerini birer araç olarak kullanmamışlardı. Zaten iyi bir ozan, elindekilerle yetinen değil, onları aşandır. Faulkner'da, Elliot'ın **Çorak Ülke**"sinde, Woolf'un **Dalgalar**'ında, Mann'ın **Büyülü Dağ**'ında rastlanan modem fizik izlerinin, iyi fizik mi kötü fizik mi olduğuna karar vermeye çalışmak abestir, çünkü bu izler yeni bir alaşım elde etmek için kullanılmışlardır. 1950'de Nobel Edebiyat Ödülünü alırken, görevinin "insan ruhunun malzemesini kullanarak, daha önce orada olmayan bir şey yaratmak" olduğunu söylemiş olan Faulkner'ın bu sözleri, şimdi belki daha iyi anlaşılabilir. Üstelik bir yazar, önünde bir yığın halinde duran malzemeyi yeniden billurlaştırma yeteneğinden yoksunsa, Minkowski'nin uzay-zamanı Hessenberg'in belirsizlik ilkesi veya termodinamik üzerine dersler de alsa, bunlar yetenek kazandırmaktan çok, büyük yanlışlara karşı koruyucu bir etki yaratmaktan öteye gidemezler.

Alıntılar ve Kaynakça

1) J.J.Thomson, "Reflections and Recollections", G. Bell and Sons Ltd., London, 1963. s.431

2) a.g.y.(Einstein'ın felsefe sistemleri ve dinler hakkındaki görüşleri için en iyi kaynak Philip Frank'ın "Einstein: His Life and Times" adlı yapıtıdır. Knopf. New York, 1947)

3) L.Pearce Williams (Ed.),"Relativity Theory:Its origins and impact on modern thought", Wiley, New York, 1968(Bu kitapta, söz konusu tartışmalarla ilgili pek çok örnek vardır)

4) John Passmore, "A Hundred Years of Philosophy", rev.ed.,Basic Books, New York, 1966, s.332

5) Paul M.LaPorte,"Cubism and realivity, with a letter from Einstein", Art Journal, 25,no.3.1966,s.246

6) a.g.y.

7) J.P.Sartre, "François Mauriac and Freedom", literary and philosophical essays" adlı yapıtta, Criterion Books, New York, 1955.s.23

8) Lawrence Durrell, "Balthazar", E.P.Dutton, New York, 1958.s.9

9) a.g.y.s.142

10)Alfred M.Bork, "Durrell and Relativity", Centennial Review,7.1963, s.191-203

11)L.Durrell, "A Key to Modern British Poetry", University of Oklahoma Press, 1952,s.48.

Kaldırdı Eteğini Munzur

Kaldırdı yeşil eteğini
Munzur Dağı
Kızıl esmer bacaklarını gösterdi'
insanların inadına
"Utanın pezevenkler" dedi haykırarak.
Ama;
utanmadılar...
Onun esmer bacaklarının
onluk, onsekizlik, yirmilik
otuzluk, ellilik, seksenlik
kızıllığından

Öfkesi yayıldı döner tepsiye
Munzur Dağının
Süzüldü gözlerinden spermler
Umutlar yaratmak için...

Mehmet ERENLER

Yarını Tasarlamak

Afşar TİMUÇİN

Önce burjuva değerlerini almak yani özümlemek, sonra bunları tam bir yetkiyle ya da yetkinlikle aşmaya yönelmek gerekir. Sonra istersek oradan toplumcu bir bilince doğru dönelebiliriz. Köylü kafasıyla burjuva eleştirisine girmek su içen eşeğe ıslık çalmaktan başka bir şey değildir. Nasıl bir dünyada yaşadığının bilincine varamamış bir kişi dünyayı düzenlemek adına fikirler ürettiğinde tüyleriniz diken diken olacaktır, siyaset adamlarımızı dinlerken olduğu gibi. Bu fikir üretimi ülkemizde henüz oluşmamış burjuva değerleri açısından yapıldığı için iyiden iyiye gülünç kaçmaktadır (olmayana göre değerlendirme mantığı). Çünkü fikir üretenler ya da üretir gibi yapanlar dünyanın ortak kültür mirasını ya yadsımaktadırlar ya da bilmedikleri için dışlamaktadırlar

Düşünün. toplumcu ya da dincilik adına ya da benzer bir takım görüşler adına bir takım değerleri eleştiriyorsunuz ve bir takım değerlere ulaşmış gibi eleştiriyorsunuz. Kafanızda hazır ve yepyeni bir dünya örneği var, bunu yaşama geçirmeye çalışıyorsunuz. Bu örnek yakından baktığınız zaman bir dogmadan başka bir şey olmadığını hemen gösterecektir. Değerler adına değerleri eleştirebilirsiniz ama düşler adına ya da onların taşlaşmış biçimini oluşturan doğmalar adına bir takım değerleri eleştirmeye kalkarsanız zorda kalırsınız. Bugün **avrupalılaşıyoruz** naralarının altında yatan duygusallık da benzer bir duygusallık değil mi? Bu duygusallık herhangi bir bilinçlenmeden kaynaklanmıyor, tersine bilgisizliğin aşağılık duygusuna çalan biçimlerinin yoğun izlerini taşıyor. Nasıl avrupalılaşıyorsunuz anlatın bakalım, Shakespeare'in tadına varmadan, Descartes'ı okumadan, Kant'ı bilmeden, Flaubert'i adam yerine koymadan mı?

Dünyada burjuva sınıfının yarattığı değerler bugün elbet aşılası değerler durumuna gelmiştir Bugün yaratılan değerlerin ya da değer gibi gösterilen yaratıların gerçek insan değerleriyle bir ilgisi olduğunu söyleyebilir misiniz? Gerçek değerler insanı geleceğe açan, bugünde geleceği tartışan bakış biçimleridir. Bugünün kısır ortamında bizi dünden yarına taşıyacak tek bir düşünce kırıntısıyla karşılaştığınız oluyor mu, söyleyin? Birileri bilinmeyen bir Marx'la yatıp bilinmeyen bir Engels'le kalkarken, bütün bir düşünceyi iki filozofun dünyasına indirgeyerek işi kökten çözümlemişken ve böyle olduğu için girdiği her savaşta yenilirken öbürleri aptalı bile gülmekten kırıp geçirecek boş kavramlarla oyalanıyorlar. Düşünün, burjuvalarımızın bir tek ama bir tek sorunu var: şeriatçı korkusu. Özü tartışılmamış tek bir korkuyla yaşamak geri kalmışlığın en gelişmiş biçimlerinden birini oluşturuyor. Özü korku olan tek bir fikir üretebilmiş olmak doğura doğura fare doğurmanın bir örneğini ortaya koyuyor

Evet, dünyada burjuva sınıfının yüzyıllardır yaratmakta olduğu değerler bugün artık aşılası değerlerdir, çünkü bu değerlerin artık arkası gelmiyor Şu dünyada eski değerlerden alabildiğine yararlanılabilir ama eski değerlerle yaşanılamaz. Bir değerler dizgesini aşabilmek için bir başka değerler dizgesine ulaşmış ya da en azından yaklaşmış olmak gerekir Düşünün, işin ne kadar zor olduğunu düşünün: hesaplaşacağımız değerlerin kaynağı on iki yüzyıl öncesine dayanıyor, o kaynağın kaynağı da yirmi dört yüzyıl öncesine. Sormazlar mı adama: siz bu değerleri ne ölçüde yakından tanıyorsunuz ki onlarla hesaplaşabilesiniz, onları böylece aşabilesiniz? Sorun bir uygarlık oluşturmak ve ona bağlı olarak bir kültür yaratmak sorunudur.

Oysa sorun bugün elin gavurundan otomobil ya da esans alıp elin gavuruna şalgam suyu ve don satmak sorununa indirgenmiş bulunuyor Türkiye tüm iktisadi gücünü aşağı yukarı bir yarım yüzyıldır parayı tenekeye ve petrole yatırarak yokediyor Gerçek kültür etkinlikleri gerçek teknik etkinlikler içinde yaratılabilir ancak. Uygarlığın iki yüzü vardır, biri teknik ya da teknolojik yüzü öbürü kültür yüzü

dediğimiz zaman birilerinin tam bir bilinçlilikle yüzlerini buruşturduğunu görüyoruz. Neden? Çünkü onlar kültürün güçlü bir altyapıya zorunlu olduğu fikrini yasallaştirmak istemiyorlar. Otomobili Fransa'dan alacaksın, viskiyi İskoçya'dan; köpek maması iyi bir yerden gelecek ve sıcak ülkelerden en iyi muz getirtilecek; Batı'nın terzileri bizim kaba kumaşları kızlarımızın kıçına göre biçip buraya yollayacaklar; acı biber gibi türk filimleri dururken gözlerin şişe şişe amerikan melodram filmlerini izleyeceksin; çikletin, köften, dondurman dünya markası taşıyacak ve sen Yaradan'a sığınıp özgün kültür değerleri yaratacaksın.

Romancımız Batı'da el üstünde tutuluyor, şairimiz de öyle...diye uzun bir söylev verilebilir. Ancak bunun yutulduğu zamanlar şimdi çok geride kaldı. Batı'nın dişli egemeni senden hangi romanı alacağını iyi biliyor, kendi adamına da hangi romanı yazması gerektiğini esinlemek konusunda ondan iyisi yok. Önemli olan artık yeni değerler üretmeyen bu yaşam düzeninin bütün gücüyle varlığını sürdürmesidir, o öyle düşünüyor. Artık değerler yaratamaz olmuş düzenlerin varlığını sürdüremeyeceğini ve eski değerlerin önünde sonunda yeni değerlere yenik düşeceğini bilmiyor mu? Biliyor ama aldırmıyor. Gün bugün, saat bu saat. Bir gün gelir dünya iyiden iyiye değişirse ya da daha doğrusu değişecekse ona ne, o istediği yaşam düzenini daha şu kadar yıl ayakta tutabilmiş olanlara katkısıyla övünecek.

Kaldı ki, dostlar, bugünden yarına bir şeylerin değişeceği yok, kendinizi kandırmayın. Bir şeylerin değişmesi demek insanın değişmesi demektir, bilincin yeni değerler oluşturma yolunda dönüşmesi demektir. Bugün her şey alışılagelmiş koşulların çarklarında dönüp duruyor. Bir şeyler değişmiyor mu? Değişiyor elbette. Ama bu değişiklik bize bugünden yarına büyük dönüşümler getirecek gibi değil. Dünyanın değişmesi bizim değişmemize bağlı; oysa biz, biz derken siz, ben, öbürü yeni bir dünya için kılımızı kıpırdatmaya bile yatkın değiliz. İnsan gerçek anlamda paylaşmayı öğrendiği gün, ekmeği, umudu, acıyı, sevinci, bir bardak çayı gerçekten paylaşmayı öğrendiği gün yeni değerlere, toplumsal değerlere doğru atılımını gerçekleştirmiş olacak. Şimdi böyle bir atılımdan sözedebilmek için çok erken.

Ancak insan Kant'ın da pek güzel belirttiği gibi kendi için çalışır gibi yaparken gelecek zamanlar, gelecek kuşacaklar, gelecekteki insanlar için çalışır Yeni, yepyeni bir dünya varsın bizden çok daha sonra kurulsun. Çocuğunu kendi için yetiştirmeye özenen insanla çocuğunu çocuğu için yetiştirmeye özenen insan arasında bir ayrım var değil mi? İşte geleceğin insanı bu ayrımda kendini belli ediyor, ilk imgelerini ortaya koyuyor. Comte bize özgecilik kavramını felsefi bir derinlikle donatıp armağan ederken bugünü mü yoksa yarını mı tasarlıyordu? Kültür değerleri, kültür siyasetleri de bu çerçevede ele alınıp değerlendirilmeli. İstesek de istemesek de yeni bir dünyayı gerçekleştirmeye doğru gidiyoruz.

İnsancılı mı Kaldı ya da Biraz da İnsancıl

Bir duruşma gecesi tut ki yaşayışımız
yoksa cinayetler mi işliyoruz, susarak
çılgın neşelerdeki istem ne
nasıl sığar koca evren o daracık zindanlara
düşün...

neler geçti bunca yıldır
ellerinizden
dillerinizden
düşün, neler geçti içinizden
üstünüzden

hadi söyle
cennetimiz miydin, cehennemimiz mi
neler dedi beyinleriniz yüreklerinize
gözleriniz gizlerinize ya da
ya eylemleriniz neler dedi
inancınıza...

binlerce yıl önce de var mıydınız
düşün şimdi
bir duruşma gecesi düşün
nasıl sığar koca evren
o daracık zindanlara...

Ergun EVREN

Michel Foucault'un Çözümlemelerinde Bedenin ve Ruhun Köleleştirilmesi

Temel DEMİRER

Kapitalizmin ağırlaştırdığı insanlık durumu'ha, nereden bakarsak bakalım; ya da sorunu hangi çerçeveye yaslanarak açıklamaya çalışırsak çalışalım; orta yerde, **W. Reich**'in sorusu durmaktadır **"Asıl açıklanması gereken, neden aç insanın çaldığı ya da sömürülenin greve gittiği değil, neden aç insanların çoğunun çalmadığı ya da sömürülenlerin çoğunun greve gitmediğidir ?"** Yanıtlanması gereken soru(n), kapitalizmin bedeni ve ruhu köleleştiren örgütlenmesiyle doğrudan ilintilidir

"Hiç Freudcu olmadım, hiç Marksist olmadım, hiç Yapısalcı olmadım" diyen **Foucault**; kapitalizmin bedeni ve ruhu köleleştiren örgütlenmesinin gündem maddesi kıldığı soruya yanıt arayan bir düşünürdür **Turhan Ilgaz**'ın **"başka türlü düşünmenin filozofu"**[1]diye tanımladığı **Foucault**; **"söylemin denetimi"** ve **"bilmenin göreceliliği"** konularında farklı tezleri olan ve **"olmadım"** kayıtını düştüğü üç görüşün etki alanının ortası'nda (anarşizan eğilimleriyle!) duran siyasal/kültürel yapıların teorisyenidir Modern iktidarın sosyokültürel egemenliğini deşifre etmeye çalışan düşünürdür

Spinoza ve **Nietzche**'den önemli ölçüde etkilenen **Foucault**'un, postmodernist **Derrida**'dan anarşist **Murray Boockin**'e kadar uzanan 'yeni sol' arayışları etkilemesi ve görüşlerin referansı olması nedensiz değildir **Süleyman Toprak**'ın yorumuyla, **"Foucault bilegeldiğimiz klasik bilimadamları dünyasından (...) ayrılır. O bir Newton, bir Einstein değildir. O ne dünyayı, ne doğayı ve ne de toplumu bir İsviçre saati gibi düşünmez. Dolayısıyla da 'doğru' ya da 'hakikat' mutlak değildir ve hatta yoktur. Foucault'a göre (...) doğru, hakikat, tanıyanı olduğu kadarıyla hakikattir. O zaman ve mekan anlatısının sınırlarını zorlayan, Nietzche'yi anıştırsa da, (...) ötesinde olan bir düşünürdür. (...) O hep özgürlük mirasının, özgürlük adına kurulan söylemlerin ürettiği tahakküm ile kirletildiğini göstermeye çalışmıştır. (...) Foucault bir 'varlık' bilimciden daha çok, bir 'oluş' bilimcidir. Ve oluş, varlık gibi sabitlik değildir. Önemli olan 'an'dır. O an, şimdi ve buradadır. Şimdi, burda ve 'an'da gerçektir. Onu sabitlediğimizde, o sabitlediğiniz şey değildir artık. O anı tarif eder, tanımlarsanız, yaptığınız tanım o anı tutsak kılar. (...) Tanımlarla, o tanımların tanımladıkları arasında hiçbir zaman kapatılamayacak olan bir uçurum vardır. Bu uçurum, söylemin dünyasıdır. Söylemin uçurumudur ve söylemin rejimidir. (...)**

Foucault modern bilginin, bilimin, sanatın vb'lerinin iktidarını çok güçlü biçimde (daha önce Nietzche'nin yaptığı gibi) parçalar. O insanlararası ilişkide cinsiyet ayırımının, küçük büyük, yaşlı genç, kızıl, kara, beyaz, sarı ayırımlarının, ırk ve etnik ayırımların, sınırların, ulusların, devletlerin vb ayrımlaşmasını modern bilme rejiminin ürünü olarak irdeler. (...) Bu iktidar rejiminde insanların hep kendini "öteki" olana göre konumladığını, hep kendi dışında olana göre tanımladığını izler. Bu dayatmacı bir gelenektir. Çünkü bir şeyi ancak bir diğer şeyden ayırarak tanımlarız.

Böyle olunca da o şey, ayrı olduğu şeye karşıtlık içine düşer. İşte iktidar savaşlarının, tahakküm mücadelelerinin ana dinamiği budur. (...) Varolmak egemen olmaktır. (...) Foucault, bu bilme rejiminin toplumsallığı ve tarihselliği üzerinde derinlemesine durur. İktidarın bu negatif tanımını reddeder. Gücün kullanılan ya da sahip olunan değil, yaratılan bir şey olduğunu savunur. Yaratmak, yapmaktır. Güce sahip olunmaz, o aşağıdan yukarı doğru yaratılır Ne ki bu gücü yaratabilmenin temel koşulu, olumluluktur. "Öteki"ni dıştalayarak, yok ederek, yıkarak varolma yöntemi yerine Foucault, "Öteki"nin farklılığını kabul ederek, varolma yöntemi önerir. Bunun için koşul, insanın kendisini yapmasıdır. Yeniden yapması. Ya da bozup yapması"dır [2]

I-) MICHEL FOUCAULT'A DAİR

Fransız felsefeci, düşünce tarihçisi, yapısalcılık-sonrası düşüncenin kendine özgü temsilcisi **Michel Foucault** (1926-1984), kariyerine psikolog olarak başladı. **'Folie et Déraison Histoire de la Folie a l'Age Classique (1961)/Deliliğin Tarihi** (1992)' adlı yapıtıyla tanındı Bu çalışmasını; **'Naissance de la**

Clinique (1963) **/Kliniğin Doğuşu'**, **'Les Mots et Les Choses** (1966) **/Sözcükler ve Şeyler** (1993)' takip etti. 1970'den itibaren, **'Söylemin Düzeni'**nde (**'Ders Notları'** 1992) ilk kez iktidar kavramını kullanan yazar, ardından önemli yapıtı **'Surveiller et Punir** (1975) **/Hapishanenin Doğuşu** (1992)'nu kaleme alır. **Foucault**'un çalışmalarında ulaştığı sonuca göre iktidar doğruların üretiminde bütüne ait bir ögedir doğruluk ve iktidar karşılıklı bağımlılık içinde işlemektedir. **Foucault, 'Hapishanenin Doğuşu'**unda, iktidar ve insan bilimlerinin doğuşuna ilişkin görüşlerini ortaya koyar. Hapishaneyi, insan bilimleri ve normalleştirme teknikleri açısından (toplumun diğer kesimlerine genelleştirmeden önce [1]) bir uygulama sahası olarak değerlendirir.

İktidar çözümlemesine denk düşen **"Hapishanenin Doğuşu"; suçlu, ceza, hapishane kavramlarını ve tarih içindeki gelişimlerini akıcı bir dille açıklamıştır. Ama asıl en önemlisi, "Disiplin" adlı bölümünde günümüzün toplumsal kurumlarındaki gözetim ve denetim sistemlerini, kişiler üzerindeki etkileriyle birlikte ele almasıdır. (...) Disiplinler, zamanı toplayan ve sermayeye dönüştüren aygıtlardır. Aynı zamanda disiplin hücreseldir (mekansal dağıtımlar sayesinde); organiktir (faaliyetlerin şifrelenmesi sayesinde); oluşumsaldır (zamanın birikimli hale getirilmesi sayesinde); birleştiricidir (güçlerin birleştirilmesi sayesinde). Disiplin insanlardan birçok şey sızdırmak için onları terbiye etme görevine sahiptir. Birey üretir. Ayrıca, disiplinlerde hiyerarşik gözetim çok önemlidir."**[3]

Disiplini sorgulayan ve "soykütüksel" olan **Foucault**'un çalışmaları; görünüşte ussal olanın ardında yatan ussallık dışı ve günahkâr olanı ortaya çıkarmaya çalışır. Böylelikle, çağdaş dünyanın "doğru"larına ve "bilgi"sine karşı çıkar. Bu doğruların meşrulaştırıldığı uygulamalarda iktidar işleyişlerinin maskesini düşürmeyi hedefler. Çalışmalarıyla; belirsizlikler ve kuşkular yaratarak insanlığın yaşadığı kategori ve uygulamaları bir kez daha düşünmeyi sağlamak ister. Ancak **Foucault**'un yapıtları, özgürleşme olasılığını reddeden bir pozisyonda olmanın zaaflarına mahkûmiyetten kurtulamaz.

Peter Burke'ye göre, **"Foucault'un toplumsal değişme anlatısında, besbelli ki "uygarlık süreci"ne hiç yer yoktur. Bütün değişen, baskının tarzından ibarettir -eski rejimde baskı yapılırken, sonraları psikolojik baskı yapılmaya başlanmıştır. Uylaşımsal "ilerleme" fikrinin yerini, daha serinkanlı ve klinik disipline uygun "yer değiştirme" (deplasman) terimi almıştır. Tarihçiler, Foucault'nun çalışmalarını haklı ve haksız olarak sık sık eleştirmişlerdir. Edebiyat tarihçileri, onun edebiyatı zihinler tarihinin kaynağı olarak kullanmasından hoşnutsuzluk duyuyorlar, sanat tarihçileri güzel sanatları kullanışından rahatsızlar, geleneksel tarihçilerse, onun resmi "belge" olmayan kaynaklarını ilkece onaylamıyorlar. Disiplin ve Ceza kitabına gelince, burada varılan sonuçların "hiçbir arşiv araştırması temeli" olmadığı söylenmiştir. Tarihçilerin Foucault'ya yönettikleri bir başka eleştiri de, onun yerel çeşitlenmelere karşı duyarsızlığıyla, sanki farklı yörelerin kendi zaman ölçüleri yokmuş gibi, yalnız Fransa'dan örnekler vererek bütün Avrupa için genellemeler yapma eğilimiyle ilgilidir. Eğer biz Foucault'nun bütün öyküyü anlattığını değil de, sadece basit bir değişme modeli verdiğini düşünecek olursak, bu eleştiriler hayli geçersiz kalır."**[4]

Foucault çalışmalarında, uygarlık tarihini, insanlığın ussallaşmasıyla sürekli bir ilerleme anlatısı olarak görenlere karşı çıktı. Yazara göre, insanın kendisini anlayışında süreksizlikler, kopuşlar vardı. Oluşsallığı öne çıkaran **Foucault**'a göre; keyfi, oluşsal ve irrasyonel olan süreçler, düşünce tarihinde düğümsel, belirleyici roller oynar. Bu nedenle, tarihin ne anlamı ve "düzeni" vardır, ne de iktidarın işleyişinde oluşsallıktan kaçış. Tahakkümden kurtulmak için sürekli savaşım gerekir. Ama yazara göre bu savaşım, yine de özgürleşmeyi kesinleştirmez.

Ferda Keskin, **"sabırlı bir özgürlük emekçisi"** olarak tanımladığı **Foucault**'a yöneltilen eleştirilere karşı çıkıp, ekler: **"Hemen belirtmek gerekiyor ki; Foucault'ya Fransız felsefesini temsil etme ayrıcalığını veren şey, ülkesinde geçerli olan felsefi bir geleneği devralıp, sürdürmesi değildir. Tersine, hem seçtiği konular, hem de yöntem olarak kendi kuşağının içinde yetiştiği bütün geleneklerden ayrı bir yol izlemiştir Foucault. Yani, 60'lı yılların sonuna gelindiğinde Fransa'da öne çıkan fenomenoloji, marksizm ve yapısalcılık akımlarını eleştiren ve karşısına alan felsefi bir yaklaşımdır onunki. Ancak, yaklaşımındaki bu yenilik, aynı zamanda sıkça yanlış anlaşılmasına, düşüncesinin taban tabana zıt biçimlerde yorumlanmasına ve tanımlanmasına neden olmuştur. (...)**

Foucault (...) genel amacını batı kültüründe insanların özneleştirilme biçimlerinin tarihini yazmak olarak tarif ediyor. Ancak bu kültürde öznenin üretim ve anlam ilişkilerinin yanısıra, karmaşık iktidar (pouvoir) ilişkilerinde de yer aldığını ve dolayısıyla, özneleşme süreçlerini anlamak için iktidar ilişkilerinin bir çözümlenmesinin yapılması gerektiğini söylüyor. Foucault'ya göre, batı siyaset felsefesinin iktidar çözümlemeleri hukuksal-söylemsel (juridico-discursive) model olarak adlandırdığı bir modele indirgenebilir. (...) (Bu modelde-b.n) iktidar, güç ilişkilerinin içinde yer aldığı stratejilerdir. Bu stratejilerin kurumsal olarak cisimleşmesi ise; devlet aygıtında, yasada ya da çeşitli toplumsal hegemonya biçimlerinde ortaya çıkar. Yani devletin biçimini ya da yasayı değiştirmek iktidarı ortadan kaldırmak değil, ona yeni bir biçim vermektir. (...) Bu yeni iktidar mekanizmaları ve tekniklerinin ortaya çıkması, Foucault'nun "bio-iktidar" olarak adlandırdığı yeni dönemi belirler.

Bio-iktidar iki ana biçimde gelişmiştir: İnsan bedenine bir makine olarak yaklaşan birinci biçimi, disiplinci bir iktidardır. Amacı bedeni disipline etmek, yetenekleri geliştirmek, daha yararlı ve uysal kılmak ve ekonomik denetim dizgeleriyle bütünleştirmektir. Foucault, biyo-iktidarın bu birinci biçimini "insan bedeninin anatomo-politiği" olarak adlandırıyor. "Nüfusun bio-politiği" olarak adlandırdığı ikinci biçim ise; bedene bir doğal tür olarak yaklaşır ve nüfusu düzenleyici bir denetim üzerinde yoğunlaşır. Bio-iktidar kapitalizmin gelişmesimde vazgeçilemez bir unsurdur; çünkü, kapitalizm bedenin üretim sürecine denetimli bir biçimde girmesini ve nüfusun ekonomik süreçlere uygun kılınmasını gerektirir. Bu gelişme sonucu insan bedenine, cinselliğe, aileye, bilgiye, teknolojiye, vb. yayılan bir iktidar ağları dizisi ortaya çıkmıştır.

İşte modern "tin", "birey" ve "insan bilimleri" (insanın bilimsel bilgisi) kavramları da, Foucault'a göre, iktidarın insan bedenini kuşatma biçimlerinde meydana gelen bu değişikliğin bir ürünüdür. Batı toplumunda beden bir iktidar ilişkileri ağı içinde yer alır; çünkü, üretim biçimi gereği bedenin emek gücüne dönüştürülmesi ve üretim gücü olarak kullanılması gerekir. Bu itaatkârlık, bedenin sözü edilen yeni disiplinci iktidar tarafından kuşatılmasıyla elde edilir. (...) Foucault disiplinci iktidarı da içine alan bio-iktidar döneminde yasanın giderek arka plana geçtiğini, onun yerine iktidarın belirlediği normların öne çıktığını söylüyor. Dolayısıyla burjuva toplumun bir ürünü olan bio-iktidar, aslında bir normalizasyon toplumu oluşturuyor; yani insanları norma uymaya zorlayan, onları normalleştiren bir toplum. Normalizasyon toplumunda birey ve içerdiği özne bilimsel-disiplinci mekanizmalar tarafından oluşturulmuş ve biçimlendirilmiş bir bilgi nesnesi ve öznesi olarak ortaya çıkıyor. (...)

Bütün bu söylenenlerden şu sonuç çıkarılabilir: İnsan tüm topluma yayılmış olan bu iktidar dizgesinin bir ürünüyse ve toplum iktidardan soyutlanamıyorsa; öznellik ve özgürlük gibi kavramlar hem teorik, hem de pratik anlamda bir yanılsamadır. Foucault'a karşı geliştirilen bu klasik eleştiri (...) yanlış anlamaların en önemlisini oluşturuyor. (...) Çünkü (Foucault-b.n) "disiplinci toplum, "disipline olmuş" toplum anlamına gelmez" der. Disiplin yöntemlerinin yayılması demek, insanların tümüyle itaatkâr olması demek değildir. Onları normalleştirmek için kullanılan süreçlerin çözümlenmesinde, kitlesel bir normalleştirmenin varolduğu iddiası yoktur. Çünkü iktidar ilişkilerinin her yerde olması, onların bütün gücü elinde bulundurduğu anlamına gelmez. (...)

Herşeyden önce, toplu ya da dağınık halde ama kendiliğinden var olan, soyut bir iktidarın var olmadığını söylüyor, Foucault. Tersine, iktidar sadece eylemde var olan, birinin diğerleri üzerinde uygulandığı bir şeydir. Yani sadece taraflar arasında bir ilişki değil, bazılarının diğerleri üzerindeki eylemi; bir eylemler kümesinin şimdiki veya gelecekteki başka eylemleri değiştirdiği bir bütünsel yapıdır. Bu anlamda iktidar, davranış biçimlerini yönlendirerek işler. Temelde iktidar biçimlerine karşıt iki taraf arasındaki bir çatışma değil, bir yönetim (gouvernement) sorunudur. (...) Yönetmek, başkalarının eylem alanlarını yapılandırmaktır. Böyle tanımlandığında, iktidarın işleyişi özgürlüğü dıştalamaz. (...)

Foucault özgürlüğün ahlâki olarak kullanımını bireysel bir süreç, bir ahlâki özneleşme (subjectivation morale) süreci olarak tanımlıyor. Özgürlüğün iktidara karşı olan mücadelesi bir özneleşme mücadelesidir; çünkü modern toplumda iktidar, bireyleri belli biçimlerde özneleştiren bir iktidardır. Bunu doğrudan doğruya günlük yaşama müdahale ederek, bireyleri sınıflandırarak , verili kimliklerine bağlayarak, onlara kendileriyle ilgili ve kabullenmeleri gereken bir hakikati dayatarak yapar. Foucault batı toplumunda verilen siyasi mücadeleleri üçe ayırıyor: Etnik, toplumsal ve dinsel hakimiyet biçimlerine karşı verilenler; sömürüye karşı verilenler ve son olarak da farklı öznellik biçimlerine itaatkâr bir öznelliğe karşı verilen mücadeleler... Bunlardan üçüncüsünün giderek ön plana çıktığını savunuyor." Bu konuda yapılması gerekenleriyse şöyle formüle ediyor "Bugün eleştirel sorun, Kant'ın yaptığı gibi aşmamamız gereken sınırları saptamak değil, bize evrensel ve zorunlu olarak gösterilen sınırlarda tikel ve iliniksel (contingent) olanı, keyfi sınırlamaların ürünü olanı görmektir. Böylece Kant'ın zorunlu sınırlarımızı belirlemek olarak anladığı eleştiriyi, o sınırları aşacak pratik bir eleştiriye dönüştürebiliriz. Pratik eleştiri salt bir felsefi çalışma değil; kendimizi yaptığımız, düşündüğümüz ve söylediğimiz şeylerin öznesi olarak tanımımıza götüren olayların tarihsel bir araştırmasını yapmaktır. Yani eleştirel çalışma "özgürlük için duyulan sabırsızlığa biçim veren sabırlı bir emeği gerektirir."[5]

Soyutlamalarında, dünyayı değiştirecek politik somutluğun çok zayıf olduğu Foucault'un; çalışmalarında öne çıkan yoğun ayrıntı; felsefesinin temel taşını oluşturur[6] Ayrıntı yazarının analizlerinde, temeli oluşturan iktidar kavramı; döne döne, sayısız örneklerle açıklanır "Görünmeyeni görmek, soyutlama uğruna atılanı ele almak" için ayrıntıyı abartmak, Foucault'un; "total tarih çözümlemeleri"ne tepkisinden kaynaklanan, temel zaafıdır "Total tarih çözümlemeleri"ni ve determinizmi eleştiren yazara göre, tarih bir "dönüşüm hikayesi"dir

"Dönüşüm hikayesi"nde devlet, söylemsel iktidarın koordinasyon merkezidir "Devlet disiplin edici iktidarın eşgüdüm merkezi olsa da, yönetsel araçları sosyal kurumlara sızmış olsa da, bunlar kendi düzenlemeleri ve "göreli otonomilerini" koruyan belirli iç iktidar ilişkilerine sahiptir."[7] Söylem, özneyi çevreleyip bilgi dolaşımını kısıtlarken; doktirin de kendini üretir, yayar Ancak, -sınırlı tolerans hariç- önermeler evreni özneyi sınırlar Böylece beşeri bilimlerin söylemi değişik formlarda kendi nesnesini yani insanı, belli bir şekillendirme içine sokar Örneğin Foucault'a göre, psikiyatri; kişinin ağzından konuşan iktidardır Tıp herkesin kabullendiği beden politikasının baş sözcüsüdür Özetle, bedenler üzerinde etkisini hissettiren klasik dönemde iktidar, ruhlar üzerindeki egemenliğin kurulmasıyla, modern iktidar özellikleri kazanmıştır Yani, modern iktidar artık bedeni, bir tehdit propagandasının nesnesi olarak değil; kurulması, geliştirilmesi, rehabilite edilmesi gereken bir nesne olarak görmektedir

Modern dönemin toplumunda insanın bireyselliği; kışla, hapishane, okul gibi kurumlar içine alınıp, belli bir programa tabi kılınarak; ruhlar üzerinde kurulan egemenlikle disipline edilmektedir "Tahakküme meşruiyet tarzları sağlayan akıl ve bilimdir. (...) Klasik dönemde iktidar aşkın bir adli/söylemsel kertede, aşkın bir devlette ikâmet eder. Modern dönemde ise egemenlik toplumsalın kendisinde ikâmet eder ve iktidar içkin bir halde toplumun kılcal damarlarında dolaşıma girer, devlet artık üzerimizde değil, aramızdadır."[8] "İktidarın devlet aygıtıyla sınırlı olmadığını kavramak gerekir."[9] "İktidar her yerdedir, ancak herşeyi kapsadığı için değil, heryerden geldiği için"[10] yeni kontrol olanakları üretmekte mahirdir Toplumun bütün mikro pratiklerine sızmakta zorlanmamakta ve modern iktidar yeniden koşullandırıcı ve yeniden hedefe yönetici bir nitelik kazanmaktadır Bu bağlamda modern iktidar sisteminin araçları toptan değişmiştir

SÖYLEMİKTİDAR
PRATİĞİ
Meşruiyet→yerine→dominasyon
Hak→yerine→teknik
Hukuk→yerine→normalleştirme
Cezalandırma→yerine→kontrol

İktidar sorununu, yöneten/yönetilen ikilemli geleneksel iktidar ya da sınıfsal belirleyicilik gibi kavramlardan ayrı ele alan Foucault, modern iktidarın, kontrol-gözetleme-düzenleme-program dahiline sokma gibi yöntemlerle, toplumu, adeta rasyonel biçimde işleyen fabrikanın ögeleriyle yönettiğine işaret eder Bütün toplum, bir gözetim ve seyir uygarlığı olur J. Bentham'ın, "gardiyanın kendisi görülmeden her tutukluyu görebileceği şekilde düzenlenmiş hapishane projesi"ni, 'Panopticon' olarak adlandırmasından hareketle, modern toplumun devasa bir 'Panopticon'a dönüştürülmesinden söz eder

II-) "HAPİSHANENİN DOĞUŞU"

Foucault'un, "Hapishanenin Doğuşu" adlı yapıtı, Mehmet Ali Kılıçbay'a göre, "felsefenin dilini zorlarken, bir de tarihin alışılmış terminolojisini alt üst" eden özellikler taşır[11] Görüşlerini paylaşıp/paylaşmamak bir yana Foucault'un yapıtı, felsefi bağlamlı çaplı bir "tarih çalışması"dır Çünkü yazar, (Ali Kılıçbay'ın yorumuyla) "tarihin bir kahramanlık öyküsü" olduğu söylencelerine itibar etmeme "iddiası" ile, "insanların, insanlara egemen olmak için geliştirdikleri yöntemler, bireysel veya ortaklaşa olarak çekilen ve çektirilen azaplar, iktidarın bireyleri gözetim altında tutmaya yönelik olarak oluşturdukları mekanizmalar, disiplinler"in tarih olduğunu yani "resmi tarih" anlayışı madalyonunun, bir de (aslı ') ters-yüzü olduğunu ortaya koymaya çalışmış ve "amacı"nı, "modern ruhun ve yeni yargılama erkinin birbirleriyle bağıntılı tarihini; cezalandırma erkinin desteklerini bulduğu, meşruluk noktalarını ve kurallarını sağladığı, etkilerini yaydığı ve onun aşırı özgüllüğünü maskeleyen, bugünkü bilimsel-hukuki bütünün soy ağacını çıkartmak" olarak formüle etmiştir[12]

Yazar, sınıflı sömürücü toplumlarda bedenden ruha azap çektirmenin 'hikayesi'hi gözler önüne sererken, "ahlâki fikirler veya hukuki yapılar tabanı üzerinde yer alan bir ceza tarihi yapmak kesinlikle meşrudur"[13] saptamasında hareketle, "beden aynı zamanda siyasal bir alanın içine de doğrudan dalmış durumdadır; iktidar ilişkileri onun üzerinde doğrudan bir müdahale meydana getirmektedir; onu kuşatmakta, damgalamakta, terbiye etmekte, ona azap çektirmekte, onu işe koşturmakta, törenlere zorlamakta, ondan işaret beklemektedir. Bedenin bu siyasal olarak kuşatılması karmaşık ve karşılıklı ilişkilere göre, onun ekonomik kullanımına bağlıdır"[14] çıkarsamasını yapar Çünkü ilişkiler ağı içinde söz konusu olan "bir iktidar mikrofiziği"dır[15]

Ceza ıslahatı ya da tarihsel gelişim süreci içinde cezaların 'yumuşaması'; egemen disiplinle itaatkâr bedenlerin (ve ruhların) yaratılmasına yönelmiştir "Disiplinler XVII. ve XVIII. yüzyıl esnasında genel egemenlik kurma formülleri haline gelmişlerdir. Bunlar kölecilikten farklıdırlar, çünkü bedenin sahiplendiği bir ilişkiye dayanmamaktadırlar. (...) disiplin sabit, bütüncül, kitlesl olan -ama analitik olmayan-, sınırsız ve efendinin tekil iradesi, onun "kaprisi" biçiminde kurulmuş ev hizmetçiliğinden de (...) vassaliteden de farklıdır. (...) Disiplinlerin tarihsel anı, yalnızca becerilerinin gelişmesini ve bağımlılığının ağırlaştırılmasını değil de, aynı zamanda onu aynı mekanizma içinde fazla yararlı hale getirdiği ölçüde daha da fazla itaatkâr kılan (ve tersine) bir ilişkiyi oluşturmayı hedefleyen bir insan bedeni sanatının doğduğu andır. (...) Aynı zamanda bir "iktidar mekaniği" de olan bir "siyasal anotomi" doğmaktadır."[16]

Michael Foucault'un ifade ettiği gibi XVII yüzyılda ve XVIII yüzyılın başında bile, "beden sorgulamadan infaza kadar, suçun gerçekliğini üretmiş ve yeniden üretmiş" olurken, "cezalandırma hakkı, kralın elinde tuttuğu düşmanlarıyla savaşma hakkının bir cephesi gibi"dir [17] Çünkü egemenlik açısından "azap çektirmenin hukuki-siyasal bir işlevi vardır. Bir an için yaralanmış olan hükümdarlığın yeniden oluşturulmaya yönelik törensel bir çerçeve söz konusudur. Onu tüm görkemi içinde dışa vururken ihya etmektedir."[18] Yani "gözü dönmüşlüğü, görkemi, bedensel şiddet, dengesiz güçler arasındaki oyun, özenle düzenlenen bir törensel çerçeve, kısacası tüm aygıtı cezalandırmanın siyasal işleyişinin içinde yer almak" ve "azap çektirme, adaleti yerine getiremekteydi, iktidarı yeniden işler kılmaktaydı."[19] Özetle; "azap çektirme töreni, yasaya iktidarı veren güç ilişkisini gün ışığına çıkartmaktadır."[20]

Islahat öncesi böyle ise; şunu açıkça görmek ve yüksek sesle ifade etmek zorundayız: Islahat sonrasında da, (biçimselliği dışında ') "değişen" bir şey yoktur "Islahatın (...) asıl amacı, daha eşitlikçi ilkelerden hareketle yeni bir ceza hukuku kurmaktan çok, yeni bir cezalandırma "ekonomisi" kurmak, onu en iyi dağıtımını sağlamak (...) toplumsal bünyenin en küçük parçalarına ulaşacak şekilde dağıtmak olmuştur. Ceza hukuku ıslahatı, cezalandırma iktidarının, onu daha düzenli, daha etkili, daha sabit ve etkileri itibariyle daha ayrıntılı hale getiren tarzlara göre yeniden düzenlenmesi konusundaki bir strateji olarak okunmalıdır; kısacası, etkilerini artırırken, ekonomik maliyetini (yani onu mülkiyetten, alım satımdan, görevlerin ve kararların satılık olmasından kopartarak) ve siyasal maliyetini (onu krallık iktidarının keyfiliğinden kopartarak) düşünme stratejisi olarak okunmalıdır. Yani ceza hukukunun teorisi fiili durumda, yeni bir cezalandırma iktidarı "ekonomi-politiğini" kapsamaktadır. Bu durumda, bu "ıslahat"ın neden tek bir noktada, tek bir kökene sahip olmadığı anlaşılmaktadır."[21]

Buradan çıkan sonuç ise, "tek kelimeyle, yargılama yetkisinin artık hükümdarın çoklu, kesikli, bazen de çelişkili ayrıcalıkları arasında değil de, kamusal gücün sürekli olarak dağıtılmış olan etkileri arasında yer almasını sağlamak"tır. Öyleyse, "ıslahatın ortaya çıkışına tanık olan konjonktür, demek ki yeni bir duyarlılığın değil de, yasadışılık karşısındaki başka bir siyasetin konjonktürüdür."[22]

Ceza hukukundaki ıslahatı devreye sokan, Avrupa'daki Aydınlanma'yı "sans coulotte/badırı çıplaklar"ın[23] tarihsel eylemiyle somutlayan Fransız Devrimi dönemecidir. Dönemecin gel-gitli kopuşları ardından, artık, çok şey feodalitenin tanrı devletindeki gibi değildir. Elbette, suç ve ceza da... Örneğin, "XIX. yüzyıl ceza uygulaması, gerçeğin "soğukkanlı" araştırılması ile cezanın içinden tam anlamıyla yokedilemeyen şiddet arasına mümkün olduğunca mesafe koymaya çalışacaktır. Yaptırım uygulaması gereken suç ile kamusal iktidar tarafından dayatılan cezayı birbirlerinden ayıran benzeşmezliği vurgulamaya özen gösterilecektir. Gerçek ile ceza arasında artık yalnızca meşru bir tutarlılık ilişkisi olacaktır."[24] Böylelikle de artık, "canavarca" olma ayıbını taşımayan cezaların yerine "insani olma" şerefini üstlenecek olan cezaların ikâme edilmeleri" devreye girecektir[25]

Ancak, bu noktaya varılmasında; "uygar sivillik düzeyi"nın yükselmesinden ya da oluşsallığın "gerekçe"lerinden daha çok önemli olan, sınıflı sömürücü düzenin idame ettirilmesindeki ideolojik-politik-pratik bağlamlı kaygı ve yaptırımların ve üretim ilişkileri çerçevesi sınıf kavgalarının belirleyiciliği esastır. Çünkü, "insani olma" şerefini üstlenecek olan cezaların" söz konusu olmadığı ya da "canavarca" olma ayıbını taşımayan cezaların" süregenleştiği koşullarda; "cezalandırıcı iktidara yönelik red"di ve "isyan"ı hızlandırmaktadır[26] Yani klasik egemen şiddetin (cezalandırmanın) uygulamanın geri tepmesi; "cezalar arasında toplumsal sınıflara göre fark olmasına karşı çalkantı"yı[27] ya da "işkencelerin yarattığı büyük dehşet, fiili durumda yasadışı ocakları tutuşturmaktaydı."[28]

Özetle feodal "iktisatdışı cebir"in "baskıcı ceza"sından, burjuva "iktisadi cebir"in "ıslah edici ceza"sının ikâme edilmesine uzanan süreçte; -özel mülkiyet ve geleneksel yöneten/yönetilen ikileminin aşılmaması-, cezalandırmanın işlerliğinde, sadece, biçimsel değişikliklere yol açabilmiştir. Islahatın biçimsel değişiklikleri, tıpkı ıslahat öncesinin uygulamaları gibi, (bedene ya da ruha azap çektiren) iktidara yönelen halkın adaletini, meşru olmasına rağmen, yasa-dışı ilân etmiştir. Her türlü tedbirini, halkın adaletini sokaklarda aramasını ve kendi elleriyle uygulamaya koymasını engellemeye yönelik olarak almıştır.

Bu nedenle ıslahatın vardığı koordinatlarda; "yasadışılıkları tam olarak çevrelemek, cezalandırma işlevini genelleştirmek ve denetleyebilmek üzere ceza iktidarını sınırlandırma projesi"nin[29] suç ve ceza konusundaki önerisi, zihinsel köleleştirme olmuştur. Çünkü sınıflı sömürücü egemenlik açısından "suç ve ceza fikirlerinin sıkı sıkıya bağlı olmaları ve "birbirlerini aralıksız olarak izlemeleri gerekir... Böylece yurttaşlarımızın kafasında fikir bağlantısını kurduğumuzda, onları yönetmekle ve onların efendisi olmakla övünebilirsiniz; fakat gerçek bir siyaset onları kendi fikirlerinin zinciriyle çok daha güçlü bir şekilde bağlar; bunun ilk halkası aklın sabit düzlemine bağlıdır (...) ve beynin yumuşak liflerinin üzerinde en sağlam imparatorlukların sarsılmaz temeli atılmıştır."[30]

"XVIII. yüzyılın çok fazla ilgi gösterdiği bu itaatkârlık şemalarında bu kadar yeni olan neydi ? Beden bu kadar zorlayıcı ve baskıcı kuşatmaların kesinlikle ilk nesnesi olmuyordu; beden her toplumda, onu zorlamalar, yasaklar veya zorunluklar dayatan çok sıkı iktidarın içine alınmıştı. Ancak tekniklerde birçok şey yenidir. Önce denetim ölçeği: artık bedeni çözülmez bir birim olarak, kabaca, kitle olarak ele almak değil de, onu ayrıntıda işlemek, onun üzerine ince bir baskı uygulamak"tır[31] "Disiplin böylece bağımlı ve idmanlı bedenler, "itaatkâr" bedenler imal etmektedir. (...) Eğer ekonomik sömürü emek gücü ile emeğin ürününü birbirinden ayırıyorsa, disipline dayalı baskı da bedende, artırılmış bir yatkınlık ile büyüyen bir egemenlik arasındaki zorlayıcı bağı kurmaktadır. bu yeni siyasal anatominin "icadı"nı ani bir keşif olarak anlamamak gerekir."[32]

"Görülmeden gözetim altında tutan hapishane sistemi"[33], "Bentham'ın Panopticon'u düzenlemenin mimari biçimidir. (...) Görülmeden gözetim altında tutmaya olanak veren düzenleme, sürekli görmeye ve hemen tanımaya olanak veren mekânsal birimler oluşturmaktadır."[34] "Panopticon'un büyük etkisi (...) tutukluda, iktidarın otomatik işleyişini sağlayan bilinçli ve sürekli bir görülebilirlik halini yaratmak"tan kaynaklanmaktadır[35] "Panopticon şeması herhangibir iktidar aygıtı için yoğunlaştırıcıdır (...) "daha fazla iktidar" ile "daha fazla üretim" arasında doğru bir oran kurma yeteneğine sahiptir."[36] "Panopticon, çok farklı arzulardan hareketle, türdeş iktidar etkileri imal eden harika bir makinedir."[37] "Panopticon bir cins iktidar laboratuvarı gibi işlemektedir. Gözlem mekanizmaları sayesinde, insanların tutumları üzerinde daha etkin olmakta ve daha fazla nüfuz olanağı sağlamaktadır; iktidarın tüm ilerlemelerinin üzerinde bir bilgi artışı yer almakta ve bu iktidarın icra edildiği bütün yüzeylerin üzerindeki bilinecek nesneleri keşfetmektedir."[38]

"Panopticon düzenlemesi bir iktidar mekanizması ile bir işlev arasındaki bir buluşma, bir alış veriş noktasından ibaret değildir; iktidar ilişkilerini bir işlev içinde işletmektedir. Panopticon tarzı ahlâkı yeniden biçimlendirme (...) yasaların fakirler üzerinde meydana getirdikleri Gordium düğümünü kesmek yerine çözme kapasitesine sahiptir."[39] "Benthamcı iktidar fiziğinin durum saptamasını temsil ettiği koskoca bir disiplinsel genelleştirme, klasik çağ boyunca gerçekleştirilmiştir. (...) Giderek daha geniş bir yüzeyi kapsamaya ve özellikle de giderek (...) disiplin kurumlarının artışı buna tanıklık etmektedir. (...) Disiplin kurumlarının bu yaygınlaşmaları hiç kuşkusuz, daha derindeki çeşitli süreçlerin göze en fazla görünen veçhesinden ibarettirler."[40]

Yani burjuva egemenliğin "yeni iktidar ekonomisiyle birlikte, onun temel aleti olan hapishane sistemi yeni bir

"yasa" biçimini geçerli kılmaktadır: bir yasallık ve doğa, hüküm ve anayasa ile norm karışımı. Bir dizi sonuç bu durumdan kaynaklanmaktadır: adli iktidarın veya en azından iç işleyişinin çözümlenmesi; yargılamanın giderek güçleşmesi ve mahküm etmenin giderek utanılır hale gelmesi, yargıçlarda tartmak, değerlendirmek, teşhis koymak, normali ve anormali tanımak yönünde büyük bir istek; ve tedavi etme veya yeniden uyumlu hale getirme şerefinin elde edilmek istenmesi. (...) Disiplin düzeneğinin her yerdeki varlığı tarafından taşınan, tüm hapishane aygıtlarından destek alan normalleştirici iktidar toplumumuzun başat işlevlerinden biri haline gelmiştir. Normallik yargıçları bu iktidarın her yerinde mevcutturlar. Öğretmen-yargıç, hekim-yargıç, eğitimci-yargıç toplumundayız, bunların hepsi de normalleştirici olanın hüküm sürmesini sağlamakta; ve ve herbiri bulunduğu yerde bedeni, hareketleri, tutkuları, hal ve gidişleri, yatkınlıkları, performansları tabi kılmaktadır. Hapishane ağı bitişik ve dağınık biçimleri altında; yerleştirme, dağıtım, gözetim, gözlem sistemleriyle, modern toplumda normalleştirici iktidarın büyük desteği olmuştur."[41] "Toplumun hapishane dokusu aynı anda hem bedenin hakiki olarak yakalanmasını, hem de sürekli gözleme tabi tutulmasını sağlamaktadır; bu doku iç özellikleri aracılığıyla yeni iktidar ekonomisine en uygun aygıt ve bizzat bu ekonominin ihtiyaç duyduğu bilgi oluşumu için alettir. Panopticon tarzındaki işleyişi ona bu çifte rolü oynama olanağını vermektedir. Sabitleştirme, paylaştırma, kayıt süreçleri aracılığıyla uzun bir süre boyunca, insanın tutumunun nesnelleştirilmesi için en basit, en kaba, en maddi, ama herhalde aynı zamanda en vazgeçilemez koşullardan biri olmuştur. (...) Hapishane ağı, insan bilimlerini tarihsel olarak mümkün kılmış olan bu iktidar-bilgi'nin donanımlarından birini meydana getirmektedir. Bilinebilir insan (ruh, bireysellik, bilinç, hal ve gidiş burada çok önemli değildir) bu analitik kuşatmanın, bu egemen olmagözleminin etki-nesne'sidir."[42] Özetle, **"görülmeden gözetim altında tutan" terbiye sistemi açısından; "eğer hapishane fabrikalara, okullara, kışlalara benziyorsa ve bunların da hepsi hapishaneye benziyorsa, bunda şaşılacak bir yan yoktur."**[43]

III-) "HAPİSHANENİN DOĞUŞU"NA ELEŞTİREL NOTLAR

Michel Foucault'un yapıtına, düşmek zorunda olduğumuz kısa kenar notları şunlardır:

❶ **Michel Foucault**'un yapıtında, tarihin iktisadi yönünde belirleyiciliğin izahı/veya tasviri noktasında, ciddi yetmezlik ve flu̇luk söz konusudur. Ceza hukukundaki **"ıslahatın ortaya çıkışına tanık olan konjonktür"**; feodal "iktisatdışı cebir"in yerine, burjuvazinin "iktisadi cebir"inin ikâme edildiği dönemdir. Değişimin altında iktısadın kızıl şeritı yatar. Ancak yazarın yapıtında tarih ve iktisat bağının (bir kaç paragraf dışında) önemsenmemiştir.[44] **"Foucault'nun çalışmalarının değerlendirilmesinden, tarihin bir dizi politik deformasyon, başka deyişle, iktidarın çok renkli öyküsü olarak görüldüğü ortaya çıkar."** Yazar, **"rasyonalitesiz bir tarihsellik standardına bağlı kalmıştır."**[45]

❷ Yapıtın bakış açısı, Avrupa-merkezlidir. Materyali ise Fransa ile sınırlıdır. Bu konuda, **Michel Foucault**, 23 nolu dipnotunda, yapıtına ilişkin olarak, önemli bir "itiraf"ta bulunur: **"Hapishanenin doğuşunu yalnızca Fransız ceza sistemi içinde inceleyeceğim. Tarihsel gelişmelerdeki ve kurumlardaki farklılıklar, yazarın ayrıntıya girme ödevini çok ağırlaştıracaklar ve bütünsel olguyu kurma girişimini aşırı şematik hale getireceklerdir."**[46] Yazarın, **"bütünsel olguyu kurma girişimini aşırı şematik hale getirecek"** "gerekçe"siyle, farklılıkları "bütünsellik" potasında "eritmesi" Avrupa-merkezli ben-merkezcilikten muzdariptır. Çünkü, yapıtın iç örgüsüne sinmiş Avrupa-merkezli "toptancı" tarz, aslında, Avrupa özgülünün gerçeğiyle bile paradoks arzetmektedir. Örneğin, "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik" çerçevesinde "tabandan tavanı sarsan/değiştiren" Fransa gerçeğinin "ceza ıslahatcı"lığı ile, bir Prusya örneğinin "tavandan tabana" yönelen Junker çerçevesinin farklılığı; hapishanenin doğuşundaki yerel çeşitliliğin zenginliğini kucaklayabilmekten uzaktır. Belki, Fransa ve Almanya'da yollar daha sonra kesismiştir. Ama farklı kanallardan akıp, aynı denize dökülerek... Denizin aynılığına yaslanan "bütünselci"lik, kanalların (yapısallığa etki yapan ') özgün farklılığını yoksamaktadır.

❸ Yazar, **"Hapishanenin Doğuşu"** tarihi yazarken, Avrupa tarihinin referanslarına ve kaynaklarına "katı bir bağlılıkla" egemenlerin tarih kavramlarını kullanıyor. Çalışmada, bu kavramlara yönelik bir eleştiri söz konusu değil. Böylelikle de, yapıttaki "esir" terminoloji, alternatif eleştirel irdelemenin bilimsel sentezi yerine, "expoze" ile yetinen naklîğin zaafına mahkûm olmaktan kurtulamıyor.

Bu nedenle de, **Michael Foucault**, yapıtının "amacı"nı, **"modern ruhun ve yeni yargılama erkinin birbirleriyle bağıntılı tarihini; cezalandırma erkinin desteklerini bulduğu, meşruluk noktalarını ve kurallarını sağladığı, etkilerini yaydığı ve onun aşırı özgüllüğünü maskeleyen, bugünkü bilimsel-hukuki bütünün soy ağacını çıkartmak"**[47] olarak formüle etse de; okuyucuyu, alternatif olarak bir şey dememenin sıkıcılığına boğmaktadır.

❹ Yapıttaki ceza hukukuna (ya da "suç/adalet" kavramlarına) ait sorunlara gelince. Öncelikle, İtalyan hukukcusu **Alfiereri**'nin önemli saptamasını anımsatarak başlayalım: **"Suçu toplum hazırlar, birey işler."** Yanı suçu hazırlayan ve birey işleten toplumsal yapının ilişkiler ağında; suç/adalet, sınıfsal kavramlardır. Genel bir "suç/adalet" kavramı olamaz. Suç/adalet, sınıfla, sınıfın devleti/iktidarı ile anlam kazanır. **"Devlet, topluma dışardan empoze edilmiş bir güç (pouvoir) değildir. (...) Devlet sınıf karşıtlıklarını frenlemek amacıyla doğdu, ama aynı zamanda, bu sınıfların çatışması ortasından doğduğuna göre, kural olarak en güçlü sınıfın, ekonomik bakımdan egemen olan ve bunun sayesinde siyasi bakımdan da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıfın devletidir."**[48]

Suç/adalet de, **"ezilen sınıfı boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıf"**la anlam kazanan, **"özgül işlevleri üstlenen"** baskı araçlarıdır. Çünkü, **"sömürü devletinin iki faaliyet alanı vardır: Bir yanda bütün toplumların doğasından kaynaklanan ortak işleri yerine getirir; öte yandan yönetimle halk kitleleri arasındaki karşıtlıktan kaynaklanan özgül işlevleri üstlenir."**[49]**"Özgül işlevleri üstlenen"** baskı araçları açısından, egemen sınıfın zorbalığı, suç/adalet hukukunun temelini oluşturur. Egemen **"hukukun adaleti, adaletsizliğin sonucudur."**[50] Bu nedenle, **"zorbalık hukukun temeli olarak alındığında, hukuki yargılar ve yasal düzenlemeler, yalnızca üzerinde devlet gücünün yükseldiği öteki koşulların bir belirtisi, bir yansısı olur."**[51]Yasama erkinin ereği, devletin baskıcı sınıfsal-iktidarının üretilmesinden başka anlam taşımaz. Çünkü, **"hukuk genel karekteristiğini devletten alır."**[52] **"Hukuk, devlet tarafından, uygarlığın oluşması yolunda harcanan bütün olumlu çabaların baskıcı ve olumsuz cephesidir."**[53]

Suç/adalet, sınıfla, sınıfın devleti/iktidarı ile anlam kazandığını asla unutmadan; ıslahatın öncesinde de, sonrasında da, **Alfiereri**'nin saptaması geçerli olduğuna dikkat edilmelidir. Ancak yazarın yapıtında, nasıl olursa olsun **"hukukun adaleti(nin), adaletsizliğin sonucu"** olduğu göz ardı edilir. Cezanın iktidara eşitlenmiş bir "meşruluk" olduğu yanılgısına kapı açılır. Dolayısıyla da işbölümümün ve özel mülkiyetin tarihsel ürünü olan **"kurallı acı çektirme"**[54] olağanlaştırır.

Oysa ceza hukukundaki **"ıslahatın ortaya çıkışına tanık olan konjonktür"** feodal "iktisatdışı cebir"in yerine, burjuvazinın "iktisadi cebir"inin ikâme edildiği dönemdir. **Michel Foucault**'un, tarih yazımındaki bir diğer sorun da; burada boy vermektedir. Yazar; geleneksel'in "saçma ve sakıncalı"sını, "olağan"laştığı için köklü bir reddiyeye gereksinim duymadan, evrimci bir tarih anlayışının oluşsallığıyla sınırlanmaktadır.

❺ Döne döne ayrıntıyı yazan **Michel Foucault**, yazım tekniği açısından (ve ülkemizdeki **Yalçın Küçük**'ü anımsatan !) boğuculuğuyla[55] önemli olanı belirsiz bir silüete dönüştürmüştür. Yani klasik dönemdeki **"hristiyan eğitiminin, okul veya as-**

kerlik pedagojisinin son olarak da tüm terbiye biçimlerinin butun titizlikler"ini bağrında taşıyan ayrıntıcılığın; "ağaçlardan ormanı göremeyen" Avrupa-merkezci abartısının negatiften kopamamıştır[56]

⊛ Yazar yapıtındaki abartılı naklîlikle sınırlanmış ve alternatif öneri konusunda düğümlenmiştir Konumu, **Orwell'in**, tersten-ütopyası arasında ciddi paralellikler taşır Hatta **Foucault'un**, **Orwell'in**, **'1984'ünden**[57] "esinlendiği"nden bile söz edilebilir **'1984'de** yaşamın bir hapishaneye dönüştürülmesinden, hapishane kültürünün yaşam biçiminin kendisi olmasından, hakikatın insanlardan gizlenmesinden ve gardıyanların denetimi altında acı çekerek yaşanılmasından söz edilir Ancak bu hapishaneden kurtuluş için öneri yoktur Yani **Foucault'da**, **Orwell** gibi önerisizdir Özgürleşme imkânlarına ilişkin tek kelime etmeden, bir "felaket"i resmetmekle yetinmektedir

---

1 *Turhan Ilgaz, Kitap-Lık, No:13, Ocak-Şubat.1995, s.25*

2 *Süleyman Toprak, Yeni Politika, 04.05.1995, s.9*

3 *Lerzan Caner, Kitap Gazetesi, 01.04.1995, Cilt:4, No:43, s.14,15*

4 *Peter Burke, Tarih ve Toplumsal Kuram, Tarih Vakfı Yurt Yayınları-1994, s.147-148*

5 *Ferda Keskin, İktisat Gazetesi-Mozaik, 05.05.1995, s.18,19,20*

6 *Michel Foucault, Dostluğa Dair-Söyleşiler, Hil Yayınları, İstanbul, 1994, s.130*

7 *Jean L. Cohen, Civil Society and Political Theory, Cambridge Press, 1992, s.285*

8 *Mehmet Küçük (Derleyen), Modernizm ve Postmodernizm, Scott Lash, Vadi Yayınları, Ankara, 1994, s.55*

9 *Michel Foucault, Dostluğa Dair-Söyleşiler, Hil Yayınları, İstanbul, 1994, s.30*

10 *Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, İmge Yayınları, Ankara, 1992, s.95*

11 *Mehmet Ali Kılıçbay; Michael Faucault'un Hapishanenin Doğuşu'na Önsöz'den*

12 *Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, s.27*

13 *y.a.g.e, s.30*

14 *y.a.g.e, s.31*

15 *y.a.g.e, s.33*

16 *y.a.g.e, s.170*

17 *y.a.g.e, s.59*

18 *y.a.g.e, s.60*

19 *y.a.g.e, s.61*

20 *y.a.g.e, s.62*

21 *y.a.g.e, s.98, 99*

22 *y.a.g.e, s.100*

23 ***"Devrimin adsız ama asıl kahramanı (...) Sankülot, 'hep yaya yürüyen, varsa karısı ve çocuklarıyla, dördüncü ve beşinci katta, sıradan bir yaşam süren insan'dır."*** *(Server Tanilli, Fransız Devrimi'nden Portreler, s.221, Cem Yayınları-1993)*

24 *Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu,, s.69*

25 *y.a.g.e, s.71*

26 *y.a.g.e, s.73*

27 *y.a.g.e, s.76*

28 *y.a.g.e, s.77*

29 *y.a.g.e, s.125*

30 *y.a.g.e, s.127*

31 *y.a.g.e, s.169*

32 *y.a.g.e, s.171*

33 *y.a.g.e, s.245*

34 *y.a.g.e, s.251*

35 *y.a.g.e, s.252*

36 *y.a.g.e, s.259*

37 *y.a.g.e, s.254*

38 *y.a.g.e, s.257*

39 *y.a.g.e, s.259, 260*

40 *y.a.g.e, s.263*

41 *y.a.g.e, s.389, 390*

42 *y.a.g.e, s.390*

43 *y.a.g.e, s.285*

44 *y.a.g.e, bak: s.104,105; s.106,107*

45 *Roy Boyne, Edebiyat ve Eleştiri, No:8, Bahar-1995, s.96*

46 *Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu,, s.37*

47 *y.a.g.e, s.27*

48 *F.Engels, Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, s.235,237,238*

49 *K. Marx-F. Engels, Devlet ve Hukuk Üzerine, s.61*

50 *H. Lefebre, Marks'ın Sosyolojisi, s.128*

51 *K. Marx-F. Engels, Devlet ve Hukuk Üzerine, s.71*

52 *Anıl Çeçen, Adalet Kavramı, s.174*

53 *A. Gramsci, Felsefe ve Politika Sorunları, s.335*

54 *Michel Faucault, Hapishanenin Doğuşu, s.52*

55 *Bak: y.a.g.e, s.76,77*

56 *Yazar yapıtında, ayrıntıya ilişkin olarak (**Jean-Baptiste de Salle'**nin **'Traité sur les obligations des des fréres des Ecoles chrétiennes'** adlı kitabından haraketle), şunları der: **"Ayrıntının yüceliğine dair büyük geleneğin içine, hristiyan eğitiminin, okul veya askerlik pedagojisinin son olarak da tüm terbiye biçimlerinin bütün titizlikleri kolayca yerleşebileceklerdir."** (y.a.g.e, s.172,173) **"İnsanların denetlenmeleri ve kullanılmaları için ayrıntının titiz bir şekilde gözleme alınması ve aynı anda bu küçük şeylerin siyasal olarak hesaba katılmaları, kendileriyle birlikte bir teknikler bütününü; koskocaman bir usuller ve bilgi, tasvir, reçete ve veri corpus'u taşıyarak, klasik dönem boyunca yükselmişlerdir."** (y.a.g.e, s.174)*

57 *G. Orwell, 1984, Kelebek Yayınları, 1983*

Oğulları Öldürülen Analar Üzerine

Mustafa Bayram MISIR

Plaza de Mayo Analarının gördüğüm ilk fotoğraflarını düşünüyorum. Arjantinli kadınların kaybolmuş ('kaybedilmiş' demem gerekirdi) çocuklarının arkasından başlattıkları son derece anlamlı haykırışın fotoğrafını Ne kadar duymuştum acısını onların? Faşizmin yapabilecekleri hakkında teorik bir bilgi ile yetinmiştim muhtemelen; yeterince soğukkanlı bakarken o fotoğrafa Çok değil yalnızca bir yıl sonra (belkı de daha kısa bır süreydi) haberini okuduğumda ülkemizdeki ilk kayıbın, gayri ihtiyari Plaza de Mayo Analarını düşünmüştüm. İlk kayıptan bu yana kaç yıl geçti? Dört" beş Doksanbeş Şubatında sahici bir tanıdığın, bır okul (yoksa kampüs mü demeli) arkadaşımın kaybedildiği haberini alınca aynı soğukkanlılığımı sürdürdüğümü söyleyemem. Sanırım o günlerde başladı, her hafta Galatasaray Lisesi'nin önünde bu ülkede kaybedilen insanlar için mum yakma eylemleri Artık, Plaza de Mayo'nun soğukkanlılıka baktığım fotoğrafının yerinde ülkemizin kayıp anaları var Duyarsız kalabilir mi hıç kimse buna? Ya, kendi acımız yeter mi, anaların acısını anlamaya?

Kemal Özer'in şiirlerini ilgiyle izleyenlerin çıkmasını epeyce uzun zamandır bekledikleri yapıtı, **Oğulları Öldürülen Analar,** geçtiğimiz yıl yayınlandı Ozan, toplumcu duyarlılığını güçlü söyleyişiyle bu yapıtında da sürdürüyor (1) Kemal Özer'in yeni yapıtı **Oğulları Öldürülen Analar**, hem siyasal hem de toplumsal olarak bir kan gölüne dönen ülkemizdeki öldürmelere, anaların bilinci ve duyarlılığıyla bakıyor Usta Ozan'ın sahne şiirleri biçiminde kaleme aldığı yapıt, yazımının yayıldığı onaltı yıl boyunca yaşanan öldürmelerin anaların gözüyle derinlemesine izlendiği bır yapıt. Bu öldürmeler yalnızca siyasal içerikli değil Farklı sınıf ve katmanlardan anaların yüreğini yakan "evlat acıları" üzerine, konuşanın acısı, söyleyeceği şey çırpınış dönemini atlattıktan sonra, duyguların akılla yoğrulmuş olarak" dile geldiği şiirler, **Oğulları Öldürülen Analar**'da sahne şiirleri formunda biraraya getirilmiş. İşte bu şiirler, anaların acısını, bilinçten süzüldükten sonraki haliyle tanımamızı sağlıyor; daha doğrusu, duymamızı...

Kemal Özer Şiirinde Oğulları Öldürülen Analar

Kemal Özer üzerine olan yazılarım toplumcu şiir geleneğinin bir savunusudur. Bu şiir geleneğinden kopmak, bu şiir geleneğini mahkum etmek isteyenler, Nazım'a söylemedikleri sözleri Kemal Özer'e söylüyorlar Kendilerini 'solcu' sanan bu edebiyat tüccarlarının, Kemal Özer'e yönelik eleştirilerini göğüslemek toplumcu şiir geleneğini savunmaktır Kemal Özer, inatla sürdürdüğü şiir serüveniyle, seksenli yıllar boyunca toplumcu şiirimizin genel olarak girdiği "kimlik bunalımına" bir çıkış yolu da göstermektedir Kemal Özer üzerine yazmak, bu çıkış yolunu bilince çıkarmamızı da sağlayacaktır (2)

Bir metne bu kadar çok işlev yüklemek, o metnin "hatırı sayılır" olmasını ister istemez tartışmalı kılabilir Okura açıklıkla söylemeliyim kı, bu konuda rahatım Kemal Özer şiirinin gücü, üzerine olumlayıcı tarzda eğilen eleştiri metnini de sarar Bu güç toplumcu şiir geleneğimizin gücüdür ve bu şiir geleneği, ülkemiz şiirinde neredeyse bır yüzyıldır estirdiği rüzgarı arkasından güneş getiren fırtınaya bırakana dek sürdürecek, büyütecek güce bugün herzamankinden daha fazla sahiptir

Oğulları Öldürülen Analar, Kemal Özer'in bır olgunluk çağı yapıtı olarak, bu gücün somutlaşmış/şiirleşmiş bır örneğidir Kemal Özer şiirini toplumcu şiirimizin diğer kanallarından ayıran en önemli üç unsuru, güncelliği, yalınlığı(hem söyleyiş -dil- hem de kuruluş -biçim- olarak yalınlığı), ve evrensel sınıf duyarlılığıdır **Oğulları Öldürülen Analar** günışığına çıkması onaltı yılı aşan bu yapıt, Ozan'ın bu kendine has niteliklerinin yeniden harmanlandığı, ustaca oluşturulmuş bır yapıt Yapıtın deneysel yönüne de eleştiri boyunca değinmekle birlikte, öncelikle, güncellik, yalınlık ve evrensellik üzerinde duran bir çözümleme yapmaya çalışacağım

Güncellik Kemal Özer şiirinin toplumcu şiir geleneğimizde bir yeni dönemi açacak denli önemli bir işlev görmesini sağlamıştır Yetmişli yıllara dek, toplumcu şairler, elbette güncel olaylar üzerine şiir yazmışlar ancak Kemal Özer şiiri gibi, güncelliği evrensele taşıyan, o günkü, o anki bır olayı, durumu tarihsel bütünlüğü içinde kurup, olanaklı bir geleceğe bağlayan bır şiir bilincini ve bu bilinç üzerinde yükselen bir şiir duyarlılığını yaratamamışlardır Burada bir not düşeyim Toplumcu şiir güncel üzerine yükselir Çağının tanığı olmaya çalışır Bu anlamda bütün toplumcu şairler güncel şiirler yazmışlardır Ancak burada sözkonusu edilen güncellik, toplumcu şiirimizin, örneğin yerellik (Ahmet Arif vb) gibi bır kanalına tekabül etmektedir Yaşadığımız Günlerin Şiirleriyle bu doğrultuda önemli bir yol açan Kemal Özer, **Sen de Katılmalısın Yaşamı Savunmaya**'yı yazdığında artık bu şiir bilincinin ve duyarlılığının bu topraklarda yeşermesini sağlayan Ozan sıfatını çoktan haketmiş bulunmaktadır Sonraki şiir serüveninde de Ozan bu çizgiyi ustalıkla sürdürecektir Ezop diliyle konuşmayı gerektiren cunta yıllarında bile

Oğulları Öldürülen Analar'da bu içeriğiyle güncellik sürdürülmektedir Ozan'dan bir dizi alıntıyı peşpeşe yaparak bunu gösterebiliriz Yetmişli yılların faşist saldırılarında ölen sıradan- sahici çocuklardan birinin anası, "Oğlu Kım Vurduya Giden Ananın Söy-

lediği"ni söyler "Dediler yine faşistlerin baskını/ korku salarak geçtiler, ateş ederek sağa sola/ dediler Terzi Nevzat bu kez kurbanları/ bir kurşun da değmiş benim oğluma/ o şimdi hastanade ben karakoldayım/ ilkokul iki'de daha, dokuz yaşında/ nerden bilirim tetikte kimin parmağı/ siz bana değil ben size sormalıyım/ dediler iki kez kan verdik, ama kurtulamadı " (Kemal Özer, **Oğulları Öldürülen Analar**, s. 22)

Oğlunu göçükte yitiren ana, "Göçük Altında Bekleşen Anaların Söylediği"ni söyler "Oysa canlar için haber sormaya gelmişiz/ anaysak, oğulları kurban veriyorsak göçüğe/-siz aylarca deyin, biz yıllarca diyelim-/ acısı köpürüp köpürüp durmalı sesimizde/ ne söylersek harmana yol olmalı söylediklerimiz/ tohumu direnişe taşımalı, başağı isyana/ ne söylersek orak biçer gibi söylemeliyiz." (Agy, s. 56)

Oğlunu Sivas'ta yitiren, Oğlu Sivas'ta Yakılan Ananın Söylediği" ni söyler: "Soruyorlar neden/ 2 Temmuz gününden sonra/ köyüne götürdün oğlumu/ toprağa vermek için/ soruyorlar onun/ toprağa nasıl dağlara nasıl/ sevdalı olduğunu bilmeden." (Agy, s 40)

Oğlu kaybedilen ana bir ses olmak istediğini haykırır " Bulun diyen bir ses/ bulun oğlumu öldürenleri/ bulun cansız koyanları sorgu sağnakları ardında/ Bunca yıldır bulunmayanları bulun, ışığa çıkarın adaleti" (Agy, s. 47)

Oğlunun savaşmasını istemeyen ana, "Oğullarımız Savaşmasın Diyen Anaların Söylediği"nı söyler 'Sen orda sarsıcı bir titreşim, ben burda/ kanamaya hazır bir çizik, bir utanç gölgesi/ susanların suratlarında, acıya kulak tıkayanların/ve girmekten kaçanların barış türküleriyle kurulan barikata." (Agy,s. 52)

Görüldüğü gibi, yanıbaşımızda olup biten olaylar, içinde tarihsel bütünlüğü içinde, ama bu kez bir ananın bilinciyle şiirleşmektedir.

Neden Sahne Şiirleri

Kemal Özer şiirinin önemli niteliklerinden biri de yalınlığıdır Ancak ben burada bir anlam örgütlenmesi olarak şiirsel söyleyişin yalınlığından daha çok, bir anlam aktarım aracı olarak şiirin yalınlığından sözetmek niyetindeyim. İlk şiirin bir form edinebilmesi için zaten olmazsa olmazdır "Söyleyiş terimi burada şiirle de ilgili olarak, en kesin sözlük anlamında yani ussal-anlıksal bir işlem olarak anlaşılmalıdır Başka bir deyişle şiirin, bilim ya da tarih gibi(somut) anlamı olduğu ve bu bakımdan, bilimden ya da tarihten hiçbir farkı olmadığı söylenmek isteniyor ( ) Bu anlam, imgeleri konuşur ya da anlatımsal kılar, yani ancak ussal'ın aracılığıyla dağınık çokluk; birlik, daha kesin söylersek kategorisellik kazanır Bilimde, tarihte; imgelerin, çokluk'un anlam yani birlik kazanmasından daha değişik değildir bu. Eğer böyle olmasaydı, şiir ve genellikle sanatla ilgili olarak, 'biçimden' söz etmenin de herhangi bir anlamı olmazdı." (G d. Volpe, Bilimsel Söyleyiş ve Şiirsel Söyleyiş, **Türk Dili**, sayı 234, s 705)

Açıktır ki, yalınlık, anlaşılırlığa ya da açık bir dili kullanmaya indirgenirse benim söylemek istediklerimi bütünüyle karşılamayacaktır Bunlar yalınlığın değil, şiirsel söyleyişin vazgeçilmez nitelikleridir Kanımca, yalınlık, bununla birlikte, şairin ya da yazarın okuruyla kurduğu iletişim köprüsünün bir niteliğidir Yalın bir anlatım tarzı, şairin üretim pratiği içinde her defasında yeniden üretilebilir Yani, yalınlığın çerçevesini çizen, örneğin ağdalı bir dil kullanmamak değil, söylediğini okuruna en dolaysız aktarabilcek formu açığa çıkarabilmektir Divan Şiiri, yarattığı kalıplarla, seçik olan okucusu ile arasında doğrudan bir iletişim düzeyi (yolu) inşa edilebildiği için, yalın bir şiir olarak nitelenmek durumundadır "Şiirin en kendine özgü ve nazik bir aracı olarak sayılan eğretilemenin ussal(somut) niteliğine şöyle bir göz atmak bile yukarıda söylediklerimizi doğrulayacaktır Eğretileme romantik ve romantik sonrası inakın (doğmanın) sandığı gibi, imgelerin salt 'düşlemsel' bir çatışması yani kısaca (gizemci bir anlamda evrensel) betimlemelerin bir çeşit 'canlılığı' ya da belirgınliği olmaktan çok uzaktır; aslında eğretileme herhangi bir kavram gibi, bir çokluğun bağıntısı(birliği)dir, bilimsel olmasa ya da sadece 'raslantısal' bile olsa, bir türdür " (Agy, s 706) Verdiğim örnekte de görüleceği gibi, yalınlık derken kastettiğim şey, edebiyat kitaplarının kodladığı şey değildir Ortaklaşmış burjuva egemen edebiyat dünyasının retoriği de yalınlıktan başka bir şey anlar Bu retorik, şiiri, iki ana yazınsal türden biri olarak görür ve yalınlık, şiir için düşünülürse didaktik bir şiir geleneğinin, diğer doğrudan ileti taşıyan yazın türleri lehine şiirden feragat etmesidir Elbette bu tür pozitivist indirgemecilik ampirisizm, marksist bir eleştiri geleneeğinin en uzak durması gereken yaklaşımlardan biridir Sonuçta, yalınlık, sanat ürününün alımlayıcı tarafından yeniden üretilirken olumlayıcı bir tarzda sanat ürününe atfedilebilecek bir niteliktir Bu içeriğiyle yalınlık, okuruna söyleyecek bir şeyi olan şairin, bunu en dolaysız bir biçimde okuruna aktarabilmek için yöneldiği biçimsel arayışları da kapsamalıdır

Oğulları Öldürülen Analar'ın sahne şiirleri formunda yazımı, kanımca, onu yalın kılan temel niteliktir Şiirsel söyleyişteki başarı, kendi formunu sahne şiirleri olarak açığa çıkarmıştır Bu noktada Ozan'ın amacının ne olduğu çok da önemli değil **Oğulları Öldürülen Analar**, sahne şiirleri biçiminde yazılarak, iletisini alımlayıcı için daha dolaysız kılmıştır

Bu süreci izlemeye çalışalım: Okur, daha kitabın adından bir görüntü şekillendirecektir düşleminde, biraraya gelmiş birçok 'acılı' ana Ozan bu görüntüyü, daha ilk sayfadan sözcüklere dökmektedir okur için Böylece, en uygun ileti yolu kurulmaktadır okurla şiir arasında. "Görmüyorum ama duyuyorum/ suskun olsanız bile/ ordasınız/ ışıksızlığın içinde./ Belki yalnız, belki biriyle / Belki kıpırdamaktan çekinerek/ geçiriyorsunuz aklınızdan./ İyi ki benim yüzüm değil/ ışıkta olan'"(K Özer agy,s. 7) Okur, birazdan, **Oğulları Öldürülen Analar**'la yüzleşeceğinin farkına var(dırıl)maktadır, okumaya başlarken, daha ilk satırlarda "Sizin gördüğünüz gibi beni/ ben de sizi görüyorum artık./ Gelin yüzleşelim öyleyse" (Agy, s 9) Bundan sonra herşey, Ozan için çok daha kolaydır söyleyeceklerini, bir bir söyleyecektir okuruna. Muhtemelen, tek kelime sektirmeden Çünkü, gitmeyecektir okurunun gözünden sahnedeki anaların yüzü. İşte yalınlık, bana sorarsanız, buradadır

Ek olarak, bu biçim, yani şiirlerin sahne şiirleri olarak düzenlenmesi, sanat ürünü olarak **Oğulları Öldürülen Analar**'ı daha da işlevli kılacaktır Hem şiir, hem de bir oyun olarak Birçok kültür kollektifi, güncel olarak varlığını sürdüren sorunlara karşı toplumsal duyarlılığı arttırıcı mesajlar veren bu yapıtı sahneleyecektir diye umuyorum Böylece **Oğulları Öldürülen**

Analar, yapraklardan çıkacak, sahnelere doluşacaklar Her biri, yüzlerce kez anlatacak öyküsünü seyirciye, yüzyüze.

Haydi Hep Birlikte Bir Türkü Söyleyelim

Kemal Özer şiirinin ayırıcı özelliklerinden biri de, işçi sınıfının evrensel duyarlılığını taşımasıdır Esasen bu, bütün toplumcu şairlerin temel özelliğidır, ortak noktasıdır Anadolu topraklarında, sınıf duyarlılığının sınıf bilinciyle koşut olarak bulaşık varlığı, Kemal Özer'in kentli (işçi) sınıf(ı) duyarlılığını ister istemez farklılaştırmış ve önemli kılmıştır İsyanı düşleyince, çağdaş prometheusu, işçi sınıfını işaret edip onun kavgasını bugünde aramak da mümkün, bir köylü isyanının efsanevi önderini hatırlamak da. Bence, sanat ürününü biri birinden daha değerlı kılmaz Yalnızca, birincisi, Anadolu devrimciliği için, duyarlılık olarak bir eksiklik. Kemal Özer, bu eksikliği şiirinde gideren bir kavga ozanıdır Bunun için, Ahmet Arif yerelken, Kemal Özer evrenseldir **Oğulları Öldürülen Analar**'da da Ozan bu duyarlılığını sürdürüyor Belkı bize doğrudan isyanı vazetmiyor Ama, isyanı gerektiren öyküler anlatıyor; anaların ağzından ve birer birer Bunu yaparken, günümüzde, isyanın hangı ellerde gerçek bir isyan olabileceğinin de altını çizmektedir "Tanyeri ışımadan/ kasılıp açılan bir atardamar gibi/ kentin alanlarından/ dağılıyor işyerlerine/ emekçiler/ taşıyarak kaslarının içinde/ ilk ışıkların haberini."(Agy. s 11)

Analar, ölümlerin yarattığı ilk etikilerden sıyrılmış olarak anlatmaktadırlar öykülerini. Ozan, bunu bilinçli olarak tercih ettiğini yazıyor "Konuşanın acısı, söyleyeceği şey artık çırpınış dönemini atlatmış, duygular akılla yoğrulmuş olacak. İlk ağızda önem vereceğim nokta, konuşanları birbirinden ayırabilmek Sınıfsal yapılarıyla, kişilikleriyle, bilinç düzeyleriyle. " (Agy,s.1) Ozan, bunu başarıyor Hiçbir ana, yapıtta, kendi olası bilinç düzeyinin üzerinde değildir Ancak, o ilk günkü acının esaretinde de değildir: "Bırakın öyle kalsın/ ağıtlar azaltmasın bu acıyı./ Şimdi de bu acıdan öğreneyim/ başka yüreklere açılmayı./ Ölümüyle bile öğretti diyeyim,/ Boşuna ölmedi diyeyim./ Bırakın öyle kalsın. (Agy, s.18)

Anaların akılla yoğrulmuş acılarını dinletirken, anaların o kendiliğinden bilincinin erebileceği yerden yaparken bunu Ozan, altını çizerek işaret etmek gereği duyar bu olanın bitenin gerçek nedenine. Acı, daha bir bilinçle, daha bir yoğun nasıl yaşanırsa bir ananın yüreğinde; dünyayı değiştirecekler de daha bir bilinçle eğilmelidirler bu olan bitene: "Göze çarpmıyor fotoğrafların hiçbirinde/ ne yakasına iliştirdiği resim/ ne havaya kaldırdığı eli./ İster bir avuç olsun ister hıncahınç/ baksanız hangi gösteri yürüyüşüne/ onun yumruğu ve sesi/ ne öbür seslerden daha yüksek/ ne öbür yumruklardan daha iri." (Agy, s. 57)

İşte bu son ananın sözleri, Çoğul Ana'nın sözleri, bu yazının da son sözleri olacak. Ama ondan önce, Ozan'ın okuruna kitabın sonunda sorduğu soruyu yinelemek gerek: "Yine aynı sözcükler mi/ dökülecek ağzımızdan/ konuşmaya sıra gelince?" (Agy,s. 6)

Dünyayı değiştirecek olanlar, yepyeni bir türkü söyleyecekler, hepbirlikte, yepyeni sözcüklerle. Konuşmaya çoktan sıra geldi gelmesine ya, yine de dinleyelim Çoğul Ana'yı öfke ve bilinçle:

"Ben anayım, canına kıyılmışsa birinin daha
pusuda, işkencede, yargısız infazlarda,
katmadan duramam çığlığını yüreğimin
katmadan ağıtlara acımı -ben anayım-
duramam resmini iliştirmeden yakama.
Ben anayım, nerede olursa olsun
benım de sesim var haykıran her ağızda,
her yürüyüşte havaya kalkar benım de yumruğum-
ne gökyüzünü alabilir elinden ne çiçeği
ölüm beni susturamaz çünkü ben çoğulum." (Agy, s 60)

---

(1) **Oğulları Öldürülen Analar** hakkında yazmak için, doğrusu biraz zaman geçsin istedim Gerçi Ozan'ın yetmiş sekiz yılından beri tasarladığı, üzerinde çalıştığı böyle önemli bir yapıt için yeterli bekleme zamanı yayınladığında da geçmiş sayılırdı ancak, tabiri caizse benim derdim biraz daha başka. Eleştiri, "kitap tanıtımı" adlı bir kurum yaratılarak reklamcılığa çevrildi. Varolan edebiyat geleneğimizde zaten yeterınce onurlu bir yeri olmayan eleştirinin bu kurum eliyle daha da yozlaştırılmasının önüne, toplumcu eleştirmenler seçici davranarak ve eleştirinin üzerine eğildiği metinden görece özerkliğini (üzerine eğildiği metınden daha önemli bir edbiyat ürünü olabilme olanaklarını) gözeterekk karşı durmak zorundadır Sürecın böyle ilerlemediği ise ayan beyan ortada. Bu süre içinde, **Oğulları Öldürülen Analar** üzerine kaç eleştirinin yazılacağını gözlemek gibi bir olanağım oldu. Görülen o ki, birkaç "kitap tanıtımını saymazsak; **Oğulları Öldürülen Analar** gibi, toplumcu şiir geleneğimiz içinde önemli bir kanal olan Kemal Özer'in bütün şiir serüveninin Ozan'a has bir ustalıkla yeniden harmanlanarak sergilendiği bir yapıt hakkında toplumcu edebiyat dünyamız da susmuştur Üzücü olan, kendisine şu ya da bu oranda toplumcu sıfatını yakıştıran edebiyat dergilerinin eleştiri yayınlamamaları bir yana, bu yapıtının yayınlanması üzerine Kemal Özer'le bir söyleşi bile yapmamalarıdır Maalesef İnsancıl'da buna dahil.**(*)**(Evrensel Kültür Ozan'la bir söyleşi yaptı)

(2) Kemal Özer'in işçi sınıfının nesnel bölünmüşlüklerinden kaynaklanan şu ya da bu siyasal öznesine doğru olan politik yönelimi edebi eleştirinin konusu değildir Marksist edebiyat eleştirisi, ideolojik olarak konumlanırken, burjuvazinin şu ya da bu fraksiyonunu son kertede ayırmadığı, burjuva egemenliğinin kültürel üretim ve yeniden üretim sürecine bir bütün olarak cephe aldığı gibi; işçi sınıfının sınıf olarak üretim süresindeki nesnel bölünmüşlüğünden kaynaklı sınıf içi fraksiyonları (daha doğrusu bu fraksiyonların siyasal öznelerini) birbirinin karşısına koymaz. Ben, ne seksenli yıllar öncesinde ve seksenli yıllar boyunca (elbette bilebildiğim kadarıyla) ne de şimdi bu değerli Ozan'ın güncel politik yönelimlerini doğru buldum. Bu ayrı bir konudur ve işçi sınıfının ozanı olarak Kemal Özer'in değerini hiçbir biçimde azaltmaz.

(*) Cengiz Gündoğdu'dan not: Hem Mısır'ın hem okurun bilmesi gerekiyor Kemal Özer, kitabı çıktıkta İnsancıl'a geldi. Dahası o gün kitabındaki şiirleri baştan başa okudu. Zevkle dinledik. Daha sonra arkadaşımız Sedat Yılmaz, sevgideğer Kemal Özer'le kapsamlı bir söyleşi yapmak için harekete geçti. İlk soru da faksla ozana çekildi. Sevgideğer ozan, "maalesef" ılk soruya bile yanıt vermekten kaçındı. Tabii söyleşi kaldı. Herkes bilir Kimseyle zorla söyleşmek mümkün değil

Divan Edebiyatı

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

DİVAN NESRİ

Osmanlı Devleti döneminde tarih, seyahatname, tezkire, mektup vd türlerde yazılmış eserler divan nesrinin genel görünümünü sunmaktır Divan nesri anlaşılabilir, yalın dille halk için yazılmış kitaplar *(sade nesir)*, anlaşılmak ilkesini ön planda tutan, eğitici ve öğretici eserler *(orta nesir)*, ile Arapça ve Farsça sözcüklerin ve sözcük öbeklerinin yoğunluk kazandığı, hüner ve marifet göstermenin amaçlandığı sanatlı kitaplarda *(süslü nesir= inşa)* kullanılmıştır Divan nesri XIV -XX. yy'lar arasındaki nesir örneklerini kapsar

Sade Nesir

Sade nesir, konuşma dili üzerine temellendirilmiştir Halka seslenmeyi, onlara bir şeyler anlatmayı amaçlayan yazarlar, sade nesir tarzında yazmışlardır Sade nesir kapsamına *Kuran* tefsiri, hadis tercümeleri, tarih kitapları, dini ve destani halk kitapları, ahlakı ve tasavvufi eserler girmektedir *Aşıkpaşazade Tarihi*. Mercimek Ahmed'in *Kabusname Tercümesi* , Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'si, Seydi Ali Reis'in *Miratü'l Memalik*'i (Ülkelerin Aynası), *Silahtar Tarihi* Giritli Aziz Efendi'nin *Muhayyelat*'ı vd eserler de sade nesir kapsamında değerlendirilebilir

Orta Nesir

Yüksek topluluk yazarlarının çoğu halkın konuşma dilinden oldukça değişik olan orta nesir yolunu seçmişlerdir Bu nesir yolunda temel ilke, anlaşılmaktır Yazarın asıl amacı, söz ve anlam sanatları yapmak değil, anlatmak istediği şeyi doğrudan iletmek olmuştur Ara sıra " seci" lere (tümce sonundaki uyaklara) de yer verilen orta nesir türünde *Selaniki Tarihi* , *Hasanbeyzade Tarihi* Gelibolu Ali'nin *Künhü'l-Ahbari* (Haberlerin Kaynağı), *Meşairü'ş-Şuara'sı* (Şairlerin Duyuları), Katip Çelebi'nin *Düstur'ül-Amel* ve *Mizanü'l-Hak* gibi eserleri sayılabilir Coğrafya, tıp, biyografi kitapları, gezi eserleri, resmi yazılar orta nesir kapsamına alınabilir Bu arada ilginç bir durumdan da söz edilebilir Kimi yazarlar daha süslü ve sanatlı yazma yeteneklerini okuyucuya gösterebilmek amacıyla kitaplarının giriş bölümlerini çoğu zaman ağdalı bir dille yazmış fakat kitapların ana bölümlerinde sade nesri kullanmışlardır

Süslü Nesir

Bazı edebi nesir öreneklerinde anlatılmak istenen değil de yazış biçimi öne çıkmıştır *İnşa* adı da verilen bu türde Türkçe'ye oranla Arapça ve Farsça sözcükler daha yoğun biçimde kullanılmıştır Süslü nesirde, yabancı sözcükler ve uzun ifadeler bulunmasına karşın, Türkçe tümce yapısı bozulmamıştır Bu nesir türü Fatih zamanında başlayan yüksek zümre edebiyatının halktan kopma eğilimiyle birlikte ortaya çıkmıştır Yazarlar, hüner ve marifet" göstermek, böylece sanatlarını kanıtlamak için eserlerinde süslü ve yapmacık bir dil kullanmışlardır Edebi sanatlara bolca yer verilen bu nesir türünde seciler(tümce sonunda kullanılan uyaklar) de yaratılmak istenen şiirsel havaya renk katmıştır Bu nesrin en başarılı örnekleri Nergisi'nin (öl. 1635) *Hamse*'si ile Veysi'nin (öl. 1928) *Dürretü't-Tac*'ı ve *Münşeat*'ıdır *Tarih-i Ebülfeth* (Tursun Bey), *Tazarruname* ve *Maarifname* (Sinan Paşa), *Tevarih-i Ali-i Osman* (Kemalpaşazade, Hoca Saadeddin Efendi), *Tezkiretü'ş - Şuara* (Kınalızade Hasan Çelebi) gibi eserler de süslü nesirle yazılmıştır Urfalı Nabi de Veysi'nin *Siyer*'ine ekleme yaparak süslü nesir alanındaki ustalığını göstermek istemiştir

KAYNAKÇA

Ahmed Cevdet, **Belagat-ı Osmaniye**, İstanbul 1310.

Akalın, I. Sami, **Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 1966.

Akün, Ö. Faruk, "Divan Edebiyatı", **Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi**, İstanbul 1994 cilt 9, sayfa 384-427

Belviranlı, Ali Kemal, **Aruz ve Ahenk**, İstanbul 1965.

Bilgegil, M. Kaya, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri, I. Belâgat**,Ankara 1980.

Bolayır, A. Ekrem, **Nazariyat-ı Edebiye Dersleri**, İstanbul 1919.

Cengiz, H Erdoğan, **Divan Şiiri Antolojisi**, Ankara 1967

Çankırılı Ahmet Talat, **Türk Şiirlerinin Vezni**, İstanbul 1933

Çavuşoğlu, Mehmet, **Divanlar Arasında**, Ankara 1981

Çotuksöken, Yusuf, **Dil ve Edebiyat Terimleri Sozluğu**, İstanbul 1992
"Divan Edebiyatı", **Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi** İstanbul, 1983, cilt 3, sayfa 1032- 1039
Dilçın, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Ankara 1983
Gökyay, Orhan Şaık, **Destursuz Bağa Girenler**, İstanbul 1982
Gibb, E. J. W **Osmanlı Şiiri Tarihi**, cilt I, kitap I, İstanbul 1943
Gölpınarlı, Abdülbaki, **Divan Şiiri, XV.-XX Yüzyıllar**, 5 kitap, İstanbul 1954- 1955
Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İstanbul, 1977
İlaydın, Hikmet, **Türk Edebiyatında Nazım**, dördüncü basılış, İstanbul 1964
İpekten, Haluk, **Eski Türk Edebiyatı**, Ankara 1985.
İpekten, Haluk-Mustafa İsen-Recep Toparlı-Nacı Okçu-Turgut Karabey, **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Ankara 1988.
İz, Fahir, **Eski Türk Edebiyatında Nazım**, 1 cilt, 2 bölüm, İstanbul 1966- 1967
------------, **Eski Türk Edebiyatında Nesir I**, İstanbul, 1964
Kabaklı, Ahmet, **Türk Edebiyatı**, c. I-IV, İstanbul 1991
Karaalıoğlu, Seyit Kemal, **Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi Başlangıçtan Tanzimata**, İstanbul 1973.
Karaca, Mehmet. **İzahlı Edebi Sanatlar Antolojisi**, İlaveli İkinci baskı, İstanbul 1966.
Kocatürk, Vasfi Mahir, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara 1964.
Kocakaplan, İsa, **Açıklamalı Edebi Sanatlar**. İstanbul 1992.
Köprülü, M. Fuad, **Türk Edebiyatı Tarihi**, 4. basım, İstanbul 1986.
Kurnaz, Cemal, **Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Denemeler**, Ankara 1990
Levend, Agâh Sırrı, **Divan Edebiyatı**, İkinci Basım, İstanbul 1943.
-------------------, **Ümmet Çağı Edebiyatı**, Ankara 1962.
Olgun, Tahir, **Edebiyat Lugati**, İstanbul 1973.
Onan, Necmettin Halil, **İzahlı Divan Şiiri Antolojisi**, İstanbul 1940
Onay, Ahmet Talat, **Eski Türk Edeiyatında Mazmunlar**, Hazırlayan Cemal Kurnaz, Ankara 1993.
Pala, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Ankara 1990
---------------, **Divan Edebiyatı**, İstanbul 1992.
Pekolcay, Necla, **İslami Türk Edebiyatı**, 2 cilt, İstanbul, 1967-1968.
Şentürk, Atilla-Yusuf Çotuksöken, "İslami Türk Edebiyatı" **Théma Larousse- Temetik Ansiklopedisi**, 6. cilt, İstanbul 1994, Sayfa 36-37
"Anadolu Divan Edebiyatı", a.g.y sayfa: 38-39.
-------------,"Fuzuli ve Klasik Dönem Şiiri" a.g.y sayfa 46-47
"Şairler Sultanı Baki", a.g.y sayfa: 48-49
-------------,"Yerlileşme Dönemi ve Sonrası," a.g.y sayfa 52-53
-------------,"Çizgıdışı Bir Divan Şairi Nedim" a.g.y sayfa 54-55
-------------,"Şeh Galip ve Hüsn ü Aşk", a.g.y, sayfa 56-57
-------------," Divan Nesri ve Ustaları" a.g.y sayfa 58-59
Tarlan, Ali Nihad, **Edebi Sanatlar**, İstanbul 1964
Türk Dili- Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Ankara 1986, sayı: 415-416.
Yazıcı, Rıfkı, **Örneklerle Edebi Sanatlar**, İzmir 1967
Ziya Paşa, **Harâbât**, 1292.

*Dizimizin bundan sonraki bölümlerinde Divan şairlerinin şiirlerinden seçtiğimiz örnekleri, kimi açıklamalar ve bugünkü dile çevrilmiş biçimiyle yayımlayacağız. Amacımız özellikle şiirseverlere ve genç ozanlara Türk şiir geleneğinin bu zengin, görkemli damarını tanıtmaktır

Yaprakların Arasından Sızan Günışığının Şiiridir

Mevsim yaz, vakit akşamdı.
Uluca çınar altında,
çayların tortusunda
mırıldandı delikanlı kıza:
gidiyorsun
mevsimine dönüyor ya gözyaşları...
yaprakların arasından sızan günışığı
çoktan gidende kalmıştı.

Mevsim güz, vakit ikindi.
Çınarsız bir meydandı.
Siyah çerçevede gülümseyen yüz altında
topluca yakıldı mum
mırıldandı delikanlı ona:
mevsimine kadar utanıyorsun ya...
yaprakların arasından sızan günışığı
çoktan utananda kalmıştı.

Mevsim, yaz vakit sabahtı.
Bolca suyu olan göle
bir baş eğilmişti.
mırıldandı su başa:
insan karaya çıktı ya...
suya dönmez bir daha.
Yaprakların arasından sızan günışığı
çoktan çıkanda kalmıştı.

Nihat ATEŞ

Yanlışlığın Sesi Çoktur...

Mustafa ÖZ

İnsan ve tarih, emeğin ürünüdür. Emeği olmayan toplumlar, emeğin üretkenliğinde eriyip giderler Durağanlık, nesneleşerek çürümüşlüğün bir başka adıdır Emek, eylemliliktir, canlının dinamizmini oluşturur

Doğa'nın ve insanın değişimi, emeğin işlevine bağlıdır. Başka bir söyleyişle, yeryüzünü değiştirecek, insanı güzelleştirecek, bilim ışığını yakacak emek'ten başka özne yoktur.. Özne, nesneleri yönlendirerek insanın yaşamına sunar. Tekniğin, bilimin tükenmez enerjisi de bu bağlamda başlar

Bilimin verilerini ve toplumların gelişimini iyi kavrayan teorisyenler-büyük ustalar, insan emeğine önem vermişlerdir.Toplumlardaki 'değer' yaratan emekçi sınıfları, 'en üstün sınıf' olarak göstermişlerdir Emek eylemliliğinden başka bir unsurun insanı ilerilere atamıyacağını; eylemsiz sınıfların, ürün verenlerin sırtından geçinen parazitler olarak çürüyüp gideceklerini ve toplumların "tortusu" nu oluşturacaklarını vurgulamışlardır.

İnsan tarihinin ustaları,emeğiyle değer'ler yaratan işçi sınıfına, eylemleriyle tarihin tekerleklerini "yapma" görevini de yüklemişlerdir Böylece işçi sınıfı, 'tarihin öznesi' olmuştur. Başkaca söylersek, işçi sınıfı aynı zamanda tarihin motoru gücünü oluşturur toplumlarda.. tarihin kısa ve uzun edimlerinde hareket ve eylemlilik,insanın devinimini anlatmaktadır İnsan devinimi, yavaş akan derinliği olan bir ırmaktır, bu, hiçbir ironiyi kabul etmez...

Emeğin kökeni, insanın varoluşuna dayanmaktadır.Tarih sahnesindeki insanlık,emeğinin uzantısıyla bugünlere ulaşmıştır. Dünden yuvarlanıp gelen potansiyel emek, bugünkü tekniği,bilimsel olguları ortaya getirmiştir.Emek eylemliğinin temeli, maddeye dayanmaktadır İnsanın kafası da maddenin evrensel gelişiminin "ürünü" değil midir?

Öyleyse insanın kafasına önce bir "dış dünya"-madde-,arkasından kişinin duyu organları ve onların sağlamlılığı gereklidir.Burada şöyle bir sıra oluşmaktadır Dış dünya-madde- ve etmenleri; artı, duyu organları ve onların duyarlılığı, eşittir kişinin"zihni" oluşumları.

Marks, bunu şöyle açıklamış: Işığı emen ve yansıtan değişik cisimlerin nitelikleri,beynin duyum faaliyetinde renk duyumları biçiminde ortaya çıkar Aynı şekilde nesnelerin ilişkileri ve ortak nitelikleri, beynin düşünme faaliyetinde kavramlar şeklinde biçimlenir" (**Bilgi Teorisi**, Maurice Cornforth)

Temeli böylece çerçevelendirdikten sonra,dünya insanlarının "sağa" savrulduğu bir "zamanda" teoriler, ideolojiler, sınıflar, gidiş-geliş yolları birbirine karıştırılarak yeni bir "dünya düzeni" aranmaktadır. Türkiye'de de üretime katılmayanlar, üretenlerden çok söz sahibi olanlar üretenlerin sırtında ökseleşenler, toplumu yönlendirmeye, bilimi sapıtmaya kalkışmaktadırlar..

Son yıllarda Türkiye militarizminden korkup Batı'ya kaçanlar ve azıcık güneş ışımaya başlayınca tekrar ülkeye dönenler, dönek diye de nitelenenler, Yeni Dünya Düzeni sofrasından karnını doyuranlar, toplumun temel gücünü oluşturan işçi sınıfı ve onun ideolojisini çürütmeye kalkışmışlardır.. Böylesi işçi düşmanlığı, yeni başlamış da değildir Türkiye'de. Bu bir sınıf savaşımıdır, sürüp gidecektir

Yeni dünyacı teorisyenler(!), düzenledikleri panellerde,yazdıkları kitapçıklarda, yayımladıkları dergilerde Marksizm'i saptırarak, sözde Marksizmi yeniden yorumlama gibi girişimleriyle ortalıklara çıkmışlardır

Benzer sapmalar karşısında Marksizmi bilim olarak algılayanlar, sapmalara karşı çıkmalıdırlar Çünkü bilim, bilimle desteklenecektir. Bilimin toz-duman edildiği yerde, idealizm rüzgarları esecektir Ama bilinçli insanlar buna izin vermemelidirler..

Yeni yorumcuların, işçi sınıfından umudunu kesenlerin,umutsuz ütopya kuranların, insanlığın "kurtuluşu" nu işçi sınıfının dışında arayanların söylemlerini, kısaca şu noktalarda toplamak olası:

Bir: "Alttakiler" (işçi sınıfı yerine alttakiler diyorlar. Kitle)

İki: Birinci sanayi devrimi süreci, emeğin üretken vasfı ön plandaydı.İkinci sanayi devrimi,herşeyden önce zihni emeğin ve onun yaratıcı ürünün gözalıcı yükselişidir.

Üç: Durağan bir kol-kafa emeği birlikteliği değil,kol

emeği hiç değil, doğası özgürlük olan yaratıcı zihni faaliyet belirleyecektir.

Dört; Sosyalizme gidişte iki yol vardır Birincisi, içinde bulunulan sistemi yıkma. İkincisi de yeni sistemi yani sosyalizmi kurma-inşa-dır.

Beş; Zihni emek, etiksel, "Tinsel" "özgürlükçü sosyalizm" vb. gibi görüşlerini ortaya sermektedirler

Başlıklar halinde sıraladığım bu "görüşler" ayrı ayrı birer eleştiri konusu olabilirler.Ama ben bunlara bir arada kısaca değinmek istiyorum.

Yazdıklarıyla ortaya serdikleri görüşlerinden anladığım kadarıyla sapanların tümü küçük burjuva suyundan yıkandıkları anlaşılmaktadır Bu nedenle de elbette küçük burjuva özelliklerini sergileyecekleri kesindir 'Kurnazlık' özelliklerini ortaya çıkarırlarken, içinde yaşanılan kapitalist düzeni " yıkma" işini kol emekçilerine; (sanki düzeni yıkmak çok kolaymış gibi) Sosyalizmin inşasını da zihin emekçilerine veriyorlar! Kurnazlar demek istiyorlar ki; 'Ey kol emekçisi işçiler, siz sosyalizmi kuramazsınız. İşte Rusya'da kurduğunuz sosyalizm görüldü... Sosyalizmi ancak bizim gibi akıllı, zihni çalışan insanlar kuracaktır Sosyalizmi kurmak için ya da sosyalist olmak için illa sınıf bilinci, ideoloji dürtüsü gerekmiyor Zihni çalışan insanlar hangi sınıf ve tabakadan olurlarsa olsunlar, bir araya gelip sosyalizmi inşa ederler"

Peki bu misyonu küçük burjuvalara kim vermiş? Hangi bilim adamının teorilerinde ve hangi ustanın pratiğinde görülmektedir bunlar? Elbette 'zihin' önemlidir insan için Ama bu, sınıf inkarını gerektiriyor mu? İnsanın kurtuluşunu, işçi sınıfının dışında mı gösteriyor?

Işçiden korkanlar, hele sınıf"tan ürkenler, tarihin ve toplumun "Kaldıracını" oluşturan koskoca isçi sınıfı yerine, "alttakiler" diyerek belirsiz grupların, "kitle"nin arkasına saklanmak istemektedirler Öyle ya alttakilerin bileşiğinde, işçi sınıfından tutun da küçük burjuvalar, okumuşlar, kırsalın büyük kesimleri, bürokratlar, lümpenler vb. bulunmaktadır Lümpenlerle işçi sınıfını bir kefeye koymak, yanılgının bir başka noktasıdır

Sınıf inkarcılarının ikinci sapmaları ve en büyük yanılgıları da, "zihin', "etik", 'tinsel', "özgürlük" gibi kavramları arka arkaya sıralayıp, bunları "başa' geçirmeleri, materyalizmden uzak, sübjektif versiyonlar olarak üstyapı görüntüleridir Yani bunlar, maddenin yansıttığı koku, renk, ses gibi uçucudurlar -Materyoksa bunlar da yoktur... Bu kavramları, maddenin-öz-ün önüne geçirip, materyalist tarihin gidiş yolunu çizmeye çalışmak, oldukça düşündürücüdür Marksizm, materyalist tarih sentezi, ve kesinlikle materyalizmdir Maddenin yanında, maddenin yansımalarını-tezahürünü- öne çıkarmak, materyalist düşünceye tam ters ve "idealist" bir görüştür. Din'ler de böyle idealist görüşlerin sonucu değil midir?

Doğada, toplumda hatta kişide -madde tözü- gelişmeler, diyalektik yasalarla oluşmaktadır toplumun kıpırdanışı da toplumda varolan üretim güçleriyle, üretim ilişkilerinin diyalektiğiyle oluşmaktadır Madde dünyasının "her oluşumu", belirli kurallarla, kendi içsel yasalarıyla şekillenmektedir...

'Bilinçlilik, maddi gerçeğin bir yansımasıdır (.) maddi ve ruhsal dünyalar olmak üzere iki dünya da yoktur Bir tek maddi dünya ve sadece maddi süreçler vardır.(...) Yansımanın doğmasına sebep olan süreç ile yansımanın meydana geldiği süreç, maddi süreçtir Ancak yansıma maddi değil, zihinseldir Yani maddesel değil, maddenin bir yansımasıdır ( ) İnsanın toplumsal faaliyetinin temeli, emektir İnsan ilk kez emek ve emek yoluyla algılarını geliştirmiştir O halde düşünme ve dilin kaynağı kökeni emekte bulunur" (**Bilgi Teorisi**)

Kuramlar böyleyken birden ayağa kalkıp omurilikten atarcasına, " zihin işçileri daha akıllı, kol işçileri akılsız, geri, sosyalizmi filan kuramaz onlar" gibi kuralsız varsayımlar, sübjektivizmin ta kendisidir Bu da küçük burjuva, umutsuz kişilerinin işidir

Önce emek, "zihin" kavramlarına bakalım:

"Emek, her herşeyden önce, içinde insanla tabiatın yer aldığı ve insanın kendi yararına kendisiyle tabiat arasındaki maddi reaksiyonları başlattığı, düzenlediği ve kontrol ettiği bir süreçtir (Marx, Kapitel,I.cilt) Emek süreci, şu üç şeyi içine alır 1)İnsanın amaçlı faaliyeti, ya da emek'in kendisi. 2)Emek' in objesi 3)İnsanın obje üzerinde işlemesini sağlayan üretim aletleri. Emek, insanlığın varolmasının ilk şartıdır Emek, insanlar için zaruri geçim araçlarını sağlar ve insanı yaratır ( )" (**Materyalist Felsefe Sözlüğü**)

Aynı sözlükten "zihin" karşısına bakacak olursak orada da söyle denmektedir

"Zihin (latince, spritus. Soluk-nefes) Çok kere ideal kavramı ve zihinsel faaliyetin en yüksek biçimi olarak bilinç kavramı ile bir arada; dar anlamıysa düşünce kavramıyla eşanlamlı olarak kullanılan bir kavram Felsefe tarihinde mutlaklaştırılması halinde sübjektif idealizme götüren sübjektif espri. ( )"

Yukarıdaki aktarmalardan da anlaşılacağı üzere, bir maddi dünya -madde- vardır Ayrıca maddenin yansımaları bulunmaktadır "İnsan" vardır İnsanın dışında bir de madde. İnsan da "madde" olduğuna göre, maddeden maddeye yansımalar, zorunluluk halinde devam eder gider İnsanın zihni, onun dışındaki maddelerin tezahürüyle doludur İnsan zihninde oluşumların dışa yansıması da, yansısını aldığı maddeleri şekillendirmekte, simgelemekte, betimlemekte, kavramlaştırmaktadır Ama temel-öz-insan zihni degil, maddi varlıktır

Bu noktada "önemli" görünen şudur ki, "durağanlık" değil, "haraketlilik" oluşumu belirlemektedir Sözü, yukarıda belirttiğim sapmacılara getirecek olursak; eylemde bulunanlar kol emekçileri mi, yoksa durağan zihin emekçileri midir? Zihinde 'emek' nasıl oluyorsa') Kaldı ki işçi sınıfı savaşımı, "ekonomik" "politik", "ideolojik" olmak üzere üç boyutlu sürüp gitmektedir Birincisi olan ekonomik savaşım, insanın doğayla, aletlerle, kendisiyle, emeğinin yabancılaşmasıyla olan savaşımdır Işte bu savaşım, insanı yatan, şekillendiren, bilinçlendiren bir temeldir Öteki, politik, ideolojik savaşımlar, temelin yukarıya yükselttiği zihinsel faaliyetler sonucunda yöntemler, yollar, taktikler insanın "yaşam" biçimleri oluşmaktadır

Görüldüğü gibi insanın eylemliliği ta başta gelmektedir Durağanlıksa, yaşam kurallarına ters düşmektedir

Zihin emekçileri diye takdim edilenlerin kafalarının iyi çalıştığı, nereden bilinmektedir? Eğer bunların burjuva okullarını bitirmeleri-eğitim görmeleri, gösteriliyorsa, kol emekçilerinin içinde de nice yüksek okul çıkışlılar bulunmaktadır Bunların hem kafaları hem de kolları çalışarak büyük değerler yaratmaktadırlar

Bunun en önemli yanıysa, teori-pratik ikileminin birbirini tamamlayarak açılımlar yapmasıdır İşçi sınıfı, bu eylemlikleriyle her inşa'nın uzmanı olmaktadır

Elbette insanın "aklı" herşeyin başında gelmektedir Gelecek dünyaları yaratacak olan insan aklıdır Bugünkü teknik çağı açan da insanın aklı olmuştur Bu noktada şunları düşünmek gerekmektedir Birincisi, insanın aklı neye göre gelişmektedir? Bazıların dediği gibi, doğuştan kalıp halinde mi, yoksa kişinin hem kendi içiyle hem dışıyla olan savaşımıyla mı? İkincisi de, her insanda az-çok akıl vardır Aklı organize etmek, kişinin dış dünyasıyla olan praksisleriyle yolunu bulmaktadır Dış dünyayla mücadele ve o mücadelenin "mantık"la uyarılması ve bir süzgece tabi tutulması, aklı realize etmektedir Kısaca söylersek, materyalist praksis olmadan akıl nasıl devinim kazanacaktır? Burada da önümüze yine maddenin, toplumun diyalektik determinetleri çıkmaktadır

"Yeni sanayi devrimi başladı, bilimsel tekniğin verileri doğrudan üretime sokuldu Fabrikalarda makineler yerine bilgi sistemleri geldi. Günümüzde kol işçisine gerek kalmadı vb" görüşler, tekniği "insanın" önüne geçiremez Doğa ve teknik, "insan" gibi bir makine üretememiştir daha İnsanın kolu, kolun beyne uzanışı ve ikisi arasındaki çelişki daha çoook makineler ortaya çıkaracaktır

"Robotlar (tıpkımanifaktür döneminin makineleri gibi proletaryaya rakip değil, aksine "herkesin yeteneğinden ihtıyacına göre" ilkesinin yaşama geçirilmesi için en büyük **aracısı** olacaklardır "(**Yeni Dünya Düzeni**, Halid Özkul)

Yine Marks; "Bu dünya kendi kendine meydana gelen gözle görülebilen görüntünün dışında ve üstünde düşünülen kavramların ürünü değildir, gözle görülenden haraket edilerek varılan kavramların düşünülmesinden meydana gelen bir üründür" demiştir

Başka bir yanılgı da şurada yatmaktadır Emekçiler sosyalizmi inşa edince, toplumdaki sınıflar bitecek, üretim dev boyutlara ulaşacak, her yer güllük-gülistanlık olacak imajı verilmek isteniyor Oysa sosyalizm, insanlığın kurtuluşunun ilk basamağı olmaktadır Bu basamakta işçi sınıfının işi daha zorlaşmaktadır Bir taraftan kapitalizmden gelen pisliklerle uğraşılırken -ki bu çok uzun süre alacaktır- diğer yandan da üretimi dev boyutlara çıkarmak. Bununla birlikte sosyalist insanı -yeni insanı- yaratmak için çeşitli kültür etkinlikleri sürüp gidecektir İşte bu noktada, yeni insanın zihin faaliyetleri ve onun ürünleri, kapitalist düzendeki insanın zihninden ayrı olacaktır Bu çalışmalar, sosyalizm evresinde yuvarlanan kar topu halinde kuşaktan kuşağa büyüyerek uzayıp gidecektir

Ancak sosyalizmin komünist aşamaya geçiş sürecinde sınıflar bitecek, kafa-kol- zihin emekçileri birleşecektir Yani "çıkıntılar" düzlenecek işçi sınıfı kendi "sınıfsallığını" yitirecektir Bu aşamada Marks'ın dediği, "İnsanın kurtuluşu, toplumsal köleliğin, sınıf baskısının ortadan kaldırmak; özgürlüğün doğuşu uzun ve zor bir tarihi süreçtir"

Marksist öğretiye göre, sınıfların söndüğü, ve üretimin örgütlü bir şekilde emeği temel alan (madde-emek diyalektiği) komünist toplum aşaması insanlığı kurtarabilecektir

Çiçeğe Duran Gün

Yüzyıllık yorgunluk duyumsanan
vurulmuş martının kanatlarında
çık yanılmışlığın alacasından
gerçek kendini
halkın dilinde yazdıran söylence
onca güne geceye yokluğu kanıksatan
ışığın tükenmeyen özlemi
bulutun kavuşması toprağa.

Baharı muştulayan nevruz ateşlerinde
kır çiçeklerine düşen gün
yılgınlığında çocuksu gözlerin
yağmur getiren bulutların
üşümüşlüğüydü yaşanan
söğütsüz çöllerin düşü mü
eriyen yürek damlalarıyla
uçuşurken rüzgar dağlara
acının döllenmesi umutla
çiçeğe durması.

Neriman CALAP

Karşı-Medya Platformunun Oluşturulmasında Radyoculuk

İbrahim DEMİRCAN

"Kapitalizm, sömürdüğü çoğunluğu, isteklerini çok sınırlı biçimde zorlayarak sürdürüyor varlığını Bir zamanlar bu sonuç çok yaygın bir yoksullukla sağlanıyordu Bugünse, gelişmiş ülkelerde halka istenecek, istenmeyecek şeylerin ne olduğunu, yanlış ölçütleri zorla kabul ettirilerek yapılıyor"
John BERGER(1)

Karşı-Medya Platformunun Anlamı Üzerine

Çoğu zaman, **alternatif** ve **muhalif** kavramları karıştırılarak kullanılıyor Ya da, bu kavramlardan sadece birisinin kullanılmasıyla yetinilerek, diğerinin işlevi de bu tek kavrama içkinleştiriliyor Örneğin, alternatif olunabilinirken, muhalif de olunduğunu yanılsaması yaşanıyor Oysa her muhalif yaklaşım, nasıl ki, aynı zamanda alternatif sayılmayacaksa, her alternatif yaklaşım da aynı zamanda muhalif olarak nitelendirilmemelidir Dolayısıyle amaç, hem muhalif, hem de alternatif(yeni) olabilmeyi başarmak olmalıdır

"Karşı-Medya Platformu(KMP)" terimi ile ifade etmeye çalıştığım budur

Günümüzde, sömürgen ve zulumkar sistemin yaşatıcı ve pekiştirici en büyük gücünü **medya** sağlamaktadır Ortaçağ'da kilise ne ise, ikinci ortaçağı yaşadığımız bu dönemde **medya** odur Hem sürekli olarak egemen ideoloji üretmekte, hem de moral engizisyon işlevi taşımaktadır Devletin açık sansürünün bir tamamlayıcısı olarak, yalancı ve demogojik habercilikle gerçekleri gizlemekte; gerçekleri kitlelere ulaştırabilecek her türlü yaklaşımı çeşitli propaganda yöntemleri ve "Bizans Oyunları" ile tırpanlayıp etkisizleştirerek, devletin gizli sansürcüsü görevini yerine getirmektedir

Medyanın bu konumu ve tarihsel misyonu, kapitalist sistemden kaynaklanmaktadır Bu yüzden, sisteme **muhalif** olunmadıkça istendiği kadar **farklı/ değişik/ alternatif** olunsun, bu tür yaklaşımlar **KMP** içinde değil de, bizzat **medya**'nın içinde değerlendirilmeyi hakkedecektir

Aynı şekilde, sisteme muhalif oldukları iddiasıyla praksis içinde yer alan unsurlar da alternatif yaklaşım biçimleri geliştiremeyip, muhalefeti burjuvazi ve medyasına yakışır yöntemlerle yapmaya çalıştıkları için **KMP** dışında değerlendirilmek durumundadır

Dolayısıyla, bu taopraklarda **KMP** hâlâ/ henüz oluşturulamamıştır, denebilir, sadece, dağınık bir şekilde, muhalefet etmeye çalışan ama, medyanın etkisini kıracak bir alternatif oluşturamamış unsurlar vardır Yalnız ve yalnız "alternatif" olmaya amacıyla ortaya çıkmış bir medya hareketi, ne kadar iyiniyetli olursa olsun burjuva medyasının maskeli cengaveridir, marjinal gözboyacısıdır Bu yüzden alternatif bile sayılmamalıdır Fakat muhalif misyon edinmiş (İBDA-C tarzı muhaliflikleri muhaliflık saymıyorum) unsurlar, işte bu unsurlar, **alternatif de** olmayı ve dayanışmayı başararak KMP(Karşı-Medya Platformu) oluşturacaklardır

Karşı-Medya Platformunun İşlevi Üzerine.

KMP'nu devrimin doğrudan aracı olarak görmemek gerekir Bu, onun işlevinin küçümsendiği ve önemsenmediği anlamına gelemez **R. Zeitung**(2) **Iskra**'nın(3) tarihsel rollerini kimse görmezlikten gelemez Bunun birlikte Karşı-Medya'nın anlamı ve işlevi o günlerden bu yana önemli değişikler geçirmiştir Medya, artık basit bir propaganda aracı değil; bunun yanında burjuva medyasının propagandasyon, ajitasyon, manipülasyon, eğitimsizleştirerek "eğitme", bilgisizleştirerek ve bilinçsizleştirerek "bilgilendirme" işlevlerini kırma aracı olarak da değerlendirilmek zorundadır Yani, insanın insanlaşma sürecine ket vuran sömürgen zihniyetleri etkisizleştirerek, insana insanlaşma yeteneğini yeniden kazandımalıdır

Bu anlamda **KMP**, emekçi sınıfların bilinçlerinin boğulmaya çalışıldığı burjuvazinin sürekli takviyede bulunduğu **medya** okyonusunda boğulmayı engelleyen bir tekne veya saldır Bu sal, ne kadar büyütülürse, boğulma olasılığı o kadar azâlacaktır ve burjuvazinin bu okyonusu genişletip derinleştirme çabalarına rağmen, iktidar kıyısına çıkılıp sömürgenlerin sırça köşkü ele geçirilecektir

Medya'nın Tersine KMP, Gerçek Bir Kitle İletişim Aracı Olmalıdır

Daha önceki yazılarımda çeşitli vesilerle okurları uyarmış olmakla birlikte bir kez daha vurgulamakta yarar görüyorum Burjuva Medya'sını "Kitle **İletişim** Aracı" olarak nitelemekten vazgeçelim! İletişim, işteşlik/karşılıklılık/birliktelik içeren içeren bir terimdir Oysa günümüz medya araçları (muhalif olanları da içinde olmak üzere) **iletişim**den çok iletı işlevi taşıyorlar Bir hedef kitle var; bu hedef kitleye ne kadar çok mesaj(ileti), imaj ve ideoloji aktarılırsa o kadar kazanç var, sayılıyor Etki ve ileti tek yönlü; bunu gizlemek için göstermelik uygulamalar yapılıyor olsa da "Okur Köşeleri", "İkna oldum/Olmadım " telefonları (üstelik bunlar 900'lü, dolayısıyla güya katıldığınız bir tartılmada diyeceğiniz her kelime Medya'nın kasasına para olarak girmiş oluyor!) v.b., hep bu tek yönlülüğü

gizleme çabasının ürünü. Sadece bununla da yetinilmiyor Akademik çalışmalarda da, iletişim terimi tek yönlü olarak tanımlanıp, iletişim şemaları genelde tek yönlü süreçler olarak çiziliyor.(4) Hele hele, konu "Kitle İletişimi olunca, tanımlarda **İletişim'i** özellikle **İleti** gibi ifade etme çabaları yoğunlaşıyor, ansıklopedilerde bile! Niye? Çünkü, yapılan tek yönlü iletiyi iletişim diye yutturarak, insanlarda "İletişim içindeyiz" yanılsaması yaratmak gerekiyor **İletişim** adlı çalışmasında Ayseli Usluata, bu tek yönlülüğü fark edip "Kaynak ile hedef kitle arasındaki ilişki çoğunlukla tek yönlüdür; **etkileşim hemen hiç olmaz** (a.b.ç.);" şeklinde olguya vurgu yapsa da, ya bilinçli olarak, ya da manipülatif olarak, daha cümlesini bitirirken dahi "aradaki fiziksel ve toplumsal uzaklığın yanısıra kamu **İletişimi**(a.b.ç.) olarak yansızlık özelliği taşımasa da kişilik-dışı ilişki sağlar" diyerek karşılıklılık içeren terimi ters olarak kullanabiliyor.(5) Üstelik, iletişim'in İngilizce ve Fransızca karşılığı olan Türkçeleşmiş "komünikasyon" terimi dahi "komün" köküyle toplaşma, ortaklaşma, karşılıklılık kavramalarını içeriyor olsa bile

Durum böyle iken, önceki vurgularıma karşın(6), **İnsancıl** sayfalarında, bile bu titizlik gösterilmiyor; sahip, işveren. "gibi terimler kullanılmaz iken, medyadan sözedilirken "kitle iletişim aracı" nitelemesi hala ve sıkça yapılıyor Tekrarlıyorum: **Burjuva Medyası'nın misyonu ile "iletişim" işlevi bağdaşmaz.** Olması gereken, medyanın kitle iletişim aracı haline dönüştürülmesidir.(7) Sistem buna izin vermeyeceğine göre, medyanın "kitle iletişim" değil de, **Kitleye İleti" veya Kitle Manipülasyon Araçları** olarak tanımlayıp, gerçek kitle iletişim araçlarını, Karşı Medya Platformuyla bizzat bizim yaratmamız gereklidir

Şimdi, radyoculuk özgülünde bunun nasıl sağlanacağını iredelemeye çalışalım

Radyo'nun Kitle İletişim Aracı Haline Getirilmesi:

Medya'yı görsel (gazete, kitap, dergi türü yayınlar), işitsel (radyo,kaset, CD, türü yayınlar) ve izlensel (yanı hem görsel, hem işitsel yayın olan TV, video kaset, bilgisayar programlarının bir kısmı türünden yayınlar) olarak tasnif etmek mümkün. Biz, bu yazıda radyo üzerinde yoğunlaşacağız. Fakat, önerilerin çoğu görsel ve izlensel karşı-medyanın oluşturulması ve işletilmesi için de geçerli olabilecektir Okuyucu, bu uyarlamayı yaparken ayrımın sadece teknik alanlarda olacağının bilincinde olmalıdır

Bu bağlamda, **İnsancıl**'ın görsel medya alanında gösterdiği çabalar radyoculuk alanına da uyarlanmalıdır Patronaj sistemi ve mülkiyetin kollektifleştirilmesi, medyayı iletişim işlevinden arındıran en önemli olgudur Bu açıdan, "bizim gezetemiz... bizim radyomuz.. sahip çıkalım. " lafları hiçbir anlam ifade etmeyecektir O yüzden hedef kitle, o medyanın kollektif maliki olmadığı sürece, ilişki tek yönlülükten ve öznenesne(yazarın okuru, radyonun dinleyicisi.) ilişkisi olmaktan kurtulamaz. Kitlenin faaliyetleri en fazla "katkı" olarak nitelendirilebilir ve aksamalar halinde "niye sahıplenmiyorsun" şeklinde bir eleştirinin hiçbir anlamı kalmaz; çünkü o zaten bir katkıcı olarak medyanın sahibi değildir

Kooperatif tipi örgütlenmenin bu açıdan önemi büyüktür Radyo (ve diğerleri) böyle bir örgütlenmenin ürünü olarak faaliyete başlamalıdır Tek Radyo önermıyorum, ama tekellerin karşısında bir anti-tekel oluşturma çabası da muhalif olduğunu iddia eden herkes ıçın es geçilmemesı gerken bir çabadır

Kooperatif dışı kurulan radyolar da, bir dayanışma ve koordınasyon platformu oluşturulabilmelidir Ama her durumda, patronaj sistemine alternatif bulunmalıdır(Ben, kooperatıften başka alternatif bulamadım!). Bu açıdan Tek-radyoculuğu kabul etmeyen, ama tek kooperatifin bırden fazla radyosunun olmasını gerektiren bır model öneriyorum

-İkinci olarak, mali bağımsızlık ılkesine yüzde yüz uyulması gerektiği kanısındayım Bu, şu anlama gelir Reklama Hayır! Reklama Hayır diyebilmek de yine ve ancak kooperatıf örgütlenmesıyle olabılecektir Yani kar amacı gütmeyen bir radyoculuk, ancak ve ancak - mali olarak kitlesinden beslendiği sürece "reklamveren"e bağlı ve bağımlı olamaz Bu anlamda "tanıtıcılık" dıye bir işlev ikame edilebilir Ama **gerçek tanıtıcılık...** Kusuruyla, sakıncasıyla, olumlu yanlarıyla sansürsüz, hilesiz, dürüst tanıtıcılık. Bu işlevinse tek amacı olmalıdır **Dayanışma**

Hıçbir zaman bir radyonun (ve diğer medyaların) bütçesinde "reklam geliri" diye bır kalem bulunmamalıdır Bu durum şöyle algılanmamalıdır "Kooperatif ürünleri veya herhangi tıcarı olmayan bir ürünün reklamı verilmeyecek! "Burjuva medyasının olanağından" biz niye yaralanmıyalım Bu mekanizma tabii ki kullanılmalı, hatta bütçede "reklam gideri" diye bir kalem bulunmalı Ama bir farkla: Burjuvanın manipüle edici reklam dilini kullanmadan Yanı medyanın reklam kanallarına girilmeli, fakat bu kanal-larda da **reklam değil, tanıtım** yapılmalıdır

Üçüncü olarak, dürüstlük ilkesinden hiçbir zaman ödün verilmemelidir Bunun gerçekleşebilmesi için, sıyasetlerarası rekabet, enazından bu platformlarda bırakılmalıdır Yanı barikatın emek tarafındaki her farklı görüş, özgürce açıklanabileceği bir platforma kavuşturulmalıdır Kooperatifin işleyiş yapısı, bunun da zeminini sağlamaktadır Çeşitliliklerin barınabildiği bir Genel Kurul, rotasyona tabi bır işlev ve görev paylaşımı, sansürcü yaklaşımların kesinkes kaldırılmasını ve farklı sıyasi görüşler açısından "rabbena hep bana!" anlayışlarının yok olmasını sağlayacaktır

Dolayısıyle, (radyo için) dinleyicinin müdahele şansı her zaman ayrımsız (barıkat ölçütü dışında) olarak canlı tutulmalıdır Eleştirilerin radyoda tartışılması sağlanmalıdır

Ayrıca, Star Sisteminin karşısında olarak ne bu starlara yer verilmelı, ne de kendi starlarımızı yaratmalıyız **İnsancıl**'ın misyonu starları indirip yeni starlar koymak değil, yani Olympos Dağı Tanrılarını başarıyla ikame etmek değil, hepten Olympos dağını kaldırmaktır Radyoculuk bu alanda, önemli bir araçtır Dikkatsiz bır yaklaşım, ıstenmese de starlaşmalara neden olabılir Çünkü her ne kadar muhalif-alternatif olsa da, bizim kitlemizde de starlaşma eğilimlerini gözlemek mümkün. Öyleyse öncelikle, insanlardaki bu starlaşma eğilimlerini törpüleyici bir program politikası izlenmelidir Dinleyicinın açığa çıkan bu eğilimleri anında müdahelerle giderilmelidir

-Dördüncü olarak, teknik öneriler getirilebilir Hedefe ulaştıran bır medya, ancak nitelikli insanlarca kurulabılır Yeterlı bırıkımlerden yoksun kişiler sağlıksız, bilincı körleştiren, kulakları kirleten, burjuva

hegomonyasını pekiştiren ürünleri bilinçsiz olarak yayınlayarak minipülasyon çarkının bir dişlisine dönüşebilir Bunun örnekleri şimdilerde sıkça yaşanmaktadır

Kitlede bilinç ve bilgi donanımı sağlanmak isteniyorsa, öncelikle bu, çalışan elemanlar düzeyinde gerçekleştirilmelidir. Dolayısıyla özeğitim, her zaman için diğer faaliyetlerle birlikte gündemde tutulmalıdır Kültürel düzey devamlı yükselmeli ve akademik işlevler ihmal edilmemelidir.

-Beşinci olarak; radyo sadece kitle iletişimini değil, kitle koordinasyonunu da sağlamanın bir aracı haline getirilmelidir. Bunu sağlayıcı programlar düşünülüp uygulanmalıdır. Bu, çeşitli kampanyalar şeklinde sürdürülebilir

Kitleye organik bir bağ kurulmadığı müddetçe, radyonun işlevi çok basit kalacaktır. Programları dinleyicilerle birlikte oluşturmanın yolları araştırılmalı, ayrıca kitleyi devindiren, etki ve değişiklikler yaratan programlar da hazırlanabilmelidir.

Altıncı (ve şimdilik son) olarak; karşı medya'nın tüm alanlarında burjuva söyleminin kırılarak, muhalif alternatif söylemin yaratılmasına ve bu söylemin (ve iletinin) emek perspektifinden kurulmasına özen gösterilmelidir. Bir örnek verelim:

"Mutlu günler, umutlu yarınlar diliyoruz. Bu cümle, muhalif bir radyoda kullanılmıştır. Oysa umutlu yarınlar dilemek, umudu ertelemektir. Buna bağlı olarak mutlu günler dilemek ise içi boş bir söylemdir, çünkü bugün mutlu olabileceksek yarın umut etmenin anlamı nedir? Böyle bir şaşırtmacalı cümle, burjuva medyasında kullanılsaydı bir taktik olarak anlamlı olurdu. Fakat "bizim" diyebileceğimiz bir radyoda, ancak "bilinçsizlik" eleştirisini hakkeder.

Ayrıca, sunucuların donanımsız, manipülatif kişisel beğenilerine dayanarak bazı yapıtlar hakkında değer yargılarında bulunması, muhalif radyo işlevini tam tersine çevirecektir.

Bu yukarda söylediklerimiz, birdenbire gerçekleştirilecek öneriler değildir. Adım adım, eleştiri mekanizmaları sağlıklı ve dürüstçe işletilerek, kadrolaşarak, anında müdahele ve düzeltme alışkanlıkları kazanarak, deneyci bir anlayışla kamuoyu yoklamaları yaparak gerçekleşecektir.

Ankara'da Muhalif Radyoculuk(8)

Yaklaşık birbuçuk yıl kadar önce, özel radyo ve televizyonculuk, hasbelkader, yasal statüye kavuşturulup "serbest"leşince, hızlı bir şekilde yerel radyolar türedi. Bu radyoların çoğu ya gazete ya da özel TV kanallarının bir kolu şeklindeydi. Faşist ve şeriatçı-faşist yayınlar, bunların arasında abartılı bir şekilde çoğaldı.

Bu sırada **Genç Radyo** adıyla "haysiyetli müzik yaptığı" iddiasıyla sadece yabancı ve "kaliteli" yerli pop ve çok sesli müzik yayını yapan bir radyo duyuldu. Elit ve küçük burjuva bir söylemle marjinal bir hava estiren **Genç Radyocular**, çok kısa süren yayıncılık hayatlarında hiçbir dinleyici iletişimi sağlayamadan çözülüp gittiler. Yaptıkları en önemli şey 12 Eylül'ün yıldönümünde, darbe sürecinin alaycı ve eleştirel anlatımı oldu. Sanırız, devam etselerdi, **Leman Dergisi** tarzı bir yapıları olacaktı. Fakat asosyallikleri ve kitle tabanına dayanmadan reklam almamaları, büyük olasılıkla parasal çöküntüyü ve çözülüşü getirdi.

Yakın dönemlerde üç radyo daha kuruldu: **İmaj Radyo, Radyo Arkadaş** ve Büyük şehir Belediyesi'nin kurduğu **Radyo Anki.**

Radyo Anki, SHP Beldiyesi olduğu dönemde, büyük olsalıkla ilerici unsurlarla çalıştığı için halkla bağlar kuran, arabesk parçalar yayınlamayan, **Grup Yorum** şarkıları yayınlayan, 1978 Ecevit-İsmail Cem dönemi TRT'sini çağrıştıran bir işlev taşıdı, ta ki Refah gelene kadar

İmaj Radyo, şu an da yayını süremekle bereber, bir kimlik koyamadan **Grup Yorum** v.b. şarkıları yayınlamak gibi bir işlev taşımakta

Radyo Arkadaş, yeterli olmasa da, başından beri kadro çalışmasının, bir ekip ruhunun izlerini dinleyiciye yansıttı Teknik olanaksızlıklara rağmen halkla iletişimi sağladı, emekçi ve öğrenci eylemlerini yakından takip etti ve destekledi. Bugüne dek yok sayılan devrimci şarkılarını sıkça çalarak kitlelere duyurdu

Şu an yayına devam eden **Radyo Arkadaş**, kadrolaşma ve yayıncılık tecrübesini arttırarak istıkrarlı bir çizgiye oturdu. Bununla birlikte, yukarda genel olarak eleştirisini yaptığım çoğu uygulamalar bu yapıda gözlenmektedir Her ne kadar biçimsel olduğu iddiası taşısa da patronaj sistemi kırılamadı ve Radyo Arkadaş'ın mülkiyeti kollektifleştirilmişti. **Radyo Arkadaş Klubü** kurulsa da, bu yaklaşım kooperatifsel bir yaklaşımdan öte, yukarda değindiğim "radyo hepimizin! Ama siz katkı yapın, biz radyonun sahibi olalım " yaklaşımıyla örtüşmektedir Böyle bir durumda kitlenin yapmak istediği "katkı" bile, ancak belli kişilerin inisiyatifi aracılığıyla "lütfen" kabul edilir hale geldi Bu durum, radyonun yapısından çok, dayandığı düşünsel yapının özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan **Evrensel Kültür Dergisi**'ne benzemektedir Dolayısıyla, böyle kuruluşlar, kooperatif tabanı gibi bir çeşitliliğe ve çok renkliliğe dayanmadıkları için, ister istemez "kapalı kutu medyası"na dönüşmekteler Oysa, finansal olanakların oldukça kısıtlı olduğu bir dönemde radyo, dergi gibi kurulmuş yapıların barikatın bu yanındakilerin hepsini temsil edecek ve hepsine eşit ifade olanakları sağlayacak platform işlevi taşıması gerekmektedir Aksi takdirde "Karşı-Medya Platformu" hiçbir şekilde oluşturulamaz Şu an politik dergilerde gözlediğimiz "yayın organı" kimliğine bürünürler ve tıpkı o dergilerin yaptığı gibi, haber yaptıkları bir eylemde(sadece kendi pankartlarının resimlerini basarak) eyleme kendileri önderlik etmiş gibi bir yanılsama yaratırlar.

Bu dönemi izleyen dönemde iki radyo daha ortaya çıktı. **Radyo Mozaik** ve **Çağdaş Radyo.**

Radyo Mozaik, başından beri "Alevi Radyosu" olduğunu gösterdi. Sınıfsal bir kimlikle politik bir karşı çıkış yerine, dinsel kimlikli, muhalif bir radyo olmaktan öte, "Alevi Kültürü"nü yayma aracı olarak yayıncılığa devam ediyor Patronaj sistemi içindeki "keyfi işten çıkarma" uygulamalarıyla da, sınıf perspektifinden ne kadar uzakta olduğunu kitleye gösterdi. Bu nedenle, bu başlık altındayer alsa da **Radyo Mozaik**, kesinlikle muhalif olarak değerlendirilmemeli ve KMP içinde düşünülmemeli

Çağdaş Radyo, yayına başladığı ilk aşamalarda, Kemalist ve elit bir izlenim yarattı. Seçilen ezgiler, kullanılan şiirler politik içerik taşımasa da belli bir estetik düzeyin üstüne çıkmış yapıtlardı Üç aşağı beş yukarı, **Cumhuriyet Gazetesinin** misyonuna denk düşen bir misyon ve işlev taşıyordu Fakat sonra,

mülkiyeti el değiştirdi. Bu yeni dönem, **Çağdaş Radyo**'da önemli bir nitel değişiklik gözlendi: Devrimcilerin şarkıları çalınmaya başlandı; N. Hikmet, A. Arif, H. Hüseyin gibi şairlerin şiirleri okunup tanıtılmaya başlandı. Önemli tarihler es geçilmedi ve kitleye hatırlatıldı. İşçi sınıfı temsilcileriyle röportajlar ve açık oturumlar yapıldı. Kayıp ettirme olayları teşhir edildi.

Çağdaş Radyo, **Radyo Arkadaş** gibi, muhaliflik sıfatı taşıyor **Radyo Arkadaş**'tan farklı olarak, sadece muhalif radyo değil, Karşı-Medya Platformu oluşturma hedefi de taşıyor. Bu yüzden, özellikle muhalif gördüğü yayınları sık sık tanıtıyor ve onlara uzun zaman ayırıyor. Bu konuda **İnsancıl**'ın çabalarını da ciddiye alıyor. Bazı yayınların tersine, kooperatif çalışmalarını ve **İnsancıl**'ın işlevini görmezlikten gelmiyor ve **İnsancıl'a** kendi yayın alanında yer verip kendini ifade şansı tanıyor. (Ankara'lı okurlar için **İnsancıl**'a ayrılan saatleri veriyorum: Her cumartesi 13.00-14.30 arası **İnsancıl Saati;** her Salı 20.00-21.00 arası **Şiir Saati**; her ayın üçüncü Perşembe'sinde ise dergi okuması ve eleştirisinin yapıldığı **Sayfaları Karıştırırken** var 21.00-23.00 arası. Ankara'lı okurlara şöyle bir duyuruda bulunacağım. Bu saatleri nitelikli programlarla doldurmak birkaç kişiye bırakılmamalı, herkes kendi katkısını koyabilmeli. Aynı zamands bu programlar elden geldiğince takip edilmeli, gerekiyorsa telefonla bir **İnsancıl Okuru** olarak müdahele edilmeli. Böylelikle radyo aracılığıyla da iletişim kurmayı öğrenmeli.)

Bununla birlikte **Çağdaş Radyo, Radyo Arkadaş ve Radyo İmaj**, Ankara'da oluşturulacak Karşı Medya Platformu'nda sayılma potansiyeli gösteren üç radyo. Üçünün de iyi niyetinden kuşku duymuyorum. Aynı zamanda yukarda genel olarak sıraladığım eleştiri noktalarına denk geldiğini görüyorum. Niteliği yükseltecek bir eğitim ve kadrolaşma çalışmasının yoksunluğu, burjuva söylem ve anlayışlarının kırılamıyor olması reklamcılığın bir gelir kaynağı olarak kullanılması (üstelik, reklam yayınlarken Yorum'un, Ruhi Su'nun ezgilerinin fonda kullanılması, olayı da daha da çirkinleştiriyor) patronaj sisteminin ilga edilerek kollektif mülkiyet aşamasına ulaşılamaması, radyolar arası koordinasyonun ciddiye alınmaması ve buna bağlı olarak program çakışmalarına neden olunması, bir üst (federasyon gibi) örgütlenmeye gidilmemesi türünden eleştirilerin bu radyolarca ciddiye alınması ve öneri olarak kabul edilip hayata geçirilmesi gerekiyor. Üstelik, madem artık KMP'ununun kitle tabanını ve finansal kaynağını sağlayacak bir kooperatif kurulmuş (KARYA), öyleyse radyoların da birer tüzel kişi(lerse) olarak Kar-Ya'ya ortak olmaları da, Karşı-Medya Platformunun oluşturulması açısından elzem görünüyor.

Ayrıca, bu radyoların bu önerilenleri yerine getirerek, yerel radyo'luktan kurtulması gerekiyor. Yani, diğer illerdeki radyolarla da iletişim ve koordinasyonun önemini vurguluyorum. Şu unutulmasın, Türkiye çapında yayın yapan muhalif-radyo hâlâ yok!

Sonsöz

Karşı-Medya Platformu oluşturma faaliyetini ciddiye almak, devrimci bir görevdir. Medyanın en ücra köye, en kapalı gecekondulara bile ulaştığı bu dönemde, devrimci hareketin sınıfla bağlarının zayıf olmasında bu olgu, gözardı edilmemeli. Yukarda önerdiklerimin hayata geçirilmesinde Radyoculuk, bir aşamaya ulaştığı takdirdedir ki ancak TV yayıncılığına da geçilebilsin. Görsel KMP, Oluşturulmasındaki dergi'den gazete'ye ulaşılması sürecine banzetiyorum, radyoculuktan televizyonculuğa geçişi. Umarım, İletişim Fakültelerinde okuyan okurlar vardır ve potansiyellerini bu girişimlere aktarırlar.

Medya, emekçileri ve onların kurtuluşu için mücadele edenleri dört bir yandan kuşatıp, umutsuzluğa ve yılgınlığa sürüklüyor olmasına rağmen, şu süreci olgunlaştırıp, hiç değilse bir TV'miz olabilirse o umutsuzluğun, karamsarlığın ve yılgınlığın ve güçsüzlük kompleksinin ne kadar çabuk parçalandığını hep birlikte görebileceğiz. Unutmayalım, bu tamamiyle bizim elimizde. Hepimiz tek tek, bunu ciddiye alarak, çoğalarak başarabiliriz. Üçbin **İnsancıl** okuru, **Kar-Ya**'ya üye olmuş olsa kasada 3 milyar bloke edilmiş olur ve ayda bir milyarlık bir gelir elde edilmiş olunur. Bu parayı bile elde etmekten yoksunsak radyo-TV düşleri kurmaktan vazgeçelim ve kurtuluş özürlü olduğumuzu kabul edelim!

Dipnotlar

1) John BERGER, Görem Biçimleri, Çev. Yurdanur SALMAN, Metis Y.

2) Rheinlsche Zeitung: Marks'ın yazı işleri müdürlüğü yaptığı ve makalelerini yayınladığı gazete.

3) ISKRA: Lenin'in makalerinin de yer aldığı gazete.

4) Aysell USLUATA, İletişim, Cep Üniv. Y., Yeni Yüzyıl Kitaplığı.

5) y.a.g. yapıt, s.74.

6) İnsancıl, Mayıs 94 sayısı.

7) Bu noktada İmmediast Bildirgesi'nden bahsetmekte yarar var. (Medya Denetimi, Tüm Zamanlar Y. Çev. Şen SÜER) Sözkonusu manifestoyu kağıda dökenler, önemli bir yanılgıya düşüyorlar ve Medya'yı halkın ele geçirmesi gibi bir düşten sözediyorlar. Bu düşe yönelik eylemler, Greenpeace grubunun yaptığı eylemlerden bile daha marjinal ve yararsız olacaktır. Medya gibi bir silahı, hiçbir devlet halkın eline paşa paşa vermez. Bu düzeniçi eleştiriler(zaten anti-leninst olduklarını inkar etmiyorlar) olsa olsa insanları oyalayıp, birşey yapıldığı konusunda tatmin edecektir.Enternasyonelleşme hedefi güden İmmediast harekete Türkiye'li sosyalist-devrimcilerin sıcak bakması düşünülemez.

8) Bu başlık altında, istatistiksel bir sıralamadan ve bilgi aktarımından çok, genel bir çerçeve çizmek istedim. O yüzden, yazlanaların radyoculuk tarihi açısından fazla bir önemi olmayıp, radyoculuk eylemi açısından klavuz işlevli ve eleştiri ve öneri paketi olarak algılanmasında yarar var. Bu bağlamda Radyo Çankaya gibi, es geçtiğim veya İmaj Radyo ve diğerleri gibi haksızlık ettiğim radyolar olabilir. Fakat ben, "haksızlık etmekten" veya yanlış yapmaktan korkmuyorum. Korktuğum, yapılan yanlışa veya haksızlığa kaşı çıkılmamasıdır. Dolayısıyla, yazıda adı geçen veya geçmeyen her radyoya, aynı sayfalarda yanıt davetiyasi çıkarıyorum. On-onbeş ülkesel TV kanalının ve sayısız radyo istasyonunun olduğu bu dönemde kışkırttığım tartışmaya geç bile kalındığını düşünüyorum. İnsancıl, "zararın neresinden dönülse kardır"ın da dergisidir aynı zamanda.

Aşk... Kavram... Ütopya

Berrin TAŞ

Aşk içini vermektir... dürüstlükle... çıkar gözetmeden vermektir Bence vermek insanı küçültmemelidir eğer içini verdiğin yerde duyguların kullanılmıyorsa vermek zaafa dönüşmüyorsa orda aşktan sözedilebilir Aşkın koşulsuzluğu sana aşık olmayan birinin peşinden koşmak olarak anlaşılmamalıdır Dün bu yazıyı yazmaya başladığımda dergiye Yılmaz Elmas geldi olmaz dedi karşılıksız aşık olunmaz. Ben zaten karşılıksız aşktan söz etmedim kişiler birbirlerine önceden belirlenmiş bir modele göre aşık olmazlar... yalnızca aşkı yaşarken kayıtsız şartsız bir kendini verme vardır Kayıtsız şartsız kendini verme öyle güçlü duygular yaratır ki zaten orda karşılık görmemekten söz edilemez. Kayıtsız. şartsızlık kesinlikle teslimiyet değildir ancak kayıtsız şartsız bağlananlar başkaldırma hakkını ellerinde bulundururlar bu yüzden dikbaşlıdır aşk. Kişi kime kayıtsız şartsız bağlanacağını bilir çünkü bilinçli bir seçimdir aşk. Aşk yüceltir insanı. yerden yere vuruyor bir izlenim verdiği noktada bile aşk gerçekte yıkma eylemiyle haşır neşirdir Yıkıp yerine başka şeyler koyma peşindedir Aşk karşısındakinin gözünde küçülmeyi de kesinlikle istememektir hiçbir aşık bunu kaldıramaz. Aşk insanı bulunduğu konumdan daha farklı.. yaratıcı bir ortama taşır kişiler aşklarını durdukları yerden üst düzeye taşımak isterler Onun varlığını nerde görmek istiyorsa orda görmek için emek verecektir bu anlamda canını dişine takar aşkında varlık bulan insan. Emeğinin çıkar gözetmezliği aşkı arınmış kılacaktır Aşk arıtır bütün pisliklerden . içimizde kalan mıymıntı ne varsa yıkar temizler geriye insan kalır. Yaratıcılık işlevini yerine getirmiştir artık.

Bugün gazetelerde okudum. Amerika'da 85-90 yaşlarında iki karı-koca birbirlerini çok sevdikleri için intihar etmişler Birimiz ölünce öteki yalnız kalır artık yaşlandık birlikte ölelim deyip denize atlamışlar Her aşk biriciktir üçüncü kişilere kapalıdır İntiharı savunmak gerekmez.. ama acı çekmeyi reddetmeyi bu dünyada daha fazla sıkıntıyı yaşamama isteğini anlayabilirim.

Daha önceki yazımda aşk... yeni insanın dili olmak zorundadır dedim.. peki bu dil nasıl oluşacak. İçeriğini herkesin anladığını varsaydığımız kavramlarla yeni bir dil oluşamaz Sözgelimi caddelerde sık sık gördüğümüz "trafik canavarı olmayın" "içinizdeki trafik canavarını durdurun" tümceleri gerçekliği doğru bir biçimde aktarmaktan yoksundur Trafik sorunlarını içimizdeki canavarla çözmeye kalkışmak sorunlara akıldan uzak varsayımlarla yaklaşmak demektir Nasıl ki enflasyon canavarı sözcükleriyle insanın içine düştüğü durum açımlanmıyorsa trafik canavarıyla da trafik açmazını insanlara anlatamazsınız. Son günlerde yeni yeni canavarlar türedi.. biri Van gölünde göründüğü zannedilen canavar. öteki de meclisteki Van milletvekiliymiş... kızmayın canım bunu ben söylemiyorum televizyonda haberlerde dinledim. Milletvekilinin adı Ejdermiş'te ondan. Çevreden. yaşadığımız toplum koşullarından bağımsız içimizdeki canavarı yokederek trafik sorununu çözebileceğimiz sanısını uyandırmak sistemin dilinin yozlaşmışlığının en açık belirtisidir Bu dille isterlerse her sokağa aynı uyarı levhalarını assınlar trafik sorunu çözümlenmez. Trafik sorununu çözümleyebilmek için önce insana. insanın haklarına saygı gösterebilecek bir toplum olmak gerekiyor. Dün hapisanelerde ölen siyasi mahkumların cenazeleri kaldırıldı.. yüzlerce insan gözaltında tutuldu. Hem de ne için yalnızca sayım istemedikleri için çıkan kavgada öldürülen bu insanlar insan hakları ihlallerinin en belirgin.. görünebilir örneklerinden biridir. Toplumu dönüştürmek isteyenlerin hapisanelerde. hastanelerde. sokakta. evde.. dört duvar arasında insanın olduğu her yerde insan haklarının ihlallerine karşı mücadele etmeleri gerekiyor Sözgelimi otobüslere tıkış tıkış istiflenen insanlar haklarının çiğnendiğini bilmiyorlar ya da hapisane kapılarında tedavi olmayı bekleyenlerin büyük bir bölümü hasta haklarından habersizler Örnekler çoğaltılabilir bir gün kırmızı ışıkta bekliyordum. birdenbire arkadaki arabadan bir adam geldi. ısrarla camı yumruklamaya başladı. Ne oldu kardeşim ne istiyorsun dedim. Çabuk geç. yol ver arabada hasta var dedi. Geçemem.. telaşlanma şimdi yeşil yanar dediysem de camı yumruklamaya devam etti Bur arada yeşil ışık yandı da ondan kurtuldum. Arabada hastası olduğu için trafik kurallarını kendi istediği biçimde kullanmak isteyen bu kişi. bir başka gün acelesi olduğu için... bir yerlere yetişmesi gerektiği için kazalara neden olabilir gerekçeler tükenmez. Şimdi çoğu kişiden şunları duyar gibiyim... ee canım hastası varmış yol verseydin ne çıkardı sanki. Bu bizim kültürümüzdür... ben teleşlı bir sürücü olsaydım hızla yola fırlar o sırada yandan gelen araçla çarpışarak kazaya neden olabilirdim. demek ki trafik sorununu çözmek için toplumsal yaşamın kurallarına uyabilmeyi becerebilmek... o kuralları hiçbir nedenle bozmamak ciddiyetini göstermek gerekiyor Sorun insanlaşma sorunudur İnsanın bilincini ışıtmak. akılla yaşamı karşılayan değerleri varetme mücadelesi verme sorunudur Eğer politikacılar birbirlerinin eksikliklerini sayıp dökmek yerine yaşadığımız toplumu nasıl güzelleştirebiliriz diye kafa yorabilecek bir bilinçte olsalardı durum en azından şu an bulunduğumuz konumdan daha iyi olabilirdi. Geçenlerde genç bir ar-

kadaşım bır akşam camide yattığını söyledi sen camide nasıl yatarsın... kapıları kapalıdır dedim Namaz kılma bahanesiyle içeri girmiştim sonra çıkmadım dedim. Çaresizlikle gece yatacak yer arayan genç aşksız bir toplum oluşumuzun en belirgin işaretlerinden biridir Bir toplum düşünün ki gençleri okumaya geldikleri büyük şehirlerde kalacak yer sorununu çözemezlerse bu kendilerinden başka kimseyi ilgilendirmiiyor Bir başka öğrenci arkadaşım okul harcını yatıramadığı için üniversitedeki ilgiliye delik ayakkabılarını gösterdiğini söyledi. okuldan atılmak istemiyordu. Gençleri barınma. beslenme insanca yaşama haklarından mahrum bırakan hiçbir iktidar insani bir toplum kurulmasını sağlayamaz. Hapisanelerde gençlerın düşmanca işkence eden. işkenceyı meşru gösterecek suçları yaratan sistem insanı paçavra derkesine düşürür

Son günlerde gazetelere. köşe yazarlarına baktığımda hemen hemen hepsinin hapisane koşullarının iyileştirilmesi gerekliliği üzerine yazılar yazdığını görüyorum. Hiçbiri hapisanelerin olmadığı bir dünya özlemini. bir ütopyayı dile geitrmiyor Yalnızca varolan yapı içerisinde bir düzelme istemekle yetiniyorlar Yalnızca sistem içi üç beş düzelme istemek sistemin diliyle konuşmakla eşdeğerdir SIstemin diliyle konuşan ütopyasızın dili işlevsizdir Canavarlarla sorunları çözmeye çalışmak bilimden nasibini almamış bir kültürün kendini yenileyememesidir. Televizyonda Van gölündeki canavarla ilgili konuşmaya çalışan bilimcileri gördüğümde şaşkınlığım arttı Her biri yakınına gidip canavar dedikleri kıpırtının ne olduğuna bakmadan fikir yürütüyorlar, önemli saptamalar yapıyor edasıyla içimi karatıyorlardı. Bilime deney ve gözlem yakışır gerisi laf salatasıdır bilgiçlik taslamaktır Bir yandan çağ atlamaktan sözedilirken öte yandan sorunları canavarla açımlamaya çalışmak yetersizliğini neyle açıklayabiliriz.

Evet ben aşktan sözediyordum. Acaba çevremizde olup bitenlerden bağımsız hiç kımsenin kirletmeyeceği bir alan oluşturulabilir mi. Dün hapisanede katledilen üç gencin cenazeleri gömüldü. Bu arada gözaltına alınan Evrensel muhabiri polisçe katledildi Ardından Sabancı Center'de üç kişi ortalık karışıyor Bütün yaşananlardan bağımsız hiç kimsenin dokunamadığı ayrıcalıklı bır yer oluşturulamaz ancak sistemin bakışıyla oluşan iki kişilik dünyalarda yaşamdan kopuk bır ilışki gelişebilir Sistem dışı aşk ancak mücadele içinde gerçekliğini koruyabilir Yaşadığımız dünyayı güzelleştirme mücadelesinde önümüze koyduğumuz ütopya yolumuzu belirleyecektır Mücadelenin başlangıç noktası biziz. işe önce kendimizi dönüştürerek başlamak aşksız yeni bir dünya kuramayacağımızı bilmek bu açıdan önemlidir

Ellerimin İzi

Güzel sözler duymaya ihtiyacım var
Ellerim yaralı ayaklarım üşüyor
Kulaklarımda lacivert bir uğultu
Gözlerim kanlı ve buğulu görüyor bu günlerde

Dünyanın bütün suları üstüme yürüyor
Boğulmak üzereyim kendi çığlığımla
Güzel sözler duymaya ihtiyacım var
Var
Ve sesinin kıyısında konaklamaya
Usulcacık meltem gibi konmaya kuytularına

Yarım şiirler bitirilmeyi bekliyor sabırla
Yazılmamış şiirler yazılmayı
İnatla ak sayfalara sızmayı planlıyor sözcükler
Yağmurlu bir sokakta sonbaharda yürüyüşe çıkmayı

Dışarı soğuk ayaklarım üşüyor ellerim ateş

Gözleri sevgiye zincirli çiçek kız
Ellerinde uzun sevişmelerin çıplak yorgunluğu
Yüreğim ışınlanıyor yüreğine ırmaklar çağıldıyor
Pür telaş seslerini duyuyor eski yaz gecelerinin
Bir çocuk düşlerine çarpıyor salıncakta

Gölgeler çekilirken kapı aralarından
Birahane kalabalığı bir sokağı adımlıyorum yavaşça
Gözeneklerinde binlerce ak güvercin yüreğimin
Koşar adım sevdalardan
Ve sınavlardan geliyorum
Ellerimde yangınların izi

Nihat KUMSER

Reklamların Tehlikeli Çağrışımları

Aynur GÜNDÜZ

Önceleri faşizmin dünya üzerindeki etkileri unutturulmaya çalışıldı. Faşizm ile milliyetçilik arasındaki bağların gözardı edilmesi sağlandı. Diktatörlüklerde futbolun nasıl kullanılmış olduğu gizlendi ve futbol, ülkenin bir numaralı hayati gündemi haline getirildi. Almanya'da hortlayan nazilerin kurban olarak Türkleri seçmesi olgusunda bile faşizm adamakıllı teşhir edilemedi. Sırp faşistlerinin katliamları dahi, faşizm olarak değil de müslüman düşmanlığı olarak adlandırıldı.

Son yıllarda, bütün bu gelişmelerin meyveleri toplanmaya başlandı: Yükselen bir milliyetçilik, her milli maçtan sonra sokaklara dökülmek, içki içip nara atmak ve sağa sola ateş açmak gibi eylem biçimleriyle kendini gösterdi. Bu milli maç eğlencelerinin bilançosu her keresinde "kazara" kurşunlara kurban olan insanlar oldu. Öldürenler, savunmalarında hafifletici neden gibi, milli duygularının galeyana gelmesini gösterdiler. Tüm bu olayları, günler öncesinden yaptığı gibi sistemli yayınlarıyla pişiren Medya, göstermelik kınamalarla yetindi ve ileriki günlerde futbol taraftarlığını şovenlikle yoğurmaya devam ettiler. Öyle ki, hemen her TV kanalında galip gelinirse sokaklara dökülünmesi çağrısı yapıldı. Her galibiyet sonrası, önceden organize edildiği açıkça belli olan onlarca genç, kamyonetlere dolduruldu ve kurt işaretleriyle geçitresmi yaptılar. "Emniyet" güçleri de, her nedense bu gecelerde emniyeti pek sağlayamadı!

Bu noktaya birdenbire gelinmedi. Bütün bunların öncesinde plakalara ayyıldızlı çıkartmalar yapıştırıldı. Bunun da öncesinde yakalara Atatürk rozetleri takma furyası başlatıldı. Şeriatçı hareketin karşısında laiklik, PKK karşısında milliyetçilik sistemli olarak yoğunlaştırıldı. Üzerinde hiç düşünmeden herkes gibi olmayı seven insanlarımız yakalarında rozet, plakalarında bayrak çıkartması zorunlu birer aksesuar olarak yerini aldı.

Milli maçlarda gece yarıları histerik sevinç çığlığı atanların gürültüsü hoşgörüyle karşılandı; ya da, "aman, beni millet düşmanı saymasınlar!" korkusundan tepkisiz kalındı. Bütün bu yaklaşımları eleştirenler, örgütlü bir "anti-futbol" tepkisi geliştirmediği için, söz konusu histerizm, önemli derecede tehlikeli sonuçlara götürecek küstahlıklara, saygısızlıklara, fanatizme(yani bağnazlığa) dönüşmeye devam ediyor.

Fanatik milliyetçilik (şovenizm), artık her türlü değerin, insanlığın bile üstünde tutulmaya başlandı. Refah Partisi dışındaki siyasi partilerin, kitleye milliyetçi olduklarını ve laik olduklarını göstermek için yapmadıkları kalmadı. Keza, özellikle pop müziği, satış şansını artırmak için içeriğini şovenlikle donattı. Üretilen her türlü mal ve hizmette bu anlayışların egemenliği sürüyor. Bunun giyim-kuşamda yansıması, asker botlarının moda olmasıyla başladı. Kadınlar bile, üstelik yaz sıcağında postallarla gezinmeye başladı. Ardından komando deseni moda oldu. Vitrinlerde çocuk mankenlerin askeri giysiler ve postalla donatılmış ve ellerine silah tutuşturulmuş halleri halen seyredilebiliyor. TV kanallarında savaş ve komandoculuğu simgeleyen yarışmalar yapılıyor.

Medya, tüm bu gelişmelerde büyük işgüzarlıkla baş devindirici rolünü üstlendi. Gösterilen filmler, şarkı ve reklam spotları ile sözkonusu yaklaşımlar normalleştirilerek benimsetildi. Bu yazıda, özellikle birkaç reklam filminden örnek verilerek faşizan eğilimlerin nasıl da estetize edildiği ele alınacak.

Bir Sabun Reklamı

Çoğunuzun hemen anımsayabileceği bu reklamda, herbiri uçuk sarı-beyaz-mavi ve tertemiz giysilerle donatılmış onlarca çocuk, yemyeşil bir doğada, yine kendileri gibi tertemiz beyaz giysiler içinde piyano çalan ablalarına doğru koşarak geliyor ve çevresinde toplanarak "Ben temizim, ben temizim, yarınıyım ülkemizin.." şarkısını söylüyor...

İlk bakışta, dikkatsiz bir göz için rahatsız edici bir nokta bulmak zor. Çünkü reklamda açık olan söylem, oldukça masum ögelerden ustalıkla örülmüş. Şovenlik, öyle örtülü bir şekilde empoze ediliyor ki... Çünkü temizlik, herkesin tartışmasız kabul edebileceği bir olgu. Fakat, burda vurgulanan temizlik, daha çok biçimsel bir temizlik ve çocukların temizliği, onların sınıfsal (burjuva) yapısından kaynaklanmış bir temizlik. Ayrıca, bu tarz bir temizlik yarınlarla özdeş-

leştirilmiştir Bir sabun reklamında yarınların vurgulanması acaba hangi ilginin sonucu? Nazizm, Almanya'da iktidar olduğu zaman, ilk işlerinden biri temizliği fetişize etmek olmuştu. Bu olgu, hem toplumda bir yenilenme heyecanı ve çoskusu uynadıracak, hem de "pis" diye nitelenecek günah keçileri icadetmek için elverişli bir psikolojik zemin yaratacaktı. Nitekim, başarılı da olundu: Propaganda filmlerinde önce böceklerin ne kadar "pis" olduğu vurgulandı ve onları "temizlemenin" farz olduğu hatırlatıldı. Hemen ardından aynı flimde sakat ve hasta insanlar gösterildi ve bunların soyun/ ırkın arınması açısından engel olan "pislik" oluşturmaya elverişli yaratıklar olduğu vurgulaması yapıldı. Sonucu herkes biliyor. 1930'lar Almanya'sının "temiz ve arınmış" Almanları, tüm bir dünyayı ve insanlığı kana ve ateşe bulayarak pislettiler ve "ülkelerinin yarınları" oldular!.. Bütün bunlar biliniyor olsa da, gözden kaçan şey faşizmin yavaş yavaş, topluma yedirilerek yükseltildiği bilinmiyor ya da es geçilebiliyor.

Bir Dometes Reklamı

Reklam şöyle başlıyor: "dometeslerin de iyisi, kötüsü var " Buradaki "de" bağlacı, sözkonusu cümleden önceki bir cümleyi de iletiyor. "Dometeslerin de. " denildiğine göre başka şeylerin - mesala insanların- de iyisi kötüsü var, gizli şekilde ifade ediliyor. Tek başına bu ayırım, yine masum görünebilir ve gerçeklikle çakışabilir. Ama...

Reklamda dometesler, sağlıklı ve güzel görünüşlüler ve buruşuklar olarak ikiye ayrılıyor. İlkleri görünürken arkadan beğeni efektleri yükseliyor; buruşuk ve çirkin dometesler görünürken ise iğrenti belirten bir ünlem efekt olarak kullanılıyor. Sonra sağlam ve sağlıklı olanlar, cam kavanoza doğru marşlar eşliğinde girer girmez, kavanoz kapanıyor ve diğer tip domatesler kavanoza çarpıp kalıyor. Yani bu ikinci tip dometesler dışlanıyor! Üstelik, reklamın başlangıcında sağlıklı-sağlıksız ayrımı yapılırken " diyarında gelenler,.... diyarından gelmeyenler" ibaresi de kullanılıyor ("Ortasya'dan gelenler- gelmeyenler " çağrışımı, zorlama bir çağrışım sayılabilir mi?)

Bir Yugoslav kısa metrajlı filminde, bir kuluçka makinesi bandı gösteriliyor. Bu bant sarı olmayan sağlıklı olmayan, yani "yabancı" sayılan her şeyi imha edip çöplüğe atıyor. Sağlıklı bir siyah civciv de bundan nasibini alıyor. Irkçılığın eleştirilmesi amacıyla çekilmiş bu film, yukarıdaki dometes reklamına nasıl da benziyor! Ama bir farkla: Reklam, bu filmin tersine sözkonusu olayı hem normalleştiriyor, hem de espiriler katarak sevimli hale getiriyor. Faşizan anlayışlarda iyi ve kötü nitelemeleri bir ayıklama unsuru olarak kullanılır. "Kötü"nün ıslah edilerek kazanılması değil, imha edilerek yokedilmesi amaçlanır "Üstinsan olmayan, ari ırkından olmayan yokedilir Mozaik değil, mermer!.. Beğenmiyorsan çeker gidersin..." söylemlerini aktarmak bile, sanırım okura reklamı bir kez de bu gözle izlerken fikir verecektir

Bir Spor Gazetesi Reklamı

Sözkonusu reklam, diziler halinde çekilmiş. Beşiktaş ve Fenerbahçe'li olanları maço bir söylemle kurulmuş olduğu için ayrı bir inceleme konusu olabilir. Fakat diğer ikisi, tüyler ürpertici çağrışımlar yaptırıyor

İlki, Trabzonsporlu... Nazi subaylarını çağrıştıran eli coplu bir polis memuru canlandırılıyor Bu ateşli taraftarlara baskı uygularken filmin sonunda sırıtıyor ve onun da aslında gizli bir Trabzonspor fanatiği olduğu, dişlerinin bordo-maviliğiyle vurgulanıyor.

İkincisi ise Türk Milli Takımı'na vurgu yapan bir film. Filmde Rambovari bir asker, üstelik sarışın ve iriyarı, bir Türk askerinden çok Amerikan askerine benziyor. Bu asker, yaralı asker arkadaşını kurtarıp ambulansa yetiştiriyor ve sonra dinlenmek için çöküyor. Künyesi açığa çıkıyor: Kırmızı ve beyaz. Son söz şu: Kahraman fanatik!

Fanatik kelimesi, Türkçe'ye iyice yerleştirildi. Özellikle futbol bağnazlığının bu derece arttırıldığı bir dönemde "bağnaz" sözcüğü kulakları tırmayalacağı için, süslenmesi gerekiyordu. Bu sırada fanatik sözcüğü imdada yetişti: Ben fanatik Gassaraylıyım arkadaş!.. Kulağa "ben bağnazım" demekten daha hoş geliyor Çünkü yabancı sözcük, anlamı dolaylandırarak ve yapacağı ani çağrışımları etkisizleştirerek kulağa iletiyor.

Sözkonusu reklamlara gelince, bu reklamlar, bağnazlığı fanatik adı altında ve bir iki basit espiriyle normalleştiriyor ve bununla yetinmiyor; sevimli ve yüce bir şey olarak gösteriyor Özellikle filmlerin ikincisinde, dinlenen asker görüntüsü verilirken "Kahraman Bağnaz.. " denilseydi, hızlı bir şekilde "Türk ordusuna hakaretten" film hakkında dava açılabilecekti. Şimdiyse çıt yok. Niye? Çünkü reklamın amacı hakaret değil, tersine milliyetçiliği palazlandırmak; fanatik/bağnaz milliyetçiliğin ideolojik reklamını yapmak... Yazının başında vurguladığımız futbol histerizmini doruklara ulaştırmak.. Öyleyse hoşgörülecektir!

Bir ülkede korkulması gereken şeylerin başında silahlı güçlerin fanatikliği, yani bağnazlığı gelmelidir Fanatizm, yani bağnazlık ile kahramanlık, asla yan yana durmaması gerken iki sözcük iken, bunlardan bir tamlama yapılması ülke geleceği hakkında planlananların vehametini gösteriyor Etik alanında kahramanlığın aldığı olumlu anlam, bağnazlığın aldığı olumsuz anlamla üstüste bindirilerek kitleler toplumsal fanatizme hazırlanıyorlar ve tabii, bilinçler da alabildiğine körleştirilmiş oluyor.

Sonuç

Reklamlar, sadece satılan ürünlerin değil, ideolojilerinde toplumda benimsenmesi için manipülatif etkiler yaratır. Kapitalist sistemin doğasından kaynaklanan bir şeydir bu. Bu sistem ne kadar iyi işlerse, kapitalistler o kadar para kazanıp mutlu olacaktır. O yüzden reklamlar aracılığıyla ideolojisinin yeniden üreterek kapitalist, kendi sömürü sistemine manevi vergisini ödemiş olmaktadır.

Bizlere düşen, reklamlara (ve her türlü medyatik saldırıya) emek cephesinden, sınıf refleksi göstermektir İlk bakışta sevimli ya da komik görünen iletiler sorgulayıcı gözle bakmak, onların aldatıcı cazibesine kapılmamak ve her fırsatta teşhir etmek önemli bır insanlık görevidir

Adana'nın Temmuzlu Söylemleri

H.Hüseyin GÜNDÜZALP - Muhittin ÇOBAN

Ya da?

Anımsayacağınız gibi bir önceki yazımızı "ya da"yla sonlamıştık. Şimdi bu ya da'nın devamını getirelim.

İnsanlığın bugün yeryüzünde yaşadığı mutsuzluğun temeli dört ayağının üzerinden iki ayağının üzerine kalkmasıyla, ön ayaklarını elleştirmesiyle başlıyor. İki ayağının üzerine kalkmasıyla birlikte gerçek doğasından uzaklaşan insan, akıl gibi bir canavarın gelişimiyle doğal olan herşeyini yitirdi. Doğanın efendisi durumuna gelen insan, insanlarında efendisi olmada zorlanmadı. Bugün mutluluk diye, eşitlik diye, özgürlük diye aradığımız güzellikler ilk çağlara bırakılmış durumda. Bu iddia çoğumuza saçma gelebilir. Gelsin. Yine de, biraz düşünüldüğünde, her düşünen beyin bunun saçma olmadığını kavrayacaktır. Evcilleşen her canlı artık kendisi değildir. Hayvanat bahçesindeki bir maymunla, doğal ortamındaki bir maymunu karşılaştırdığımızda bu gerçek önümüze gelecektir. Gerçi hayvanat bahçesine gitmemize de gerek yok. Evlerimizde bile bu deneyi hemen hergün evcil hayvanlarımızla yaşamaz mıyız. Beslediğimiz bir hayvanın bize karşı davranışlarını övünerek anlatmaz mıyız. Sonra bu alışkılarımız arasında sıradanlaşıp gitmez mi? Sıradanlığının bitişi, yani ölümü yeniden sıradan olmayan bir hale getirir onu, çünkü bir boşluk yaratır yaşamınız içinde.

İnsandaki sahiplenme (mülkiyet) olgusu deminki hayvanın efendisi olmamızdaki gerçeğini acı biçimde koyar yaşamımıza. Sahip olduklarının ve olamadıklarının devinimi içinde devinip durur insan. (Burada yıllardır yapılan tahlilleri yeniden zorlamaya gerek yok) Tam burda Cengiz Gündoğdu'nun **Eleştiri** adlı kitabında söylediği bir şeyi anımsayalım: "Burjuva egemen sisteminde insanların duyguları düşünceleri bile kendisine ait değildir." Doğru bir tanım; ama içinde de eksikliği taşıyan bir tanım. Şöyleki: Duygu ve düşünceler sadece kapitalist sistem için geçerli değil. Yaşanmış ve yaşanacak (Sosyalizm)sistemler için de geçerli. Cengiz Gündoğdu'ya da bir başkası bugüne kadar yazdıklarının kendisine ait olduğunu iddia edebilir mi? Doğum ve ölüm arası bu süreç kuşatılmışlıkların ve belirlenmişliklerin arasında bir devinimdir. İnsanın sosyal bir canlı olduğu gerçeğini kabul ettiğimizde, bu aitsizliği de kabul etmek zorundayız. Aitlik yok mu? Var. Kimde? Toplumda.

Burada konuyu biraz dağıtalım. Şöyle diyelim: El aklı yarattı, akıl ele tepeden baktı.

İlk çağlarda çalışmanın bir erdemlilik sayılmadığı toplumlara, topluluklara rastlamak mümkün. Burda sırıtan birşey var. Çalışmayı erdemden saymayanların nasıl doydukları ve nasıl yaşamlarını idame ettirdikleri ve insan yerine konmayan kölelerin çalışmayı bir erdem olmaktan çıkarmaları. O zaman rahatlıkla şunu söyleyebiliriz. İnsanlık bugüne bir erdemsizlik sonucu geldi. Buna evet demek mümkün. Aklın gelişimini tayin eden emek olduğu halde yüzyıllardır mülkiyetçi aklın aşağıladığı da emektir. Bugün bile emeğin horlanışı, sömürüsü bunun kanıtı değil mi. Aşağıladığının üzerinde yükselen bir akıl. Aşağıladığının ortadan kalkışı yükselişini yok edecek. Akıl bunu biliyor, bildiği için değişmez araçlarını güçlendirerek aşağıladığının varlığını sağlamlaştırıyor. Dolayısıyla yaşamı güçleştiriyor. En doğal hak en güç hak durumuna getiriliyor. Getiren kim: akıl. aklı kim getiriyor: emek. Emeğin emeği inşaası yok oluyor böylece. Emeği inşaa eden akıl oluyor. İşte, size iki emeğin arasında bir asalak. İki emek bir asalağı boğamıyor. Çünkü, emek, gücü akla aktarıyor.

Hadi biraz daha konuyu dağıtalım. Can Yücel'in fıkralaşan söyleşisini anımsayalım. Soruyorlar Can Yücel'e "Dünyaya bir daha gelsen, ne olarak gelmeyi isterdin?" Yanıt "kadın olarak" Neden diyorlar, yanıtlıyor "Kadınların sevişirken aldıkları hazzı almak için ve mütemadiyen doğurmak"diyor. Bizi ilk söylediği bu yazının yöneliminden dolayı ilgilendirmiyor. Ama ikincisi (yazdığı şiirleri de boşa düşüren)ilgilendiriyor. "Mütemadiyen doğurmak. Kontrolsuz her geleni doğurmak". Bu herhangi bir hayvanın işi. Kendi doğal ortamında yaşayan bir hayvanın istemediğini doğurmamak gibi bir olanağı yok. Burada bilerek ya da bilmeyerek kadın hayvanlaştırılmış. Ormandaki bir maymunun mütemadiyen doğurmasının bir sakıncası yok, ama hayvanat bahçesindeki bir maymunun mütemadiyen doğurması engellenebilinir. Nesli azalıyorsa mütemadiyen doğurmasına izin verilir.

Şimdi dünyada bütün insanları içine alan bir anket yapılsa, herkese aynı soru yöneltilse, dense ki "dünyaya bir ne olarak gelmek isterdin? "insandan başka şeyleri söyleyenlerin oranı yine insan olarak diyenlerden az olmayacak, belki daha fazla olacaktır. Bu olasılık insanın bugünkü yaşam koşullarından

pek hoşnut olmadığı gibi bir sonucu netleştirir Karıncayı karınca, kargayı karga olduğuna pişman etmek mümkün olsa da, şimdilik mümkün değil. Ama bülbülü bülbül, kekliği keklik olduğuna pişman etmek mümkün Kafes bunu sağlar Kafesi belirleyen bülbül ve kekliğin sesi.

Emeğin sömürüsünün yine emeğin kendisine bağlı olduğu gerçeğini daha önce belirtmiştik. Karganın zarar veren oluşu nedeniyle neslini tüketen akıl. bülbülün ve kekliğin de neslini sesinden ve etinden dolayı tüketebilir Ama bu iki hayvanın neslini çoğaltmak yine aklın tekelindedir Bu iki hayvanın gördükleri muameleden dolayı kendi nesillerini iradeleriyle sonlamaları mümkün değil. Bu devinimi yaşamak ve çoğaltarak yaşatmak zorundalar Akıl gibi yanlış kullanımla canavarlaşan bir güçten ne güzel ki (ve ne yazık ki) mahrumlar İnsan nasıl insan oldu adlı kitapta Tasmanya kabilesinin kangurularla aynı dünyada yaşamayı onurlarına yediremedikleri için çoğalmayarak kendi soylarını yok ettiklerini anlatan bir bölüm var Bu bilinçli bir toplu intiharın ta kendisi Gerekçesi ne olursa olsun bu böyle. Günümüze dek böyle bir dünyada yaşamak istemiyorum diyerek intahar edenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çok Bunu bir hastalığın çıkışı olarak niteleyip yargılamak işin kolayına kaçmak sömürüye karşı kullanılacak bir silahın insanların elinden aşağılayarak almaktır Bugün insanın herhangi bir davranışının bir hastalığın göstergesi olmadığını söylemek mümkün mü? Değil

Baştan buyana emeğin yarattığı negatif bir akıldan söz ettik Emeğin yarattığı kendi aklı tabiki unutmadık Aklın sömürdüğü emekte gelişen akıl sömüren akla karşı savunmalar oluşturmak zorunda Bu da sosyalizm

Hep birşeyin güzel olduğunu anlatırken onun doğallığından yola çıkarız. Şimdi derin bir nefes almak gerekiyor Emeğin aklı geliştirmesi doğal. Gelişen aklın emeği sömürmesi işin doğal olmayan tarafı İnsanın elektriği ya da atomu bulması doğal, ancak bu doğallığın birer ölüm aleti olarak kullanılması bu doğallığı anlamsızlaştırıyor Gelişen aklın insanı doğadan koparması ayrı, doğallığından koparması ayrı şey Burda doğadan kopan birşeyin doğallığını sürdürebilmesinin mümkün olup olmadığı sorusu akla gelebilir Bu sorunun yanıtı her insanın ve hâlâ varlığını sürdüren ilkel kabilelerin yaşamlarında saklı Kuşatılmış bir yaşam içinde patlamaları barındırır gerçeğinden hareketle sömüren aklın sömürdüğü emek bu patlamayı yaşamak zorunda. Yani kendi aklını yaşama koymak zorunda. Maddenin bağımsızlığı ne kadar gerçekse, aklın emeğe bağımlılığı o derece gerçek Aklın emeğe bağımlılığı ne kadar gerçekse ve doğalsa sosyalizmde o kadar doğal ve gerçek. İnsanlığın bugünlere gelişi kölelerin emeğiyleyse, sosyalizme varışta kapitalist kölelerin sayesinde oluşacaktır

Tasmanyalılar gibi kangurular yüzünden seçilen toplu intiharları savunmasak da, sömürü üzerine yürüyen bir dünyada yaşama hayır toplu intiharı pek de mantıksız değil, öyle değil mi? Sonuç olarak şu sözü söylemek baldıranı bal kılmak olacaktır sanırız Ya sosyalizm ya intihar

İntiharı seçecek kadar cesur olmadığımıza göre.

Aşk ve İnsanlık Tarihi

ilk çağında yaşamın
resmini çizdik sevgilinin
mağara duvarlarına
müze salonlarında sessiz yontular
bunu anlatır durmadan

ve öğrendik
en kutsal bölüşümdür aşk
öğrendik de
çok kızdırdık tanrılarımızı çok
gök tanrısı kaşlarını çattı
sellerini yolladı üstümüze güneşimizi
saklадı
yer tanrısı çatladı öfkesinden
yine de dönmedik yolumuzdan
unutmadık yüreğimizi

bu yüzden inatçı ve onurluyuz
göğüs kafemizde yüreğimizi
baba yadigarı bir silah gibi taşıyışımız
işte bu yüzden
beynimizin ışığında yansıyor
aşkın ak yüzünden

Ercan DEĞİRMENCİ

Ağlama Duvarı Üstüne*

Güngör GENÇAY

Toplumcu-gerçekçi edebiyatımızın, önde gelen isimlerinden olan Reşat Enis'in 1949 yılında yazıp, aynı yıl yayınladığı kitabı, **Ağlama Duvarı** adını taşıyor

Duvar Üstüne Anımsatmalar

Davut ile Batşeba'nın oğlu olan Süleyman= Şelomo, üçüncü İbrani kralıdır (İ.Ö 970-931) Annesinin çevirdiği entrikalar sonucu, büyük bir servete sahip olmuştur İ Ö 962 yılında da görkemli "Yehova Tapınağı"nı yaptırmıştır Nabukodonosor-II ise, İ.Ö.587'de Yahuda Krallığı'nı ve merkezi olan Kudüs'ü yakıp yıkarak Babil Krallığı'na katmıştır

Daha sonra, Edmon'lu Herodes, Roma'nın koruması altına giren Kudüs'ü güzelleştirme yolunda eylemlere girişmiş ve yeniden yaptırdığı tapınağa, Süleyman'nın yaptırmış olduğu tapınağın görkemini kazandırmıştır Ancak Roma'ya karşı girişilen ayaklanma sonucu İ.S 70 yılında hem Kudüs, hem de tapınak yakılıp yıkılmıştır İşte, **Ağlama Duvarı**, bu tapınağın kalıntısıdır Museviler burada toplanıp, Kudüs ve Yehova Tapınağı'nın yıkılışı ile, Yahudı Kavmi'nin dağılışı için gözyaşı dökerler

Ne var ki, **Ağlama Duvarı**'nın kimi yerde Süleyman, kimi yerde de Herodes tapınağı yıkıntısı olarak gösterildiğine tanık oluyoruz. Ama her iki durumda da duvarın işlevi aynı. Tinsel bir inanç, boşalım ve tatmın aracı

Yazar, duvarla roman arasındaki ilişkiyi, romanın baş kişisi olan Selami adına: "Bu çıplak hastane duvarı, onun için bir ağlama duvarı oldu," diyerek kuruyor Çünkü Selami altı yıl önce karısını ve annesini İstanbul'da bırakarak, habersiz olarak gittiği, bir anlamda kaçtığı Adana'dan yeni dönmüştür Babadan kalma evlerinin bulunduğu mahalleye gitmiş oradaki eski tanışlardan annesinin öldüğünü, karısının da bir astsubay çavuşla evlenerek Anadolu'ya gittiğini öğrenmiştir

Aradan bir süre geçmesine karşın, yine de olayların etkisinden kurtulamaz. Birgün, caddenin karşı kaldırımına geçmek isterken trafik kazası geçirir Sol bacağı kırıldığından hastaneye kaldırılır Artık, içinden çıkmak istemediği hastane duvarlarına ağlamaktan başka çaresi kalmadığı görülmektedir

Üç bölümden oluşan **Ağlama Duvarı**, Selami'nin yaşam öyküsüdür

Birinci bölüm, hastanede, deri kaplı anı defterinin kendisi tarafından okunmasıyla başlar, taburcu oluşuyla son bulur Ağırlık olarak, Selami'nin gazetecilik yaptığı dönem geniş kapsamlı olarak ele alınmıştır

İkinci bölüm, kol işçiliği yaptığı, üçüncü bölüm ise Angeliki'yle evlilik sonrasındaki sosyeteyle ilişkili dönemi içerir

Selami'nin yaşam öyküsü anlatılırken; onun, gerek dünya, gerekse ülke gerçeklerinden soyutlanmamış olması kitaptaki her üç bölümün ortak özelliğini oluşturur Kitap; anı, olay ve ilişki zenginliği içinde yol alır Bazen olaylara ve kişilere göndermeler yapılarak, bazen de anılar devreye sokularak romandaki baş kişi ve ikinci derecedeki kişilerle bağlantılar kurulur. Üçüncü kişiler tarafından yapılan anlatılarla da zaman zaman Selami'nin anıları ve anlatımları içinde yer alır.

Kişiler

Selami Romanın baş kişisidir

Cemil Tayfur Gazete satıcılığından yazarlığa yükselmiştir Selami'yle bir dönem aynı gazetede çalışan arkadaşıdır Daha önce ablasını sevdiği halde, onun öldüğünü öğrendikten sonra Şükran Hanımla evlenır

Şükran Hanım: Orospuluk yaparken bir parkta tanıdığı Cemil Tayfur'la, Cemil'in ölümünden sonra da Selami'yle evlenir

Doktor Nedret: Selami'nin sevgilisidir

Lâz Muharrem Hastaneden çıktıktan sonra, Selamı'ye gemilerde yükleme- boşaltma işi bulan arkadaşıdır

Pilot Neriman: Zeytınburnu'nda kahve işletmeciliği ve orospuluk yapar Selami'nin kahve arkadaşı olup, daha sonra karısı olacak Angeliki'yi onunla tanıştırır

Angeliki Nikolaidis: Selami'nin ikinci karısıdır.

Özet

Bir saat tamircisinin oğlu olan Selami, Halk Gazetesi'nde çalışmakta ve annesiyle birlikte Şehremini'ndeki babadan kalma bir evde oturmaktadır O günleri: " Tılsımlı parmaklarının ustalıkla işlettiği makineler ortasında, babamın durmuş kalbi beni uzun uzun hıçkırtmıştı

1939 yılında on yıllık gazeteciydim. Bab-ıali'ye geldiğim gün çocuk denecek yaştaydım. Beni babıali'ye sürükleyen nedenlerin başında, ekmeğimi kazanmak zorunluğu kadar edebiyata ve gazeteciliğe duyduğum heves de yer alıyordu," diyerek anlatmakta ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında gazetede 17 saat çalıştığını belirtmektedir

Birgün eşi, gazeteye gelerek, işine son verilen muhabir Cemil Tayfur'un hastalandığını söyler. Ne ki Selami'nin tüm maddi ve manevi yardımlarına karşın Cemil Tayfur kurtarılamaz. Şükran Hanım'a elinden geldiğince yardımı sürdüren Selami, zaman içinde ona ilgi duymaya başlar Duygularını açmasından sonra da evlenirler Ne var kı bir süre sonra patrondan direktif alarak yazdığı "Devlet Memuru ve Rüşvet" adlı yazı sert bulunarak işten çıkarılır Bundan sonra, bir anket dolayısıyla tanımış olduğu Doktor Nedret yaşamına girer Yazmış olduğu "Düşkünler Pansiyonu" adlı kitabının basılmasını sağlar Oysa bir rastlantıyla Selami, gerek kitabının basımı için harcanan paranın, gerekse telif ücretinin doktor Nedret tarafından karşılandığını öğrenerek yıkılır Tüm aramalarına rağmen ne bır ış, ne de yenı kitabını basacak bir yayıncı bu-

labilir Bu çaresizlikten kurtuluşu, köy öğretmenliği alarak Adana'ya gitmekte bulur ve orada altı yıl kalır

İstanbul'a döndükten sonra, geçirdiği trafik kazasında kırılan ayağı iyi olunca hastaneden taburcu edilir

İlk olarak İsveç vapurunda yükleme- boşaltma işinde çalışmaya başlar. Aynı yerde çalışan Laz Muharrem, onun sürekli işe alınmasını sağlar ve arkadaş olurlar Zeytinburnundaki gecekondusunda konuk olan Selami, rastlantı olarak bir yargıtay üyesinin aynı yerde yaptırdığı gecekonduya bekçi olarak yerleşir Mahalledeki kahveyi işleten ve takma adı Pilot olan Neriman'la tanışır. O da arkadaşı olan dul Angeliki'yi Selami'yle tanıştırır Bir süre sonra da evlenirler

Aradan zaman geçer, hastalanıp ateşlendiği bir gün Angeli'ki ilk kocası Pandeli'yi görür düşünde Pandeli ona: "Zengin olacaksın Angeliki. " Cebindeki bileti göstererek: " Bu bilet seni zengin edecek," demektedir

Angeliki'nin ısrar sonucunda mezarı açtırırlar Ceset görününce papazla Selami arasında şu konuşma geçer

-Müteveffa sırtını dönmüş, yazık!

-Anlamadım?

Bu bilgısizliğine kızdı papaz...

-Sırtüstü gömmüştük, dönmüş

-Ne demek?

-Dıri gömülmüş Pandeli...

-Yapma yahu!

" Angeliki'nin isteğiyle nekrothaptis, Pandeli'nin çürümüş ceplerini aradı. Piyango biletini bulup çıkardı Aynı gün Milli Piyango İdaresi'ne gidip ikramiye tutarı olan üç yüz bin lirayı alırlar

Selami'nin daha önce Angeliki'ye de söz ettiği amaçları vardır Eğer varklı olsaydı, gazeteler çıkararak insan haklarını korumaya uğraşacaktı Büyük işler yaparak, kazancı ile düşkünler için yardım kurumları kuracaktı Yoksullara ucuz yiyecek satacak büyük mağazalar, sağlık dispanserleri açacaktı.

Ellerine geçen parayı bu amaç için kullanmaya karar verdiler İlk işleri lüks bir eve taşınıp, bir araba satın almak oldu. Çünkü ülkülerinin gerçekleşmesi için sosyeteye girmeliydiler, bürokrasiyle ve siyasi kişilerle kaynaşık olmalıydılar Her ikisinin de yaşam biçimlerine uymadığı ve gönülden istemedikleri halde, amaçlarının gerçekleşmesi için uğraş verdiler Önce Selami'nin maden işletme imtiyazı alabilmesini hedeflediler Başlangıçta her şey olumlu gelişirken, daha sonra ünlü politikacılar yüz çevirdiler Sonuçta yazarın anlatımıyla, Selami'nin "Zekâ ve bilgi ile ele geçiremediği kaleyi, Angeliki kadınlığını kullanarak içinden düşürdü.

Parti müfettişinin, ünlü politikacı Burhan Tahir'in, milletvekili Vasıfın "X" direktörü Mahmut'un yardımını sağlamak için kendisini onların kucağına atması, zına işlemesi gerekmişti. O namussuz bir kadın olmuştu ama, Selami, insan haklarını koruma olanağı kazanmıştı. Laz Muharrem'i, İşçi Recep'i ve daha birçoğunu, onların çoluğunu çocuğunu düşünüyor seviniyordu "

Bu duygular, iyice yükselen tansiyonuna aldırmadan, düşmemek için direnç göstererek papazın karşısında günah çıkaran Angeliki'nin en içten duygularıydı.

Açıklama

Reşat Enis'in, ülkemiz yazarlarında pek rastlanmayan bir roman tekniği vardır Ondaki bu özgünlüğü ilk saptayan ve " Kütleyi eserine kahraman yapan ve onu bir fert gibi nazar-ı itibare alarak sosyal realizmi olduğu gibi tesbite çalışan muharrir " diyerek ifade eden Sadri Ertem olmuştur

Gerçekten de Reşat Enis'in roman kahramanları, aile, çevre ve toplumun gerçeklerinden hiçbir zaman ayrılmaz. Yani kahramanlar, toplumu oluşturan temel taşlardır Bu olgu, **Ağlama Duvarı**'nda daha belirgin olarak ortaya konmuştur Bir kişinin yaşamı olarak öne çıkarmış gibi görünen konu, ya da olay bir toplumun dokusu içinde gerçekleşir ve toplumu görüntüler Ancak, ayrıntılardan oluşan bu dokuyu tanımlamada yetersizlikler olmaktadır O nedenle kitabın tadına varabilmek, ancak bütünü okumakla olanaklıdır

Açıklamaya birkaç örnek

Bu örnekler ve türdeşleri, mahallede, gazetede, komşuda, işyerinde, zengin evinde, mal sahibi- kiracı ilişkilerinde geçmektedir

"Türbeyi bekleyen kişinin mum atölyesiyle ortaklık ettiğini, ziyaretçiler uzaklaşır uzaklaşmaz yakılan mumları söndürtüp topladığını, mal mülk sahibi olduğunu konu komşudan işitir olmuştu. "

1914'de savaşı körükleyenlerin büyük sanayicilerle silâh fabrikatörleri olduğunu bilmeyen kaldı mı? Almanya'da halkı savaşı kışkırtan gazetelerin kasalarına, silâh hazırlayan Krup'un altınları akmıyor muydu? "

" Gazete patronu için savaş, **traj** demektir Güzel kız, arkada kimsesiz kalan anacığını düşünmüş Cesedinin tıp fakültesine satılması için uğraşmamı istiyor "

1939 sonrası savaşı da bir emperyafist savaşıdır Kapitalist sınıfın, yeni pazarlar ve sömürülecek topraklar, köleler kazanmak tutkusuyla çıkardığı bir savaş "

Ambarcı Derviş'in gözlerine perde indi, çıkardılar adamı işten. "

Kendisini maliyeye bildirip canına ezan okuyanın (Mal sahibi) Hacı Bey olduğunu öğrendiğinde çocuklar gibi hıçkırdı, Yaşar "

Çalışmadan yaşayan varlıklı sınıf için eğlencenin angarya olduğunu gittikçe Selami de anlıyordu."

Zadelerin torunu meğer bu köpekmiş' Uğruna şampanyalar patlatılacak Narman, bir köpek yavrusu "

Sonuç

İstenıldiği kadar çoğaltılabilecek yukardakı örnekler, romanın baş kişisi Selami'nin ilişkilerindeki toplumsal bütünü oluşturur Günlük yaşantımıza dikkatle baktığımızda, her an olay zenginliği içinde olduğumuz gözden kaçmayacaktır Sanatçı ise, gözlemleriyle tanıklığını, kültürel kazanımlarıyla pekiştirerek, dünya görüşü doğrultusunda yeni bileşimlere vardırır Reşat Enis de öyle yapmıştır

Ağlama Duvarı'nda, ağa-ırgat, işveren-emekçi, sermaye-sömürü ilişkilerini sözcüklere sindirerek romanlaştırmıştır

Onun yapıtlarında; düşünceleri için ağız dalaşı yapan değil, ancak düşüncelerini eylemlerine aktaran kahramanlara rastlayabiliriz

(*) Ağlama Duvarı: Roman/ Yazan Reşat Enis// Birinci Basım:1949/ Cem Yayınevi-İstanbul,1983

Sessiz Bir 68 Çığlığı... "Deniz Orada"

Tanseli POLİKAR

"Sel Yayıncılık"dan çıkan Gün Zileli'nin **"Deniz Orada"** adlı romanını okurken, yine aynı dönemleri anlatan Vedat Türkali'nin önemli iki romanını anımsamamak olanaksız. **Bir Gün Tek Başına** ve **Mavi Karanlık.*** Birincisi 27 Mayıs'ı hazırlayan sosyal ve siyasi olaylar zincirini tam darbe anına getirip bırakıyor, öteki ise,12 Mart sürecinden sonrasını ve dönemin ikinci darbeye (12 Eylül) kadar dayanan karışık politik yapısını, fonda bir sahil kasabasında yaşananlara dayanarak veriyor

Gün Zileli de aynı çilekeş yılların bir hesaplaşmasını yapmış bu kitabında. Türkiye İşçi Partisi'nin yeni kurulduğu ama meclise milletvekili sokacak kadar halkı politize ettiği yıllar, büyük kentlerin varoşlarında düzenlenen kahve toplantılarına katılan işçiler, parti merkezlerinde umut dolu gençler, karşıtlar ve örgütleri, Che Guavera ve Fidel Castro deneyiminin etkilediği 68 kuşağının olaylı çıkışı, üniversite amfileri, fikir kulüpleri, tartışmalar, tartışmalar, ayrılıklar, beraberlikler

Tüm bu kişilikler, Türkiye'nin yakın tarihinde yolculuklara çıkarak değişik rollere soyunuyorlar Üniversite öğrenciliğini, yaşadığı çevresini bırakarak, Anadolu'nun tozlu yollarına düşüp, devrimi başlatacağına inanılan köylülerle bütünleşmeye giden umut yolcuları Bu yolculuklarda, bir devlet memuru ağabeyin, devrimci kardeşiyle karşılaşması, endişeler, korkular

Devrimin köylük yörelerden doğacağı inancının sarsıntısıyla, yabancı okullardan, zengin, yoz burjuva aile çevrelerinden büyük bir inanç ve kararlılıkla koparak, hiç tanımadıkları bir ortama giren genç kent soylular Adli cinayetleri bile devrim savaşı olarak algılayacak derecede kapılıp gidenler, işkenceler

Roman, kırsal Türkiye'de, Ankara'da ve İstanbul'da geçiyor Her yerin, her kentin kendine özgü atmosferini iyi canlandırmış yazar O sürekli değişen sosyal ve siyasi olayların Türkiyesi'nde her şey olmaması gereken yerde ve konumda

"Deniz Orada" bize bir dönemin değil, bırkaç dönemin öyküsünü anlatıyor. Kitap 1960 olaylarını geçip,1970'lere demir atıyor Oradan yine çözümsüz sorunları 80'lere taşıyor Bu yıllarda yine aranan insanlar var Ancak artık yabancı dünyaların evrensel boyutları sadece düşsel yakınlıkta değil. Çaresizliğin dayanılmaz noktalara eriştiği arayışlarda yurt dışına çıkılıyor, iltica yılları onlar... 12 Martta aranan ve hapis yatan Sel, 12 Eylülde de arananlar listesinde olunca yabancı bir ülkeye gider çaresiz.

Bu yıllarda ülkede kalanlar ise uğraşlarını yayın dünyasında sürdürürler Dergiler, gazeteler, tartışmalar Eski zamanlardan tanıdığımız çilekeş 68 kuşağı devam eder yoluna, doğal olarak biraz değişerek

Gün Zileli, tüm bunları anlatırken, adeta her biri birer dünya olan kişilikler içsel konuşmaların izinde aydınlanıyor ve bir anlam kazanıyor okurun gözünde. Onların son derece karmaşık, gizemli iç çatışmalarını, pişmanlıklarını, duyup da dışarı vurmadıkları endişelerini öğreniyoruz.

Roman kahramanları tüm bu hayhuy içinde kendi yaşamlarını da sürdürüyorlar Her şey ve herkes birbiriyle bir çeşit bağlam içinde. İlk yıllardaki ilişkiler sonradan değişik boyutlarda devam ediyor ve yaşam akıp gidiyor kendi kurallarıyla. (Baki'nin Hüsniye'ye yönelen cinselliği, Meral'in, işçi Hasan'la aykırı ilişkileri, yıllar sonra çocuğunu arayan Hasan'ın eve bile alınmaması) Yazar, herşeye karşın yaşamın sürdüğü gerçeğini vurguluyor roman bütünlüğü içinde.

Sessiz bir çığlık dedik. Gün Zileli bağırıyor aslında. Bize satır satır, adım adım belge sunuyor (Oldukça gerçekçi bir yaklaşımla. O günlerdeki ünlü kişileri, eylem önderlerini gerçek adlarıyla vererek, yakın tarihi anımsatıyor). Ancak yine de, çığlığı bir slogan değil. Tüm olaylar bir roman kurgusu içinde, akıcı bir yazın diliyle verilmiş.

Belgesel roman yazmak, çetin bir uğraş kuşkusuz. Ancak Gün Zileli, doğrudan olayların kahramanı konumunda olduğu için **Deniz Orada'**yı kaleme alırken hiç zorlanmamış. Yaşadığı eylem yüklü yıllar, çilekeş, çalkantılar içinde geçen günler, unutulmaz izlerini bırakmış yazarda, Zileli için geçmiş, G Orwell'in ünlü romanı **1984**** de olanın tersine, ne bilinçli olarak değiştirilmiş ne de tamamen yok edilmiş.

Bu arada Zileli elbette yer yer yargılara da varıyor Ancak baştan beri değindiğimiz gibi, bunu asla sert yorumlamalarla yapmıyor Anlatımından, tiplemelerin içsel konuşmalarından (hatta romanın adından) bunu anlamayı okuruna bırakıyor **Deniz Orada,** 68 kuşağından gelen, o günleri yaşayanlar için bulunmaz bir fırsat. Herşeyi yeniden gözden geçirmek, hataları, yaşananları yeniden yargılamak için. Daha gençler ise bu anlatılanlardan bir ders, bir umut, bir bilgi birikimi kazanacaklar kuşkusuz.

Her kitap ilk sahifesinden, son satırına kadar gizemli bir serüvendir okura. Çağımızın karmaşık ve yapay medya dünyasında, yazın yapıtlannın hâlâ büyüsünü yitirmediğine sevinmeli. Zira görsel zevklerin verdiği haz asla onların (kitapların) yerini tutamaz. Hele belgesel nitelik taşıyanlar Yaşanmış serüvenler gibi algılansalar da hiç kuşkusuz, her bilinen içinde biteviye bir bilinmeyeni taşır O nedenle bu yakın tarihi olayları tekrar tekrar okusak da her seferinde yeni bir şeyler öğreneceğiz demektir İşte Gün Zileli de bunun bilincinde, sessiz bir çığlık atmış 68'lerden. Bize ulaştığı gibi, "kubbede hoş bir seda" olarak kalacak sonsuza değin.

Deniz Orada, Gün Zileli, Sel Yayıncılık, Roman, 272 s.

***Bir Gün Tek Başına, Vedat Türkali, Tüm Zamanlar Yay. 1994**

Mavi Karanlık, Vedat Türkali, Roman, Öteki Yay. 1995

****1984, George Orwel, Çev. V. Turhan-S. Tonguç, İkizler Yay. 1984**

Akademi Kimlik mi Değiştiriyor ? (*)

Yunus Bakihan ÇAMURDAN

Özelleştirme sürecinin eğitime ve özelde üniversiteye gittekçe daha etkin bir şekilde yansıması bir soruyu gündeme getirdi. Acaba üniversitenin sadece ekonomik yapısı değil, bir bütün olarak kimliği de mi değişime uğruyor? Bu soruya "evet" cevabını verenlerin dağarcığında oldukça verimli bir mitoloji var Köy Enstitüleri'nden "aydın bilim adamı"na kadar uzanan geniş bir yelpaze bu mitler birikimini oluşturuyor Bu mitolojinin temellendirmeye çalıştıklarının başında eski, güzel üniversite nostaljisi geliyor

Üniversitenin ya da bir çevre olarak akademinin gerçekten de bir kimlik değişimine uğrayıp uğramadığına verilecek cevap için ilk önce üniversitenin ne olduğunu bilmek lazım. Ben bu noktada şu eski, güzel üniversite nostaljisini ele almak istiyorum ve bu nostaljinin tamamen bir illüzyondan ibaret olduğunu söylemek zorunda hissediyorum kendimi Ben, hayır, diyorum. Ne dün, ne de bugün böyle bir üniversiteden söz edilemez. İyi ve güzel akademi düşüncesini savunanların aksine ben şunu söylüyorum: Akademi hiç de temiz, saygın bir mekan değildir Saygıdeğer bilim üretilmesine adanmış bir mekan değildir Pis, içten pazarlıklı ve köhne bir mekandır Koridorları parlak ve aydınlık mermerlerle değil küf kokulu ve yosun bağlamış taşlarla örülmüştür 12 Eylül geldiğinde, meslektaşlarını ispiyonlamak için telefona sarılan saygıdeğer profların sesleri hâlâ amfilerin duvarlarında yankılanır Burada binbir türlü Bizans oyunu (meşrebinize göre bunua "Osmanlı oyunu"da diyebilirsiniz) sahnelenir Çünkü burası egemen sınıf iktidarının en "profesyonelce" ve en yetkin biçimde yeniden üretildiği bir yerdir

Althusser "kapitalist toplumsal formasyonlarda devletin ideolojik aygıtları" arasında egemen olanın okul olduğunu söylüyor Okul kategorisi arasındaki bir derecelendirmede de üniversitenin ilk sırayı alacağından kuşkum yok. Üniversite/Akademi yalnızca egemen sınıfın ideolojik hegemonyasını sürdürme amacı taşımaz. Bu "ideolojik aygıt" görevinin yanısıra kapitalist üretim tarzının sürekliliği için elzem olan teknik bilginin aktarıldığı mekandır Hiçbir meslek lisesi mühendis yetiştirmez. Tüm bu yönleriyle bir uzmanlaşma ve yetkinlik alanıdır üniversite. Peki bir kimlik değişimi gündemde mi? Buna verilecek cevap "devletin ideolojik aygıtları"nın yaşadığı değişimle ele alınmalıdır

Geçenlerde Mustafa Bayram Mısır'a sordum. Althusser'in "devletin ideolojik aygıtları" arasında okulu birinci sıraya koyduğunu biliyoruz ya "Rahmetli yaşasaydı medyayı kaçıncı sıraya koyardı?" dedim İşaret parmağıyla "1"diye işaret etti. Bence bu doğru bir cevaptı Ancak eksikti. Çünkü okulun geri sıraya düşmesi okulla (burada akademi)medya arasında bir gerilim yaratmadı. Yeni bir birliktelik düzlemini oluşturdu. Bu düzlemde akademik olan aynı zamanda medyatik olma şansına sahipken, medyatik olan da akademik olabiliyor Günümüzde çok kolay bir yöntemle akademi çoğaltılıp yayılabiliyor Bu çabada medya gerçek anlamına çok sadık bir araçsallığı üstleniyor

Buna ilk önce Fransa'dan bir örnek vereyim Jean Baudrillard ismini pek çoğumuz duymuşuzdur Postmodernizm kuramcısı ve sosyolog olarak. Azimli bir akademisyen olduğu da belki biliniyordur (20 yıldan fazla süre başasistan olarak kalması azminin bir göstergesi olsa gerek) Bu adam kalktı, şu meşhur Körfez Savaşı'nda TV yorumcusu oldu. Medya teknoloji aracılığıyla akademiyi çoğalttı, fiziksel olarak farklı mekanlara yaymanın mekanizmalarını oluşturdu. Böylece akademinin, geçmişte yalnızca üniversite adlı kurum üzerinden toplumsal etkide bulunmasını farklılaştırdı Daha çok sayıda alana, daha sürekli etkilere kavuşturdu. Diyelim, Baudrillard'ı Nanterre Üniversitesi'ndeki sosyoloji kürsüsünden evinde Körfez Savaşı haberleri seyretmekte olan Monsieur Bilmemkim'in oturma odasına taşıdı.

Akademinin medya "aracı"lığıyla yaygınlaşması sadece fiziksel düzlemde gerçekleşmiyor Bu ideolojik düzlemde de geçerli. Bunun için Türkiye'den bir örnek vereyim. Kanal 6 televizyonu Prof.Dr Toktamış Ateş' İstanbul Üniversitesi'nden çıkarıp bir program yaptırdı Yanında da İslamcı yazar Abdurrahman Dilipak, Ateş programı sunuyordu. Dilipak ve Ateş bir çoğulculuk illüzyonu kurguluyorlardı. Örneğin (atıyorum)Ömer Laçiner'i çağırıyordu, Hüseyin Hatemi'yi çağırıyordu. Tüm bu "çeşitlilik" toplumdaki asıl hegemonya odağının kendisine olan güveninin bir kanıtı Çoğulculuk illüzyonu sistemin bir meşruiyet dayananağı oluyor ve bunda da başı çeken yine akademi.

Baştaki soruya dönelim Özelleştırme süreci akademiye bir kimlik değişikliği mi getiriyor? Gerek yukarıdaki "değişimler", gerekse özelleştirme yeni bir kimlik getirmiyor Özelleştirme süreci geçmişte (sermayeden bağımsızmış gibi görünen)devlet otoritesine bırakılmış çeşitli vesayet alanlarının yapısını değiştirerek akademiyi yekpare bir sermaye alanı olarak düzenliyor Bu bir kimlik değiştirmeyi değil mevcut kimliğin daha yoğun ve eksiksik biçimde yaşamayı getiriyor

Yukarıda bütün söylenenler akademi için olduğu kadar akademisyen için de geçerli. Akademisyen konulduğu kabın şeklini alan bir sıvı gibidir Çünkü akademisyenlik bir statü uğraşıdır Kendine göre kabullendiği kimlik ne kadar sistem karşıtı bir isim taşırsa taşısın, akademisyen son tahlilde mevcut egemen sınıf iktidarının en profesyonelce ve en yetkin biçimde yeniden üretiminin ücretli müstahdeminden başka bir şey değildir Akademisyen bu kimliği işgal ettiği konumun kaçınılmaz sonucu olarak edinir Zaten akademisyen kitlesi ezici çoğunluğu bu kimlikten herhangi bir rahatsızlık duymazlar

Arada sırada ortaya çıkan, Fikret Başkaya, Haluk Gerger, İsmail Beşikçi gibi isimler "aydın bilimadamı" mitolojisinin beslenmesi gibi bir yanılgıya yol açmaktadırlar Şunu belirtmek gerekir ki bu tür isimler akademisyen kitlesi arasında "kargalar içinde alacakarga"gibidir Bu insanlar kelimenin tam ve gerçek anlamıyla a-normal insanlardır ve çok sağolsunlar ki varlar ve herşeye rağmen normal kalmaya kararlılar

***Bu metin, 31 Ekim 1995 tarihinde AÜ Hukuk Fakültesi'nde düzenlenen "Eğitimde özelleştirme -"konulu paneldeki konuşmamın bir bölümünün gözden geçirilmiş halidir.**

Nazım Hikmet'in Burjuvaziye Gereksinimi Yok

Hüseyin Hilmi BULUNMAZ

Bazı değerler vardır ki "Milli Birlik ve Beraberlik" ruhunu oluşturmak için kullanılır. Örnekse, Galatasaray Ayaktopu Takımı yada Fatih Terim ile birlikte ivme kazanan Ulusal Ayaktopu Takımı'nın yurtdışında edindiği başarılar; hep ilgili ruhun oluşması için kullanıldı. Emperyalizmin iyice vahşileştiği bir süreçte, bizim burjuvazimizin de bu türden "milli ruh"a her zaman gereksinimi olmuştur. Burjuvazinin içinden çıkan ve varolan düzenin sürgit devam etmesi için kullanılan yapılanmalara "anlayış"la bakıyorum. Gelgelelim, burjuvazinin içersinden çıkmayan ve (hatta) ona karşıt bir ivmeyle yapılanan değerlere, burjuvazinin egemen olmak istemesi, sinirlerimi bozuyor doğrusu.

Ölünceye dek çekmediği kalmayan Nazım Hikmet, öldükten sonra "zarar" verme olasılığı "azaldığı" için, burjuvazi tarafından önce "uysallaştırılmak" ve ardından da "teslim" alınmak istendi/isteniyor.

Nazım Hikmet'e en büyük zararı da burjuvazinin (sözde) sosyal demokrat kanadı veriyor. Bir sabah uyanadığımızda, sosyal demokratların yerel yönetimde bulunduğu İstanbul'da, tüm belediye otobüslerinin kirli arka camlarında "Yuttaş Nazım" afişlerini gördük. Tamamıyla özenden yoksun bir biçimde hazırlanan afişler, devrimci hiçbir kaygısı olmayan S.H.P'li belediye tarafından, dostlar alışverişte görsün anlayışıyla gündeme getirilmişti. Hiçbir estetik kaygısı olmayan Nurettin Sözen ve O'nun anlı-şanlı Kültür Dairesi Başkanı Hilmi Yavuz'un önderliğinde, beş yıllık süreçte İstanbul Kenti'ne hiçbir kültürel iyilik yapılmadı. Devrimci kaygılarla sanat yapmak isteyen sanatçıların önü kesilmek istendi. Gericilerle Muammer Karaca Tiyatrosun'da "şiir matine"leri düzenleyen Hilmi Yavuz, devrimci tiyatrolarla ilgili tiyatroyu sıkı sıkı kapattı. Şimdi o tiyatroda "tesettürlü tiyatrolar" icra-ı sanat eyliyorlar. Ne yazık ki, sosyal demokratların döneminde Nazım Hikmet'in oyunlarını oynayamayan topluluklar, Refah Partisi'nin sanata düşmanlık ettiği süreçte aynı salondan yararlanabildiler...

Tarihinin hemen hemen hiçbir döneminde devrimci sanata sıcak bakmayan, ancak bakıyormuş gibi yapan burjuvazinin sol kanadı, Nazım Hikmet'in dirisinden olduğu gibi, ölüsünden de korktu ve (aslında) korkmayı sürdürüyor. Gelgelelim, düzenin ayakta durması için gerekli olan emeğe yakın insanların oylarına gereksinim duyan burjuvazi, başta Nazım Hikmet olmak üzere, birçok devrimci sanatçının tikelliğinde "şirin görünmek" için elinden geleni ardına koymadı/koymuyor.

Burjuvazi, nasıl ki Alevilerin (de) oylarına gereksinim duyduğunda tirilyonluk rüşvetlerle Alevi oylarını satın almak istiyorsa, düzenin "sağ"lıklı yürüyebilmesi için, gerekirse Nazım Hikmet'i de naylonlaştırarak eritebilir.

Burjuvazinin kültürel kanadının, halkın daha çok sömürülmesi bağlamında araçların en önemlilerinden biri olan "medyatik bakan" Fikri Sağlar, nasıl ki, seçimlere çok az kaldığı bir süreçte, seçim bölgesi olmasının dışında hiçbir özelliği olmayan Mersin Kenti'nde "Sanata Evet" kandırmacasının sene-yı devriyesinde Showlar düzenlemekte gecikmiyorsa, Nazım Hikmet heykelini de fiberden yaptırmaktan erinmiyor. Çünkü seçimlere az kalmış ve burjuvazinin solunda oluşan kangren sonucu barajı aşamama ve meclise girmeme durumu sözkonusudur. Bir an önce (bir haftalık süre) Nazım Hikmet heykeli, yabancı bir heykeltraşa yaptırılmalı ve ne denli Nazım Hikmet dostu oldukları, dosta düşmana gösterilmelidir. Öyle de yapıldı.

Çocukluğumuzda, birbirimize şakayla karışık "rüzgara karşı işeyen adam" derdik ve hemen ardından gülerdik. Çocuktuk ve gülerdik. Gün geldi, devran döndü büyüdük. Büyüdük ve gülmüyoruz. Fikri Sağlar Beyefendi'nin yabancı yontucuya sipariş verdiği ve gece gündüz demeden, bir haftalık zaman diliminde "üretilen heykele" "Rüzgara Karşı Yürüyen Adam" adı verildi. Büyüktük ve gülmemeliydik.

Ne zaman ki, Ankara'nın faşist belediye başkanı Melih Gökçek; "vatandaşlıktan çıkarılmış adamın heykelini orada tutmam, kaldırırım" tehtidinde bulundu, burjuvazinin solunda duran Fikri Sağlar Beyefendi, apar topar heykeli kendi elleriyle yerinden kaldırttırdı. Gerekçesi hazırdı: " O heykel çok aceleye getirildi ve yangına karşı korunabilecek bir malzemeden üretilmemişti". Peki adama sormazlar mı? Neden aceleye getirildi (seçim nedeniyle) ve neden fiberden yapılmıştı (önem verilmediği için)?

Örneklerden de görüldüğü gibi, burjuvazinin (gerçek anlamda) Nazım Hikmet'e gereksinimi yok. Nazım Hikmet'in ise burjuvaziye hiçbir zaman gereksinimi olmadı/olmayacak. Ne zaman ki, biz devrimci insanlar, Nazım Hikmet'in damıtılmış emeğine daha fazla sahip çıkarsak, burjuvazinin ne Nazım Hikmet'e ne de başka bir devrimci sanatçıya el uzatma-dil uzatma hakkı olabilecektir.

Nazım Hikmet'e sahip çıkmak, salt yazdığı şiirleri ezberlemekle sınırlı kalmamalı/kalamaz. Her ne denli başlangıç için şiirlerinin ezberlenmesi, sevdiğimiz insanlara fısıldanması yada miting alanlarında haykırılması çok yerinde davranışlar olsa da bunun ötesine geçilip, bilimsel irdelemelerde bulunan araştırmalara yönelmeliyiz.

Nazım Hikmet'i salt şair olarak değil, aynı zamanda önemli bir komünist düşünür olarak usumuzun bir yanında, canlı tutkularımızın yanıbaşında gezdirmeli ve sürekli bir biçimde, emeğin iktidara yürüyüşünde bir araç olarak görmeliyiz. Ne zaman ki, biz değerlerimize sahip çıkarız; işte o zaman burjuvazi bizim değerlerimizin içerisini boşaltmaktan ürkmeye başlar.

İnsancıl Okuru Duyarlı Olmalı

Gürel SÜRÜCÜ

Grevın 272. günü 13 Ocak 1996

Yer Polisan Boya Bitlis Holding A.Ş. Dilovası-Izmit

Grevdeki işçi sayısı 187

İşyerınde örgütlü sendika: Türk-İş'e bağlı Petrol-iş

-İşyerinizi ve greve çıkış sürecinizi anlatır mısınız?

-İşyerımiz Dilovası'nın limanında. Burada boya, reçıne, tekstıl, zirai ilaç, depolama, ısı makinaları üretımı yapılmaktadır. İşyerinde yine çeşitli adlar altında şırketlerı var. 1990 yılında 780 çalışan varken bugün bu sayı 187 ye inmiştir. Şu an işveren yasadışı şekilde 450 taşeron işçi çalıştırıyor. Yine belli süreler dahılinde sendikalı işçileri (kalifiyeli) memur kadrosuna geçırerek, çalışanlar arasında bir ayrım oluşturdu. Şu an grevde bir kadın, 186 erkek %50 lise ve dengi okul %50 ılkokul mezunu. İşyerimizdeki durum böyleyken herşey 1993 sözleşmesindeki tavırsızlığımızla aşağıdaki olumsuzlukların ardı arkası kesilmedi. Patron 1993 sözleşmesinde ekonomik dar boğaz olduğunu söyleyerek, sözleşmeyi sıfırla bitirmeye çalıştı ve başarılı da oldu. ANAP döneminde aldığı avanta kredilerı DYP koalisyon hükümeti döneminde sıkıştırıldığını beyan ederek bu dönem böyle olsun gelecek dönem çevre işyerlerinde var olan sözleşmeye yakın ücretle olayı telafi edeceğini bildirdi. O gün bizler yaklaşık 2,500,000 TL alıyorduk.

Böyle davranan patron bizleri ikna edemedi ama Petrol-İş genel merkezini ikna etmiş olacak ki patronun ısteklerini kabul etti. Bu arada sözleşme dönemi çıkartılan öncü ve duyarlı arkadaşları da öne sürdü. Hatta üstü kapalı tehditler bile aldık. Sendika genel merkezine buradaki örgütlülüğün kalıcılaşmasının ancak bu şartlarda olabileceğini, başka bir çıkarımızın da olmadığını defalarca anlatıldı. Bizler de bir protokolla 93 sözleşmesini bitirdik. Protokol:

Daha önce işten atılan 65 arkadaşımızın işe dönmesı,

Sözleşmeye kadar bir daha işten atılmaların olmaması,

Aynı şartların kapsam dışı olanlara da uygulanması,

Maaşların, avansların düzenli ödenmesi,

En önemlisi de 1995 sözleşmesinde çevre ışyerlerinde yapılan sözleşmelerin emsal teşkıl etmesi.

Patron, sanki uymaması gereken kuralları protokol maddesi yapmıştı. Protokolda yer alan işten atmama olayı yerine işyerinden üçer üçer atılmalar oldu. Maaş ve avanslar hiçbir zaman zamanında ödenmesi vs. vs. bir sürü olumsuzluklar.

1995 sözleşmesine kadar işçı perişan oldu. Ekonomik bir çıkmazın ıçine girdik insanların sinirleri tepesine vurmuştu ve 1995 sözleşmesıyle bu daha açığa çıktı. İşyerinde hoşnutsuzluk ve sabırsızlık başgösterdi. Türkiye' de yaşanan sosyo-ekonomik bunalımın küçük bir örneği aynen Polisan'da yaşandı. İşçiler tamamen barut gibi oldu. Dokunsan patlayacak duruma geldi. Buna bir dur demenin zamanı geldi diyerek yasal sürede işverenle anlaşamıyarak greve çıktık.

-Demokratik kitle örgütleriyle bu sürede ilişkileriniz nasıl oldu?

-Sorunlarımızı insanlara anlatabilmemiz ve yaymamız bakımından bize yardımcı oldular. Ama bunu yeterli görmüyoruz ve göremeyız de.

Bazı kitle örgütlerinin çakmak ve kart basarak bize ekonomik temelde yardımları oldu.Bunun dışında yine grevin başlarında sık sık ziyaretlerimize gelerek bizleri mutlu ettiler.

Sosyalist basında kitle örgütleri gibi grevin başında yanımızda sık görmekle birlikte şımdi o kadar ilgı göstermiyorlar. Bizlere bizlerin aşamayacağı, işyerimize ve işçılerimize denk düşmeyen veya bızim öyle algıladığımız eylem önerilerinde bulundular bu arada bazı hoşnutsuklukta yaşanmadı değil. Sosyalist basında bağlarımız eksik kaldığı düşüncesindeyiz.

-Türkiye devleti bir sosyal devlet ve hukuk devleti midir?

-Bu konuda net ve açık söylemek gerekirse, hukuk devleti demek için biraz hayalci olmak gerekir. Bunun en başında içinde yaşadığımız sıkıntılardan dolayı net örneklerini görüyoruz. İnsanlar kaçırılıyor, yok ediliyor yargısız infazlar yapılıyor, daha önemlisi bizim içinde yaşadığımız haklı olduğumuz ve kendi hukuk-

larına göre de haklı olmamıza rağmen haklarımız devlet tarafından gaspedildi. Yargı tarafsızlığını muhafaza edemedi. Bizlerin yanında olması gerekirken haksızın ve "güçlünün" yanında olduğunu gördük. Devletin niteliğini buradan açıkca gördük ve tanıdık. Hukuk devleti olmayan sosyal devlet hiç olamaz. Bunun örneği yasalar tarafından işçilerin işgüvenliğinin korunamaması.

-Ben şahsen karşımda faşist bir devlet görüyorum. Bize uyguladıklarına baktığımızda başka bir şey düşünmemiz tabii ki imkansız.

-Ben de arkadaşlar gibi düşünüyorum. Hukuk devletinde yasalar vardır. Yasalar herkesedir. Ama burada yasalar egemenler için işlemekte bizler için bir baskı mekanizması ve haklarımızın gaspı durumumdadır.

-Bir hukuk var o da burjuva hukuku, öyle ki bazen acımasızca uygulanıyor ki, burjuvaları bile şaşkına çevirdiği oluyordur. Bizler bunları çevremizdeki insanlara dilimiz döndüğünce anlatıyoruz. Hatta haykırmak istiyoruz. İnsanların yapacağı şeyler sınırlandırılmış. İnsanlar bir çıkmaza sürüklenmiş düşündüklerini söyleyemiyor.

-Ben de çok açık bir şey gördüm, devlet kesinlikle ve kesinlikle taraflı. Devletin patronlardan yana olduğunu işçilerden emekçilerden yana olmadığını bu grevimiz boyunca açıkca gördüm. Devlet aygıtını oluşturan tüm birimler, güvenlik, yargı vb. şeyler tamamı çürümüş sisteme doğru kürek çekiyorlar.

-Sendikalar işçiler için olmazsa olmaz mıdır? Sendikalar işlevlerini yerine getirebiliyorlar mı?

-En kötü örgütlülük örgütsüzlükten daha iyidir. Fakat örgütü örgüt yapan tüzükler yasalar değildir. Örgütü örgüt yapan insandır. Bu gün bir hastalık varsa sendikalarda sendikaların tüzüklerinin yerine insanı ele almalıyız. Bu insan tipi değişmedikçe en demokratik tüzükler bile bir işe yaramaz. Yönetime girecek iyi unsurları, şubelerden başlayarak genel merkeze kadar seçersek sendikalar düzen sınırları içinde yapması gerekenleri en iyi şekilde yapacaktır. Bu unsurları oraya seçemiyoruz. İşyerinde seçsek şubede önü kesiliyor, şubede seçsek merkezde önü kesiliyor. Daha fazla da uğraşırsak ve de orayı zorlarsak işimizden dahi olabiliyoruz. Yanlış duymadınız, sarı sendikacılar tarafından işverene ihbar edilerek işten çıkarılıyoruz. Bu en küçük örgütlülükten yukarıya doğru gidemedikçe sendikalarda değişen birşey olmayacaktır.

-Arkadaşa katılıyorum, bir ilave olarak da ben sendikal faaliyetin içinde burada işyeri temsilcisi olmama rağmen koşullarım gereği pek faal olan birisi değilim. Temsilcilik birimi pek iyi çalışmıyor veya çalıştırılamıyor. Bazen bu yetersizliklerden dolayı, bazende tabanın temsilciyi kontrol edememesinden kaynaklanıyor. Son olarak yasalar bugünkü yasalardır, düzende bugünkü düzendir. Sendikalar buradadır, insanlarda. Biz bu düzene karşı, bunlara rağmen ya sendikacılık yapacağız ya da yapmayacağız.

-Kitap dergi gazete ve aydınlar hakkında neler söyleyebiliriz?

-Ben kendi durumu mu anlatırsam herhalde buradaki çalışanların genel durumuna bir açıklık getirmiş oluruz. Herşey ekonomiye bakıyor.

Bizler okumanın, araştırmanın faydasını biliyoruz. Günün stresini atar, sosyal ve siyasal yönden gelişiriz. Bizim ki bir doktorun sigaranın sağlığa zararlı olduğunu bize anlatırken ağzında sigaranın olması gibi. Olayın yararını ve zararını ölçebilmemize rağmen bunu bilincimize çıkarıp hayata geçirememe durumu var. Bu alanda somut adım atamıyoruz. Gerekçe olarak da bir ayağını maddiyete bağlıyoruz.

-Bizler yaşadığımız sorunlarla boğulup kalmışız, bir çıkmazdayız. Bunlardan kurtulmadıkça bir yere varamayız. Öyleki işyerinden çıktıktan sonra eve gidip, çocuklarımızla ve eşlerimizle adam gibi ilgilenemiyor, sohbet edemiyoruz. Evde birbirimize yabancılaşıyor, uzaklaşıyor. Bu bazen evde kavga ve gürültülere neden oluyor. Burada bizlerin sosyal anlamda gelişememesinin bir ürünü.

-Sendikamıza gelen gazete ve dergileri okuyoruz. Bunlar yararlı olmuyor değil, bilinçlenmemiz ve burjuva medyanın yalanlarından bizleri sıyırıyor. Kitle örgütlerinin iyi bir perspektif koymasıyla bizlerin doğru bilinçlenmesi ve objektif olmamıza neden olacaktır.

-Mevcut medya iletişim organları ülkemizi ve dünyayı anlatırken herşey güllük gülistanlık gibi, hep güzele gittiğimizi 70 yıldır anlatıyor ve hâlâ anlatıyorlar. Bizler ise her geçen gün durumumuzun düzeleceğini beklerken bugün dünden daha kötüye gidiyor. 70 yıldır vaatler verilmiş ne yapılmış, ben otuz yaşındayım gazetelerinden televizyonlarından bunu dinledim okudum. Biz bizden istenen fedakarlığı hep yaptık ya onlar. Bizler güçlü bir karşı koyuşla duramazsak bizlerin evlatlarıda hep aynı masalları dinleyecektir.

-Aydınlarımız kişilikleriyle ve yaptıklarıyla, yaşadıklarıyla önce bize örnek olmalıdırlar. Aydınların en büyük handikapı yazdıklarıyla yaptıkları hayatla örtüşmüyor.

-Yazarlarımız çizerlerimiz herşeyden önce ne yapıyorlar, sisteme karşımı yoksa toplumsal bazı haksızlıklara karşımı koyuyorlar. Yazdıklarıyla yaptıkları uyuşuyor mu? Gerçeğinde aydını öne çıkaran yönü daha çok yaptıkları olacaktır. Hele bizim gibi okumayı alışkanlık edememişler için aydının eylemi öne çıkacaktır. Normal vatandaş gibi bu böyle değil böyle olmalı deyip, eylemde bulunmuyorsa yazarlarımız, aydınlarımız da bu çizgiye düşmüştür. Bence sıradan vatandaşdan da farkı kalmamıştır. Bunun aydınlatıcılığı nerde kalıyor. İnandırıcılığı nerde kalıyor. Bizler bu zatımuhteremler hakkında böyle düşünüyoruz. Gelsinler şu grev çadırımızın (arabası) önüne bizimle bir bardak çayı paylaşsınlar.

-İnsancıl ve insancıl okurlarına ne söylemek isterdiniz?

-Herşeyden önce ismine layık olmasını isteriz. Çok güzel bir adı var. Okurlarınızın bu konu üzerinde duyarlı olmasını yaşadıklarımızın devletin niteliğini tanımalarını okumalarını ve görmelerini istiyoruz.

Okurlarınızdan bu haksızlığa karşı durmasını istiyoruz.

Bunun için bizi kitlesel ziyaret etmelerini, dayanışma şölen ve panelleri yapmalarını, polisan ürünlerini almamalarını, bize ürünlerini burada sunmalarını, polisan işyeri temsilciliğine düzenli insancılın gönderilmesini istiyoruz. İnsancıl emekçilerine ve okurlarına teşekkür ediyoruz. Ayrıca size de bu hafta sonunda bizi ziyaretinizden dolayı memmuniyetimizi bildiririz.

---

63 sayımızda röportaj yaptığımız İpragaz işçilerinin direnişinin 202. gününde atılan 14 işçinin işyerine dönmesiyle direnş bitirildi.

Suat Engüllü "Türkiye'de yazar örgütleri birer yazın beyliği görünümünde"

Yılmaz ELMAS

Suat Engüllü'yü, Türkiye Yazarlar Sendikası'na üyelik için başvuru yaptığı günlerde tanıdım. Tahır Özçelik'le yakın dostlukları vardı. Sendika merkezine uğradıkça ikisi, şiir-sanat, Makedonyalı ozan ve yazarların sanat anlayışı üzerine söyleşirlerdi. Ben de daha çok dinleyici olarak söyleşilerini izlerdim. Suat Engüllü, konuşmalarıyla olsun, davranışlarıyla olsun duru ve içten bir kişiliği olduğunu gösteriyordu. O günlerden (1991) bugün ülkemizdeki sanat edebiyat dergilerinde şiir ve araştırma yazıları yayınlanır oldu. Kendisi artık ülkemize yerleşmiş durumda, İstanbul Üniversitesi Film Merkezi'nde çalışmaktadır.

Kendisi ve diğer Makedon yazarlarıyla zaman zaman yaptığım söyleşilerde, Türkiye yazar örgütlerinin ve yazarlarının kendilerine, Makedon yazınına yeterince ilgi göstermediği yakınmalarını gözledim. Kendilerinin, Türkiyeli yazar ve ozanlarına bütün olanaksızlıklarına karşın dostlukla sevgiyle ev sahipliği yaptığını, kendi ülkelerinde tanıtmaya çalıştıklarını, kültürel etkinlikler düzenlediklerini belirtiyorlar. Yayıncılarımızı da kendilerine yeterince ilgi göstermediği düşüncesindeler. Türkiyeli yazar ve ozanlar için de yayıncılara yapıtlarını kabul ettirip yayınlatmanın ne denli zor olduğunu bu gerçekleri bilmeyenlere anlatmak çok zor. Yakınmalarında haklılık paylarının ağırlık kazandığı gerçeğini de vurgulamak isterim.

Değişik nedenlerle yurt dışına giden yazar ve ozanlarımızın, dönüşlerinde kendilerine yakın sıcak ilgi gösterilmediği yakınmalarını da gözledim. Bu benzerlik beni düşündürdü. On yılda bir yapılan Askeri darbelerin ve kapkaççı kapitalist ilişkilerin hepimizin üzerinde bıraktığı izlerin ve yozlaştırmışlığın bu yakınmalara neden olduğu düşüncesindeyim.

Fatih/İtfaiye Meydanı Parkı yanındaki binaya yolum düştükçe uğrar Suat Engüllü ile yazın, yayın, Makedon yazını ve insani ilişkiler üzerine söyleşiriz. Ara sıra ortak dostumuz Tahir Özçelik'in de kulağını çınlatırız. Suat Engüllü Makedon yazınıyla birlikte Türk yazınında da yerini alacaktır.

Suat Engüllü 1950 yılında Üsküp'te doğdu. Pedegoji Lisesinden mezun oldu. Bir süre Fransız dili ve edebiyatı okudu; ancak maddi imkansızlıkları yüzünden, öğrenimini yarıda bırakıp 1970 yılında Üsküp Radyosu Türkçe Yayınlar Servisi'nde gazeteciliğe başladı. Televizyon yayınları da hazırladı. **Tan** gazetesinde köşe yazarlığı, **Birlik** gazetesinde yazarlık, **Sesler Aylık Toplum Sanat.**

1970'te **Orhan Veli Yazın-Oyun Topluluğu**'nun kurulmasına öncülük etti, uzun yıllar topluluğun çalışmalarını yönetti. 1973 yılında Yugoslavya Gazeteciler Cemiyeti, 1975 yılında Mekedonya Yazarlar Birliği Üyeliğine kabul edildi. Uluslararası Struga Şiir Akşamları konseyinde görev aldı. Resmi siyasetle uzlaşamaz duruma düşünce 1989 yılında Türkiye'ye göç etti. İ Ü BYYO **4.Boyut** dergisinin yayın hayatına girmesinde, derginin ilk yayın yönetmeni olarak emeği geçti. 1991 yılından bu yana TYS üyesi, 1993 yılından bu yana da İLESAM üyesidir.

Edebiyata şiirle başladı. Öykü, inceleme, deneme ve eleştiri de yazdı. Biri Mekedonca, toplam sekiz şiir bir öykü, bir de gezi yazıları kitabı yayımlandı. Şiirleri başka dillere çevrildi. Uluslararası şiir gösterilerine katıldı.

Mekedonca ve Sırphırvatçadan Türkçeye, Türkçeden Mekedoncaya birçok çevirisi vardır. Makedonca-Türkçe Sözlük çalışmaları sürmektedir.

Bu söyleşiyle hem kendisini, hem de Makedon (eski Yugoslav)yazınını daha yakından tanımış olmacağız.

- İlk şiiriniz nerede nasıl yayınlandı?

- Büyük sıkıntıların yaşandığı, buna rağmen türkülerin, şarkıların hiç eksik olmadığı; Yunus Emre'nin, Köroğlu'nun, Fuzuli'nin, Nedim'in, Tevfik Fikret'in, Mehmet Akif Ersoy'un, Yahya Kemal Beyatlı'nın bilindiği bir ailede yetişmiş olmam, küçük yaştan şiire ilgi duymamın başlıca nedeni olsa gerek. Yazına şiirle adım atmam da bu yüzden olacak herhalde. İlk şiirim, daha ilkokul öğrencisiyken **Birlik Gazetesi**'nin çocuk

ekinde yayımlanmıştı. Şimdi tam tarihini hatırlamıyorum, ama otuz beş yıl kadar önceydi bu. Fakat şiiri, ilkokul öğretmenim Semiha Veli'nin gazeteye ulaştırdığını iyice hatırlıyorum. İçinde bulunduğum hayat şartları içinde şiire devam etmem mümkün olmadı ama. Buna rağmen, şiir beni terk etmedi Öyle ki 1966 yılından bu yana, tek bir günümün bile, tek bir dize yazmadan geçmemesi ilkesine bağlı kalarak, şiirle beraberliğim sürüyor. "İlk göz ağrısı"ne de olsa. Tabii zamanla diğer yazın türlerindeki çalışmalarım da girdi araya. Bugüne kadar bütün bu çalışmalarımı şiirimle birlikte sürdürmeyi başardım. Gelecekte de bu böyle devam edecek kuşkusuz.

Yugoslav ve Makedon Türk yazını konusunda düşünceleriniz?

- Bu sorunuz bana Orhan Veli'nin, "hiçbir şeyden çekmedi hayatında\nasırdan çektiği kadar"dizelerini anımsattı. Şu anda, rahmetli Orhan Veli'nin affına sığınarak Makedonya ve Yugoslavya, doğrusu Kosova Türk yazınlarını Süleyman Efendi'nin yerine koyarak, bu dizeleri şu şekle sokacağım:"Hiçbir şeyden çekmediler şimdiye kadar\özetle anlatılmaktan çektikleri kadar" Bu, işin alegorisi tabii ki. Buna devamla, sorunuza cevap verirken konuyu farklı bir açıdan aydınlatmaya çalışacağım" Sözünü ettiğiniz yazınlar, Türkiye ile Tito Yugoslavyası arasındaki buzlar çözülüp ilişkilerin normale dönmesinden bu yana, talihsizlikten mi desek, ilgisizlikten mi desek (ben ilgisizlikten olduğu kanısındayım), Türkiye'de, hep özetle ele alınmak gibi acı bir yazgıdan bir türlü yakayı kurtaramamışlardır Böylesine akıl almaz bir yaklaşım sonucu, varolan ulusal ve kültürel bağ nedeniyle, doğal olarak Türkiye'den destek ve yardım uman bu yazınlar, kendi yağlarıyla kavrulmak durumunda bırakılmışlardı Hiç kuşkusuz bunun böyle oluşu, Türkiye'nin ne dış Türklerle, ne de Türk kültürünün Türkiye dışında yaşatılmasına dair politikalarının yokluğundan kaynaklanmaktadır Fakat bunda, karşılıklı ziyaretler esnasında, Makedonya ve Yugoslavya, doğrusu Kosova Türklerinin siyasi, iktisadi ve kültürel ilişkilerin gelişiminde "köprü rolünü oynadıklarını" söylemekle yetinen, ulusal ve ulusal kültür bilincinden yoksun birtakım kişilerin de aynı ölçüde günahları vardır. Türkiye'nin; hangi düşünceye bağlı olurlarsa olsunlar Türk kültürünün elçileri sayılan Türk aydınlarının bu ilgisizliğinden dolayı, aslında Türk kültürünün Türkiye dışına taşan damarları olan bu yazınlar, Balkan Savaşlarının küllerinden tekrar varolmanın zorluklarının aşılması yolunda gösterilen olağanüstü gayretlere sahne olurken; Yugoslavya'daki İtalyan, Macar, Arnavut yazınlarının, İtalya'nın, Macaristan'ın, Arnavutluk'un ve tabii ulusal, ulusal kültür bilincine sahip bu ülke aydınlarının destek ve yardımlarıyla, çok rahat bir gelişim süreci geçirdiklerini hatırlatmamın, en azından söylediklerimin daha kolay anlaşılmasına yardımcı olacağını umarım. Bu müthiş ve anlaşılır tek bir yanı bile bulunmayan ilgisizliğe rağmen, Makedonya Türk yazarları, büyük imkansızlıklarla boğuşarak da olsa, Türk Yazını'nın Balkanlar'daki en uç uzantısı olma gayretinden vazgeçmedikleri gibi, Makedonya'da ve diğer Yugoslav federe birliklerinde Türkiye Yazını'nın elçiliğini de üstendiler Elli yıl gibi kısa bir süre içinde hem kendi yazınlarını yaratmada, hem Türkiye yazınını tanıtmada küçümsenemeyecek başarılar elde ettiler Makedon yazınında da Türkiye yazınında da söz sahibi olacak duruma geldiler; yüzden çok Türk şair ve yazarının günümüzün en önemli şiir gösterilerinden biri sayılan **Struga Şiir Akşamları**'na katılarak Makedonya'da ve daha geniş bir çevrede tanınabilmelerine dolaysız katkıda bulundular, hatta Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Struga Şiir Akşamları "Altın Çelenk" Ödülü'nü alması da Makedonya Türk yazarlarının girişim ve çabalarıyla olmuştur "Arife tarif gerekmez" sözünden hareketle konuyla ilgili sözlerimi toparlarken, tekrar sorunuza döneceğim ve diyeceğim ki Makedonya Türk Yazını üzerinde özetle durulmaktan çok çok daha büyük ilgiyi haketmiş bir yazındır

Bugüne kadar yayınlanan yapıtlarınız.

Şiirle başlayan yazın alanındaki çalışmalarımın ilk ürünü, 1972 yılında yayımlanan **Sözgen** şiir kitabım olmuştur O zamana kadar yazdığım şiirlerin çok az bir bölümünü içeren bu yapıtımı, **Zamandışı İçdüşlemeler**(1974), **Bir Sevimle Bir Devrim Üstüne** (1980), **Kumrovets'li Çocuğun Anısına** (1981), **Sevi Yorgunu** (1983), **Çağrışımlar** (1992) ve **Sevdayı Muhabbet**, (1994) şiir kitaplarımın yayımlanması izledi. 1989 yılında, Türkiye'ye göç etmeden kısa bir süre önce, **Gökmavisine Uçuş** adı altında Makedonca bir şiir kitabım da yayımlandı **Sözgen** ve bu şiir kitabımda yer alan şiirlerin bir bölümünün çevirilerinden oluşan Makedonca şiir kitabım dışındaki şiir yapıtlarım, başlı başına birer kitap olacak şekilde tasarlanmış ürünlerdir. Şiir çalışmalarımı bugün de bu yönteme tamamen sadık kalarak gerçekleştirmekteyim. Taslaklarını kafamda önceden çizdiğim şiir bütünlüklerini -siz şiir kitaplarını deyin isterseniz- yaratma çabası içindeyim. Saydığım bu yapıtlardan başka, 1986 yılında yayımlanan **Açıl Susam Açıl** adlı öyküler kitabım ve 1989 yılında yayımlanan **Pırnalı'dan Çıktık Yaya** gezi yazıları kitabım da var

TYS ve Yazar örgütleri konusunda düşünceleriniz.

Her şeyden önce Türkiye'de bu kadar çok yazar örgütünün bulunmasını yadırgadığımı söylemek gereğini duyuyorum Kanımca aynı yazına, aynı sanata, aynı kültüre hizmet etmeleri gereken Türk yazarlarının-ister ideolojik ister politik deyin-kamplara bölünmüşlüğünden bir yarar geleceğini de kesinlikle düşünmüyorum. Öyle sanıyorum ki bu, Türk yazarlarının çok büyük bir bölümünün, ya dünyadaki değişimlerin farkında olmamalarından ya da bu değişimlerin özünü henüz kavrayabilmiş olamamalarından kaynaklanmaktadır Bütün bu değişimlerin, bu değişimlerle gelen gelişmelerin bir adım önünde bulunması gerektiğine inandığım yazarları, maalesef ülkemizde bu değişimleri, bu gelişimleri birkaç adım geriden izlemekle yetinebiliyorlar Bu da korkunç bir şey bence Ne yazık ki "birer yazın beyliği" görünümünde olan yazar örgütleri, bu durumun aşılması yönünde bir şeyler yapma gayreti içinde değiller Bunun için, bu örgütlerin gerçekleştirdikleri faaliyetlere şöyle bir göz atmak yeter de artar bile. Paslanmış beyinlerin, müzelik zihniyetlerin tekeliyle yönetilen bu örgütlerden Türk yazarının, Türk yazınının hayrına olacak bir şeyler beklemek de anlamsız sanırım. Türkiye Yazarlar Sendikası'na üye oluşuma gelince, bunun özel herhangi bir nedeni yok. Şimdilerde tarihe karışan Yugoslavya'nın Ankara Büyükelçisi Trayan Petrovski (şu anda Makedonya Büyükelçisidir)ile bir karşılaşma esnasında tanıdığım, dost Tahir Özçelik'in teşvikiyle

TYS'ye üye olmam, bu örgütün çalışmalarına katkıda bulunabileceğime olan inancımdan ileri geliyordu. Fakat anlaşılan, TYS'nın bız üyelerine sandığımız kadar gereği yok. Görünüm o ki yönetim her konuyu en iyi bılıyor, her işe yetışiyor, "tek üniformalı beyinler derneği" olma kısırdöngüsü içinde bulunan TYS'ye yetıyor (?) Hayırlısı olsun öyleyse. Makedon/Yugoslav Türk yazın etkinlikleri ve bizdeki etkinlikler, bundan sadece bırkaç yıl öncesine kadar birbirlerine tamamen ters duşen rejimlerle yönetilip bugünlere gelen Türkiye ve Makedonya'daki kültür sanat etkinlikleleri arasında butün benzerlıklerin biçimsel, bütün farkların ıse bu etkınliklerın özü ile ilgili olduğunu vurgulamak gerekır. Makedonların, 1014 yılında Çar Samoil tarafından kuruldüğunu iddia ettikleri ilk Makedon devletinden 930 yıl sonra sahneye çıkan Makedonya Cumhurıyetı, kendi kültürünü yaratmak durumundaydı. Bulgarıstan, Yunanıstan ve Sırbistan'ın (Tito Yugoslavyası'nda Sırbıstan faktörü bir ölçüde saf dışı bırakılmıştı) Makedonya'yı, Makedon kültürünü şiddetle reddetme gayretlerı, ancak ve ancak esaslı bir ulusal kültür polıtıkasıyla etkisiz hale getirilebilirdi. Makedonya, belırlediği ve uyguladığı böyle bir politikayla kısa sürede Makedon kültürünü ortaya koydu. Makedonya Cumhuriyeti'nin 50 yıllık geçmişinde yapılan bütün kultür sanat etkinlikleri de, Makedon kültürünün gelışımıne, tanıtılmasına ve kabul ettirilmesine hizmet edecek şekılde tasarlanmıştır. Fakat bu etkinliklerde, aynı zamanda rejımden kaynaklanan, halk kitlelerine seslenme, halk kitlelerini kapsama eğilimi de sürekli söz konusu olmuştur. Oysa, Viyana kapılarına dayanmış koca bir imparatorluğun yıkıntıları üzerine kurulmuş olsa bile köklü bir kültüre sahip olan Türkiyemizin tutarlı, köklü bir kültür politikası olduğundan maalesef söz edebilecek durumda değiliz. Bu durumda, bütün kültür sanat etkinlikleri, memur zihniyetiyle çalışan bırtakım devlet kültür sanat kurum ve kuruluşlarının, kültür ve sanatı meta haline getirmiş bulunan kımı özel kuruluşların, diledikleri gibi at oynattıkları bır alan görünümü vermektedir. Bu değerlendirmemiz dışında kalan kimi istisnalar, ne yazık ki bu genel görünümü etkileyebilecek durumda değillerdir. İşte bu yüzden, ıkı milyonluk Makedonya'da 33 yıldan beri **Uluslararası Struga Şiir Akşamları** düzenlenebilmektedir, yine bu yüzden, altmış milyonluk Türkiye'de bıenal olarak düşünülen **"Poesium" Uluslararası Şiir Forumu**'nun devam ettirilmesi mümkün olmamıştır. Aslında uzun konuşulup tartışılabilecek bir konu olan sorunuza verılebilecek en kısa yanıt bu olabilir kanımca.

Türk yazını yerellikten evrenselliğe nasıl ulaşabilir?

Kanımca evrensellik konusu, yalnız yazında değil, diğer sanat dalları söz konusu olduğunda da, gereğinden çok üzerinde durulan ve abartılan bir mesele. Bu Turk sanatçısının, dolayısıyla yazarının dış dünya, özellikle Batı dünyası karşısında duyduğu aşağılık kompleksinden kaynaklanmaktadır diye düşünüyorum. Fakat bu bir yana, şuna kesinlikle inanıyorum ki özellikle şiirde köklü bir geçmişi olan Türk yazınının bir özentı yazını haline getirilerek "evrensellik" dediğinizi yakalaması mümkün değildir. Zaten dünyanın hiçbir yazını bunu bu yolla başarmış değildir. Bence evrenselliğin temel koşulu, kendi geleneksel kültür değerlerinizın bilincinde olmak ve bu değerlerle dünya kültür hazınesine katılmanın yol ve yöntemini bulabılmektir. Eğer evrenselliği, ekonomik gücü tekelinde tutan kültürlerin diğer kültürler üzerinde üstünlük kurması şeklinde değil de, dünyamızdakı mevcut bütün kültürlerın bir potada kaynaşması olarak algılıyorsak, ki ben öyle algılıyorum, o zaman kanımca işe kendımizle başlamalıyız: kendi kültürümüzü tekrar keşfetmeli, değerlerine sahip çıkmasını öğrenmeli, bu değerlere bina edilecek yeni değerler üreterek evrenselliği yakalamalıyız. Konuyla ılgili sözlerımı şöyle toparlamak istiyorum: Birkaç kez katıldığım **Uluslararası Struga Şiir Akşamları** ve **Uluslararası Sarayova Şiir Günleri**'nde, çok sayıda yabancı şaır ve yazarla tanışma olanağı buldum. Fakat hıçbirinin, kendi şiiri, kendi yaratıcılığı için evrensellık kaygısı taşıdığını fark etmedim. Ben de bugüne kadar hiç bu kaygıyla yazmadım. Bu yüzden, yazarlarımızın çoğunun bu kaygıyı taşımalarını anlamakta zorluk çekıyorum. 2000'li yıllara edebiyatı'nın çokça yapıldığı şu sıralarda, Türkiye'nin, her şeyıyle büyük bir dönemecin başına geldiği apaçık ortada. Bu dönemeç öyle bir dönemeç ki ya Türkiye kalmanın bütün zorluklarını göze alıp bunlara katlanacak, ya da Türkıye olmaktan çıkmanın "kolaylıklarını" seçip akıl almaz tavızlerin pusuda beklediği dönüşü olmayan tuzağa düşecektir. Kanımca tek tük istisanlar dışında, Türk yazını da ülkenin bu genel gidişatından farklı bir tablo çizmiyor şu anda. Türk yazınının maalesef artık geçmişte kalan "mutlu-umutlu"günlerıne kıyasla almış yürümüş olan yazın ticareti, medyatik yazar takımının türemesi, reklamla yazar üretme gibi, yazınımızı çıkmaza sürüklediği kanaatinde olduğum belirtiler, bu gidışatın sonucudur diye düşünüyorum. Haçlı zihniyetinin 600 yıldan beri sadece şekil değiştirerek devam ettiğine tanık olduğumuz günümüzde, yazarı, aydını, politikacısı, işadamı, işçisi, köylüsü vd. hep birlikte sormalıyız: Türkiye (her şeyiyle tabii ki) nereye gidiyor böyle? Sormalı, sonra da derin derın düşünmeliyiz. Düşünmeli, bu gidişatın neler götüreceğini, neler getirebileceğini iyice hesaplamalıyız. Öyle sanıyorum ki getirebilecekleri götürecekleri yanında son derece önemsiz kalabilir. Kalabilir diyorum, çünkü çok tavizcı bir zihniyetin korkunç bir hızla yayıldığı sinyalleri almaya başladık artık. Bazı kimseler, nerdeyse yüzyıllar öncesinde Volgar Türk Devleti'nin Bızansa özenerek "Bizanslanşması" için çoktan hazır gibi görünüyorlar. Bunlar arasında "Türk yazınından bana ne demeye getirebilen "büyük yazarlar"da var maalesef. Böyle "büyük düşüncelere (?)"açık yazarları barındıran bir yazının gidişatı, sizi bilmem ama, benı kaygılandırır en azından. Bu durum karşısında benım yorumumu satırlar arasından çıkarmanız mümkün. Bu yüzden, yorumumu formüle etmeye gerek duymadan, sonul yorumu size bırakıyorum.

Bunların dışında söylemek istedikleriniz

Bu güne kadar kanımca kadrini yeterince bılmediğimiz bizim insanımızla, yazınımızla, sanatımızla, kültürümüzle, toplumumuzla güzel, aydınlık günlere! Farklı düşünmeni-biçimsel olarak değil, özdegerçekten de bir zenginlik olduğunu aklımızdan çıkarmadan, herkes karınca kararınca bu yolda bir şeyler yapmalıdır. Bu, insanlık borcumuzdur her şeyden önce. Hepsi bu kadar.

Öner Yağcı: "Ben Türkümü Söylüyorum"

Aydın ÖZTÜRK

Sevgili Öner Yağcı, 1986 Akademi Kitabevi Roman Başarı Ödülü kazanan Kardelen'i 1987'de yayımladınız ve Kardelen bugün 10. basıma ulaşmış durumda. İkinci romanınız Turnalar da 1987'de yayımlanmış ve 1988'de Madaralı Roman Ödülü'nü almıştı. Bu romanınızın da 9. basımını yaptığını görüyoruz. Üçüncü romanınız Gökyüzüne Akan Irmak ise 1989'da yayımlanmıştı ve 6. basıma ulaşmış. Bunların dışında Rıfat Ilgaz'ın "1940 Sosyalist Gerçekçi Kuşağı" ile ilgili anılarını Fedailer Mangası adıyla derlediniz; Şükran Kurdakul'un yaşamını, sanatını ve yapıtlarını inceleyen Şükran Kurdakul adlı bir kitabınız çıktı. Ölümsüz Bilge Nasrettin Hoca, Özlü ve Güzel Sözler, Nazım'dan Armağan adlı üç denemeniz daha var. Şu günlerde de Karacaoğlan, Dadaloğlu, Pır Sultan Abdal, Yunuz Emre gibi halk ozanlarının yaşamları ve sanatlarıyla ilgili çalışmalar yaptığınızı biliyoruz. Yani yoğun bir yazın yaşamınız var. Bu yoğunluğun içinde 1994 Sabahattin Ali Kültür Günleri Onur Ödülü'nü, 1995 Truva Folklor Derneği Edebiyat Ödülü'nü de kattınız. Geçtiğimiz yıl Türkiye Yazarlar Sendikası'nda "TYS'yi Canlandırma Girişimi" adlı bir muhalefet hareketinin önde gelenlerinden oldunuz ve başkan adayı idiniz. PEN Yazarlar Derneği'nde, Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı'nda, Edebiyatçılar Derneği'nde, birkaç devredir yönetim kurulu üyeliği görevi yapıyorsunuz. birçok dergide ve gazetede ürünlerinizi sıkça görüyoruz. Ayrıca yoğun bir biçimde hem İstanbul'daki kültür merkezlerinde, hem de Anadolu ve Trakya'daki birçok kültürel, sanatsal etkinlikte yer aldığınızı da görüyoruz. Yani ülkemizin çalışkan ve sorumluluğunun bilincinde bir yazarsınız. Yediveren'i, bu perspektifle değerlenmenizi istiyorum. Okurlarımıza niçin böyle bir roman yazdığınızı ve Yediveren'de neler anlattığınızı söyler misiniz?

Çalışkanlığımla ilgili söyledikleriniz için teşekkür ediyorum. Aslında doğal olanı bu. Sanatçı kimliği, yazar kimliği taşıyan insanların tembellik yapmaya hakkı yok ülkemizde. Sürekli okumak, yazmak, çevresini gözlemek, ülkesinin ve dünyanın sorunlarına karşı duyargalarını açmak ve bu sorunların çözümüne kendince katkıda bulunmak için gücü yettiğince, yeteneği ölçüsünde çaba göstermek zorundadır her sanatçı, her yazar. Aydın sanatçı olmanın koşulu budur ve ülkemiz sanaçıları aydın olmak zorundadırlar. Ben bu bilinç ve duyarlılıkla yaşamaya çalışıyorum. Aldığım ödüller, duyarlı insanların beni onurlandıran, güçlendiren, sevindiren, umutlandıran tavırlarıdır. Kitaplarımın yaygın bir biçimde okunmasını da sorumlu davranmanın ve görevi yerene getirmenin aldığı bir karşılık olarak görüyorum. Demokratik kitle örgütlerinde görev almayı da sorumluluğun bir gereği olarak düşünüyorum. Özellikle örgütsüzlüğün alkışlandığı bir dönemde bunu daha anlamlı bir çaba olarak değerlendiriyorum. Dergilere yazma, kültürel etkinliklere katılma konusundaki düşüncelerim de aynı. Medyatik koşullarda kendi insanımızla en doğrudan ilişki yüzyüze kurulan ilişkilerdir ve ben bunu gerçekleştirmeye çalışıyorum. Sizin açıklamalarınız konusunda bunları söyledikten sonra son romanım Yediveren'le ilgili sorunuza getirmek istiyorum sözü. Yediveren, aslında bir Anadolu güzellemesi. Ülkemize uygun görülen yeni düzenin yarattığı kirlenmeye, çürümüyü, değer yitimine, insansızlığa karşı Anadolu'da-ve Trakya'da bir onurlu direniş olduğunu gözledim hep. Bu gözlemimi roman gerçekliği içinde aktarmak istedim. Umutların tüketildiği, her şeyin parayla alınıp satılan metaya dönüştürüldüğü, duyguların bile yok edildiği, belleklerin silindiği koşullarda henüz her şeyin bitmediğini, insani değerlerini ve insan onurunu koruyan birçok insanın var olduğunu aktarmak istedim. Bu aktarma bir umut salvosudur diye düşünüyorum. Türkülerle, anımsatılan kimi onurlu geçmiş yaşam kesitleriyle, sahiplenilmesi gereken kimi değerlerimizi öne çıkaran bir davranışla yola çıktım. Çıktığım bu yolda yalnız olmadığımın bilincindeydim. Romanımın kahramanları, örneğin Muhsin Candan, Ural Armay, Rifat Örnek, Erdoğan, Alican, Semra hep yanımda oldu, umut taşıdı bana. Ben de onlardan aldığım umudu aktarmak istedim Yediveren'le. Bunu yaparken değer yitimine uğrayan, soysuz değerleri şırıngalamaya çalışan kimi aydın bozuntularıyla bir hesaplaşmaya girmek de kaçınılmazdı elbette. Bu kaçınılmazlık içinde "alçaklığın sınırı yok" belirlemesiyle kimi fırça darbeleri vurdum. Ama asıl temayı güzellikler, türküler üzerine kurdum. Yediveren'deki türküler, insanın, özellikle bizim toprağımızın insanlarının tarihi nasıl dünden alıp bugüne getirdiğinin anlatımıdır. Çürüyen bir yaşam koşullarında elbette sanat da çürüyor. Bu bilinçle başladım romanıma ve bir yazarın roman yazma-yazamama sancısını aktarmaya çalıştım. Sanatın yok edilmesine boyun mu eğmeliydi bir romancı, yoksa her şeye karşın yazma sorumluluğunun gereğini mi yerine getirmeliydi? Bu sorunun yanıtını aradım bir bölümde. Anlamlı bir hesaplaşma, bir yargılama çıktı sonuçta. Ve karar verildi ki koşullar ne olursa olsun romancı sanatını sürdürmekle yükümlüdür. Nazi işgalindeki Fransız rezistansçıları şiir

yazmayı bırakmamışlardı Öyleyse Türkiyeli sanatçılar da ozellıkle "sanata evet" demek zorundaydılar Bu zorunlulukla roman yazmaya başlayan romancı, bu sancıdan yola çıkarak İstanbul'un kimi sanatçı bozuntularını, kımı yanlış değerlerle donanmış insanlarını anlata anlata Anadolu'ya, Trakya'ya ulaşır ve oralarda yaşamın birçok parçasını paylaştığı dostlarıyla buluşur Bu dostlukları, oralarda yaşanılan güzellikleri anlatır sonra Bu güzellikle bir aydınlık çağrısıdır Yedıveren'le ben böyle bır çağrı yaptığımı düşünüyorum, en azından bunu amaçladım.

Bır aydın çürümesinden söz ediyorsunuz Yediveren'de Bununla ilgili düşüncelerinizi öğrenebılir mıyız?

Şöyle düşündüm ve bu düşüncelerimı de Yedıveren'de dıle getirmeye çalıştım, Türkiye'de aydınlara büyük görevler düşüyor Yeni Dünya Düzeni'nin kitle ıletişim araçlarındaki devrimi, kendı egemenliğini pekıştırmek ıçin kullanmasıyla birlikte insanlar tutsaklaştırılıyor Ekranlarla, reklamlarla, markalarla kuşatılan ınsanlar nerdeyse sürüler haline getırilmek ısteniyor Böyle bir toplumda medyanın ınsanları ınsan olmaktan çıkaran koşullarında, insanların geçmışlerınden getirdikleri güzel gelenekleri, geçmişlerinde var olan kımı ahlaki değerleri yok eden bu toplumsal yapılanışa karşı uyarılmaları gerekiyor Ki bence Aziz Nesın'ın ömrünün son on, on beş yılında yaptığı buydu Bunun da aydınların görevi olduğuna inanıyorum Aydınların uyarıları sayesinde insanlar, ınsan oldukları bılincıyle yanlış gidişe ve var olan duyarsızlığa, karanlığa doğru gidişe dur diyeceklerdır Bu anlamda ılk önce aydınların uyarılmaları gerektiğine ınanıyorum Çünkü bir avuç aydının bu ülkenın karanlığa doğru götürülüşüne karşı savaşıma gırmesı yetmıyor Asıl olan aydın çoğunluğunun suskunluğundan, durağanlığından, boyuneğmişliğinden kurtulmasıdır Romanımdaki yanlış aydın kahramanlardan bırısı de Polat Haramioğlu bir yazar Batıcılık ve yenı dunya düzeninın liberalleşme politikasına uygun bır polıtık çızgı ızleyen Polat Haramioğlu biraz önce söyledığım gıbı düzenin "sanatı da biz yaparız" anlayışına boyun eğmiş bir simge Ne yazık kı medyanın sunduğu olanaklardan yararlanmak için kimi değerlerını yitıren aydınlarımız da var Bunlar politikadakı çürümüşlukte, yaşamın tüm alanlarında olduğu gıbı sanat alanında da görülüyor Romanımın bır yerinde "bıze türkülerımizı söyletmiyorlar" başlığı altında

"Ben turkümü söylüyorum. Her şeye karşın türkü soyleyenler o kadar çok ki! Ah bilemiyorum, çok muyuz, az mıyız bilemiyorum doğrusu " diye yazmıştım Yıne romanımda kahraman olan yazarın yazdığı romana "alçaklığın sınırı yok" adını vereceğini yazmıştım Burada alçaklığın sınırı yok diye belirledığım ışte böyle değer yitimine uğramış aydınların, bır anlamda "aydın ihanetı" denilebilecek, sorumsuzluk ve duyarsızlıkla butünleşmiş olan davranışlardır Günumuzde yukselen bır değer olan alçaklık, egemenlığine aldığı aydınları doğal olarak çürütüyor Böylesine çuruyen aydınlarla bırtakım değerlerini savunan aydınlar arasında bır kıyaslama yapıldığı zaman, gerçek sanatçıların gerçek aydınların halkıyla bağını koparmayan, ınsanı değerleri savunan sanatçılar olduklarını saptamak gerekıyor Romanımda aktardığım aydın çurumesını bu değerlendirmeler ışığında kaleme almıştım Tarıhte de bunun örnekleri var Örneğin ABD'de soğuk savaş döneminde, Mc Charty dönemınde yönetımle ışbirliği yapan, ihbarcılık yapan, gerçek aydınlara saldıran sanatçılar çıkmıştı. Onlara çürumuşluk sıfatını yakıştırmak ozdır bıle Bunun karşısında Fransa'dakı Paris'in Nazilerce ışgal edildiği donemınde yaratılan Rezistans hareketine katılan sanatçıların onurlu tavrıyla karşılaştırılınca aradaki aydın farkı nasıl çıkıyor ortaya. Günümüzde de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla başlayan süreçte sosyalizme, emeğe küfürle birlikte bir başka çürüme ne yazık ki yaşanıyor Oysa devrimci dalganın yükseldiği dönemde aydın olmak kolay Bu açıdan aydınların tavrını, direnişlerini ya da çürüyüşlerini bir turnusol kağıdı gibi kabul edebiliriz diye düşünüyorum. Buradan şu sonucu çıkarıyor ki, önemli dönemeçlerde aydınlar arasında bir ayrışma yaşanıyor ve gerçek aydınlar ortaya çıkıyor Özellikle günümüzde bu ayrışma somut olarak gözleniyor. Ülkemizde yaşanılan sorunlara yaklaşım, sanatın da her şey gibi tüketildiği gerçekliğine karşın hala saf sanatta inat etmenin çürüme dışında bir sıfatla tanımlanamayacağını düşünüyorum

İnsani duyguları öne çıkaran sanat yapmakta, gerçekçi sanat yapacağım, halktan yana sanat yapacağım diye direnen sanatçılarla, insandan bana ne, ben sanatı yalnızca kendim için yaparım, kimse anlamazsa anlamasın, ben postmodernist bır dalgayla gidiyorum, en çağdaş dalga budur, ben yazarım, benim yazdığım cümleler karmakarışık olabilır, konularım ülkeyle, insanla hiç ilgili olmayabilir, önemli olan benim ürettiğim sanattır anlayışını öne süren sanatçıların elbette ayrışması ve kapışması sözkonusudur günümüzde. Elbette medyatik olanaklarla postmodernizm adı altında insandan ve yaşamdan uzak bir sanatı gerçekleştirmek isteyenler, var olan maddi ve ekonomik güçleri ve iletişim olanaklarını da kullanarak sanata, toplumcu sanata, halktan yana sanata karşı mevziler kazanmışlardır Bu kazandıkları mevzilerden bızim tüm ulusal değerlerimizi, halk değerlerımizi yok etme konusunda önemli adımlar atmışlardır.

Eğer ülkemizde gerçekçi öykünün babası olan bir Sabahattin Ali, bir Orhan Kemal artık okunmuyorsa, Yaşar Kemal'in Fakir Baykurt'un, toplumcu gerçekçi şairlerin yazarların kitapları okunmuyorsa, gençlerin çocukların tanımalarının önüne geçiliyorsa, belleklerden siliniyorlarsa; buna karşı bizim tavır alıp kendi var olan edebiyatımızın dünkü görkemli mirasını, aynı müzikte, resimde, tiyatroda, sinemada olduğu gibi dünden alıp yarına aktarmak gibi bir görevimiz var. Bizım sanatsal geleneğimizi yok sayan, "sanat bugün benimle başlıyor" diye iddia edip yola çıkan sanatçılara karşı dünkü değerlerimizi koruyan ve yenı değerlerımizin ortaya çıkmasının da yollarını açan bır sanat politikası izleyen aydınlar, sanatçılar gerçek sanatçılar ve aydınlar olarak yarına kalacaklar ve sanatın da bugün kullanılıp buruşturulup atılan bir mendil gibi meta olmadığını göreceklerdir ve kanıtlayacaklardır dıye düşünüyorum

Karşı medya oluşturulması konusunda, biz her türlü medaya karşı okuyucu, dinleyicı, ızleyici olarak tepkimizi göstermeliyiz En güçlü medyalar bile kendi alıcılarının ıstekleri doğrultusunda, hıç değilse programlarının bir kısmını değiştirmek zorunda kalacaklardır Biz tepkisiz toplum, tepkısiz insanlar olduğumuz sürece, bize ürünlerini sunan medya elbette istediği gibi sunacaktır Ama tepkinin çoğalması sayesınde medya kendisine çekidüzen verecektır Gerçekten halka, ınsana uygun programların sayısını, saatinı, dakıkasını çoğaltarak reklamlara ayırdığı süreyi biraz daha azaltmak zorunda kalacaktır Bu anlamda medyanın yönlendirilmesi açısından alıcı tepkilerinin önemli olduğunu düşünüyorum.

Aydın Öztürk'ün Radyo Umut'ta Öner Yağcı ile yaptığı söyleşinin kısa bir özetidir. Canlı yayında gerçekleşen bir konuşmanın doğallığı içinde algılanmalıdır

Kuyumcu Garabet'in Sünnet Olması Ya da Kumkapı Cinayeti

Bora ARAS

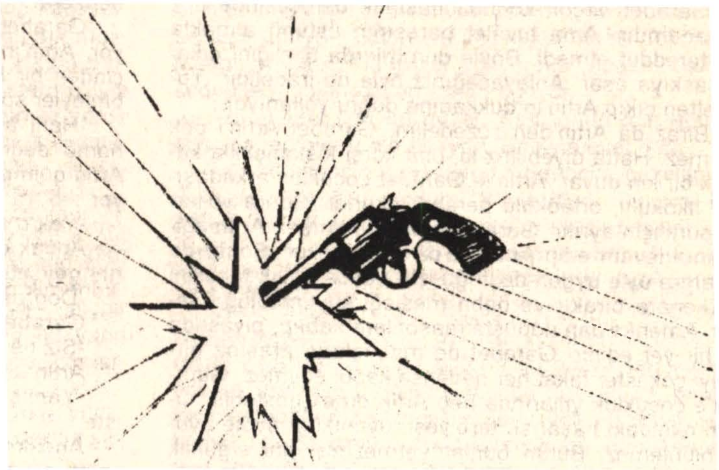

Eski evlerın sandık odaları vardı Onları naftalin kokularıyla birlikte hatırlıyorum Orada kırk yıllık bohçaların içinde, anneannenize yazılmış aşk mektuplarına, babanızın askerlik fotoğrafına ya da annenızin çocukluğunda kesılmış bir tutam saçına rastlayabilırdiniz. Sonra evler küçülüp modernleştikçe bu heyecan verici, sihirli odalar ortadan kayboldu

Yenıden buna benzer bir heyecanı tatmak isterseniz Kapalıçarşı'ya gidiniz Kapalıçarşı Istanbul'un sandık odasıdır Cıcim ayları henüz geçmemış, yeni gelınlere, elele yüzük beğenmeye gelmiş müstakbel nişanlılara, naftalın kokusuyla burunları kızarmış şaşkın turıstlere ve bunun gibi çeşit çeşit insana gezinti yerı olur

Yolunu kaybetmiş son turist de Çarşı'dan ayrıldıktan sonra, akşam ağır bir kaya gibi gelir kuyumcuların içıne oturur İndirilen kepenklerin görünmez hırsız başlarını gıyotin gıbi uçurduğu, uğultuların kesılıp tek tük ayak seslerının yüreklere tedirginlikler saldığı saatlerdir

Kuyumcu Garabet de içine oturan bu kaya gıbı akşamı dağıtmak ister Şımdi onun dükkanına bır gözatalın Vitrinde ne kadar altın varsa oğlu Berj'e toplatıyor Bilezıkleri, yüzükleri siyah kadıfe tabutlarına kendi ellerıyle yerleştiriyor 0 gunkü hasılatı saydıktan sonra paraların seri numaralarını el bilgısayarına ışlıyor Bunu her akşam yapar Bütün değerli eşyayı kendı ellerıyle gizli kasasına yerleştırıyor Yıne her akşam yaptığı gibi kasanın şifresini değıştirip el bılgısayarına ışlıyor İşte şimdi de çekmeceden sılahını çıkardı 7 65 browning. Geçenlerde İsviçre'den getırtmıştı Sılahın soğuk yüzü içindekı hayvanı durtüyor Kabzayı kavramış, kendinı dünyanın en güçlu erkeği gibı duyumsuyor Bu anda dünyanın bütün güzel kadınlarıyla durmaksızın ilişkiye girebilir Artık ıçınde bır hafifleme duyuyor O yerinden oynatılmaz kaya bır uçan balona dönüşüp kalbinin üzerinden havalanıyor Bu da aşağı yukarı her akşam böyle olur

Ancak bu güven dolu anlar çoğu zaman küçük belırsız tedırginliklere yenik düşer Hesapta olmayan bır görüntü, bir çocukluk anısı gelir kafasını bulandırır O zaman dünyanın en güçlü erkeği yerinı zavallı pısırık bır ihtiyara bırakır Böyle anlarda Garabet'in çişi gelir

İşte yine böyle bır andayız Garabet Çarşı'nın tuvaletınde rahatlıyor Rahatlamaya çalışıyor demek daha doğru olur Çünkü bombaların tuvaletlerde bile ınsanları bulduğu zamanlar Kapalıçarşı daha geçenlerde bombalanmış.

Garabet tedirgin düşler ıçinde çocukluğuna gidiyor Bir duvarın dibinde mahalledeki çocuklarla birlikte çişlerını yapıyorlar Çocuklardan biri Garabet'in pipısını göstererek bağırmaya başlıyor "Sünnetsiz gâvur, gâvura bak, sünnetsiz gâvur" Daha sonra diğer çocuklar da ona katılıyor "Sünnetsiz gâvur, sünnetsiz gâvur" Bu sesler ellisındeki kuyumcu Garabet'ın kafasında yankılanıyor O sırada cep telefonu çalıyor

-Alo

-Sünnetsiz gâvur

-Alo kımsiniz?

-Merhaba birader ben Artin. Hatlar ne kadar cızırtılı

Garabet kendine geliyor

Merhaba Artin. (Ne münasebetsiz herif hep böyle uygunsuz zamanda arar)

-Garabet unuttun mu? Bu akşam borsacı Selahattın'le yemeğe çıkacaktık Birader herıf borsada bır numara Baktım dükkanı kapatmışsın, neredesin?

Ortada para getirecek bir iş varsa Garabet hep daha anlayışlı olur Sözü edilen yemeğin bütün hayatını değiştireceğini nereden bilebilir Selahattin'i hemen hatırladı Borsanın bütün inceliklerini, hangı kağıt para yapar, hangilerini elden çıkarmalı, Kumkapı'da bır yemeğe karşılık hepsini anlatacak Elbette Selahattin de o yemeğin nelere malolacağını bılemez

Selahattin'i size nasıl tanıtayım. Hani tuvalete gıdersınız bozukluğunuz yoktur Tuvaletçi paranın üstünü verir, iğrenır almak istemezsiniz. İşte Selahattin almak istemediğiniz tuvalet parası gibi bir adamdır

Garabet tuvaletten çıkarken ceplerine bakındı Bozuk parası yok. Pişkince bir tavırla

-Hiç bozukluğum kalmamış be anam

Kapalıçarşı'ın kurt tuvaletçisi neler görmüş, neler geçırmiş. Aynı pişkinlikle

-Bozarız abicim, dedi.

Garabet birçok konuda hastalık derecesinde titiz bir adamdır Ama tuvalet parasının üstünü almakta hiç tereddüt etmedi Böyle durumlarda titizliğini çıkarır, askıya asar Anlayacağınız öyle de iradelidir Tuvaletten çıkıp Artin'in dükkanına doğru yollanıyor

Biraz da Artin'den sözedelim. Garabet Artın'i pek sevmez. Hatta diyebiliriz ki, ona karşı kıskançlıkla karışık bir kın duyar Artin'le Garabet çocukluk arkadaşıdır Ilkokulu, ortaokulu beraber okurlar Sonra yolları bır süre için ayrılır Garabet okulu bırakırken Artin eğitımine devam edip Amerika'da iktisat okur Sonra da çıkarına öyle uygun düştüğü için bunca yıllık tahsilini bır kenara bırakır ve baba mesleği kuyumculuğu seçer Amerika'dan dönüşte masonlara katılıp, piyasada ıyi bir yer edinir Garabet de masonların arasına girmeyi çok ister fakat her nedense kabul edilmez Garabet'e çocukluk yıllarında hep Artin örnek gösterilir Onun okuldaki başarısı, terbiyesi, uyanıklığı övüle övüle bitirilemez. Bütün bunlar yetmezmiş gibi ergenlık çağlarında aynı kızı severler Yeşil gözlü Rona sessiz, kendı halındekı Garabet'e yüz vermez, Artın'le gezip tozar Aslında Garabet de fena çocuk değildir Hatta bazıları "şımdı bunu çekinerek söylüyorum" onu Rock Hudson'a benzetır Ne var ki hepimizin bıldığı gıbı o yaşlarda kızlar fizik görünümle birlikte başka bazı şeylere de önem verirler İşbitirıci havalar, büyük adam pozları, hatta biraz da serseri edaları yenıyetme kızlar arasında oldukça prim yapar İşte Garabet'in belleğine ömrü boyunca atamayacağı o kaybetmışlık duygusunu yerleştiren de bu aşk yenilgisidir Zayıf ruhlarda kaybetmişliği aşmanın en kolay yolu para kazanmak, daha çok para kazanmaktır Garabet de bildığımiz gibi bu yolu seçer Neyse biz sözü daha fazla dolandırmadan esas konumuza dönelim

Garabet Artın'in dükkanına vardığında tuvalet parası Selahattin de oradadır Fazla oyalanmazlar Kumkapı'da Yanakis'in yerinde soluğu alırlar Yanakıs tatlı bır Rum meyhanecidir Biraz da meslek gereğı Rum meyhaneciler hep tatlı, hoş sohbet adamlar olur

Yıldızlı bır yaz gecesinde Kumkapı'dayız Havada ınsana aşık olma isteği veren ılık yaz rüzgarları esıyor Esıyor esmesıne de bir işçinin aylık ücretini ıkiye katlayan hesapları ödeyen bu insanların içinde hâlâ aşık olma yürekliliğini gösterecek kaç kişi var bunu bılemıyoruz Neyse Yanakis elinde kocaman bir sini, o her zamankı güleryüzüyle çeşit çeşit mezeleri getırir Rakılar bardaklara doldurulur İlk dubleler çoğu zaman en güzelleridir Karides salataları, kalamarlar ağızda erırken artık koyu sohbetler başlayabilir

Adamlarımızın sohbetleri elbette para konusundadır Zaten buraya geliş amaçları da budur Tuvalet parası Selahattin borsada dönen dolapları anlattıkça anlatıyor Son savaşlarda durumu doğru değerlendirıp köşeyı dönmesını, sayın başbakanımızın saç modelini değiştirmesının borsayı nasıl etkilediğini ondan öğreniyoruz Vakit ilerledikçe içilen rakılarla kafalar biraz daha dumanlanıyor

Alkol bazı insanların bütün vidalarını gevşetir Ondan sonra abuk sabuk laflar, türlü densizlikler ortalıkta dolanmaya başlar Işte Artın neye neden güldüğü belirsiz kıkırdayıp duruyor Tuvalet parası Selahattin de ona ayak uyduruyor Garabet ıse dünyanın en güçlu erkeği ıle zavallı, pısırık ihtıyar arasında gıdip geliyor Ancak küçük tebessümlerle arkadaşlarına katılıyor Üçü de fazlasıyla sarhoşlar

Bırara Artin sözü çocukluklarından açıyor Garabet'le komşunun bahçesınden nasıl erik çaldıklarını, adamın onları nasıl kovaladığını anlatıyor Sonra sıra gençliklerıne geliyor Selahattin'e doğru

-Yahu bırader sen Garabet'ın şimdiki göbek bağlamış haline bakma, gençliğimızde Rock Hudson'a benzerdi

Garabet surat mı assa, tebessüm mü etse bilemiyor Artin'ın böyle övgülerine alışık değil Sankı ışın ıçinden bir bityeniği çıkacağını seziyor Selahattin de birşeyler söylüyor

-Hanı aidsten ölen Rock Hudson'a mı? Yahu o homo değil miydi abi? deyip kıkırdamaya başlıyor Artin gülmesini zor tutarak durumu düzeltmeye çalışıyor

-Yok o anlamda değıl canım

Ancak dedık ya alkol bazı insanların bütün vidalarını gevşetir Artin de eklemeden edemiyor

-Doğrusu Garabet de biraz hanımevladıydı yani

Garabet'in tepesı atıyor

-Sız ne demek ıstiyorsunuz ulan?

Artin alttan alıyor

-Yanlış anlıyorsun Garabet'ciğim, şaka ediyoruz ışte

Ancak yine kendini tutamıyor Zembereğinden boşalan çıngırak gibi kahkahayı patlatıyor Garabet okkalı bir küfür savuruyor Tuvalet parası Selahattın itliği iyice üzerine almış

-Ne kızıyorsun Garabet abı, yarası olan gocunur Kah kah kah

Bazen ınsan kendini karşıkonulmaz bir akışın içınde duyumsar Herşeyi yapan kendimiz olduğu halde sanki kendimizin dışında birşeyler bizi yönetır Bir süre sonra geri dönülmez bir yola girmişizdır Kımimiz camı çerçeveyi ındirir, kımimiz kavga eder, kımimiz de türlü pisliğe bulaşır

Kuyumcu Garabet ellisinde Üç çocuk babası 7 65 browning Geçenlerde İsviçre'den getirtmıştı Kabzasını kavrıyor O şımdi dünyanın en güçlü erkeğidir

Ertesı gün kuponcu gazeteler birinci sayfadan verdıler

Kapalıçarşı' da kuyumculuk yapan Garabet Acemyan Kumkapı' da yemeğe gittiği Artin Gümüşyan ve Selahattın Tecımer'i kurşun yağmuruna tuttu Tanıkların ifadelerıne göre kafi derecede alkol alan Garabet Acemyan arkadaşları tarafından ünlü aktör Rock Hudson'a benzetilınce korkunç olay cereyan etti Daha sonra cınayet aletini şakağına dayayan katıl çevredekiler tarafından son anda engellenerek polise teslim edildi Bıldiğiniz gıbı ünlü aktor Rock Hudson geçtiğimiz günlerde çağımızın vebası aidsten ölmüştü"

Aylar sonra Kapalıçarşı bu olayı tam unutmuştu ki, gazetelerde bir haber daha çıktı

"İki kışının katılı kuyumcu Garebet Acemyan cezaevinde müslümanlığı seçerek sünnet olmuştur Garip adını alan hükümlü fotoğrafta cezaevı arkadaşlarıyla, bırlikte görülüyor "

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

7 Aralık Perşembe

Jülide Gülizar hanımefendi iyi bir iş yaptı. Televizyonda haber okuyanlara karşı bir mücadele başlattı. Gülizar hanımefendinin mücadelesi gerçi kadın okuyuculara karşı. Gerçekten kadın okuyucuların durumu kötü. Haber okumuyorlar, kaş göz oynatıyorlar. "Dişi" yanlarını gösteriyorlar. Kadının dişiliğini göstermesine karşı değilim. Ama bunun yeri var, zamanı var. Böyle dedin mi kimi kadınlar hop oturup hop kalkıyor. Ne demekmiş efendim, kadın erkek eşitliği yok muymuş. Bu yanlış. Yanlışlık şurdan geliyor. Kadın mücadelesi Türkiye'de, kadının dişiliğini göstermesiyle özdeşleştirirdi. Kadın, özgürüm diye olur olmaz yerde dişiliğini gösterirse erkek buna katlanamaz. Düşünün karşınızda bir kadın, dişiliğini öne çıkarıyor, işmar edip duruyor. Böyle bir durumda erkek, "Eh"der, şu kadınla ilişkiye gireyim." Erkek böyle düşünüyor, eyleme geçiyor, kıyamet kopuyor sonra. Efendim böyle şey olur mu, kadın dişiliğini gösterse bile erkek "uygar" davransın denmemeli. Hiçbir düşünce, hiçbir kuram eşyanın tabiatına aykırı olamaz. Bu bir yana kadın mücadelesi, kadının dişiliğini uluorta göstermesi değil.

Kadın mücadelesi, kadının aklını özgürce kullanabilmesi, aklını gösterebilmesi mücadelesi. Tabii bu zor. Kimi kadın bu zoru göze alamıyor, aklını göstereceğine başka yerini gösteriyor. Sorun çıkıyor. Çünkü Türkiye'de erkek de aklını gösteremiyor. Akılsız kadın, durduk yerde dişiliğini gösterince erkek de erkekliğini gösteriyor. Al sana sorun. Böyle bir durumda dişiliğini gösteren kadına, erkek umursamaz davransa, kafasını çeviriverse, kadın, kırkpara etmez dişiliğiyle ortada kalıverir. Ama erkeğin de aklı yok. Televizyonda haber okuyanlara bakın, göreceksiniz bu dediğimi. Geçende biri, görebilse kendini izleyenleri, gözüne kestirdiği kadına "Hanımefendi, bu gece, şu saatte şurda buluşalım" diyecek nerdeyse.

Bunlar birer olgu. İnsanın kendine yabancılaşması böyle olgularla kendini gösteriyor. Bu koşullarda herkesin yabancılaşmayı kırması bekleyemeyiz. Herkes bir Jülide Gülizar, bir Zafer Cilasun olamaz. Karmaşık bir dönemden geçiyoruz. Her gün, her dakika üzüntü. Ürünlerini ilk kez yayınladığım, Star Sistemine karşı mücadele etsin diye yetiştirdiğim insanlar, Gönül Özgüller, Ömer Baytaşlar, Cemil Kavukçular holdinglere teslim oluyor, bütün geçmişlerini yadsıyor.

Bakın Uğur Kökden'e, bakın Turgay Fişekçi'ye, bakın Gülten Akın'a, nerdeydiler, şimdi nerdeler.

Böyledir hayat, bir savruntu yaşanır. Dostlar teker teker teslim olur holdinglere... Arayıp sormazlar geçmişlerini. Sözgelimi, İstanbul'u gezerdik Uğur Kokten'le. Güzeldi o günler. Şimdi Uğur Kökten o güzelliği yerlebir ediyor, bir ben taşıyorum gönlümde. Anıları tek başına taşımak ne kadar zor. Bu zorluğu bilirsiniz değil mi. Boşuna değil, sabahları sokaklarda sevmek için kedi aramam.

Üzüntülere karşın direnmek gerekiyor.

9 Aralık Cuma

Dün akşam üstü dergide çalışıyordum. Sekreter arkadaşımız "Gülfem sizle görüşmeki istiyor, hapishaneden mektup getirmiş"dedi. "Peki" dedim. Kapı açıldı. Gülfem geldi. Mektup Bülent'tenmiş. Bülent Topbaş'tan. "Sevgili Gündoğdu ve **İnsancıl** Emekçileri" diye başlayan mektubu okurken, baktım Gülfem, sesizce ağlıyor. Gözyaşları yanaklarından dökülüyor. Mendil verdim. "Ne güzel ağlıyorsun" dedim. Gülümsedi. Hem gülümsüyor, hem ağlıyor.

"Bu Bülent için de güzel. Bak, onun için ağlıyorsun. Ya, ağlayanı olmasaydı" Başıyla evet dedi.

Dün Gülfem'in ağlayışında direncin guzelliğini, direncin yüceliğini gördüm. Şöyle diyor Gülfem. Ben Bülent'i seviyorum, ben Bülent'in mücadelesini seviyorum. Siz, sistemin Beyaz Adamları birbuçuk değil, bir yüzyıl hapse atsanız bile ben Bülent'i seveceğim.

Şöyle düşünüyorum. Bu ağlayışların, bu gözyaşlarının romanı, şiiri, öyküsü yazılmalı, bestesi, resmi yapılmalı. Çünkü sistemi bu gözyaşları yerlebir edecek. Ayrıca bu ağlayışlar, bu gözyaşları, geleceğe bırakacağımız güzellikler. Gelecek kuşaklar şunu bilmeli. Kapitalizmin çirkinleştirdiği bu dunyada bizler, güzel dünya mücadelesinde çeşitli guzellikler yarattık.

Gülfem, dün akşam sularında, sevgisiyle, ağlayışıyla, direnciyle bir güzellik yarattı **İnsancıl**'da. Hepimizi güzelleştirdi.

12 Aralık Salı

Soğuk günler. Sıkı korunmalıyım. Sesim kısılabilir, bir vurgun yiyebilirim. Her sabah ilkyaz düşüncesiyle kalkıyorum. Sık dişini, dayan, diren, gelecek ilkyaz diyorum. Her sabah kediyi arıyorum. Yok. Bekliyorum kediyi. Bir gün çıkıp geleceğini umuyorum.

Dün gece Esenler'deydim. Yüksel Düğün Salonu'nda İnsan Hakları Derneği'nin düzenlediği Barış Şenliği vardı. Orda konuştum. Seyit Nezir, Mehmet Çetin, Önder Kızılkaya üçlü şiir okudular. Suna Aras da Şenlik'teydi, o da şiir okudu. Kamber Erkocak'ın Şanar Yurdatapan'ın özgürlüğün, barışın önemini anlatan konuşmalarından sonra ben konuştum.

Barış mücadelesi somuttur. Barış için kapitalizme, faşizme, ırkçılığa, emperyalizme karşı mücadele etmek gerekir. Bunları söyledim.

Kapitalizm tarih sahnesine çıkana kadar savaşlar bir ölçüde bölgeseldi. Kapitalizm bütün dunyaya pazar diye baktı. Bir metrekare toprağı boş bırakmamak için, meta satışı için mücadeleye girişti. Savaşı evrenselleştirdi. Bunun için barış mücadelesi kapitalizme, emperyalizme mücadeleden ayrı tutulamaz.

Sabah üşüye üşüye geldim dergiye. Odama girdim. Karanfil, kırmızı, iki tane. Sehpanın üstünde

Vazoda Dün Ümit getirdi. Okurumuz yolarkadaşımız Karanfillere baktım. kırmızı İçım ısındı

2 Ocak Salı

Bır toplum insanileşmemişse. böyle bir toplumda herhangi bır nedenle iradesini yitiren insan için rezillık başlamıştır Rezilliğin farkedilmediği böyle bir toplumda, ölüm kalımın çok ötesinde "Ben ınsanım" mücadelesi, o ınsan için trajedenin, acı. ağır noktasıdır

Aralık ayının 19'dan beri insani olmayan bir toplumda. rezilliğın farkedilmediği bir toplumda "Ben insanım" mücadelesi verdim. Bu mücadele benım için son derece ağır son derece acı oldu.

Şimdı olup bitenleri anlatayım. Özetle 19 Aralık gecesi saat 22-00 sularında karnımda bir ağrı başladı N'oluyor dur filan demeye kalmadan ağrı şiddetlendı. Bır saat kadar kendi yöntemlerımle ağrıyı durdurmaya çalıştım. Başarılı olamadım Hekimlerın elıne düşersem başıma gelecekleri biliyordum Bunu onlemeye çalışıyordum Başarılı olamadım Saat 23-00 sularında şıddetli kusmalar başladı Ağrı şıddetlı sancı şiddetli. kusma şiddetli. irademin dizginlerı elimden kaçtı

18 Kasım'da şöyle yazmışım "Birçok sorun var ınsanlığın önünde. Bu sorunlardan biride hekimlık Hekımlerın sultasında oramızı buramızı mıncıklatmadan ölmenın bır yolunu bulmalı insanlık."

Saat 01-00 sularında Kaan Arslanoğlu'nun arabasında Kartal Devlet Hastanesi yolundaydık Benım ıçın son derece zahmetlı bir yolculuktan sonra, Arslanoğlu. Acıl Servisın kapısını araladı. beni, orda bekleşen cerrahların önüne attı Cerrahlar, önlerıne atılan bu varlığı, sanıye geciktirmeden mıncıklamaya başladılar Trajedi başlamıştı Benı mıncıklayanlardan biri " şımdıye kadar neredeydin" dedı

Şımdıye kadar nerdeydim Bu toplumda ınsanlıktan nasibını almamış, ama. kendine marksistim solcuyum dıyen rezıller var Bu rezıllerin bır bölümü benım hasmım Bu hasımlar, durmaksızın bir dedikoduyla benim hanlarımın.. hamamlarımın apartmanlarımın olduğu dedikodusunu çıkardılar bunların olmadığını bıle bile utanmadan rezilce dedikodu yaptılar

O gece orda o hasımlarımı o rezillerı düşündüm onlara okkalı bir küfür savurduktan sonra, "Cebımde 130 bın lıra var Hiçbir zaman bundan fazla param olmadı Kaan olmasaydı beni buraya sokar mıydınız ben buraya girebilir miydim" dedim Cerrah sustu Bır ığne yapıldı. Sonra yukarda bir koğuşa atıldım Bu arada silik anılar belleğimde Kaan'la Zeynep'le röntgen çekimleri kan tahlillerı

Sabah amelıyata giriş kapı önünde cerrahlarla kavga Sınır küfür zorla bayıltma Neyın kavgası verılıyor bılinmesini istiyorum. Bu cerrahlar birer kanlı diktatör önüne geleni kesip biçıyorlar Ben bağırıyorum "Bana napacağını söylemelisiniz İnsan hakları var Hasta hakları var" Ne insan hakkı ne hasta hakkı hiçbırinin umurunda değil

Şunu söylemeliyim Ben sık sık, sistemin ınsanı metalaştırdığını söyledim. Hastanede şunu gördüm Bir hasta meta bıle değil. Çünkü sistem, örselenmesin dıye metaya bile özen gösterir O hastanede hıçbır hasta meta bile değildi Ama insana acı veren insanı cıddı umutsuzluğa düşüren nokta hiç kımsenin bunun farkında olmayışı

Ameliyatlı olarak 20 Aralıktan, 26 Aralık öğlene kadar gördüklerimı kısa notlarla belirtiyorum. Annem başhemşireydi Böyle bır hastaneye atansaydı, bu hasteneyı, beş dakika sonra kapatırdı Altı kişılik koğuşumuzda herkes ameliyatlıydı. Ama temizlikle ilgili hiçbir önlem yoktu. Koğuş, 24 saat ziyarete açık. Çamurlu pis ayakkabılarla herkes. istediği biçimde koğuşlarda dolaşabiliyor Hasta ziyaretçileri dışında, milli piyango simit satıcıları.. fotoğraf çekicileri her an başınızda.

Herhangi bir hasta ameliyat olmadan önce, ailesınden en az on kişi hastanın karyolasını çeviriyor Hasta ameliyattan sonra kendine gelene kadar karyolayı çevirenler durmadan yıyip içiyorlar lahmacun.. börek poğaça kuru köfte pişmiş yumurta. baklava. çay kola. meyve. Bütün bunlar ameliyatlının inim inim inlediği koğuşta oluyor hasta yakınları yeyip içmekle kalmıyor bir de ikram ediyorlar "Buyurun baklava yiyin buyurun lahmacun yıyin"diye Bütün bunlar olup bıterken hastabakıcı mı. hemşire oldukları belirsiz hanımlar ateş ölçüyor tansiyon ölçüyor iğne yapıyor

Türkiye'de bırçok yerde çok pis yüznumara gördüm Ama bu hastanede gördüğüm yüznumara kadar pısını görmedim Midem bulanmasın mikrop kapmayayım dıye elden geldiğince az gitmeye çalıştım yüznumaraya.

21 Aralık perşembe gecesi, koğuşumuzdaki yaşlı hasta hepimizin gözü önünde öldü. Hasta, ölüm belırtilerinı daha önce verdi Karısının "İbrahim ölme doktor hemşire yetışın" çığlıklarına hıç yanıt gelmedı Sözde telaşla hekım geldikte hasta ölmüştü.

Hasta. yakını yoksa yüznumaraya gidip geldikte yatağını bir başka hastaya kaptırabilır Bunun için hem hastalar, hem yakınları ele geçirdikleri yatağı cıddiyetle koruyor

Göya hasta denetimleri sabahları şöyle oluyor Önce hasta yakınları koğuştan çıkarılıyor Sonra koğuş, yalap şap pis sularla paspaslanıyor Daha sonra servıs şefi olduğunu sandığım hekim önde arkada genç hekimler koğuşa giriyorlar Bu denetim sırasında hastaya kesinlikle bilgi verilmiyor Ben gerçekten bılgı ısteyince hekimler pek şaşırdı. Dahası biri "Sana ne oluyor" dedi. Düşünün.. benle ilgili konuşuyorlar bilgi ıstiyorum "sana ne oluyor" deniyor Çıkıp gidiliyor Sinirlendim Serümları filan çıkarıp aksaya aksaya hekımlerin peşıne düşdüm. "Bana bilgi vermelisiniz" dedim Gözümün önünde "Bağırsaklar yapışmış olabilir" diye konuşuyorlar ben bilgi isteyince çekip gidıyorlar peşlerine düşünce de "kuruntu yapmayın" dıyorlar

Hasta yakınları ameliyatlı hastalarla birlikte yatıyorlar Böylece 6 kişilik koğuşta enaz olduğumuz sayı 20 kışi Gecelerı, hasta yakınının ayağı ya da dirseği hastanın ameliyatlı yerine gelirse bir feryatla uyanıyoruz

Benle iki gece kalan Celal, ikinci günun sonunda "İngılızce bir kelime var bu hastaneye tam uyuyor dedi Survival. Bakın ne demek bu kelime "kalım, beka, başkasının ölümünden sonra hayatta kalma. diğerlerınden fazla yaşama, bır tehlıkeyı atlatıp yaşama." Kartal Devlet Hastanesinde olup bitenlerin tam anlamı bu

Şunu da söylemem gerekiyor O gece başka bir

hastaneye gıtmiş olsaydım, ameliyata karar verılmezdı Çünkü bende tansiyon var yüreğimde sorun var Gizli şeker bile olabilir. Bütün bunlar ciddi cerrahları düşündürürdü. İnce eleyip sık dokurlardı Kartal Devlet Hastanesi'nde böyle bir sorun yok. orda her şey ya herro ya merro Kartal Devlet Hastenisi'nde tıb, insanın dayanma gücü üstüne kurulmuş Orda dayanaklılar kalıyor dayanaksızlar ölüyor Sözgelimi, 25 Aralık pazartesi günü 87 yaşındaki bir hastayı kesıp biçtiler Çocukları pek sevinçliydi. Hiçbir hastane.. özel hastane bile babalarını ameliyat etmemiş. "Buraya getirdik, sağolsun doktorlar hemen ameliyat ettıler"diye sevınıyorlardı Narkozdan uyanır uyanmaz "Sıkıldım. Eve gidelim" diyen yaşlı adam benim çıkışımın ertesi günü ölmüş.

Bütün bunların temeli ne. Bütün bunların temeli ınsanımızın bilincin dumura uğratılmış olması Hekımi öyle hasta öyle... hasta yakını öyle. Bir hastane sorunu ötesinde Türkiye'nin temel sorunu bu. Şunu çok ıyı bilmeliyiz. Türkiye'de burjuva partilerini sömürü sıstemini işte bu halk taşıyor sırtında. Üstelık bunu bilmiyor

3 Ocak Çarşamba

Ağır bir ameliyat geçirdim. Öbür dünyaya gittim geldim Bunu önemsemiyorum. Çok yaşa, az yaşa. önünde sonunda öleceksin. Yaşadıkça insanın başına türlü ışler gelebilir. Canımı sıkan bunlar değil Hastaneye yattığım dakikadan hastaneden çıkana kadar "Ben insanım" mücadelesi verdim. Kime karşı hizmetliye. hastabakıcıya... hemşireye. hekime karşı Hizmetli hastabakıcı hemşire hekim, "Ben ınsanım"diyen bana önce çok şaşırdılar sonra kızdılar

Peki, bu mücadelede.. "Bakın, ben bir insanım Bunu anlayın" mücadelesinde başarılı olabildim mi. Hayır Kesinlikle. Yalnızcı katı. sert duvarlarda bir iki delik açabildim yumruklarımla... tırnaklarımla Sözgelimi bana yapılan iğnelerin tek birinin adını öğrenemedim Ama uzun mücadelelerden. bağırışlardan çağrışlardan sonra iğnelerin neden yapıldığını öğrenebildim Biri ağrı biri ateş içinmiş

38 dereceye. dahası 39'a kadar nıye çıkar ateş Bunun nedeni üç gün süren sert bir mücadeleden sonra öğrenebilildim Ameliyattan sonra ödem olmuş

Amelıyattan çıkışımın ikıncı günü şunu farkettim Hastabakıcı mı hemşire mi olduğu bilinmeyen hanımlar, ateş ölçüyor bilgi vermiyor tansiyon ölçüyor bılgi vermiyor Hastanede kaldığım sürece bütün uğraşlara karşın bu hanımların, mesleki durumlarını kimliklerini öğrenemedim.

İkıncı gün sabah, tansiyonumu ölçen hanıma sordum "Tansiyonum kaç" Hanım, ciddi bir şaşkınlıkla yüzüme baktı "Ne kaç" dedi. "Az önce ölçtüğünüz tansiyonum kaç" Hanım sinirli bir çırpınışla "Normal" dedı Tam bu sıra kaçmasın diye hanımı bileğinden yakaladım Giyinişinden islamcı olduğu anlaşılan hanım cıddı bır ızdırap içinde "Bırakın normali" dedi Bırakmam Erkek eli değdiği için cehenneme gideceksiniz. Elinizi bırakmam için sizden rakam istiyorum"dedim "12" dedi

Ateşimi öğrenme içinde şöyle bir yöntem uyguladık. Dereceye hemşire ya da hastabakıcıdan önce bakmaya başladık Pazar günü serumdan çıktım Pazar akşamı koğuşa müdahele etmeye başladım Bu konuda başarılı olamadım ama koğuşa gırıp çıkanları da rahatsız ettim. Herkesin ameliyatlı olduğu bir koğuşa giriş çıkışların serbestliğini anlayabilmiş değilim Türkiye'nin neresinde olursa olsun bir kahveye bile bu kadar rahat girilmez. Bir kez şu Ziyaret saati yok. En azından bizim koğuş, 24 saat ziyarete açık. Şu söylediğim inanılacak gibi değil ama, gece 0-2'de bile hastasını ziyarete gelenler vardı.

Bır ara gözgöze geldiğimiz bir hizmetliyi yanıma çağırdım Şu ziyaret işinin sırrını sordum Bu ziyaretlerin hastanın aleyhine olduğunu bunun niçin önlenmediğini sordum. Hizmetli, "Baba"dedi "ben seni günlerdir gözlüyorum Kımsin, nerelisin, buraya nasıl düştün bilmıyorum. Ama sen, baba bir adamsın kabadayısın mertsın korku nedir bilmez bir adamsın. Bunların suretine aldanma baba. bir ayı bile bunlardan daha asildir Bunlar, ziyaret saatini tatbike çalışan bir hizmetliyı döve döve komaya soktular Bunların hepsi namerttir Bir tekine bile iyilik yaraşmaz Sen bunlara iyilik yap, şerefsizim seni idam ederler Baba, görüyorum, sen, mert bir adamsın. Çabucak iyileş çık git burdan"

Bu sözleri dinlerken yüreğime kezzap döküldü. Bunlar benim insanımdı Vah benim insanım vah dedim Sivas'ta otelde kıstırılanları düşündüm. Bu halkın yaktığı Asım Bezirci'yı.

Söylemek istediğim şu. Ameliyat yaraları ergeç geçer nolacak. Ama hastane olayı iç dünyamda derin yaralar açtı. Bu yaraları kapamaya. bu yaraları tedaviye çalışıyorum şimdi.

4 Ocak Perşembe

Zeynep. Zeynep'in arkadaşı Hüseyin Nihat Ateş Celal Ergün hastanede bana "refakat"ettiler İki gün ağrılar sızılar ateşler içinde hiç uyumadım. geçip giden günleri düşündüm. hayatımı. Hastanede olup bitenler yüzünden kendimi sıfırda hissettim. İç dünyam karardı. Bir tomurcuk kadar ışık yoktu iç dünyamda Kendimi bıraktım. Ölsem n'olacak. Nasıl olsa hiç kimse bilmiyor hastanede ölümle mücadele ettiğimi "Bu tatsızlığı hiç kimseye söylemeyin"dedim Niçin hiç kimseye durumu bildirtmedim. Kimsenin benim yüzümden rahatsız olmasını üzülmesini istemem Bunun ötesinde ben hastalığını bile pazara süren medyatik bir kişi değilim. İnsanca yaşadım... ınsanca mücadele ettim Şimdi ölümle mücadele ediyorum yenilirsem, sessizce gömün beni Bunu istedim. Bunu söyledim

Arkadaşlarım ciddiyetle sır saklamışlar Beş kişi dışında hiç kimse ölümle mücadele ettığimi bilmedi. "Tansiyonu yükseldı. Tatile çıktı"demişler

Durmadan saati soruyordum. "Nihat saat kaç" "Saat 23.30 abi" "Nıhat saat kaç" "Saat 23.32 abi" Saatler geçmiş sanıyordum iki dakika geçiyordu. Hayat durmuştu sanki ne ölüme ne dirime gidiyordu İkinci günün sonunda hızmetliler hastabakıcılar hemşireler hekımler hastalar yakınları yüzünden kendimi ıyice bırakmıştım Ben hep ınsanın arkasında mılyonlarca yıl var dedim İnsan bir kültür bırıkimı dedım Platon Descartes Parıs Komünü 1917 Devrimi dedim Oysa burda gördüklerım şu ınsan diye dolanıp duranların yahu bunlar, insani bırıkımden bir gün bile almamışlar Yoksa bir hastanenın yüznumarası öbek öbek kurumuş pıslıklerle tepeleme dolu olur mu bir hastanenin lavabosu tıkalı olur mı sabahın beşinde kahvaltı diye kapılar tekmelenır mi. Ulan ya ben sizı kızılcık sopasından ge-

çiririm ya da ölür giderim dedim.. Ama söyledım I-çımde tomurcuk kadar ışık yoktu. Bıraktım kendimi Ateşim yükseldi kanama başladı. Yavaş yavaş sessizce ölüyordum.

Sabaha karşı yeni güne bakıyordum. Hastanenin tek güzel yanı bizim koğuştan günün başlangıcı görünüyordu Güneş, gri bulutları yarıp gökyüzüne çıkıyordu. Bende sessiz iniltilerle yeni günü gözlüyordum İşte tam bu sırada Nihat eğildi üstüme "Abı"dedi "lütfen kendınızi bırakmayın" "Nerden anladın Nıhat-"dedim. "Yüzünüz kapkara... gözlerinizde o pırıltı yok" dedi "Yaşamalısınız. Gündoğdu yaşamalı " "Nihat-"dedim, koğuştakileri gösterdim. "Ben bunları çok seviyorum. Ama ben bunlardan nefret ediyorum. Bunları napacağız, Nihat" dedim. "Milimetrik mücadele abı" dedi.

Nihat'ın bu sözlerini düşündüm. Tabii her koşulda mücadele etmek gerekir Ameliyathaneden çıkışta sedyeyle koğuşa gelirken yanımda yürüyen Berrin Taş "Nasılsınız"dedikte "Ben iyiyim, siz nasılsın" demedin mı sonra Berrin Taş'a "Siz buralarda dolaşmayın **İnsancıl**'a gidin. Dergiyi 27'sinde istıyorum" demedın mi. "Bugün senet ödenecek"demedin mı Ama hazır hastaneye gelmişken ölüvermek de ışten değil. nasıl olsa 52 yıl yaşadın. Zaten sevenlerim de azalıyor Ziyaretine kimse gelmez diye korkuttun belki de o yüzden duyurmadın ameliyatını böyle düşünürken uyumuşum iki günün sonunda. O pek sevdiğim hep düşlerimde yaşattığım salkım söğütlerin yıkandığı ak dereyi gördüm. Şaşırdım. sevındim Aman bir dere dedim... demek varmış. Soyunmadan sevinçle derenin serin sularına bıraktım kendımı. Sırtüstü akıp gidiyordum dereyle. Kırmızı karanfillerle çevriliydi yanım yörem. sonra dere bırden bıre beyaz bir at oldu. Dağlara doğru dörtnala gittık kanter içinde kalmıştım. En yüksek tepelerin bırınde durdu beyaz at. Aşağıları alev alev yanıyordu Hızla alevlere doğru gittik. Böyle bir koşu. böyle bir hız görmedim. İyıce sarıldım atın boynuna.. dağlar boyu alevlerın içıne girdik.. sonra serinletici rüzgarda koştuk

Uyandığımda. bir saat uyumuşum ateşim düşmüştü

5 Ocak Cuma

Başıma gelen kesme biçmeyi özetlersem, şunları söylemem gerekiyor Kartal Devlet Hastanesi'nin cerrahları kesip bıçmede başarılı. Beni de pek güzel kesip biçmişler Sorun burda değil. Sorun, kesıp bıçmenin öncesinde sonrasında. Ama şunu da söylemem gerekiyor Kesip biçmenin öncesinde röntgenler tahliller için zorluk çekmedim. Çünkü yanımda hekım Kaan Arslanoğlu vardı Yanımda hekım Arslanoğlu olmasaydı, hastane koridorlarında inleye inleye ölürdüm belki

Kesıp biçmenin sonrasına geldikte. Hiçbir hizmetli hiçbir hastabakıcı... hiçbir hemşire. hiçbir hekım, hastalara meta kadar değer vermiyor

Peki bu işın sorumlusu kim. 24 Aralık seçimlerınde, dumura uğramış bilincini gösteren halk halkımız. Kapitalist sistem, bu halka, insan olduğunu kesinlikle unutturmuş. Öbek öbek pisliklerle dolu yüznumaraya ınsan girmez.. hayvan girer üstelık o yüznumara bir hastanenin "Burasını temizleyın"dedikte pek şaşırdı hizmetliler Ama bağıra çağıra temizlettim yüznumarayı. Tabii bu çözüm değil

Beni sarsan derinden vuran halkın bilinçsizliğı. Bunu bılıyordum, ama bu kadarını bilmiyordum İnsan olma bılıncini taşıyan herhangı bir varlık hastanede olup bitenlerin bırini bile kabul edemez. Kapitalist sistem, hiç acımadan insanı ınsan yapan bilinci sıfırlamış

Bilinçsizlikle ilgili yalın bir örnek. Daha narkozdan çıkmamış hastanın başında oturan bu kişiler, durmadan bir şey yiyip içiyorlar Zeytinyağlı dolma börek lahmacun kuruköfte pışmiş yumurta kola. çay Bir ara bunlardan bırı kalktı ağzıma zeytinyağlı dolma sokuşturuyor "Ye emmi ye ıyileşirsin"diyor Müthiş sinirlendim "Sana bir çarparsam görürsun emminı de. dolmayı da"dedım

Bana hiç kızmadılar Ben onlar için hiçbir şeyi beğenmeyen. sınırlı garip bir adamdım Biraz da acıdılar bana. Çünkü benim başımda yemek tezgahları kurulmadı zeytinyağlı dolmalar börekler lahmacunlar pişmiş yumurtalar yenmedi

Hastaneden çıkış gününde bunlarla vedalaştım Tam bu sırada bunlardan bir hanım, "Emmı, sen televizyonda göründün mü"dedı Bir televizyon DGM duruşmaları sırasında uzun uzun göstermiş beni. Ordan hatırlıyordu herhalde

Şimdi şunu söylemeli. Türkiye'nin politik. ekonomik kültürel sistemı bu halkın bu bilinçsiz halkın sırtında. Halk bilinçlendikte. insan olduğunu anımsadıkta tek bır politıkacı tek bir kapitalist tek bir sendikacı Türkiye'de barınamaz. Onlar politikacılar tüccarlar sanayiciler sanatçı geçinenler sendikacılar bunu biliyor Bunu bıldikleri için. halkın bilinçsiz halkın sırtından geçınmek için, bütün araçlarla ınsanın bilincını dumura uğratıyor hepsi

Hem halkın ınsanın bilinçlenmesi ıçin mücadele edeceksın, hem de bılinci dumura uğratıcı etkileri önleyeceksın Böylesine zor bir mücadele var İnsan için yaşayanın önünde

Hastaneden ayrılırken döndüm baktım "Yıne geleceğim"dedim "Senı yerlebır edeceğim dumura uğramış bilınç"dedım.

Bilmem, buna ömrüm yeter mı

8 Ocak Pazartesi

İşte Türkiye nereye dokunsan döküluyor Hapishanelerde güvenliği korumakla görevlı, elınde demir sopayla kafa patlatarak insan öldürüyor Bütün bunlar gelip geçici ya da hapıshaneyle sınırlı olsa, hadı bır yanlışlık olmuş dersen Ama hayır Bugünlerde hapishanelerde olup bitenler bir hayat biçimi oldu Suçlu bulduğunu tutar hapise atarsın her türlü ınsani haktan yoksun bırakırsın, azıcık sesini çıkardı mı kafasını gözünü patlatarak o ınsanı katledırsın

Pekı ama, hapishanesi bozuk hastanesı bozuk. adliyesı bozuk malıyesı bozuk okulları ünıversiteleri bozuk bır devlet nereye kadar gider Adam öldürerek insanı hayatından bezdırerek devleti ayakta tutmak mümkün mü

Mümkün değil

Hastanedeyken ateşlerle mücadele ederken yıne o tireni düşünmüştüm Bır tirene bınsem geceyarıları karlı yollardan uzak yerlere götürse beni demıştim

Şımdı de öyle düşünüyorum. Bir tırene binsem gitsem

İNSANCIL

Gülümsüyor

ŞUBAT AYI ETKİNLİKLERİ

ANTAKYA İNSANCIL

Zihinsel Etkinlikler II
Satranç Turnuvası
1-4 Şubat

İnsan Eğitiminde Sporun İşlevi
Öğr. Gör Tomris Özden
10 Şubat Saat 11.00

Açıklamalı Müzik Dinletisi II
Eser: 9. Senfoni Beethoven
Öğr. Gör Sezgin Suna
17 Şubat Saat 15.00

ANKARA İNSANCIL

Söyleşi
Kadir Cangızbay
3 Şubat Cumartesi Saat 15.00

Söyleşi
Şükrü Erbaş
Şiirin Tanıklığı
10 Şubat Cumartesi Saat 15.00

İSTANBUL

Estetik ve Sanat Semineri
Cengiz Gündoğdu
4-11-18-25 Şubat Pazar
Saat 14.00
Yer· Beksav

KAR-YA

Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar
Yayıncılık ve Üretim Kooperatifi

TANITIM VE DAYANIŞMA GECESİ

Metin Kahraman

Grup Hasret

Grup Dalga

Canşenliği Oyuncuları

Kar-Ya Şiir Grubu

Kemal Özer

Adnan Yücel

Şükrü Erbaş

Aydın Öztürk

Temel Demirer

Cengiz Gündoğdu

17 Şubat 1996 Cumartesi Saat: 17.00-23.00 Yer:Talip Sineması (Tunalı Hilmi Cad.57/C)

Bilet Satış Yerleri :

-Kar-Ya: Necatibey Cad. Lale Sk. 4/18 Sıhhiye (Tel:232 00 80)

-Dost Kitabevi (Konur Sk.)